

INFORME SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT DESEMBRE 2012

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

INFORME
SOBRE ELS
DRETS DE
L'INFANT
DESEMBRE 2012

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

Síndic de Greuges de Catalunya

1a edició: Desembre de 2012

Informe sobre els drets dels infants desembre 2012

ISSN: 2014-7899

Dipòsit legal:

Maquetació: Síndic de Greuges

Imprès sobre paper ecològic

Disseny original: America Sanchez

Foto portada: © Jordi Soteras

ÍNDEX GENERAL

INTRODUCCIÓ	5
I. PRINCIPIS GENERALS DE LA CONVENCIÓ SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT	9
1. L'INTERÈS SUPERIOR DE L'INFANT (ART. 3)	13
1.1. La regulació dels serveis d'atenció als infants de zero a tres anys	13
2. DRET DE L'INFANT A SER ESCOLTAT (ART. 12)	16
2.1. Incompliments del dret de l'infant a ser escoltat	16
2.2. L'escolta dels infants en el sistema de protecció com a base per adoptar les mesures que els afecten	18
II. DRETS DE PROTECCIÓ DE LA CONVENCIÓ SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT	21
1. DRET A TENIR UN CONTACTE REGULAR AMB ELS PARES (ART. 9)	25
1.1. Dret de l'infant a tenir relació i contacte regular amb els pares respecte dels quals està separat	25
2. OBLIGACIONS COMUNES DELS PARES I ASSISTÈNCIA DE L'ESTAT EN EL DESENVOLUPAMENT DE L'INFANT (ART. 18)	28
2.1. Mancances específiques en el suport i l'acompanyament per part dels serveis socials d'atenció primària	28
3. PROTECCIÓ CONTRA TOTA FORMA DE VIOLÈNCIA (ART. 19)	34
3.1. Protocol marc d'actuacions en casos d'abusos sexuals i altres maltractaments greus a menors	34
3.2. Situacions del maltractament derivat de les separacions conflictives de parella	36
3.3. Assetjament entre iguals als centres escolars	38
4. INFANTS PRIVATS DE L'ENTORN FAMILIAR I EL DRET A UN EXAMEN PERIÒDIC DEL TRACTAMENT (ART. 20 I 25)	42
4.1. Reducció dels ingressos d'infants en centres i increment de famílies extenses	42
4.2. Recursos alternatius al nucli familiar: la recuperació i rehabilitació de l'infant en el sistema de protecció	43
4.3. Sortida del sistema protector dels infants i dels adolescents tutelats per l'Administració i acompanyament en la transició a la majoria d'edat	46
5. L'ADOPCIÓ (ART. 21)	50
5.1. Estudi de valoració de la idoneïtat dels adoptants	50
5.2. Seguiment postadoptiu	51
6. INFANTS REFUGIATS O SOL·LICITANTS D'ASIL I MENORS ESTRANGERS NO ACOMPANYATS (ART. 22)	54
6.1. Procés de determinació de l'edat dels menors estrangers no acompanyats	54
III. DRETS DE PROVISIÓ DE LA CONVENCIÓ SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT	61
1. DRETS DELS INFANTS AMB DISCAPACITAT (ART. 23)	63
1.1. Dificultats dels infants amb discapacitat en l'àmbit educatiu	64
1.2. Dificultats en l'àmbit del lleure	67
2. LA SALUT I ELS SERVEIS SANITARIS (ART. 24)	69
2.1. Accés dels infants i dels adolescents als serveis de salut d'atenció primària i especialitzada	70
2.2. L'atenció de la salut mental dels infants i dels adolescents	72
2.3. Els centres terapèutics per a adolescents amb problemes de salut mental greu o d'addicció a drogues	74

3. DRET A UN NIVELL DE VIDA ADEQUAT (ART. 27)	80
3.1. Garantia del dret a un nivell de vida adequat	80
3.2. Insuficiència de les transferències econòmiques destinades a la lluita contra la pobresa infantil	81
3.3. Incidència dels problemes de gestió de les prestacions econòmiques en les situacions de pobresa infantil.	83
4. DRET A L'EDUCACIÓ (ART. 28 I 29)	86
4.1. Distribució equilibrada de l'alumnat en el sistema educatiu i admissió en condicions d'igualtat	87
4.2. La gratuïtat de l'educació	92
4.3. L'educació en condicions de qualitat	96
4.4. Accessibilitat per a tothom a l'educació no obligatòria	101
4.5. Convivència als centres escolars	104
4.6. L'autonomia dels centres i els drets de l'alumnat	106
5. DRET AL JOG, AL DESCANS I A LES ACTIVITATS RECREATIVES I CULTURALS (ART. 31)	112
5.1. Reconeixement del dret de l'infant al lleure	112
5.2. Foment de l'accessibilitat econòmica a les activitats de lleure educatiu	112
6. TORTURA, TRACTES DEGRADANTS, PRIVACIÓ DE LLIBERTAT I ADMINISTRACIÓ DE LA JUSTÍCIA DE MENORS (ART. 37 I 40)	115
6.1. Actuacions policials amb relació als infants i espais de detenció	116
6.2. La regulació i l'aplicació del règim sancionador als infants i adolescents	118
6.3. El tancament de centres de justícia juvenil	119
IV. RECOMANACIONS	123
V. SEGUIMENT DE LES RECOMANACIONS FORMULADES EN L'INFORME SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT 2011	137
ANNEX	153
1. CONSELL ASSESSOR JOVE	157
2. XARXA EUROPEA DE DEFENSORS PER A LA INFÀNCIA (ENOC)	159
3. ACTIVITATS DE DIFUSIÓ	159
4. VISITES A CENTRES EDUCATIUS PER A INFANTS I JOVES	160

I. INTRODUCCIÓ

1. Introducció

L'Informe sobre els drets de l'infant 2012 compleix l'article 29.2 de la Llei dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, que preveu que el Síndic i l'adjunt o adjunta al Síndic per a la defensa dels drets dels infants i dels adolescents han de presentar anualment a la comissió parlamentària corresponent un informe específic sobre la situació de la infància a Catalunya amb relació als drets establerts per la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant i la legislació relativa a infància i adolescència.

Aquesta tasca del Síndic abasta tant la tramitació de queixes com l'obertura d'actuacions d'ofici davant possibles vulneracions de drets dels infants, i també les visites als equipaments i entrevistes amb equips de professionals, amb els responsables administratius o amb entitats d'atenció i de protecció de la infància.

Els apartats de l'informe s'estructuren entorn dels drets de la Convenció, en el compliment dels quals el Síndic detecta mancances, insuficiències i necessitats de millora, d'acord amb la Convenció i el principi de l'interès superior de l'infant, com a principi que, de manera transversal, ha de fonamentar totes

les actuacions amb relació als infants. Com a novetat, enguany s'han incorporat les observacions finals del Comitè dels Drets de l'Infant, de novembre de 2010, que complementen el text de la Convenció com a paràmetre per a la tasca del Síndic. Així, en cada apartat de l'informe, s'han reproduït les observacions del Comitè de Drets de l'infant que fan referència al dret objecte d'anàlisi. Així mateix, atesa la transversalitat d'alguns principis i drets, l'Informe destaca la interconnexió dels diversos drets i les vulneracions que se'n produeixen.

L'Informe s'estructura en dues parts. La primera i principal conté l'anàlisi del compliment de la convenció, dividida en els apartats següents: principis generals, drets de protecció i drets de provisió. En la segona part s'expliquen activitats que duu a terme la institució amb relació a la promoció i la difusió dels drets dels infants. En especial, s'expliquen les activitats del Consell Assessor Jove, òrgan d'assessorament i de participació del Síndic en matèria dels drets dels infants, que s'ha anat consolidant a la institució, i la participació del Síndic en la Xarxa Europea de Defensors dels Drets dels Infants. També es dona compte de les visites efectuades a centres i equipaments d'atenció i de protecció de la infància.

I. PRINCIPIS GENERALS DE LA CONVENCIÓ SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT

I. PRINCIPIS GENERALS DE LA CONVENCIÓ SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT

1. L'INTERÈS SUPERIOR DE L'INFANT (ART. 3)	13
1.1. La regulació dels serveis d'atenció als infants de zero a tres anys	13
2. DRET DE L'INFANT A SER ESCOLTAT (ART. 12)	16
2.1. Incompliments del dret de l'infant a ser escoltat	16
2.2. L'escolta dels infants en el sistema de protecció com a base per adoptar les mesures que els afecten	18

1. L'interès superior de l'infant (art. 3)

1. En totes les accions que concerneixen l'infant, tant si són portades a terme per institucions de benestar social públiques o privades, tribunals de justícia, autoritats administratives o cossos legislatius, la consideració principal ha de ser l'interès primordial de l'infant.

2. Els estats membres es comprometen a assegurar als infants tota la protecció i l'atenció necessàries per a llur benestar, tenint en compte els drets i els deures dels seus pares, tutors legals o d'altres persones que en tinguin la responsabilitat legal i, amb aquest fi, han de prendre totes les mesures legislatives i administratives adequades.

3. Els estats membres han d'assegurar que les institucions, els serveis i els equipaments responsables de l'atenció o la protecció dels infants compleixin les normes establertes per l'autoritat competent, especialment pel que fa a la seguretat, la salubritat, el nombre i la competència del personal, i també que hi hagi supervisió professional.

1.1. La regulació dels serveis d'atenció dels infants de zero a tres anys

En l'Informe sobre els drets de l'infant 2011, el Síndic ja va destacar la necessitat que els serveis que atenen de manera continuada infants, especialment d'edats primerenques, compleixin determinades condicions mínimes de qualitat pel que fa a l'atenció educativa (ràtios, qualificació de professionals, característiques del projecte educatiu, etc.) i que aquestes condicions estiguin convenientment regulades per norma.

La Convenció sobre els drets de l'infant estableix el deure de les administracions públiques de regular els serveis que atenen infants i d'assegurar que aquests serveis compleixen les normes establertes per mitjà de la seva supervisió (art. 3.3). Així mateix, la Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació, preveu que els serveis que atenen de manera regular infants menors de sis anys han d'estar subjectes al principi d'autorització administrativa (art. 24.2). L'aprovació del Decret 282/2006, de 4 de juliol, pel qual es regulen el primer cicle de l'educació infantil i els requisits dels centres, i

posteriorment del Decret 94/2009, de 9 de juny, pel qual es regulen les ludoteques, ha contribuït a aquest objectiu. No obstant això, encara hi ha serveis que continuen funcionant de manera anàloga a escoles bressol o ludoteques, sense estar autoritzats com a tals i sense tenir garantides determinades condicions mínimes.

Hi ha supòsits de disfuncions importants en el funcionament de serveis anomenats llars d'infants

D'una banda, la derogació del Decret 65/1982, de 9 de març, que regulava l'atenció assistencial i educativa dels infants de fins a sis anys no inscrits en centres d'ensenyament l'any 2006, ha propiciat que aquests centres no autoritzats com a escoles bressols o ludoteques quedin sense regulació, només subjectes a llicència municipal, sense cap tipus de supervisió de la qualitat de l'atenció educativa dels infants que hi són atesos.

I, de l'altra, l'aplicació del Decret 282/2006, pel qual es regulen el primer cicle de l'educació infantil i els requisits dels centres, i del Decret 94/2009, pel qual es regulen les ludoteques, ha protegit la denominació d'escola bressol i llar d'infants o de ludoteca, respectivament, i ha afavorit que nombrosos serveis hagin passat formalment a ser considerats com a tals, però no ha evitat els processos de "fugida" del marc normatiu d'alguns altres serveis, que han mantingut el mateix tipus de funcionament (servei educatiu d'atenció regular sense l'acompanyament presencial de la persona legalment responsable, per exemple) sota altres denominacions diferents de la d'escola bressol o ludoteca (espais infantils, etc.).

Cal una nova regulació dels serveis d'atenció als infants que funcionen actualment sense autorització

En la seva actuació, el Síndic ha detectat alguns supòsits de disfuncions importants en el funcionament de serveis anomenats llars d'infants, en les quals s'ha constatat un perill per als infants usuaris del servei, a causa del mal estat de les instal·lacions i altres mancances com ara la manca de personal i la manca de titulació de les persones que atenen els infants.

En algun supòsit, aquests establiments arriben a funcionar sense cap tipus de llicència i, davant d'aquestes situacions, també s'ha observat una actitud excessivament passiva per part de l'Administració local. Així, en un supòsit concret, havent-hi hagut una ordre de precintament per part de l'ajuntament confirmada per sentència judicial, l'Administració continuava permetent l'activitat fins a la resolució del recurs. Atesa l'obligació de l'Administració de prendre una actitud activa en la protecció dels infants i d'assegurar que es compleixen les normes que regulen els serveis que els atenen, l'ajuntament no hauria d'haver tolerat el funcionament d'aquesta activitat com a llar d'infants mentre el Tribunal no resolvia, i si el titular no cessava de forma voluntària, calia haver-ne fet l'execució subsidiària, al marge de la imposició de la sanció econòmica que correspongués.

Els requisits previstos per atorgar una llicència d'activitat no garanteixen la qualitat de les condicions d'atenció a la infància

En definitiva, el Síndic ha tornat a assenyalar la necessitat d'una nova regulació, com a mínim dels serveis que funcionen actualment sense aquesta autorització, que no només ha de servir per establir aquestes condicions d'atenció dels infants, sinó que també ha de servir per aclarir les responsabilitats competencials entre administracions quant a la supervisió del compliment de la normativa vigent, especialment important en els casos de denúncia per funcionament irregular o no adequat. De fet, l'experiència d'aquesta institució constata la tendència del Departament d'Ensenyament de no inspeccionar els centres que no funcionen sota la seva autorització admi-

nistrativa, encara que funcionin de manera anàloga, i també la tendència del Departament de Benestar Social i Família de no supervisar els serveis infantils que hagin quedat exclosos del procediment d'acreditació de les ludoteques. Aquest mateix departament ha informat el Síndic que els serveis no autoritzats com a escoles bressol o ludoteques s'han de limitar a complir el que estableixi la llicència d'activitat que hagin obtingut per desenvolupar la seva activitat.

Els requisits previstos per atorgar una llicència d'activitat no garanteixen la qualitat de les condicions d'atenció a la infància, més enllà dels aspectes relacionats amb les condicions de seguretat, ambientals, de salut pública, entre d'altres, de competència municipal. I, d'altra banda, els ajuntaments tenen competència per autoritzar el tipus d'ús d'un establiment per mitjà de la llicència municipal, supervisar que es compleixen els requeriments normatius establerts i, fins i tot, regular criteris objectius que formin part del seu àmbit competencial. En canvi, els ajuntaments no fixen requisits per exercir una activitat determinada, com ara l'atenció a la infància, sobre la qual no tenen competències per regular-ne el contingut.

La Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació, i la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, atorguen aquest paper regulador dels serveis educatius d'atenció a la infància, fonamentalment, al Departament d'Ensenyament, com a departament competent en matèria d'educació, que regula, entre altres aspectes, els requisits que han de complir els centres educatius (art. 158 de la Llei 12/2009), i al Departament de Benestar Social i Família, com a departament competent en infància i adolescència, que estableix directrius i procediments generals d'actuació dels serveis especialitzats d'atenció als infants i els adolescents (art. 22 de la Llei 14/2010).

PRINCIPALS RECOMANACIONS SOBRE L'INTERÈS SUPERIOR DE L'INFANT

Interès superior de l'infant

Tots els organismes competents en matèria d'infància haurien de:

- Garantir que l'interès superior de l'infant és el principi inspirador de les decisions i les actuacions adoptades per les institucions públiques o privades encarregades de protegir-lo i d'assistir-lo o per l'autoritat judicial o administrativa, d'acord amb l'article 5.3 de la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.

La regulació dels serveis d'atenció als infants de zero a tres anys

Els departaments d'Ensenyament i de Benestar Social i Família haurien de:

- Fixar una nova regulació que inclogués els serveis d'atenció a la primera infància que funcionen de manera anàloga a escoles bressol i ludoteques sense autorització administrativa, i que preveïés tant les condicions de qualitat de l'atenció dels infants com les responsabilitats competencials de les diverses administracions que els han de supervisar.

2. Dret de l'infant a ser escoltat (art. 12)

1. Els estats membres han d'assegurar al nen i la nena amb capacitat de formar-se un judici propi el dret a manifestar la seva opinió en tots els afers que els afectin. Les seves opinions han de ser tingudes en compte segons la seva edat i maduresa.

2. Amb aquesta finalitat, l'infant ha de tenir especialment l'oportunitat de ser escoltat en qualsevol procediment judicial o administratiu que l'afecti, bé directament, bé per mitjà d'un representant o d'una institució adequada, d'acord amb les normes de procediment de la legislació.

Recomanacions del Comitè dels Drets de l'Infant a l'Estat espanyol

El Comitè recomana a l'Estat que continuï i intensifiqui la seva tasca per aplicar plenament l'article 12 de la Convenció i que promogui el respecte degut per les opinions de l'infant a qualsevol edat en els procediments administratius i judicials, com ara en les vistes que tinguin lloc sobre la seva custòdia i en les causes sobre immigració, i també en la societat en general. Així mateix, li recomana que promogui la participació de l'infant, que faciliti l'exercici efectiu d'aquest dret i vetlli perquè es tinguin en compte les seves opinions en tots els afers que el concerneixin en la família, l'escola i altres entorns, en la formulació de polítiques nacionals, i també en l'aplicació i avaluació de plans, programes i polítiques. El Comitè recomana a l'Estat que tingui en compte l'observació 12, sobre el dret de l'infant a ser escoltat, aprovada el 2009 (CRC/C/CG/12).

2.1. Incompliments del dret de l'infant a ser escoltat

El dret dels infants a ser escoltats i tinguts en compte constitueix un dels quatre principis generals de la Convenció, juntament amb el dret a la no-discriminació, el dret a la vida i al desenvolupament, i la consideració de l'interès superior de l'infant com a eix rector a l'hora de prendre decisions que l'afectin.

L'article 5.4 de la Convenció estableix que per determinar l'interès superior de l'infant o l'adolescent se n'han d'atendre les necessitats i els drets, i s'han de tenir en compte la seva opinió, els

seus anhels i les seves aspiracions, i també la seva individualitat dins el marc familiar i social.

Molt vinculats a l'article 12 de la Convenció, hi ha els drets a la llibertat d'expressió, de pensament, de consciència i religió, de llibertat d'associació i d'accedir a la informació (art. 13-17).

En la legislació catalana, la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, incorpora, en el capítol II, el dret de l'infant a ser escoltat com a principi rector. Concretament, l'article 7 estableix que els infants i els adolescents, d'acord amb les seves capacitats evolutives i amb les competències assolides, i en qualsevol cas a partir de dotze anys, "han d'ésser escoltats tant en l'àmbit familiar, escolar i social com en els procediments administratius o judicials en què es trobin directament implicats i que aboquin a una decisió que n'afecti l'entorn personal, familiar, social o patrimonial".

Aquest article també afegeix que "els infants i els adolescents poden manifestar llur opinió ells mateixos o mitjançant la persona que designin i que en l'exercici del dret de ser escoltat s'han de respectar les condicions de discreció, intimitat, seguretat, recepció de suport, llibertat i adequació de la situació".

En aquest sentit, l'article 211-6.2 del llibre segon del Codi civil de Catalunya estableix que "el menor d'edat, d'acord amb la seva edat i capacitat natural i, en tot cas, si ha complert dotze anys, té dret a ésser informat i escoltat abans que es prengui una decisió que afecti directament la seva esfera personal o patrimonial".

Cal potenciar els processos d'escolta d'infants i adolescents amb garanties

Amb tot, el fet que la normativa inclogui l'edat dels dotze anys no s'ha d'interpretar com a edat obligatòria per exercir el dret de ser escoltat, ja que s'ha de recordar que l'article 12 de la Convenció no limita el dret de ser escoltat a cap edat.

Pel que fa als procediments de ruptures conflictives de parella quan hi ha fills en comú, les opinions dels infants s'han de tenir en compte quan una anàlisi individual indiqui que són capaços de formar-se un judici propi.

El Llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família, en l'article 233-11, determina que en cas de discrepància entre els pares a l'hora d'atribuir el règim i la forma de l'exercici de la custòdia dels infants un dels elements que ha de tenir en compte el jutge és l'opinió dels fills.

En els casos conflictius de separació i divorci, els fills de la relació es veuen clarament afectats per les decisions dels tribunals. Qüestions com ara amb qui i a on viuran habitualment, o bé la freqüència i la forma de la relació que tindran amb el seu pare i/o mare les determina el jutge.

Cal garantir les condicions adequades perquè els infants siguin escoltats i puguin expressar les seves opinions lliurement

El Síndic rep un nombre important de queixes referides a greus situacions d'infants o adolescents, durant o després de la ruptura conflictiva dels seus pares. Es tracta de situacions de patiment que emergeixen en tot tipus de contextos familiars, per a les quals la via judicial no és sempre la solució més efectiva i obliga a pensar en noves formes de prevenir, acompanyar i protegir els infants.

En aquest sentit, el Síndic considera molt convenient que les administracions i les instàncies judicials potenciïn la cultura de l'acord, tendeixin a facilitar els pactes entre els membres de la parella i a preservar la comunicació entre les parts d'acord amb l'interès superior dels infants i adolescents.

Així mateix, cal potenciar els processos d'escolta d'infants i adolescents amb garanties, atès que de la tramitació de moltes de les queixes relatives a separacions i divorcis conflictius se'n desprèn que l'escolta dels infants i adolescents no és una pràctica tan extensa com seria exigible.

Sobre la forma de fer aquestes exploracions, el jutge ha de garantir que l'infant pugui ser escoltat en condicions idònies per a la salvaguarda dels seus interessos, i ha de demanar, quan sigui necessari, l'auxili d'especialistes.

L'Informe sobre els drets de l'infant 2011 ja assenyala que el Síndic havia recomanat que per a la bona aplicació de l'article 12 és important vetllar

per la formació de tots els professionals que treballen amb els infants, de manera que s'avalui individualment la seva capacitat, i perquè els procediments i els espais siguin accessibles i adequats als infants. L'experiència mostra que el millor és que la situació adopti el format d'una xerrada en lloc de l'interrogatori unilateral, i és preferible que l'infant no sigui escoltat en una audiència pública, sinó en condicions de confidencialitat.

Així, en casos de ruptures conflictives de parella, primerament s'hauria de vetllar perquè s'informés els infants i adolescents i se'ls expliqués amb un llenguatge entenedor les possibles decisions judicials que es poden adoptar i les seves conseqüències. I, posteriorment, s'haurien de garantir les condicions adequades perquè els infants poguessin ser escoltats i expressar les seves opinions lliurement, sense pressió de cap tipus ni manipulacions.

En els procediments en què es resol la separació de l'infant de la seva família, l'article 106.4 de la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, estableix que "els equips tècnics, en llur intervenció durant el procés d'estudi i avaluació, han d'escoltar l'adolescent, i l'infant si té prou coneixement". Prèviament, també durant la intervenció dels serveis socials, l'article 103.5 de la Llei 14/2010 determina que "abans de signar el compromís socioeducatiu amb els progenitors o, si s'escau, amb els titulars de la tutela o de la guarda, cal haver escoltat l'adolescent, en tot cas, i l'infant, si té prou coneixement".

Cal evitar la confrontació visual de l'infant amb la persona imputada en procediments penals

La Llei estableix, en l'article 117, que s'ha d'informar l'infant i l'adolescent sobre la seva situació personal, les mesures de protecció adoptades i les actuacions que cal seguir, incloent-hi la durada i el contingut, de quins són els seus drets i dels òrgans i les institucions a què es poden adreçar per defensar-los. Aquesta informació ha de ser comprensible, entenedora, adequada a les seves condicions i contínua durant tot el procés d'intervenció. També es preveu que la resolució de desemparament i totes les resolucions sobre mesures de protecció que afectin la persona major de dotze anys els siguin notificades i tinguin la possibilitat d'impugnar-les.

Pel que fa al procediment penal, s'ha d'evitar la confrontació visual amb la persona imputada, amb la possibilitat que aquesta declaració es faci davant d'experts i que se n'acordi la gravació o que es faci per videoconferència o un altre sistema que permeti la comunicació bidireccional i simultània de la imatge. Amb tot, per possibilitar que les declaracions es puguin fer en aquestes condicions tècniques i per evitar dobles exploracions és necessari que hi hagi els mitjans materials adequats.

Sobre aquesta qüestió, cal assenyalar que l'article 87.3 de la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, estableix que "l'Administració de la Generalitat ha de posar els mitjans necessaris perquè les declaracions que els infants o adolescents [...] efectuïn en el marc d'un procediment penal es puguin portar a terme evitant la confrontació visual amb la persona imputada i amb la intervenció del personal tècnic que transmeti les preguntes formulades, tot assegurant la pràctica de la prova anticipada establerta per la Llei d'enjudiciament criminal i la recollida d'aquesta prova per mitjans que en permetin la reproducció audiovisual posterior".

Finalment, cal recordar la importància del paper de la Fiscalia, com a garant de l'interès superior dels infants i adolescents. En aquest sentit, la Circular 3/2009, sobre protecció dels menors víctimes i testimonis de la Fiscalia General de l'Estat, estableix directrius als fiscals perquè actuïn amb la màxima sensibilitat i apliquin rigorosament totes les mesures que arbitra l'ordenament jurídic per a la salvaguarda dels interessos dels infants víctimes i testimonis.

2.2. L'escolta dels infants en el sistema de protecció com a base per adoptar les mesures que els afecten

En la intervenció de protecció, cal tenir en compte que el beneficiari de l'actuació que es duu a terme és l'infant. És aquest en qui recau la mesura de protecció que ha d'adoptar l'Administració, que té la responsabilitat pública de protegir-lo, tot i que a l'entorn d'aquest infant també hi ha altres persones afectades per la mesura que hi tenen drets i que intervenen en els diversos processos i decisions que s'adopten. Per aquesta raó, cal escoltar els infants, i fer-ho per mitjà de les totes les formes possibles i adaptades a la seva idiosincràsia. Aquesta reflexió cal fer-la en totes les decisions que els afecten, i també en la manca de decisions. Això és el que hauria de determinar

qualsevol adopció de mesura i de resolució administrativa. El Síndic, però, detecta situacions en què l'Administració actua excessivament condicionada per les pressions dels adults o en què no es dóna la importància deguda als senyals que parteixen dels infants o en què es busca informació objectiva, quan la més rellevant és la manifestació de patiment dels infants.

Cal escoltar els infants per mitjà de totes les formes possibles i adaptades a la seva idiosincràsia

Així, el Síndic ha tingut coneixement de casos com ara el d'una nena acollida per uns avis, la qual, arran de les pernoctacions amb els altres avis, després de més de dos anys de visites i sortides, va manifestar signes com ara: mossegades als altres i a si mateixa, enuresi, malsons amb demanda de no estar sola, agressivitat, alteració nerviosa, entre d'altres; símptomes que duraven dies. Aquestes alteracions no només havien estat observades per l'àvia acollidora, sinó també per l'escola bressol, que referia plors continuats, agressions a companys, estat nerviós i alterat, rebuig a ser tocada, justament els dies posteriors a les pernoctacions amb els altres avis. Finalment, es va proposar el cessament temporal de les pernoctacions, però l'EAIA considerava que no disposava de prou informació, que no tenia informació objectiva i que no coneixia els motius del malestar.

Cal valorar els signes de patiment emocional de l'infant en una anàlisi rigorosa de la seva situació personal

En aquests casos, el Síndic de Greuges ha suggerit que es valorin els signes de patiment emocional de l'infant amb una anàlisi rigorosa de la seva situació personal i que s'adopti el règim de visites i sortides des de la perspectiva del que li és més beneficiós, prioritzant-ho per sobre de qualsevol altre interès, ja que l'ampliació de les visites sovint es fa per les reiterades demandes dels familiars, però sense valorar l'impacte en l'infant.

Per això, cal insistir en la importància d'escoltar els infants per davant d'altres factors i informacions, i en la necessitat que es dugui a terme sempre i de manera adequada a les característiques de l'infant.

PRINCIPALS RECOMANACIONS SOBRE EL DRET A SER ESCOLTAT

Escolta en casos de separacions conflictives

Tots els organismes competents en matèria d'infància haurien de:

- Garantir la formació especialitzada de jutges, fiscals i advocats per assegurar que es respecten els processos d'escolta d'infants i adolescents.
- Assegurar el coneixement de jutges, fiscals i advocats de la figura de la mediació, a fi d'estendre'n la pràctica amb l'objectiu de preservar la comunicació entre les parts, en interès superior dels infants i adolescents implicats en la ruptura conflictiva dels seus pares.

Escolta dels infants en el sistema de protecció com a base per adoptar les mesures que els afecten

El Departament de Benestar i Família hauria d':

- Establir mecanismes per assegurar l'escolta dels infants i adolescents tutelats per l'Administració, tant de manera directa com de manera indirecta, a fi de fer una anàlisi rigorosa de la seva situació personal i de plantejar la proposta de mesura de protecció més adequada, i també el règim de visites i sortides des de la perspectiva del que li és més beneficiós, prioritzant-ho per sobre de qualsevol altre interès.

II. DRETS DE PROTECCIÓ DE LA CONVENCIÓ SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT

II. DRETS DE PROTECCIÓ DE LA CONVENCIÓ SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT

1. DRET A TENIR UN CONTACTE REGULAR AMB ELS PARES (ART. 9)	25
1.1. Dret de l'infant a tenir relació i contacte regular amb els pares respecte dels quals està separat.	25
2. OBLIGACIONS COMUNES DELS PARES I ASSISTÈNCIA DE L'ESTAT EN EL DESENVOLUPAMENT DE L'INFANT (ART. 18)	28
2.1. Mancances específiques en el suport i l'acompanyament per part dels serveis socials d'atenció primària	28
2.1.1. El suport comunitari als pares com a prevenció de les situacions de risc dels infants	28
2.1.2. Els ajuts econòmics. La consideració de la pobresa com a risc social	29
2.1.3. Les situacions de risc i de risc greu.	32
3. PROTECCIÓ CONTRA TOTA FORMA DE VIOLÈNCIA (ART. 19)	34
3.1. Protocol marc d'actuacions en casos d'abusos sexuals i altres maltractaments greus a menors	34
3.2. Situacions de maltractament infantil derivat de les separacions conflictives de parella.	36
3.2.1. L'infant en el procés de ruptura: intervenció dels diferents agents	36
3.2.2. Afectació de la situació escolar dels infants.	37
3.3. Assetjament entre iguals als centres escolars.	38
4. INFANTS PRIVATS DE L'ENTORN FAMILIAR I EL DRET A UN EXAMEN PERIÒDIC DEL TRACTAMENT (ART. 20 I 25).	42
4.1. Reducció dels ingressos d'infants en centres i increment de famílies extenses	42
4.2. Recursos alternatius al nucli familiar: la recuperació i rehabilitació de l'infant en el sistema de protecció	43
4.3. Sortida del sistema protector dels infants i dels adolescents tutelats per l'Administració i acompanyament en la transició a la majoria d'edat	46

5. L'ADOPCIÓ (ART. 21)	50
5.1. Estudi de valoració de la idoneïtat dels adoptants	50
5.2. Seguiment postadoptiu.	51
6. INFANTS REFUGIATS O SOL·LICITANTS D'ASIL I MENORS ESTRANGERS NO ACOMPANYATS (ART. 22)	54
6.1. Procés de determinació de l'edat dels menors estrangers no acompanyats	54

1. Dret a tenir un contacte regular amb els pares (art. 9)

1. Els estats membres vetllaran perquè l'infant no sigui separat dels seus pares contra llur voluntat, tret de quan les autoritats competents, d'acord amb la legislació i els procediments aplicables, decideixin que aquesta separació és necessària per a l'interès primordial de l'infant. Aquesta decisió pot ser necessària en casos especials, com quan els pares maltracten o abandonen l'infant o quan els pares viuen separats i s'ha de prendre una decisió sobre el lloc de residència de l'infant.

2. En qualsevol procediment relatiu al paràgraf 1, totes les parts interessades han de tenir l'oportunitat de participar-hi i de donar a conèixer la seva opinió.

3. Els estats membres han de respectar el dret de l'infant separat d'un dels seus pares o d'ambdós de tenir relacions personals i contacte directe amb tots dos regularment, tret de si això va contra el seu interès primordial.

4. Quan aquesta separació sigui el resultat d'una mesura presa per un estat membre, com ara la detenció, l'empresonament, l'exili, la deportació o la mort (inclosa la mort per qualsevol causa mentre la persona estigui sota la custòdia de l'Estat), d'un dels pares de l'infant o de tots dos, o de l'infant, l'Estat membre, quan li ho demanin, ha de donar la informació essencial sobre el lloc on es troben el membre o els membres absents de la família a l'infant, als pares o, si convé, a un altre membre de la família, tret que amb això l'infant pogués resultar perjudicat. A més, els estats membres s'han d'assegurar que la presentació d'aquesta petició no comporti conseqüències adverses per a la persona o les persones implicades.

1.1. Dret de l'infant a tenir relació i contacte regular amb els pares respecte dels quals està separat

L'article 9.3 de la Convenció sobre els drets de l'infant estableix que “els estats membres han de respectar el dret de l'infant separat d'un dels seus pares o d'ambdós de tenir relacions personals i contacte directe amb tots dos regularment, tret de si això va contra del seu interès primordial”.

La Llei 14/2010 estableix que la declaració de desemparament i l'adopció posterior d'una mesura de protecció per part de l'Administració

“no ha d'impedir la comunicació, la relació i les visites de l'infant o l'adolescent amb els seus familiars, llevat que l'interès superior de l'infant o l'adolescent en faci aconsellable la limitació o l'exclusió” (art. 116.1).

D'aquestes normes, se'n desprèn, clarament i sense matisos, el dret de l'infant que viu en un centre o en una família acollidora de veure els seus pares de manera regular. Només hi ha una excepció: que aquest contacte amb els pares el perjudiqui.

Per conèixer si l'interès de l'infant demana no gaudir d'aquest contacte o quina n'ha de ser la freqüència i la modalitat, cal escoltar-lo, de manera directa i indirecta, per mitjà de l'acció educativa i de l'exploració psicològica de les seves necessitats. Hi ha professionals per fer-ho (que haurien de ser experts a conèixer el món intern dels infants) que conformen els equips educatius de centre, els equips d'atenció a la infància i l'adolescència, i els equips de les institucions col·laboradores d'integració familiar (ICIF).

Malgrat que la majoria d'infants i d'adolescents sota la tutela de l'Administració veuen respectat aquest dret, el Síndic té coneixement de situacions en què alguna de les parts està disconforme. La informació de què disposa la institució respecte del compliment d'aquest dret dels infants i dels adolescents tutelats per la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA) prové de les queixes rebudes, de les visites a centres d'acolliment, centres residencials d'acció educativa i centres d'educació intensiva, i de les reunions amb equips i professionals del sistema de protecció.

D'aquestes fonts, se'n desprèn que la concreció de visites d'infants tutelats amb els seus familiars biològics no sempre s'estableix tenint en compte l'interès superior de l'infant. Al Síndic arriben queixes de famílies que fan referència al règim de visites que tenen establert amb els seus fills (sigui per la freqüència, les condicions, l'espai o l'horari assignat), el qual no sempre té en compte l'interès de l'infant. Així, s'observa que els criteris pels quals s'estableixen les visites dels infants tutelats amb els pares responen en més o menys mesura a criteris organitzatius. El lloc, l'horari, la freqüència i la supervisió estan sotmesos sovint a les possibilitats i les limitacions del centre i de la família acollidora, però sobretot de l'espai en què es realitzen les visites: espais de visites per a infants i adolescents (EVIA) o punt de trobada.

En aquest sentit, influeix de manera clara la disponibilitat de recursos humans per supervisar o acompanyar. Així, es detecten mancances en la disponibilitat de vehicle i d'educadors per acompanyar els infants a les visites, que es veu afectat per les necessitats dels altres infants de ser acompanyats a visites amb la família o al metge, i per baixes, suplències o vacances.

Cal assenyalar que hi ha hagut una millora en l'horari de l'EVIA, que inicialment tenia una obertura d'un dissabte de cada dos i entre setmana tancava a les 18.30 hores. Davant d'aquesta circumstància, el Síndic va suggerir-ne la revisió perquè no s'adequava a la vida dels infants, tenint en compte molt especialment que els infants i els adolescents tutelats, a causa de les seves trajectòries, generalment, pateixen retard escolar, motiu suficient per evitar que perdin de manera regular i sostinguda hores d'escola. El Departament de Benestar Social i Família ha donat una resposta positiva al suggeriment i en l'anunci de licitació del servei EVIA a la ciutat de Barcelona (DOGC de 15 de març de 2012), en el plec de prescripcions tècniques, amplia l'horari de manera més adequada a l'interès i els drets dels infants.

Les visites d'infants tutelats amb els seus familiars no sempre s'estableixen d'acord amb l'interès superior de l'infant

D'altra banda, també s'observa que els infants i els adolescents residents en centres residencials d'acció educativa (CRAE) veuen menys limitat el dret de visites que els que viuen en famílies acollidores. Sense que aquesta sigui una motivació suficient per restringir les visites i els contactes dels infants amb els pares, es constata que quan canvien de recurs a una família acollidora les visites sovint passen a ser mensuals, mentre que quan vivien en un centre les tenien setmanals o quinzenals.

També s'observen discrepàncies en el posicionament del CRAE envers els pares i les visites dels infants amb ells. Així, es constata que, amb una població d'infants similar i d'edats semblants, alguns centres es mostren reti-

cents a les visites i no les faciliten. Així doncs, hi ha centres on no es fan visites (totes es fan a l'EVIA o al punt de trobada) i d'altres on totes les visites es fan al centre. Aquest posicionament, que també es reflecteix en la major o menor obertura del centre als pares i els familiars, condiona i limita, de vegades, l'exercici del dret de comunicació dels infants. Aquestes discrepàncies i aquest reflex també s'observen amb relació al posicionament de la ICIF i de la família acollidora.

Finalment, també es constata que, de vegades, per pressionar els pares en el compliment del pla de millora elaborat pels equips d'atenció a la infància i l'adolescència (EAIA) s'utilitza la revisió o la modificació del règim de visites. P. ex. Si no s'inicia el tractament psicològic, s'adverteix d'un possible espaiament de les visites.

Alguns centres es mostren reticents a les visites dels infants amb els seus familiars

Davant d'aquestes situacions, el Síndic considera que, d'acord amb l'interès superior de l'infant, i per garantir el ple respecte del seu dret a la comunicació amb els seus pares, els criteris que haurien de ser determinants en l'exercici del dret de comunicació dels infants i dels adolescents tutelats amb els pares haurien de ser únicament els següents:

1. **La relació i el vincle afectiu de l'infant amb els seus pares, avis i oncles.** Cal adoptar mecanismes per conèixer-ne l'abast i la qualitat. En els informes tramesos per la DGAIA (també, fins i tot, en alguns informes proposats de l'equip tècnic corresponent), sovint no es fa referència a aquest factor determinant per a l'establiment del règim de visites i sortides. Contràriament, es fa esment de l'horari del lloc on es fan, de la disponibilitat laboral dels acollidors, de les pressions dels pares per una freqüència més alta o dels acollidors per una freqüència més baixa, etc.
2. **La valoració de l'impacte emocional i psicològic de les visites i les sortides de l'infant amb els pares, avis o oncles.** Una observació atenta i especialitzada per part del centre o dels acollidors, i una exploració per part de l'equip d'atenció a la infància i l'adolescència o del centre de

salut mental infantil i juvenil (CSMIJ), en el cas que hi sigui atès, són imprescindibles per a la revisió i la modificació del règim de visites i sortides.

3. **La manifestació del desig de l'infant o de l'adolescent amb l'escolta adequada a l'edat**, directa, en el cas dels infants més grans i dels adolescents, i indirecta en els més petits. Comporta respectar la negació de l'infant o de l'adol el Síndic ha recordat la necessitat que l'admita.

Finalment, per garantir aquest dret, atesa la multiplicitat d'organismes, equips i professionals implicats, i la complexitat en la planificació i el desenvolupament de les visites que comporta, cal assegurar una efectiva coordinació entre els agents implicats, a fi que l'establiment de les visites tingui en compte l'interès superior de l'infant o adolescent. En aquest sentit, el Síndic ha recordat la necessitat que l'administració protectora vetlli per una actuació integrada.

PRINCIPALS RECOMANACIONS SOBRE EL DRET A TENIR CONTACTE REGULAR AMB ELS PARES

El Departament de Benestar i Família hauria de:

- Consolidar una efectiva coordinació i actuació integrada entre els agents que intervenen en aquest àmbit, a fi que l'establiment de les visites tingui en compte l'interès superior de l'infant o adolescent, d'acord amb la valoració de la relació i el vincle afectiu amb els pares, l'impacte emocional i psicològic de les visites, i la manifestació del desig de l'infant o adolescent, a través d'una escolta adequada a la seva edat.
- Incrementar la supervisió dels serveis de punts de trobada, amb la finalitat d'assegurar un treball de qualitat dels professionals que hi treballen que garanteixi l'interès superior dels infants i adolescents.

2. Obligacions comunes dels pares i assistència de l'Estat en el desenvolupament de l'infant (art. 18)

1. Els estats membres han d'esmerçar els seus millors esforços a assegurar el reconeixement del principi que el pare i la mare tenen responsabilitats comunes en l'educació i el desenvolupament de l'infant. Els pares o, si falten, els tutors legals, tenen la responsabilitat primordial de l'educació i el desenvolupament de l'infant. L'ur preocupació fonamental ha de ser l'interès primordial de l'infant.

2. Amb la finalitat de promoure i garantir els drets enunciats en aquesta Convenció, els estats membres han de donar l'ajut oportú als pares i tutors perquè puguin acomplir les seves responsabilitats d'educar l'infant i han d'assegurar la creació d'institucions, equipaments i serveis per a l'atenció dels infants.

3. Els estats membres han de prendre totes les mesures apropiades perquè els infants de pares que treballen es beneficiïn dels serveis i equipaments de guarda d'infants a què tinguin dret.

Recomanacions del Comitè dels Drets de l'Infant a l'Estat espanyol

El Comitè recomana a l'Estat que redobli els seus esforços per prestar l'assistència adequada als pares i els tutors legals en l'exercici de les seves responsabilitats relacionades amb la criaça, en particular als de famílies en situació de crisi a causa de la pobresa, la manca d'habitatge o la separació. També li recomana que vetlli perquè se satisfacin les necessitats de tots els infants i que adopti totes les mesures necessàries per assegurar que cap grup d'infants viu per sota del llindar de la pobresa. Igualment, el Comitè recomana a l'Estat que reforci el sistema de prestacions familiars i per fill per donar suport als pares i els infants en general, i que presti un suport addicional a les famílies monoparentals, nombroses o desocupades.

2.1. Mancances específiques en el suport i l'acompanyament per part dels serveis socials d'atenció primària

L'article 18.2 de la Convenció sobre els drets de l'infant troba un desplegament en la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència. Així, aquesta norma estableix que "els poders públics han de proporcionar la protecció i l'assistència necessàries

a les famílies perquè puguin assumir plenament llurs responsabilitats" (art. 12.2), i també, específicament, que "els poders públics han d'adoptar les mesures pertinents per a assegurar que els progenitors o les persones que tinguin la tutela o la guarda dels infants o adolescents tinguin l'oportunitat d'oferir-los el nivell bàsic de benestar material que necessiten per a un desenvolupament integral adequat. El desenvolupament d'aquestes mesures ha d'establir els criteris per a determinar el nivell bàsic de benestar material dels infants i els adolescents i ha d'incloure un règim d'ajuts i prestacions públiques" (art. 41).

Tanmateix, aquesta intervenció preventiva, si bé com a responsabilitat correspon a l'Administració autonòmica i local, recau fonamentalment en l'Administració local d'acord amb la normativa aplicable. En un context com l'actual, de contenció de la despesa i de finançament insuficient de les administracions locals, en què no s'han desplegat les previsions en recursos humans i materials, especialment de la Llei 14/2010, el Síndic ha detectat que aquests serveis s'han reduït, tant pel que fa a ajuts com alguns serveis específics de suport, la qual cosa pot provocar una reducció de la funció preventiva de la desprotecció infantil.

2.1.1. El suport comunitari als pares com a prevenció de les situacions de risc dels infants

L'Informe sobre els drets de l'infant 2011 va deixar constància de l'insuficient suport de l'Administració als pares en la criaça dels fills i assenyala la freqüent manca de recursos dels serveis socials municipals, en qui recau directament aquesta tasca, per donar-los el suport necessari per a l'acompliment de les tasques parentals.

També feia esment dels programes i dels serveis de suport als pares en determinats municipis i barris, amb una referència especial als espais familiars.

En el període transcorregut des d'aquell informe, el síndic ha tingut coneixement de casos en què diversos ajuntaments han tancat serveis d'aquest tipus: Badalona va tancar el Casal de Pares i Mares i l'Hospitalet tancarà dos dels quatre espais familiars de la ciutat.

En el cas de Badalona, pares i mares del casal van demanar la intervenció del Síndic. L'espai acollia infants algunes hores al dia, amb un

màxim de tres dies per setmana. Hi treballaven quatre professionals en torns de matí i tarda, amb l'ajut de voluntaris, i el cost dels quals era de 54.000 euros anuals. En feien ús famílies sense suport familiar, pares o mares sols, pares i mares sense feina o amb dificultats econòmiques que no els permetien pagar una escola bressol, els era de gran utilitat i els infants que hi assistien contents. En els tres anys i escaig de funcionament havia rebut més de 700 inscripcions d'infants.

Els espais familiars són un exemple del que estableix la Convenció com la necessària ajuda de l'Estat als pares en la criança dels fills

El Síndic va suggerir que es reconsiderés la decisió de l'Ajuntament respecte del tancament del Casal i va exposar que aquest servei era un exemple del que la Convenció sobre els drets de l'infant de les Nacions Unides estableix com la necessària ajuda de l'Estat als pares i mares en la criança dels fills, pel fet de facilitar als pares unes hores de respir per fer feines i gestions no quotidianes i un espai adequat per deixar-hi els fills. Així mateix, el tipus de serveis als quals es refereix l'article 18.2 inclou les iniciatives adreçades a la comunitat, com ara centres per a mares amb bebès i infants petits, esplais, ludoteques o clubs juvenils i, en aquest sentit, el casal, com a servei de caràcter universal i sense ànim de lucre, era una garantia d'aquesta responsabilitat de l'Estat envers i en interès dels infants.

L'Ajuntament va respondre que la responsabilitat de l'Estat (de l'Administració local, en aquest cas) és subsidiària, que només s'ha de proporcionar assistència adequada als infants quan els pares no poden complir les seves responsabilitats, que aquesta subsidiarietat es limita a les famílies identificades com en risc de fracassar i a les famílies que ho necessitin, i que com que és un servei de caràcter generalista resulta difícil poder predir tots aquests requisits.

Respecte dels espais familiars de l'Hospitalet de Llobregat, la Casa dels Arbres, creada el 1994 al barri de Santa Eulàlia i pionera a Catalunya, i la Casa dels Tarongers, al barri de Pubilla Casas, tancaran a partir del proper curs a causa del cessament de les aportacions de la Generalitat i de la Diputació. Aquests serveis per a famílies i infants de zero a tres anys tenien l'objectiu d'es-

timular la criança dels fills en grup i la millora de les habilitats parentals, i oferien un espai on pares, mares i infants de zero a tres anys que no van habitualment a una escola bressol es trobaven per compartir les experiències personals.

A la ciutat hi ha dos espais familiars més, que de moment continuen: la Casa de les Castanyes, al barri del Gornal, i la Casa de les Palmeres, al barri de la Torrassa, que ja estan saturats. L'Ajuntament s'ha compromès a oferir un servei alternatiu a partir del mes de gener de 2013 als espais familiars que fins ara s'oferien a la Casa dels Arbres i a la Casa dels Tarongers, i fa constar que s'està treballant per "definir els serveis" i intentar que "al més aviat possible tornin a estar en marxa". Les persones afectades consideren que era "un espai bàsic per al creixement dels infants i un servei que s'hauria de potenciar en tots els barris".

Els espais familiars són clau per prevenir una criança inadequada, donar suport parental i evitar situacions de desprotecció

Aquests espais són molt importants per prevenir una criança inadequada, donar suport parental i evitar situacions de desprotecció. El Síndic considera que, si bé les administracions tenen discrecionalitat per determinar la forma complir les obligacions en matèria de suport als pares i prevenció de la desprotecció, aquests serveis sí que complien aquesta funció i, per tant, considera que la desaparició d'aquest tipus de serveis és una minoració de la tasca de suport als pares i als infants.

2.1.2. Els ajuts econòmics. La consideració de la pobresa com a risc social

Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, estableix el deure de les administracions públiques de prestar una atenció especial a les necessitats dels infants que es troben en situació de pobresa, que considera un factor de risc social. Així mateix, defineix la situació de risc com la situació en què el desenvolupament i el benestar de l'infant es veuen limitats o perjudicats per qualsevol circumstància personal, social o familiar, sempre que per a la protecció efectiva de l'infant no calgui la separació del nucli familiar (situació que seria considerada de desemparament). Entre

aquestes situacions de risc, s'hi inclou l'existència de mancances en general, no adequadament compensades en l'àmbit familiar, que puguin produir marginació o inadaptació, supòsit que, a criteri d'aquesta institució, engloba moltes situacions de pobresa infantil.

En èpoques de pobresa i privació material com ara l'actual es produeixen situacions paradoxals que poden deixar els pares en situació de desprotecció i d'impotència per cobrir les necessitats dels fills. Així, la manca d'ajuts per a aquests pares pot fer-los susceptibles de ser suspesos en les seves funcions parentals, segons l'article 105.2 de la Llei 14/2010, que estableix que “les situacions de risc que per llur nombre, evolució, persistència o agreujament determinin la privació a l'infant o l'adolescent dels elements bàsics per al desenvolupament integral de la personalitat”. Tot i així, aquestes persones no poden accedir als ajuts corresponents perquè el problema està considerat econòmic i no de risc social.

La pobresa no sempre està considerada com a risc social

Davant de situacions de pobresa, l'ordenament jurídic associa la pobresa a una situació de risc social i, per tant, de necessitat de suport per part dels poders públics, també en matèria de prestacions econòmiques. A la pràctica, però, aquesta consideració de la pobresa com a risc social no sempre es produeix. És relativament freqüent, per exemple, que els serveis socials, quan valoren famílies amb infants per a l'accés a determinades prestacions, condicionin la consideració de risc a un mal exercici de la responsabilitat parental dels progenitors, més propera a situacions de desemparament que de privació material, i excloguin d'aquesta responsabilitat la privació material provocada per causes externes a la mateixa família, com ara l'absència d'ingressos familiars ocasionada per la pèrdua de feina en un context de crisi econòmica.

Així, algunes situacions de què ha tingut coneixement el Síndic plantegen una denegació d'una sol·licitud d'una prestació o un ajut (de beca de menjador o altres) a una família perquè “un mer problema econòmic no significa que una unitat familiar sigui de risc social”, atès que els infants reben una bona atenció per part dels pares i no s'han detectat indicadors de risc.

Aquest fet condiona l'accés de molts infants en situació de pobresa a determinades prestacions, com ara als ajuts de menjador no obligatori o als

ajuts d'urgència social, pel fet de no disposar de l'informe corresponent de serveis socials per la manca de factors de risc afegits a l'absència de recursos econòmics.

Tanmateix, la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, associa el risc social a “situacions en què els progenitors o guardadors no assumeixen o no poden exercir completament llurs responsabilitats parentals” i, explícitament, inclou entre aquestes responsabilitats “el deure d'assegurar, dins llurs possibilitats, les condicions de vida necessàries per al desenvolupament integral dels infants” (entre les quals s'haurien de considerar les condicions materials). També preveu que les responsabilitats parentals tinguin a veure amb la capacitat dels progenitors de proporcionar un nivell de vida adequat als infants, de manera que les situacions de pobresa haurien de ser considerades com a situacions de risc quan aquest nivell de vida adequat no està plenament garantit.

La manca de consideració de la pobresa com a situació de risc també es fa present en el disseny dels criteris de determinades prestacions econòmiques que tenen per finalitat primordial combatre situacions d'exclusió social. Per exemple, la nova prestació econòmica de dret subjectiu per a menors d'edat en situació de risc, regulada per la Llei 14/2010, està condicionada a la formalització del compromís socioeducatiu corresponent per part dels serveis socials especialitzats d'atenció als infants i està adreçada a casos que s'aproximen més a una possible situació de desemparament que no pas de risc en sentit ampli, o, en altres paraules, que quan es parla de risc s'està fent referència específicament a risc de desemparament.

A tall d'exemple, la modificació dels requisits d'accés a la renda mínima d'inserció, prevista pel Decret 384/2011, de 30 d'agost, de desplegament de la Llei 10/1997, de 3 de juliol, de la renda mínima d'inserció, exclou de l'accés a la prestació econòmica les persones que només presentin una problemàtica laboral derivada de la manca o pèrdua de feina, que no acreditin una dificultat social o d'inserció laboral afegides i que no requereixin cap tipus d'intervenció social i continuada. L'existència de fills en situació de risc derivada de la manca d'ingressos econòmics familiars no és condició suficient o factor de discriminació positiva en l'accés a aquesta prestació.

En el supòsit de manca d'emissió per part de serveis socials municipals d'un informe de risc

social, la raó última és la manca d'identificació de cap dels requisits fixats en el model d'informe de risc social (absentisme escolar, manca d'higiene, dificultats d'adaptació, conductes fora de l'habitual, derivació d'altres serveis, etc.). En aquests casos, tot i que no s'ha actuat incorrectament des del punt de vista formal, si la situació econòmica familiar esdevé tan greu que no permet la cobertura de les necessitats bàsiques dels infants de la família, el resultat pot ser que els infants es trobin en risc social. En definitiva, el risc social no només ve per l'actuació dels pares o guardadors, sinó també per circumstàncies alienes a ells, i en contra de la seva voluntat, com ara la manca de recursos econòmics que no els permetin de fer front a les necessitats dels seus fills.

El risc social també pot ser degut a circumstàncies alienes als progenitors

Per exemple, en el cas d'una família a qui queden 145 euros al mes per a les despeses d'alimentació de tres fills, després de pagar les despeses d'habitatge i d'altres, els infants es troben en risc social, encara que la precarietat econòmica sostinguda no sigui considerada un requisit en el model d'informe de risc social del consell comarcal. Per aquest motiu, el Síndic considera que s'han de reformular els indicadors de risc social vàlids per a la puntuació en l'accés a determinats ajuts, per evitar que es produeixin situacions on hi ha infants en risc real de no estar ben alimentats, però que no arriben a la puntuació necessària per rebre l'ajut de menjador.

En altres casos, la denegació de l'ajut està motivada per la manca de compliment pels progenitors de la contraprestació exigida que ha considerat necessària l'equip de serveis socials. Els ajuts convocats per l'ajuntament s'inclouen en un pla d'intervenció familiar, amb l'objectiu que l'ajut contribueixi a la millora del benestar de tots els membres de la família i, especialment dels infants, que es valora positivament davant dels que es poden considerar només assistencials. Tanmateix, en els casos en què l'ajut està destinat a l'infant i possibilita que participi en activitats de lleure a les quals no tindria accés sense l'ajut, la denegació no permet que els infants accedeixin a unes activitats que contribueixen al seu desenvolupament i que faciliten el compliment del dret al joc i a l'esbarjo. En conseqüència, es planteja si el requisit establert en l'acord de serveis socials amb els pares per a l'atorgament de l'ajut és adequat en aquests casos.

En el cas de què va tenir coneixement el Síndic, el requisit de contraprestació comportava, fins i tot, el compliment, per part dels pares, de l'atenció necessària en salut o en salut mental i, per tant, procurava evitar una negligència en l'atenció i una vulneració del dret a la salut dels fills. Ara bé, per les raons apuntades, l'impediment d'accedir a una activitat de lleure els causaria un doble perjudici. Per aquesta raó, el Síndic entén que els incompliments en l'atenció als fills s'haurien d'abordar en l'espai corresponent de l'àmbit mèdic o social, en què s'haurien d'esmerçar tots els esforços possibles per resoldre'ls. I, en cas que es mantingués la situació, caldria adoptar les mesures necessàries des de la perspectiva del dret de l'infant a rebre l'atenció esmentada.

En definitiva, si bé els ajuts s'atorguen o es deneguen a la persona sol·licitant adulta responsable dels infants, els beneficiaris reals en són els infants, fet que caldria tenir en compte en la denegació o l'atorgament de l'ajut. Els infants de la família s'haurien de considerar els usuaris dels serveis socials, l'objecte de l'acció i, en certa manera, les persones interessades, d'acord amb l'article 31 de la Llei 30/1992, segons el qual el concepte de persona interessada es pot aplicar a aquells que "sense haver iniciat el procediment, tinguin drets que puguin resultar afectats per la decisió que s'adopti".

En la denegació o l'atorgament de l'ajut cal tenir en compte que els beneficiaris reals són els infants

El Síndic ha recordat que els infants tenen dret al joc i a gaudir d'una vida plena i de les condicions per al seu màxim desenvolupament, i que l'atorgament de l'ajut no hauria d'estar condicionat a la bona parentalitat, per evitar que els infants que siguin "castigats" i privats d'una activitat que els reporta beneficis, en funció de l'actuació dels pares envers ells i envers els serveis.

Com a proposta de millora de les convocatòries d'ajuts econòmics individuals a les famílies en situació de vulnerabilitat, l'objecte dels quals és l'accés a serveis i activitats per als infants de les famílies sol·licitants, el Síndic suggereix el següent:

- Que s'adeqüin els requisits per accedir als ajuts econòmics individuals per a famílies amb dificultats socioeconòmiques als objectius que persegueixen aquests ajuts, de manera que tinguin

relació directa amb l'interès de l'infant afectat.

- Que s'utilitzin vies diferents de la concessió o la denegació dels ajuts econòmics per a l'accés dels infants a serveis o activitats per aconseguir el compliment de l'exercici de les funcions parentals, de manera que els infants no puguin resultar afectats negativament per la denegació basada en un inadequat exercici de la pàtria potestat dels seus pares.

2.1.3. Les situacions de risc i de risc greu

L'aplicació de la Llei 14/2010, sobre els drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, que modifica la regulació del risc en la infància, suposa el reordenament de la intervenció dels serveis socials bàsics i dels equips d'atenció a la infància i l'adolescència (EAIA) amb les situacions de risc dels infants i dels adolescents que no requereixen que se'ls separi del seu nucli familiar. Així, les situacions de risc són competència dels ens locals i són els serveis socials bàsics els que hi han d'intervenir.

Amb tot, es preveu que si el risc és greu i els serveis socials bàsics no aconsegueixen disminuir o controlar la situació amb la seva intervenció, han de derivar el cas als EAIA, tal com s'havia estat fent fins aleshores. Els serveis socials bàsics, doncs, han d'intervenir en totes les situacions de risc, les han de valorar, i han de proposar les mesures i els recursos que considerin necessaris per superar la situació de risc.

Les situacions de risc greu i de desemparament no són fàcils de distingir en determinades situacions, sobretot aquelles en què els infants pateixen una negligència greu i continuada en l'atenció de les seves necessitats bàsiques, especialment si tenen un vincle afectiu amb els progenitors.

En alguns casos les situacions de risc greu i de desemparament no són fàcils de distingir

Els equips dels serveis socials bàsics i els EAIA han revisat les contencions al nucli existents perquè s'adeqüin a la nova llei d'infància, de manera que s'han tancat les que es considera que ja no requereixen la intervenció de l'Administració, i els serveis socials han assumit les que es valoren com de risc no greu.

Mitjançant la signatura del compromís socioeducatiu corresponent entre l'EAIA i els progenitors, titulars de la tutela, es descriu la situació de risc, l'avaluació i la concreció de les mesures que aplicaran els serveis socials bàsics o altres serveis especialitzats per superar la situació perjudicial per a l'infant. Tal com detalla l'exposició de motius de la Llei, "la intervenció en les situacions de risc no finalitza amb una declaració formal de risc, sinó que únicament pot finalitzar de manera convencional [...]. S'opta per posar l'accent en el treball i la bondat de les mesures que s'han de proposar, deixant l'execució forçosa derivada d'un acte unilateral de l'Administració per a les situacions més greus que han de comportar el desemparament".

Tanmateix, si aquest treball no és possible i això implica un perill greu per al desenvolupament de l'infant o l'adolescent, se n'ha de proposar el desemparament. Concretament, són causa de desemparament "la negativa dels progenitors o els titulars de la tutela o de la guarda a participar en l'execució de les mesures adoptades en situacions de risc si això comporta la persistència, la cronificació o l'agreujament d'aquestes situacions" i "les situacions de risc que per llur nombre, evolució, persistència o agreujament determinin la privació a l'infant o adolescent dels elements bàsics per al desenvolupament integral de la personalitat".

Cal estudiar si l'aplicació de la nova llei d'infància permet assegurar l'atenció de les situacions de risc greu que afecten infants

Per tant, els casos que fins ara eren valorats com a desemparament amb mesura d'atenció en la pròpia família ara es consideren com a situacions de risc greu amb intervenció de l'EAIA i sota les mesures acordades en el compromís socioeducatiu corresponent.

L'adequació de la intervenció dels EAIA a la Llei 14/2010 també comportava l'adequació de la intervenció dels equips dels serveis socials d'atenció primària, requeria una major implicació i actuació d'aquests en l'àmbit de la prevenció del risc i feia necessària la coordinació de la DGAIA amb els municipis. Recentment, aquesta necessitat ha donat lloc al conveni entre el Departament de Benestar Social i Família amb l'Associació Catalana de Municipis i la Federació Catalana de

Municipis, signat el passat 10 de juliol, pel qual s'han acordat les bases d'intervenció davant les situacions de risc greu per part dels dos serveis, amb l'objectiu de millorar la coordinació en aquest tipus d'intervencions.

Aquest acord pot pal·liar o evitar el buit que la Llei dels drets i oportunitats en la infància i l'adolescència va deixar en eliminar la mesura de l'atenció en la pròpia família (anteriorment sota responsabilitat de la DGAIA i intervenció dels EAIA), que amb la progressiva aplicació de la llei queda sota responsabilitat municipal i intervenció dels serveis socials d'atenció primària. El Síndic ha obert una actuació d'ofici per estudiar si el contingut dels acords permetrà assegurar

l'atenció de les situacions de risc greu que afecten infants i adolescents.

Sobre la finalització de la mesura d'atenció en la pròpia família, el Síndic ha rebut algunes queixes d'avis i oncles que manifesten que, arran del tancament dels expedients d'atenció en la pròpia família han vist com cessava l'acompanyament i la protecció que fins llavors rebien de l'Administració. En alguns casos de separació contenciosa dels pares, en el curs d'un procediment penal per maltractaments per part d'un dels progenitors pendent de resolució, el familiar guardador se sentia protegit per l'establiment d'un règim de visites de l'infant amb cada un dels pares i amb la supervisió de l'EAIA.

PRINCIPALS RECOMANACIONS SOBRE LES OBLIGACIONS DELS PARES I ASSISTÈNCIA DE L'ESTAT EN EL DESENVOLUPAMENT DE L'INFANT

El Departament de Benestar i Família hauria de:

- Garantir l'existència i el manteniment dels espais familiars, que acompleixen una tasca molt important per prevenir una criança inadequada, ofereixen suport parental i permeten evitar situacions de desprotecció.
- Adequar els requisits per accedir als ajuts econòmics individuals per a famílies amb dificultats socioeconòmiques als objectius que persegueixen aquests ajuts, de manera que tinguin relació directa amb l'interès de l'infant afectat.
- No utilitzar la denegació dels ajuts econòmics per a l'accés dels infants a serveis o activitats per aconseguir el compliment de l'exercici de les funcions parentals, de manera que els infants no puguin resultar afectats per la denegació basada en un exercici inadequat de la pàtria potestat dels seus pares.
- Millorar la implicació i l'actuació dels equips dels serveis socials d'atenció primària en l'àmbit de la prevenció del risc i la coordinació de la DGAIA.
- Garantir jurídicament la consideració de la pobresa com a risc social.

3. Protecció contra tota forma de violència (art. 19)

1. Els estats membres han de prendre totes les mesures legislatives, administratives, socials i educatives apropiades per a protegir l'infant contra totes les formes de violència física o mental, lesions, abusos, abandonament o tracte negligent, maltractament o explotació, inclosos els abusos sexuals, físics o mentals, mentre està sota la tutela dels seus pares, tutors legals o de qualsevol altra persona que en tingui la tutela.

2. Aquestes mesures protectores, si cal, han d'incloure procediments efectius per a l'establiment de programes socials, amb la finalitat de donar el suport necessari a l'infant i als que en tenen la tutela, i també per a d'altres maneres de prevenir, detectar, informar, derivar, investigar, tractar i seguir els casos de maltractaments descrits més amunt, a més de les actuacions judicials, si fossin necessàries.

Recomanacions del Comitè dels Drets de l'Infant a l'Estat espanyol

El Comitè recomana a l'Estat que adopti les mesures necessàries per aplicar les recomanacions de l'Estudi de les Nacions Unides sobre la violència contra els infants (A/61/299) i, en particular, que presti una atenció especial a les recomanacions sobre prioritzar la prevenció, promoure valors no violents (i la conscienciació a aquest respecte), prestar serveis de recuperació i d'integració social, i assegurar la participació dels infants.

3.1. Protocol marc d'actuacions en casos d'abusos sexuals i altres maltractaments greus a menors

El Síndic de Greuges va promoure el 13 de setembre de 2006 la signatura del Protocol marc d'actuacions en casos d'abusos sexuals i altres maltractaments greus a menors per part dels màxims responsables de les administracions i institucions següents: Delegació del Govern de l'Estat a Catalunya, Presidència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, Fiscalia en Cap del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, Departament de Justícia, Departament d'Interior, Departament d'Educació i Universitats, Departament de Salut, i Departament de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya.

Amb l'objectiu de revisar-ne i avaluar-ne l'aplicació i el grau d'efectivitat, el Protocol marc estableix la constitució d'una comissió de seguiment, coordinada pel Síndic de Greuges, en la qual hi ha d'haver representants de totes les institucions signants i s'ha de reunir com a mínim un cop l'any.

Posteriorment a la signatura del Protocol, van tenir lloc dues reunions de seguiment tècniques en data 8 de febrer de 2007 i 27 de juliol de 2007, a les quals van assistir diferents representants designats per cadascuna de les administracions i institucions signants.

El Síndic va convocar el dia 4 de maig de 2012 la Comissió de Seguiment, formada per representants dels diferents departaments i institucions signants, amb l'objectiu, d'una banda, de reafirmar la validesa del Protocol; i de l'altra, millorar elements que se'n deriven, mitjançant la creació d'una comissió tècnica que hi treballi

El Protocol bilateral d'actuació entre Benestar i Família i Ensenyament per detectar maltractaments s'haurà d'implantar degudament

Així, a partir de la constitució formal d'aquesta comissió, el seguiment es farà de manera anual (tal com indica el Protocol) mitjançant una comissió tècnica, formada pels representants que nomeni la Comissió de Seguiment.

La Comissió Tècnica de Seguiment es va reunir el dia 15 de juny i va reprendre el pla de treball que, al seu dia, es va endegar a fi de treballar, d'una banda, en la millora i la coordinació efectiva de les actuacions, i de l'altra, en les pautes i el circuit de funcionament per assolir una intervenció immediata i àgil, tot cercant la intervenció mínima necessària, d'acord amb l'interès superior dels infants i adolescents.

Així mateix, d'acord amb la Llei dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, el Departament de Benestar Social i Família ha de promoure l'establiment de protocols que assegurin una actuació integral dels diferents serveis, departaments o administracions implicades en la prevenció i la detecció dels maltractaments a infants i adolescents. En aquesta línia, el 4 de juny de 2012 es va signar el Protocol bilateral d'actuació entre els departaments de Benestar Social i

Família i d'Ensenyament, de detecció, notificació, derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu.

En l'*Informe sobre els drets dels infants 2011* es va fer constar que la preparació d'aquest protocol bilateral s'havia plantejat des de feia molts anys i que n'hi havia hagut diversos esborranys, però que no s'havia arribat mai a un acord entre els dos departaments, la qual cosa es valorava com a especialment greu tenint en compte que els infants s'estan a l'escola durant tota la jornada, que els professionals de l'educació són sovint els primers adults que poden observar signes de maltractament o de negligència en els alumnes i que de vegades cap altre adult pot conèixer la situació de desprotecció en la qual viu l'infant.

Per aquest motiu, es va insistir que la manca de Protocol bilateral del Departament de Benestar Social i Família i el Departament d'Ensenyament constituïa en aquell moment una mancança greu en la detecció del maltractament i l'abús infantil a Catalunya.

Amb tot, l'acord respecte del Protocol bilateral amb el Departament d'Ensenyament, que el Síndic valora positivament, s'haurà d'implantar degudament. Perquè sigui plenament efectiu són necessàries algunes condicions, com ara la conscienciació dels equips docents sobre la necessitat i la utilitat del protocol (en aquest sentit, el lideratge de l'equip directiu és imprescindible); la formació teòrica i pràctica dels docents respecte dels signes de maltractament i abús; l'establiment d'un circuit intern per abordar les sospites o certes de maltractament i abús en els alumnes (en aquesta qüestió en altres països ha resultat positiu designar un docent de referència que pugui anar-se especialitzant i sigui l'interlocutor amb els serveis de benestar del territori).

D'altra banda, cal recordar que el Protocol d'actuació clínicoassistencial de maltractaments aguts a la infància, signat el 13 d'octubre de 2006 entre el Departament d'Acció Social i Ciutadania i el Departament de Salut, estableix clarament el procediment que cal seguir en cas de sospita fonamentada o de certesa de maltractament, i va significar un avenç en el sistema de notificació d'un maltractament infantil a la DGAIA mitjançant el Registre unificat de maltractaments infantils (RUMI).

En la reunió de la Comissió de Seguiment del Protocol marc que va tenir lloc a la seu del Síndic el dia 4 de maig de 2012, el Departament de Benestar

Social i Família va exposar que s'havia designat un interlocutor a cada hospital per a la gestió del RUMI i s'ha passat d'un 20% de detecció a un 77 %.

El gran repte del RUMI és arribar al 100% dels casos comunicats, millorar els temps i les coordinacions. Val a dir que, actualment, algunes de les comunicacions a la Unitat de Prevenció i Detecció de Maltractament Infantil (UPDEMI) es fan per telèfon i d'altres es fan via RUMI. Segons dades del mateix departament, el 2011, pel RUMI es van tramitar 383 casos, més d'un cas al dia, dels quals un 41% eren per sospita d'abús sexual i un 41% per sospita de maltractament.

Cal potenciar l'ús de la prova preconstituïda per part dels òrgans judicials en els casos de maltractament d'infants

Amb tot, sobre la llista d'indicadors i factors de risc, resta pendent de complir l'article 79 de la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, que estableix que el Departament de Benestar Social i Família, en col·laboració amb altres departaments de la Generalitat, les universitats i els col·legis professionals i altres entitats dedicades als infants i els adolescents "ha d'elaborar llistes d'indicadors i factors de risc i llistes d'indicadors i factors de protecció i resiliència. Així mateix, ha de formular les recomanacions específiques per tal de facilitar i promoure la identificació d'aquests indicadors o factors i la valoració consegüent de la situació de l'infant o l'adolescent".

Altres temes rellevants que va introduir la Comissió Tècnica de Seguiment és l'establiment de mecanismes per evitar la victimització dels infants, la demora d'alguns processos judicials, la necessitat de la prova preconstituïda i l'exploració dels infants amb les màximes garanties, i pel que fa a les agressions sexuals, garantir que l'exploració del metge forense de guàrdia es faci juntament amb el metge per tal que l'infant no pateixi una doble victimització.

Segons dades del Departament de Justícia aportades en la dita reunió de seguiment, el 2005 es van dur a terme un 52% d'exploracions i el 2011, un 82%. Això significa que s'ha passat de tenir 693 exploracions a 985 el 2011. Els òrgans judicials utilitzen cada cop més la possibilitat de la prova preconstituïda. Amb tot, caldria explorar els casos en què es podria fer servir i no es fa. Així doncs, encara cal potenciar-ne l'ús.

D'altra banda, i tal com es va plantejar en la dita comissió de seguiment, caldria millorar la prevenció, a fi d'evitar situacions d'un greu patiment dels fills en situacions de violència masclista quan s'apliquen mesures de protecció vers la mare.

3.2. Situacions de maltractament infantil derivat de les separacions conflictives de parella

3.2.1. L'infant en el procés de ruptura: intervenció dels diferents agents

El suport a la família que han de dur a terme els estats a què fa referència l'article 18 de la Convenció també inclou els serveis que intervenen en cas de determinats conflictes de parella amb fills comuns.

Sobre aquesta qüestió, el Síndic continua rebent un nombre important de queixes relatives a ruptures conflictives de parella que exposen situacions de greu patiment dels fills implicats. En defensa dels drets dels infants i adolescents, les administracions i les instàncies judicials haurien de potenciar la mediació i l'acord, tendir a facilitar els pactes entre els progenitors i a preservar la comunicació entre ells, a fi que no es cronifiqui el conflicte, en interès superior dels fills en comú.

Són múltiples les intervencions dels diferents agents que poden arribar a actuar durant un procés de ruptura conflictiva de parella: el jutjat, la Fiscalia, l'equip d'assessorament tècnic i psicològic, els serveis de mediació, els serveis de teràpia familiar, i els punts de trobada. Tot aquest engranatge encara es complica més quan són casos de violència entre els cònjuges, amb la complexitat que representa el seguiment de les ordres d'allunyament quan hi ha fills en comú o quan són casos amb acusacions de sospita d'abusos sexuals d'un cònjuge vers els fills, etc.

De l'anterior, se'n desprèn que l'interès superior de l'infant no sempre regeix el conjunt d'actuacions que s'encadenen durant alguns processos de ruptura conflictiva de parella, la qual cosa pot tenir un impacte negatiu en l'estabilitat i el benestar emocional dels fills, de manera que el Síndic demana que s'incideixi en una major especialització de la formació de tots els agents implicats, i també que s'analitzin i s'identifiquin bones pràctiques per aconseguir una intervenció integral i adequada en aquests processos, des de la perspectiva dels drets de l'infant.

A partir de l'anàlisi de la cronologia d'alguns casos presentats al Síndic, s'observen les disfuncions següents:

- multiplicitat d'intervencions i descoordinació entre serveis, de manera que hi ha un conjunt d'actuacions dissociades i no integrades entre si;
- manca d'escolta d'alguns infants que presenten signes de patiment psicològic i emocional durant el procés conflictiu de la separació dels seus pares;
- dificultat de garantir que les diverses actuacions tinguin en compte que la consideració primordial ha de ser l'interès superior de l'infant.

L'interès superior de l'infant ha de regir les actuacions dutes a terme durant els processos de ruptura conflictiva de la parella

En aquest sentit, la Llei 1/2001, de mediació familiar, té com a objectiu regular la mediació familiar com a mesura de suport a la família i com a mètode de resolució de conflictes per evitar l'obertura de procediments judicials de caràcter contenciosos i posar fi als ja iniciats o reduir-ne l'abast.

L'article 233.6 del llibre segon del Codi civil de Catalunya estableix que "els cònjuges, en qualsevol fase del procediment matrimonial i en qualsevol instància, poden sotmetre les discrepàncies a mediació i intentar arribar a un acord total o parcial, excepte en els casos de violència familiar o masclista".

L'inici d'un procés de mediació familiar abans de la interposició de la demanda o en qualsevol fase del procediment matrimonial, a iniciativa de les parts o per derivació dels advocats o altres professionals, està sotmès als principis de voluntarietat i confidencialitat. A banda, l'autoritat judicial pot remetre els cònjuges a una sessió informativa sobre mediació, si considera que, ateses les circumstàncies del cas, encara és possible arribar a un acord. El paper dels advocats en el procés de mediació és clau, ja que de vegades interessa un acord raonable entre les parts, sobretot pel que fa a les qüestions que afecten els fills en comú.

A més, cal recordar que el procés judicial no resol una gran part d'aspectes personals que conflueixen en les separacions i que van més enllà de les qüestions susceptibles de ser jutjades. Així doncs,

el procediment de la mediació és flexible i informal, i ofereix a les parts un espai adequat per poder tractar aquestes qüestions. Les parts poden parlar amb l'assistència d'un tercer (mediador/a) sobre tot allò que els afecti, la qual cosa fa que el grau de conflicte es pugui rebaixar pel fet d'escoltar-se mútuament i se'n previngui la cronificació, amb vista a l'interès superior dels fills en comú.

Llei 15/2009, de 22 de juliol, de mediació en l'àmbit del dret privat, estableix que "els acords respecte a matèries i persones que necessiten una protecció especial, i també respecte a les matèries d'ordre públic que determinen les lleis, tenen caràcter de propostes i necessiten, per a ésser eficaços, l'aprovació de l'autoritat judicial". També assenyalava que els acords han de donar prioritat a l'interès superior dels infants i adolescents.

D'acord amb les consideracions anteriors, el Síndic creu convenient que es difongui el coneixement d'aquesta figura i se'n potenciï la pràctica entre els professionals de l'àmbit jurídic, molt especialment pel que fa a les qüestions que afecten els fills en comú, amb vista a l'interès superior dels infants i adolescents implicats en la ruptura conflictiva dels seus pares.

D'altra banda, pel que fa a altres vies de derivació a la mediació, l'agent social de referència d'atenció primària bàsica també pot derivar les parts a un servei de mediació, o bé els mateixos advocats, quan saben que la sortida del conflicte passa, bé per iniciar la via processal contenciosa (llarga, costosa i amb possibles conseqüències negatives per als fills pel desgast familiar que provoca l'escalada del conflicte), bé per intentar arribar a un acord per mitjà de la mediació sobre les qüestions que afecten els fills.

S'ha de potenciar l'ús de la mediació en conflictes derivats de la ruptura de parella quan hi ha infants

També, els diferents serveis educatius, psicopedagògics, etc. poden acomplir una tasca d'informació a les famílies que ho necessitin sobre l'existència d'aquesta via per solucionar els problemes que puguin tenir i que afecten els fills, siguin fruit d'una separació o divorci o tinguin un altre origen, com ara una mala relació entre els membres familiars, entre pares i fills, entre germans, etc.

Així doncs, cal recordar que no únicament es poden derivar a mediació casos de situacions conflictives produïdes arran d'una separació, divorci o ruptura amb fills menors, sinó que la Llei 15/2009, de 22 de juliol, de mediació en l'àmbit del dret privat, estén la mediació a tots els supòsits de tipus familiar i a altres situacions de l'àmbit civil.

Amb tot, de l'anàlisi de casos que rep el Síndic, se'n desprèn que l'ús de la mediació no és tan estès com seria desitjable en situacions conflictives derivades de la ruptura de parella, molt especialment quan hi ha fills en comú.

La legislació d'infància recull algunes situacions de conflictivitat de determinades ruptures de parelles amb fills en comú com una possible situació de risc. Així, la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, defineix, en l'article 102, com a situació de risc "la situació en què el desenvolupament i el benestar d'un infant o adolescent es veuen limitats o perjudicats per qualsevol circumstància personal, social o familiar, sempre que per a la protecció efectiva de l'infant o l'adolescent no sigui necessària la separació del nucli familiar". Així, l'article 102.f defineix com a situació de risc "el conflicte obert i crònic entre els progenitors, separats o no, quan anteposen llurs necessitats a les necessitats de l'infant o adolescent".

En aquest sentit, un cop s'han fet les valoracions tècniques pertinents i l'estudi de la situació de l'infant que es trobi en aquesta situació de risc, no s'hauria de descartar una intervenció de l'administració protectora, la DGAIA, amb vista a l'interès superior de l'infant quan, de l'estudi esmentat, se'n desprengui una situació de desprotecció.

3.2.2. Afectació de la situació escolar dels infants

El Síndic continua rebent nombroses queixes que fan referència a aspectes relacionats amb la custòdia i el tracte que reben alguns infants fills de pares separats.

Tot i que es tracta de situacions que han de ser resoltes en l'àmbit judicial, el Síndic no pot deixar d'alertar respecte dels greus perjudicis que l'elevada conflictivitat d'algunes situacions causen en els infants i de la greu afectació en els seus drets.

Una de les situacions creixents que el Síndic observa amb preocupació són els conflictes relacionats amb l'escolarització dels infants per la manca d'acord entre els progenitors respecte de l'escola. En alguns casos, aquests desacords deriven en la manca d'escolarització dels infants i en d'altres els col·loquen en una situació que es pot considerar un maltractament.

Així, en una de les queixes presentades al Síndic, el greu conflicte existent entre els progenitors va derivar en l'escolarització simultània d'un menor en dos centres educatius, als quals assistia en dies alterns. En un altre cas es té coneixement de la situació d'una adolescent que estava sense escolaritzar per la manca d'acord entre els progenitors, després d'haver estat inscrita en tres centres diferents en un curt espai de temps.

El Síndic ha informat la Fiscalia d'aquestes situacions, i ha posat en relleu la greu vulneració de drets dels infants que poden comportar. Pel que fa a un dels casos, la Fiscalia ha intervingut per promoure l'adopció de mesures judicials per retornar el dret dels menors a ser escolaritzats.

Alguns desacords entre progenitors provoquen la manca d'escolarització dels infants

Tanmateix, en aquest cas, la situació resultant ha estat el manteniment de l'escolarització de l'adolescent al centre on estava matriculat inicialment, però també l'obligació de desplaçar-se diàriament de municipi i haver de recórrer molts quilòmetres perquè el progenitor amb qui conviu s'ha canviat de domicili.

En aquests casos, sovint la intervenció de jutges i fiscals es produeix a posteriori, en un moment en què la situació de conflicte ja té un llarg recorregut de patiment per a l'infant.

Per aquest motiu, el Síndic considera que cal adoptar mesures per promoure la cultura de la mediació i per conscienciar els afectats del greu perjudici que la vivència entre el conflicte permanent dels progenitors genera en els infants, i també les institucions públiques, inclosos els òrgans judicials, del maltractament emocional que porten implícites algunes actuacions dels progenitors en els processos de separació.

3.3. Assetjament entre iguals als centres escolars

L'article 19 de la Convenció disposa que “els estats membres han de prendre totes les mesures legislatives, administratives, socials i educatives apropiades per a protegir l'infant contra totes les formes de violència física o mental, lesions, abusos, abandonament o tracte negligent, maltractament o explotació, inclosos els abusos sexuals, físics o mentals, mentre està sota la tutela dels seus pares, tutors legals o de qualsevol altra persona que en tingui la tutela.

Aquestes mesures protectores, si cal, han d'incloure procediments efectius per a l'establiment de programes socials, amb la finalitat de donar suport necessari a l'infant i als que en tenen la tutela, i també per a d'altres maneres de prevenir, detectar, informar, derivar, investigar, tractar i seguir els casos de maltractaments descrits més amunt, a més de les actuacions judicials, si fossin necessàries”.

Cal establir mecanismes d'escolta i de participació dels infants per crear un clima cooperatiu a l'aula

La Llei d'educació de Catalunya reconeix, en l'article 21, el dret dels alumnes a gaudir d'una convivència respectuosa i pacífica, i el Decret 279/2006, de 4 de juliol, pel qual es regulen els drets i els deures de l'alumnat dels centres docents, reconeix a l'alumnat el dret a la seva dignitat personal i a la protecció contra tota agressió física, emocional o moral.

A partir de les queixes rebudes sobre assetjament entre iguals, el Síndic considera que és indispensable establir mecanismes d'escolta i de participació dels infants per crear un clima cooperatiu a l'aula. Davant de casos d'assetjament entre companys, fomentar mesures de mediació i assessorament entre iguals propicia la implicació dels alumnes en la reconducció de la situació.

En altres casos, s'observa la manca de coneixement d'alguns centres dels criteris que cal seguir i els passos que cal fer davant d'una situació d'aquest tipus, per la qual cosa el Síndic ha suggerit que s'incrementin els mecanismes d'informació i d'orientació a les escoles i les famílies sobre les diferents possibilitats d'actu-

ació davant de situacions d'assetjament escolar.

Davant les situacions d'assetjament escolar, un cop es coneixen, el primer i el més urgent ha de ser escoltar la persona que pateix l'agressió i donar-li suport immediat, i també prendre decisions per assegurar-ne la protecció.

Calen mesures per fer possible el seguiment continuat de l'eficàcia de les actuacions dutes a terme en la resolució dels conflictes

A banda, la intervenció del centre escolar amb els alumnes agressors i amb les seves famílies també ha de ser ràpida, sòlida i clara, amb l'objectiu de transmetre un missatge nítid de tolerància zero i de cessament immediat de qualsevol tipus d'assetjament, i també de promoure la cooperació de les famílies amb el centre.

Així, calen mesures per fer possible el seguiment continuat de l'avaluació de l'eficàcia de les actuacions dutes a terme i de l'èxit en la resolució de la situació. També cal fer el seguiment de les mesures d'allunyament, canvi o trasllat de centre per evitar-ne una possible perversió.

Un altre punt que es podria destacar de les queixes rebudes sobre aquesta problemàtica és l'enorme diferència de criteri observada entre

famílies i professorat. Així, algunes famílies exposen la negació de l'existència dels fets que denuncien i la percepció que les mesures que s'emprenen sempre van adreçades a modificar la conducta de la víctima. En aquests casos, els interessats manifesten que han estat entrevistats pel tutor o director del centre, però no s'ha entrevistat la família del presumpte agressor.

Un dels factors clau de la convivència escolar és la millora de la col·laboració família-escola

Quan les famílies exposen una situació de rebuig, insults, menyspreu, que culmina, sovint, en un estat d'angoixa de l'alumne, sorprèn que en alguns supòsits ni el centre escolar ni el tutor no hagin detectat l'estat de l'alumne, ni tampoc el seu malestar psicològic i patiment, i que no hagin traslladat ni a la direcció del centre ni a la unitat de suport a la convivència escolar l'existència de cap conflicte.

Per això, en aquests casos, el Síndic suggereix que es revisin els procediments d'observació, valoració i intervenció que empra el centre en qüestió davant les situacions en què s'observa un patiment d'un alumne relacionat amb l'actuació dels companys de classe, i insisteix en la necessitat de promoure activitats de formació de les famílies i de millorar la col·laboració família-escola com un dels factors clau de la convivència escolar si es volen superar molts dels problemes detectats.

PRINCIPALS RECOMANACIONS SOBRE LA PROTECCIÓ CONTRA TOTA FORMA DE VIOLÈNCIA

Protocol marc d'actuacions en casos d'abusos sexuals i altres maltractaments greus a menors

Tots els organismes competents en matèria d'infància haurien de:

- Garantir l'aplicació del Protocol bilateral entre el Departament de Benestar Social i Família i el Departament d'Ensenyament mitjançant la conscienciació dels equips docents sobre la necessitat i la utilitat del protocol; la formació teòrica i pràctica dels docents respecte dels signes de maltractament i abús, i l'establiment d'un circuit intern per abordar les sospites o certes de maltractament i abús en els alumnes.
- Adoptar mesures concretes per evitar la victimització secundària dels infants.
- Instaurar programes de prevenció específica contra situacions d'abús sexual i maltractament d'infants o adolescents en centres.

- Continuar impulsant la constitució de taules sectorials d'atenció a la infància, en les quals participin representants de tots els serveis del territori que treballen amb els infants, d'acord amb la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.
- Assegurar una formació especialitzada i continuada sobre les situacions de maltractament als equips i als professionals dels serveis d'atenció social primària, d'atenció a la infància i l'adolescència, d'atenció bàsica de salut, dels centres escolars, dels serveis de lleure, etc., per assegurar la detecció del maltractament infantil i l'inici de les actuacions per protegir els infants.

Situacions de maltractament derivat de les separacions conflictives

Tots els organismes competents en matèria d'infància haurien de:

- Garantir una major formació especialitzada sobre els processos de ruptura conflictiva de parella de tots els agents implicats (jutges, fiscals, advocats, equips d'atenció social primària, equips d'atenció a la infància i l'adolescència, etc.).
- Assegurar una intervenció integral i coordinada entre els múltiples agents implicats des de la perspectiva dels drets dels infants i adolescents.
- Garantir la intervenció de la DGAIA en les situacions de ruptura conflictiva de parella amb fills en cas que les valoracions tècniques pertinents i l'estudi de la situació de l'infant indiquin que està en una situació de risc.

Afectació de la situació escolar dels infants en supòsits de separacions conflictives de parella

Tots els organismes competents en matèria d'infància haurien de:

- Vetllar perquè en els convenis reguladors de separació o en les resolucions judicials corresponents es determini quin és el centre educatiu on ha de romandre escolaritzat l'infant i el procediment que s'ha de seguir, si escau, per canviar de centre.
- Promoure la mediació per assolir acords en benefici de l'interès dels infants davant l'existència de desacords entre els progenitors en relació amb l'escolarització dels infants.
- Prioritzar la tramitació dels procediments judicials que han de resoldre les incidències sorgides en relació amb l'escolarització dels infants per evitar situacions de manca d'escolarització.

El Departament d'Ensenyament hauria de:

- Comunicar a la Fiscalia les situacions de manca d'escolarització d'alumnes per desacord entre els progenitors respecte al centre.

L'assetjament escolar entre iguals als centres escolars

El Departament d'Ensenyament hauria de:

- Promoure de manera efectiva mecanismes d'escolta i de participació dels alumnes per crear un clima cooperatiu a l'aula.
- Fomentar l'aplicació de mesures de mediació i d'assessorament en casos d'assetjament entre companys per propiciar la implicació dels alumnes en la reconducció de la situació.
- Incrementar la formació específica i continuada dels docents per prevenir aquest tipus de situacions i millorar-ne l'abordatge.
- Treballar amb l'alumnat les normes bàsiques de convivència en totes les classes i tots els cursos.
- Treballar amb els centres educatius la redacció dels plans de convivència i assegurar-ne l'aplicació efectiva.
- Promoure mecanismes d'informació i d'orientació a les famílies per millorar la col·laboració família-escola com un dels factors clau de la convivència escolar si es volen superar molts dels problemes detectats.
- Revisar els procediments d'observació, de valoració i d'intervenció que empren els centres davant les situacions en què s'observa un patiment d'un alumne relacionat amb l'actuació dels companys de classe, amb una supervisió adequada per part de la Inspecció educativa.
- Assegurar l'organització i la supervisió educativa de tots els temps i els espais escolars (transport, menjador, pati, etc.), a fi de garantir que el personal no docent tingui les habilitats adequades per estar al capdavant d'aquests espais, d'acord amb els drets dels infants i adolescents.

4. Infants privats de l'entorn familiar i el dret a un examen periòdic del tractament (art. 20 i 25)

Article 20

1. Un infant privat temporalment o permanentment del seu entorn familiar o quan per al seu interès primordial no es pugui permetre que hi romangui, té dret a la protecció i l'ajuda especials de l'estat.

2. Els estats membres, d'acord amb les seves legislacions nacionals, han d'assegurar una atenció alternativa a aquest infant.

3. Aquesta atenció pot comprendre, entre d'altres, l'acolliment familiar, la Kafala de la llei islàmica, l'adopció o, si fos necessari, la col·locació en institucions apropiades per a l'atenció de l'infant. En considerar les solucions s'ha de prestar una especial atenció al fet que és desitjable que l'infant continuï la seva educació en el seu propi medi ètnic, religiós, cultural i lingüístic.

Article 25

Els estats membres reconeixen el dret de l'infant que ha estat internat o bé col·locat en una família d'acolliment per les autoritats competents, amb la finalitat d'atendre, protegir o tractar la seva salut física o mental, a una revisió periòdica del tractament que rep i totes les altres circumstàncies rellevants en aquest internament o acolliment familiar.

Recomanacions del Comitè dels Drets de l'Infant a l'Estat espanyol

El Comitè recomana a l'Estat que intensifiqui els esforços per millorar la qualitat de l'atenció, tenint en compte les directrius de les Nacions Unides sobre modalitats alternatives de cura dels infants (annex del CRC/C/ESP/CO/3-4 GE.10-46329 9 document A/RES/64/142), aprovades per l'Assemblea General el novembre de 2009. El Comitè li recomana, a més, que l'internament en centres s'examinin periòdicament, de conformitat amb el que disposa l'article 25 de la Convenció.

4.1. Reducció dels ingressos d'infants en centres i increment de famílies extenses

A Catalunya, segons les darreres xifres disponibles corresponents al mes d'abril de 2012, en contrast amb les del mes d'abril de 2011, s'observa que hi ha 7.286 infants i adolescents amb mesura de protecció, 397 menys que el mateix

mes de l'any 2011. Probablement, aquesta xifra correspon a l'aplicació de la Llei 14/2010, de 27 de maig, sobre els drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, pel que fa a l'eliminació de la mesura d'atenció en la pròpia família.

Respecte a la distribució dels recursos entre els residencials i els d'acolliment, s'observa que:

- 2.652 infants i adolescents viuen en centres, siguin d'acolliment, residencials, d'educació intensiva o en pisos assistits, xifra que correspon al 36,39% del total de menors d'edat amb mesura de protecció.

- 4.012 infants i adolescents viuen en família, sigui extensa o aliena, xifra que correspon al 55%.

- La resta d'infants (aprox. 8%) es troba en família preadoptiva.

D'aquestes dades, cal destacar les diferències respecte del mes d'abril de 2011:

- 97 infants menys en centres d'acolliment, xifra que representa una disminució del 0,87%.

- 16 infants més vivint centres residencials, xifra que representa un augment de l'1,64%.

- 193 infants més vivint amb avis i oncles, xifra que representa un increment del 4,68%.

- 44 infants més vivint en família aliena, xifra que representa un increment de l'1,24%.

- 27 joves menys en pisos assistits, xifra que representa un 0,32 de disminució.

En aquest apartat, també cal destacar que en data 1 de juliol de 2011, el Govern va respondre les preguntes formulades al Parlament per diferents grups polítics sobre el nombre d'infants i d'adolescents amb mesura de protecció i el recurs en què es trobaven, i va informar que en aquella data hi havia 7.622 infants i adolescents amb mesura de protecció de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència, dels quals 666 estaven ingressats en centres d'acolliment; 1.934, en centres residencials d'acció educativa; 69, en centres d'acció educativa intensiva; 2.869, en família extensa; 900, en família aliena, i 70 joves en pisos assistits.

Aquestes dades confirmen la tendència observada entre l'abril 2011 i l'abril 2012 d'un augment significatiu d'acolliments parentals, d'una disminució important dels infants i adolescents

en centres d'acolliment, d'un augment destacable de l'acolliment en família aliena i d'una disminució important de places en pisos assistits.

Hi ha un augment significatiu dels acolliments en família extensa

Destaca, especialment, la davallada d'ingressos als centres d'acolliment i l'augment rellevant de l'acolliment parental.

En primer lloc, sense conèixer les causes d'aquests canvis, i pel que fa al nombre més baix d'infants i d'adolescents ingressats als centres d'acolliment, s'observa que ha afectat tots els territoris, de manera més o menys proporcional al nombre de places.

En segon lloc, tenint en compte les funcions d'aquests centres (assistència immediata del menor d'edat i estudi de la seva situació personal i familiar); el fet que els infants que hi ingressen són, la major part, víctimes de maltractaments, abús i negligència greu; i el fet que la seva situació no s'ha pogut estudiar prou per poder fer una valoració i una proposta de mesura de protecció, cal preguntar-se: a) si hi ha menys infants en situacions greus que no s'han pogut estudiar; b) si els infants han ingressat en altres centres o altres recursos de protecció; c) si es queden a casa amb família extensa; d) si no són objecte de mesura de protecció i resten, per tant, en una situació de desprotecció.

El Síndic analitza les causes de la davallada d'ingressos d'infants als centres d'acolliment i l'augment de l'acolliment parental

Pel que fa als acolliments en família extensa, les dades reflecteixen un augment significatiu de l'aplicació d'aquesta mesura, i concorden amb algunes informacions arribades al Síndic, segons les quals l'Administració està promovent la mesura d'acolliment amb avis i oncles per damunt de les altres.

Aquest recurs ha estat sovint objecte d'estudis i d'investigacions a escala europea i, darrerament, també a escala estatal i catalana, perquè com és, amb diferència, menys costós per a l'Estat en termes econòmics, té el perill que no sempre s'utilitzi en benefici dels infants, sinó que acabi sent una mesura de reducció de la despesa.

El Síndic ha demanat reiteradament a l'Administració que, d'acord amb els requeriments de la Convenció sobre els drets de l'infant i la resta de la legislació aplicable a Catalunya, les mesures que s'adoptin amb relació als infants desemparats sempre siguin les idònies i adequades a les seves necessitats. Actualment, el Síndic està analitzant aquesta evolució recent que reflecteixen les dades relatives al sistema protector a Catalunya en un context de forta crisi econòmica i vulnerabilitat social.

4.2. Recursos alternatius al nucli familiar: la recuperació i rehabilitació de l'infant en el sistema de protecció

Tal com ja es va destacar en l'*Informe sobre els drets de l'infant 2011*, l'atenció especial a la qual tenen dret els infants que no poden viure amb la seva família s'ha d'interpretar més enllà del proveïment del recurs on viure, i ha d'abastar la cura i l'atenció especial que necessiten els infants que han patit mancances en la cobertura de les seves necessitats bàsiques, incloent-hi sovint la vulneració de la seva integritat física, psíquica o sexual. Aquesta cura i atenció especial també inclouen l'obligació d'establir mecanismes per a la recuperació i la rehabilitació dels danys físics, psíquics o sexuals dels infants víctimes.

És a dir, l'infant no només té dret a un entorn de criança, d'afecte i d'educació que substitueixi els pares i que li porti la cobertura de les necessitats bàsiques de la vida quotidiana, sinó que també ha de poder rebre l'atenció i el tractament rehabilitador que necessiti.

Així mateix, l'infant que ha estat internat o acollit té dret que es faci un examen periòdic del recurs assignat i de les circumstàncies rellevants que n'han determinat l'assignació.

El Síndic, en la tramitació de les queixes i les actuacions d'ofici relatives a infants i adolescents protegits per l'Administració, observa disfuncions que poden vulnerar els seus drets per l'allargament dels processos, a banda de les que ja s'han posat de manifest en altres apartats com ara les limitacions del contacte amb la família (art. 9).

L'allargament dels processos es produeix per un excés del temps d'estudi mentre l'infant és a casa o en un centre d'acolliment o per un excés de temps en un recurs no adequat a les seves necessitats. Això es dona, per exemple, al centre

d'acolliment quan hi ha una proposta de centre residencial o d'acolliment familiar que encara no li pot ser facilitada o en un centre residencial d'acció educativa quan hi ha una proposta d'acolliment familiar o es preveu un retorn a casa que encara no es pot fer efectiu (per exemple, per manca de recursos d'acompanyament als pares).

Mantenir infants en recursos residencials o d'acolliment no adequats a les seves necessitats els produeix un perjudici

El manteniment d'infants en recursos residencials o d'acolliment no adequats per a les seves característiques i necessitats d'atenció els produeix un perjudici, i també als altres infants residents al centre o en la unitat convivencial.

Els motius de l'allargament en el temps de les estades d'infants en centres d'acolliment i en centres residencials té diverses causes, entre les quals hi ha el compliment legal d'exhaurir totes les possibilitats que l'infant sigui acollit per la família i la manca del recurs proposat.

En un cas, s'ha observat que un infant de curta edat (tres anys) roman ingressat dos anys en un centre d'acolliment perquè, tot i que s'havien fet diverses propostes tècniques, no havia estat possible aplicar-ne cap. En aquest cas, si bé l'allargament de l'estada d'un infant al centre d'acolliment vol evitar l'internament en un CRAE, en aquests casos, cal trobar la forma de fer compatible un estudi rigorós de la situació personal i familiar dels infants amb una proposta viable de futur en un termini raonable.

La segona causa d'allargament de l'estada en centre és la manca de famílies acollidores alienes per donar resposta a les propostes elaborades. La diferència entre les sol·licituds i les famílies disponibles és tan gran que provoca una privació del recurs idoni per a un nombre significatiu d'infants tutelats.

Cal complir el que estableix l'article 120.2 de la Llei 147/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, que recull el que preveu l'article 20 de la Convenció sobre els drets de l'infant de les Nacions Unides: "Les mesures d'acolliment familiar, sempre que sigui possible, tenen preferència respecte de les que comporten l'internament del menor o la menor en un centre públic o concertat".

Freqüentment, l'Administració argüeix que no s'ha trobat una família adequada per a les necessitats de l'infant, bé perquè té un retard en l'aprenentatge o algun problema menor de salut, bé perquè són dos germans, etc. El Síndic considera que, després de quasi vint anys de l'endegament de les polítiques per proveir de famílies acollidores alienes els infants tutelats (es va iniciar formalment l'any 1994), la disponibilitat de famílies acollidores hauria de ser molt superior, a partir d'unes polítiques de difusió d'aquesta necessitat (hi ha un gran desconeixement per part de la ciutadania), sensibilització, promoció, acompanyament de les existents, etc.

El Síndic ha pogut observar, en les visites realitzades als centres, que un nombre important dels infants que hi viuen tenen vigent una mesura d'acolliment familiar en família aliena que ha estat una i altra vegada renovada per part de l'EAIA, sense resultat positiu.

La disponibilitat de famílies acollidores hauria de ser molt superior

De vegades, el procés s'allarga perquè s'ha dut a terme la validació de la sol·licitud d'una família col·laboradora que finalment ha desistit, i posteriorment s'ha d'iniciar la cerca d'una nova família d'acolliment. En aquests casos, el Síndic ha exposat que, si bé calia fer la validació de la família col·laboradora en oferir-se com a acollidora, com que el procés no va reeixir es va perdre un temps inestimable en la vida d'aquests infants. En aquest sentit, ha recordat que la motivació i la intencionalitat de les famílies col·laboradores té molt poc de comú amb la motivació i la intencionalitat de les famílies acollidores. I aquesta diferència de base s'hauria de considerar un factor determinant que caldria tenir en compte en casos com aquest, de manera que no s'hauria de retardar més de l'imprescindible l'inici de la cerca de la família acollidora aliena adequada en cada cas.

En alguns casos, a la manca de famílies acollidores, s'hi afegeix algun dèficit en la gestió del cas concret. Així, en un supòsit de què el Síndic ha tingut coneixement, un infant de sis anys encara no havia pogut gaudir de l'acolliment en família aliena perquè estava pendent de la proposta del seu germà, amb qui tenia visites, però amb qui no havia conviscut mai. En la mesura que el recurs proposat, acolliment familiar simple en família aliena, no impedeix les visites

amb els germans, no sembla acceptable que el motiu de no facilitar família a l'infant hagi estat l'existència d'aquest germà.

Sovint també s'observa una manca de coordinació entre els equips i els serveis a l'hora de fer propostes i d'aplicar-les que mereixeria una anàlisi per corregir-la.

L'interès superior de l'infant i el seu dret a viure en família abans que en una institució no es té degudament en compte si se subordina al fet que es pugui assignar el recurs a un germà amb el qual l'infant no ha conviscut. En aquest cas, l'infant no només es veu privat del seu dret durant el temps d'espera, sinó que el dret es pot veure definitivament frustrat, atès que a mesura que creix l'infant s'incrementa la dificultat de l'acolliment (de quatre a vuit anys, en aquest cas).

La manca d'atenció psicològica és una vulneració dels drets dels infants en el sistema de protecció

En aquests casos, es produeix una confusió en l'aplicació de la mesura de protecció per garantir el dret a viure en família i el dret a les visites i comunicacions amb els germans establert per l'article 116.1 de la Llei 14/2010 i recollit en la Convenció sobre els drets de l'infant en l'article 9.

Les situacions descrites poden denotar un exercici inadequat de la funció de protecció dels infants en situació de desemparament que té assignada el Departament de Benestar i Família. Aquesta funció, encarregada a aquest Departament en la Llei dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència requereix que la DGAIA, davant propostes canviants o aparentment erràtiques per part de diferents equips i davant la manca suficient de famílies acollidores per a aquests infants, actuï coordinant, supervisant la tasca dels equips d'atenció a la infància i l'adolescència en l'anàlisi i la valoració de les situacions personals i familiars dels infants, amb la perspectiva que té (o ha de tenir) la DGAIA del conjunt de la família, dels equips que hi intervenen, dels recursos disponibles i dels drets dels infants.

D'acord amb això, el Síndic, en totes les situacions d'infants pendents de família, ha suggerit que s'adoptin els mecanismes necessaris per evitar el perllongament d'un acolliment en centre.

Altres dèficits detectats pel Síndic són:

a) **La manca dels recursos necessaris per a la recuperació dels infants**, és a dir, quan un infant resideix en un recurs residencial o familiar que no cobreix les seves necessitats d'atenció bàsiques (afectives, psicològiques, educatives, etc.). Són situacions en què un recurs transitori al final es converteix en permanent, com succeeix en alguns centres d'acolliment en determinades situacions de nois i noies per als quals no existeix o no està disponible el recurs valorat com a adequat.

b) Altres possibles vulneracions de drets dels infants i dels adolescents en el sistema de protecció estan relacionats amb **la manca d'atenció psicològica** o d'altres tipus que requereixen les seves necessitats, tenint en compte que la xarxa pública de salut mental no pot assumir, en alguns casos, l'especificitat o la freqüència del tractament que es necessita. En alguns casos, la DGAIA es fa càrrec del cost d'un tractament privat, però en d'altres, la denega. Aquesta mancança pot comprometre la vida present i futura dels infants que se'n veuen privats.

c) **La manca de revisió de la mesura i el recurs de protecció, amb la freqüència i el rigor que l'infant necessita**. Els infants i adolescents en institucions tenen dret a un examen periòdic del tractament i de totes les altres circumstàncies pròpies de la seva situació, independentment del recurs en què es troben: acolliment residencial (en centre d'acolliment o en centre residencial) i acolliment familiar (d'urgència i de diagnòstic, simple temporal, simple permanent, en família extensa o en família aliena).

És precisament en l'àmbit de la protecció de la infància i l'adolescència en què sembla que els infants i els adolescents són més vulnerables a patir un incompliment del dret de revisió de la seva situació i del tractament que se'ls aplica. Per tant, cal que l'Administració adopti mecanismes per complir aquest deure. Aquests mecanismes inclouen garantir la suficiència de recursos humans per dur a terme les revisions, la formació especialitzada de les persones que han de fer la revisió i la supervisió, la participació de l'infant o de l'adolescent, l'escolta directa de l'infant en la forma més adequada a la seva edat i circumstàncies, i l'escolta indirecta observant els signes de malestar i de patiment, i també la reflexió en equip, que portarà a proposar el millor per a l'infant, i la coordinació amb els altres serveis i professionals que hi intervenen.

El síndic ha detectat algunes mancances en aquests elements, com ara en la suficiència de recursos, la qual cosa pot provocar que les revisions pateixin retards importants o que es facin sense el rigor a què tenen dret els infants, i també la manca de coordinació entre els serveis i els professionals intervinents.

d) Els lapsus de temps en què nois i noies adolescents estan escapolits del recurs de protecció (centre d'acolliment, centre residencial o família acollidora). Aquesta situació ha de donar lloc a l'adopció de mesures urgents per a la localització i protecció de l'adolescent.

Aquestes disfuncions, detectades en la tramitació de les queixes i a partir de les visites als centres, ja han estat plantejades pel Síndic anteriorment, el qual ha demanat reiteradament a l'Administració que posi en marxa les mesures corresponents per superar aquestes situacions, que poden afectar negativament els drets dels infants en situació de desemparament.

4.3. Sortida del sistema protector dels infants i dels adolescents tutelats per l'Administració i acompanyament en la transició a la majoria d'edat

Els joves tutelats per l'Administració que en fer divuit anys no han pogut retornar amb la seva família, i que no disposen de recursos personals, familiars i laborals necessaris per incorporar-se de manera autònoma a la vida adulta, es troben davant la dificultat d'haver de deixar la protecció del centre residencial o de la família que els acollia. La manca de recursos, precisament, ha portat l'Administració, per mitjà de l'Àrea de Suport al Jove Tutelat i Extutelat (ASJTET), a proporcionar suport a aquests joves en els àmbits de l'habitatge, la inserció laboral, l'assessorament jurídic i psicològic, entre d'altres, en el marc d'aquest procés de transició.

Cal recordar que la intervenció educativa duta a terme durant els anys d'internament en centre o d'acolliment en família, en molts casos, no és suficient per garantir que els joves puguin afrontar autònomament aquesta transició. I sense aquests nivells d'autonomia, i sense suports addicionals, l'abandonament del sistema de protecció de la infància pot desembocar en processos d'exclusió social. Aquesta circumstància és especialment problemàtica entre els nois i les noies sense cap referent adult o sense suports de la seva comunitat d'origen. La manca de suport pot provocar que, en fer divuit anys, els joves

hagin de retornar al mateix entorn familiar del qual mesos o anys abans havien estat separats per l'impacte negatiu que generava sobre el seu desenvolupament personal i educatiu. Els programes de suport a la transició a la majoria d'edat, precisament, esdevenen recursos alternatius clau per optimitzar les oportunitats socials d'aquests joves.

La manca d'habitatge, la dificultat per trobar un lloc de treball o la manca de suport familiar, en darrer terme, incideixen negativament en la capacitat i la possibilitat de cobrir les necessitats més bàsiques d'aquests joves, i els deixen en una situació de desavantatge social per afrontar el seu futur respecte a la resta de joves del seu segment d'edat. Molts d'aquests joves tutelats parteixen de trajectòries vitals amb dèficits de socialització i de cura adequada per part de les seves famílies, i aquests dèficits poden obstaculitzar-ne i retardar-ne el procés maduratiu. La prolongació del suport més enllà de la majoria d'edat, doncs, encara es fa més necessària entre els joves tutelats i extutelats. La mateixa separació primerenca del nucli familiar que suposa la tutela per part de l'Administració i la manca de relacions afectives estables fa que calgui aquesta intervenció.

Els programes de suport a la transició a la majoria d'edat són clau per optimitzar les oportunitats socials dels joves tutelats

Els tres requisits establerts en l'article 146 de la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, per poder accedir a l'ajut de l'Administració en arribar a la majoria d'edat (possibilitats escasses de retorn al nucli familiar, manca de perspectives d'integració en altres nuclis de convivència i trobar-se en risc d'exclusió) són presents en una gran part dels nois i les noies que arriben a la majoria d'edat en el sistema de protecció. Tanmateix, hi ha tres factors que determinen l'accés efectiu als programes de l'ASJTET: l'acceptació del jove a acollir-se als programes que se li ofereixen, el posicionament positiu i responsable del jove davant el seu projecte educatiu de transició a l'autonomia i la disponibilitat de recursos.

La interpretació dels requisits que estableix la Llei es fa d'acord amb aquests factors determinants. Caldria, però, discernir quin és el pes de cadascun en la valoració final d'admissió del jove a aquest

pla. En alguns casos, si bé es valora la conveniència de donar suport al jove en la via laboral i en el suport econòmic, es considera que la persona jove no està prou madura per fer-se responsable del seu projecte educatiu. Si bé el jove considera que el primordial per poder tirar endavant el projecte personal d'autonomia passa necessàriament per tenir “un sostre” garantit, l'ASJTET pot considerar que no dóna garanties per oferir-li una plaça en un pis assistit o en una residència.

Es detecten dèficits en l'acompanyament dels joves estrangers no acompanyats que han estat expulsats del sistema de protecció

D'altra banda, s'ha observat, en algun cas, la discrepància entre la valoració de l'equip tècnic corresponent sobre les possibilitats del jove de tornar a casa, i també sobre les seves capacitats i habilitats. En aquests casos, la queixa del jove es fonamenta en el fet que se li donen unes expectatives i possibilitats, i posteriorment, sense cap incompliment aparent per part seva ni cap canvi extern que ho justifiqui, se li denega l'accés a una plaça en pis assistit. En aquest sentit, cal ser curós en la interpretació del requisit “manca de possibilitats de retorn”, tenint en compte la problemàtica de l'entorn familiar que ha motivat l'entrada del jove en el sistema de protecció, que, sovint, no ha millorat.

El cas dels joves estrangers no acompanyats que han estat expulsats del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència per majoria d'edat mèdica, un cop practicades les corresponents proves mèdiques de determinació de l'edat, i que no han disposat d'un acompanyament adequat en el seu procés de desinternalització del sistema de protecció per part de les administracions competents presenta connotacions singulars, però també es detecten insuficiències en l'actuació de l'administració responsable.

En aquest sentit, molts dels casos arribats al Síndic són de joves que han estat tutelats per la DGAIA, encara que sigui per mitjà de mesures provisionals de desemparament preventiu, i que disposen de documentació en regla que acredita legalment una situació de minoria d'edat.

El Síndic constata que en el seu procés de desinternalització alguns d'aquests joves no han disposat d'un acompanyament suficient per part de la

DGAIA, o dels professionals dels centres on residien, cap als dispositius de transició a la majoria d'edat existents o, alternativament, cap als serveis de la xarxa d'adults, a fi de tenir cobertes les seves necessitats bàsiques i de trobar suport per a la seva integració social. En diversos casos, a l'hora d'abandonar el centre, els joves únicament disposaven de l'adreça per escrit de les oficines del Servei d'Atenció a l'Immigrant, Estranger i Refugiat de Barcelona o d'algun servei residencial, com ara els centres de primeres atencions de la ciutat de Barcelona, sense un procés de derivació consistent i ben planificat.

Cal destacar en positiu, entre d'altres, la tasca que acompleix l'ASJTET, que atén molts d'aquests joves en els seus diferents programes, o la tasca duta a terme pels recursos residencials d'estada temporal per a l'acompanyament de joves estrangers no acompanyats que ha posat en funcionament el Consorci de Serveis Socials de Barcelona (30 places), per atendre els casos en què l'edat que consta en el passaport i l'edat mèdica determinada per les proves d'edat difereix, amb el suport de les administracions que l'integren i de diverses entitats d'acció social especialitzades en l'atenció de població immigrada.

En el procés de desinternalització alguns joves no disposen d'un acompanyament suficient per part de la DGAIA

En el marc de l'activitat del Síndic de Greuges, però, es posa de manifest que aquests dispositius no serveixen per donar resposta a la diversitat de situacions presents entre els joves estrangers no acompanyats que abandonen el sistema de protecció per majoria d'edat. El Síndic considera que qualsevol jove estranger no acompanyat que abandona un centre de protecció per majoria d'edat hauria de poder disposar d'un acompanyament per part del Departament de Benestar Social i Família en el seu procés de desinternalització i de transició a la majoria d'edat, especialment si es té en compte la manca de referents familiars de suport en el seu procés d'integració social i les seves necessitats d'acollida derivades de l'arribada recent al nostre país. Així doncs, ha recomanat que es consolidin les actuacions d'acompanyament a la transició a la majoria d'edat per a la diversitat de joves estrangers no acompanyats, no només per a determinades tipologies de joves, encara que sigui per mitjà de dispositius diferenciats en funció de perfils amb necessitats també diferenciades.

PRINCIPALS RECOMANACIONS SOBRE ELS INFANTS PRIVATS D'ENTORN FAMILIAR I SOBRE EL DRET A UN EXAMEN PERIÒDIC DEL TRACTAMENT

Infants privats de l'entorn familiar i dret a un examen periòdic del tractament

El Departament de Benestar i Família hauria de:

- Continuar amb el procés de reconversió dels centres residencials de més de 25 places en centres petits.
- Potenciar polítiques actives de provisió de famílies acollidores alienes per a infants tutelats mitjançant la difusió de la necessitat dels infants de ser acollits per una família, i la sensibilització, la promoció i l'acompanyament de les famílies que ja hi participen.
- Assegurar que s'adopten tots els mecanismes necessaris per evitar el perllongament de l'acolliment en centre en el cas dels infants pendents d'assignació d'una família d'acolliment.
- Garantir la suficiència de recursos humans, la formació especialitzada dels professionals, la participació i l'escolta activa de l'infant o de l'adolescent, la reflexió en equip, i la coordinació amb tots els professionals i serveis en els processos de revisió i supervisió de les mesures de protecció dels infants tutelats per l'Administració pública per assegurar el compliment del dret dels infants a la revisió periòdica de la seva situació.
- Valorar el desinternament d'infants i adolescents dels centres residencials i dels centres d'acolliment i el retorn de les funcions tutelars als pares, des de l'òptica de l'interès de l'infant per sobre de qualsevol altre.
- Adoptar les mesures de desinternament i retorn a casa dels infants tutelats amb els suports necessaris per assegurar la cobertura de les seves necessitats bàsiques, per mitjà de l'abonament de la prestació econòmica per a infants en situació de risc en el moment de la sortida del recurs residencial, i del seguiment i l'acompanyament per fer possible el compliment del compromís socioeducatiu.
- Estudiar rigorosament les circumstàncies personals i familiars dels infants susceptibles de ser retornats al país d'origen dels seus pares en acolliment en família extensa i garantir que es compleixen els requisits establerts en l'article 127 de la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.
- Adoptar mesures urgents per disposar de més famílies acollidores alienes que facin possible que els infants i adolescents amb proposta d'acolliment puguin gaudir d'aquest recurs.
- Estudiar la forma perquè les famílies acollidores alienes siguin adequades per tenir cura de les necessitats i les situacions personals i familiars dels infants tutelats, per tal que tots els infants amb proposta d'acolliment tinguin accés a aquest recurs.
- Fer una aposta decidida per engegar el Programa de famílies acollidores professionals, formades i capacitades per acollir els infants i els adolescents en situació de desemparament.

- Crear un CREI per a noies i promoure la capacitació de centres amb capacitat de contenció de les problemàtiques personals dels adolescents que es troben sota tutela de l'Administració.
- Avançar en l'aplicació del projecte "La meva família m'acull", amb l'adopció dels recursos necessaris, que estaven pendents de determinar-se per a l'any 2012 en el moment de la presentació del programa.
- Considerar la conveniència de la progressiva creació de cases d'infants com a substitució d'antics models de centres residencials.

Sortida del sistema protector dels infants i dels adolescents tutelats per l'Administració i acompanyament en la transició a la majoria d'edat

El Departament de Benestar Social i Família hauria de:

- Revisar els requisits per accedir al programa ASJTET, a fi de millorar-ne l'accessibilitat i maximitzar l'impacte de les actuacions d'acompanyament a la transició a la majoria d'edat.
- Desenvolupar actuacions d'acompanyament en el procés de desinternalització del sistema de protecció a la infància dels joves estrangers no acompanyats que són expulsats del sistema per una majoria d'edat decretada per proves mèdiques.
- Garantir una oferta suficient de dispositius d'atenció per a joves estrangers no acompanyats que abandonen el sistema protector, d'una banda; i de l'altra, territorialitzar l'oferta de dispositius promovent la coresponsabilitat de les diverses administracions (autonòmica i locals) per evitar concentrar les actuacions a la ciutat de Barcelona i al recurs residencial promogut pel Consorci de Serveis Socials de Barcelona.
- Planificar, per mitjà del Projecte educatiu individual (PEI), en el cas dels joves residents en CRAE; per mitjà d'un pla individualitzat ad hoc, en el cas dels joves residents en centres d'acollida, o per mitjà de mesures integrades en el Projecte educatiu de centre (PEC), el procés de desinternalització dels joves estrangers no acompanyats per majoria d'edat, i preparar-los adequadament per a aquest procés, amb protocols de derivació efectius i funcionals amb els recursos que ofereix la xarxa d'adults, i amb l'objectiu de garantir l'atenció adequada de les necessitats d'aquests joves.
- Elaborar un protocol de derivació amb el SAIER en què la DGAIA (o centre residencial en què es trobin aquests joves) trameti un informe detallat de derivació, cas per cas, i coordini amb aquest servei els temps del procés de desinternalització, per garantir una atenció adequada de les necessitats socials bàsiques d'aquests joves (especialment dels joves que, malgrat la seva majoria d'edat mèdica determinada per les proves corresponents, presentin dèficits importants d'autonomia).

5. L'adopció (art. 21)

Els estats membres que reconeixen o permeten l'adopció han d'assegurar que la consideració principal sigui l'interès primordial de l'infant i:

1. Han de vetllar perquè l'adopció de l'infant només sigui autoritzada per les autoritats competents, les quals han de determinar, d'acord amb la llei i les normatives aplicables, i tota la informació pertinent i fidedigna, que l'adopció es pot permetre en vista de la situació jurídica de l'infant en relació amb els seus pares, parents o tutors legals, i que, si n'és un requisit, les persones implicades hagin donat el consentiment informat per a l'adopció amb tot l'assessorament que pugui ser necessari.

2. Han de reconèixer que is l'infant no pot ser col·locat en una família d'acolliment o/i adoptiva, o no hi ha manera adequada d'atendre'l en el seu país d'origen, l'adopció entre països pot ser considerada com un mitjà alternatiu de l'atenció a la infància.

3. Han de prendre totes les mesures convenients per assegurar que l'infant objecte d'adopció entre països gaudeixi de totes les salvaguardes i garanties equivalents a les de l'adopció nacional.

4. En l'adopció entre països han de prendre totes les mesures necessàries per assegurar que l'adopció no proporcioni guanys econòmics indeguts als qui hi participin.

5. Quan escaigui, han de promoure els objectius d'aquest article pactant acords o convenis bilaterals o multilaterals i s'han d'esforçar a assegurar que la col·locació de l'infant en un altre país és duta a terme pels òrgans o les autoritats competents.

5.1. Estudi de valoració de la idoneïtat dels adoptants

En l'*Informe sobre els drets de l'infant 2011* ja es va assenyalar que algunes queixes presentades coincideixen a mostrar la disconformitat amb el procediment de valoració de la idoneïtat per adoptar per part de la institució col·laboradora per a la integració familiar contractada (ICIF), i a adduir una manca de professionalitat en la seva actuació, la qual consideren parcial, subjectiva o no sotmesa a criteris tècnics, objectius i de rigor.

Cal tornar a recalcar que la funció del Síndic no és analitzar les tècniques que sorgeixen del procés d'estudi de la idoneïtat ni el resultat d'aquest

estudi, però la institució sí que ha volgut examinar alguns aspectes del procediment i la forma.

El Síndic considera que cal intensificar i allargar el procés d'estudi de la idoneïtat, fer-lo més reflexiu, i preparar més a fons les futures famílies adoptives per intentar minimitzar possibles fracassos. Millorar els tests psicològics i les valoracions d'idoneïtat per discriminar encara més les persones que realment estan preparades per abordar un procés adoptiu, vetllar per garantir una formació continuada i una preparació àmplia i especialitzada dels professionals que intervenen en l'estudi de la idoneïtat, i també millorar la qualitat de l'atenció d'aquests professionals envers les persones que se sotmeten a estudi.

En el marc d'aquesta actuació d'ofici, l'Institut Català de l'Acolliment i l'Adopció (ICAA) va informar la institució que un dels objectius de treball actuals és la reforma del procés de valoració i de formació dels sol·licitants d'adopció, i aquest objectiu s'emmarca dins del Pla de Govern 2011-2014.

Tot i així, la resposta rebuda de l'ICAA no concreta com es desenvoluparà aquesta revisió, de manera que el Síndic ha suggerit que es concreti com es durà a terme pel que fa als aspectes següents:

- Aprofundir en el procés d'estudi de la idoneïtat i millorar els tests psicològics i les valoracions d'idoneïtat.
- Establir el marc d'eines i tècniques d'entrevista que s'han d'emprar i determinar-ne el procés.
- Vetllar perquè el coneixement d'aquestes eines sigui efectiu per part dels professionals.
- Millorar l'acompanyament, l'atenció i l'assessorament a les famílies durant el procés d'estudi.
- Supervisar i garantir que les valoracions d'idoneïtat es fonamenten exclusivament en aquests criteris tècnics.

En aquest sentit, la resposta rebuda deixa constància que el nou procés de valoració preveu una ampliació i un espaiament de les hores de formació grupal. Així, s'exposa que aquest increment del nombre d'hores de formació permetrà un millor aprofundiment dels continguts tractats a les sessions. Alhora, el fet d'espaiar

les hores de formació permetrà a les famílies disposar de més espai de temps per reflexionar sobre els aspectes tractats en les sessions de formació i interioritzar-los.

En aquesta línia, el procés de formació i de valoració dels sol·licitants d'adopció passarà a tenir una temporalitat de vuit mesos, qüestió que ha quedat regulada en la Llei 10/2011, del 29 de desembre, de simplificació i millorament de la regulació normativa. Aquest fet també permetrà que es faci un nombre més alt d'entrevistes amb les famílies, en els casos en què es consideri adequat o bé en què calgui aprofundir més determinats aspectes.

Cal intensificar el procés d'estudi de la idoneïtat i preparar més a fons les futures famílies adoptives per minimitzar possibles fracassos

Tot això té l'objectiu de proporcionar a les famílies un coneixement més alt de les particularitats de l'adopció i dotar-les de més eines per afrontar la paternitat o la maternitat adoptiva, i també un major apropament entre el desig de les famílies i les necessitats reals dels infants adoptats, de manera que el projecte d'adopció esdevingui un procés més reflexiu i meditat.

No obstant això, el procés d'avaluació de la idoneïtat per a l'adopció és un procés complex en què preval l'interès superior dels infants, però que genera, inevitablement, expectatives en les famílies sol·licitants. Per això, el Síndic ha suggerit que cal vetllar per garantir mecanismes de supervisió de les ICIF perquè l'actuació tècnica durant tot el procés sigui curosa, ètica i professional.

5.2. Seguiment postadoptiu

El Síndic va obrir l'actuació d'ofici 8009/2011, a fi d'analitzar el seguiment postadoptiu després d'haver observat, a partir de queixes tramitades, que durant l'adopció de l'infant es presenten múltiples situacions de desajustos familiars i personals que requereixen la intervenció dels especialistes i el treball en xarxa.

Tot i que l'infant susceptible d'adopció ja ha patit unes carències i una pèrdua, la dels pares

biològics, i ha estat immers en un procés complex i no desitjable per a cap infant, en alguns casos les situacions familiars s'han complicat i han desembocat en ingressos de fills adoptius en centres. Així doncs, sembla que el treball de prevenció amb els nuclis familiars que presenten necessitats relatives als seus processos relacionals i de vinculació des de l'inici no és tan exhaustiu com seria desitjable.

El Servei d'Atenció Postadoptiva es va crear per fer front a les noves necessitats i a les demandes de les famílies. En aquest espai d'atenció individualitzada s'ofereix a les famílies l'orientació i el suport en els aspectes específics de l'adopció, mitjançant entrevistes amb la família i l'infant, per oferir pautes d'actuació amb el fill o filla i revisar-ne l'aplicació en les trobades posteriors. Així, es fan les coordinacions necessàries amb altres serveis implicats i la derivació, si s'escau, a altres serveis de tractament. Les famílies també poden fer consultes al Servei d'Atenció Postadoptiva les vegades que calgui.

Una altra activitat que organitza anualment l'ICAA són els grups de suport postadoptiu. Es tracta d'espais grupals en els quals es treballen aspectes relacionats amb l'adopció des d'una perspectiva més preventiva i en els quals les famílies comparteixen experiències amb altres famílies en la mateixa situació.

Així mateix, l'ICAA ofereix als infants i a les famílies l'assessorament de professionals com ara pediatres, mestres, psicòlegs, etc., i es fan xerrades a escoles. A més, des de fa tres anys, s'organitzen les Jornades d'Atenció Postadoptiva adreçades a professionals de l'àmbit de la infància en general.

També és cert, però, que tot i l'activitat i el funcionament d'aquest servei, en determinades adopcions s'han produït circumstàncies que dificultaven extremadament l'adaptació dels infants o adolescents adoptats al seu entorn, sobre les quals també té responsabilitat l'Administració per no haver vetllat prou per garantir una prevenció i un seguiment adequats. D'altra banda, potser les famílies no han rebut prou acompanyament davant de diverses problemàtiques que han anat sorgint entorn de l'evolució dels infants adoptats en els seus processos de maduresa i de construcció d'identitat.

Així, el Síndic ha tingut coneixement que durant aquesta darrera dècada han fracassat 72 de les 12.000 adopcions constituïdes (el

0,6%). Aquestes són dades que el Síndic havia demanat a l'Administració i que s'han lliurat enguany.

A més, aquesta informació també s'ha pogut obtenir per mitjà de visites que l'Àrea d'Infància ha fet a diversos centres i EAIA, en les quals els professionals han exposat la dificultat i la complexitat del tractament i l'estudi d'aquests casos.

Cal incrementar l'acompanyament a les famílies davant els problemes que sorgeixen entorn de l'evolució dels fills adoptats

Malgrat que encara no fa una dècada del naixement del recurs específic postadoptiu (any 2005), i tot i valorar positivament la seva implantació, el síndic observa que aquest recurs no ha estat suficient per prevenir el nombre d'adopcions fracassades que han tingut lloc a Catalunya en els darrers deu anys.

Per això, a fi de prevenir i reduir el nombre d'infants o adolescents que es poden veure immersos en un procés dolorós d'abandonament, el Síndic va suggerir la revisió del recurs d'atenció postadoptiva a fi de fomentar aquest servei, ampliar-ne l'abast, millorar el seguiment, l'atenció i l'assessorament a les famílies, i aprofundir en el seguiment individualitzat dels infants o adolescents adoptats.

El Síndic també va demanar a l'ICAA que s'analitzessin quins eren els principals motius dels retorns esmentats i quines eren les mesures que es podien prendre per prevenir-los; quants d'aquests casos havien sol·licitat la intervenció del servei postadoptiu; quants d'aquests casos d'infants retornats eren idoneïtats administratives i quants eren idoneïtats

judicials; com es valora que es podria millorar la prevenció per detectar a temps situacions de risc i evitar la seva cronificació, i, en general, quantes demandes d'intervenció ha rebut el Servei d'Atenció Postadoptiva durant els darrers tres anys i qui les ha plantejat (famílies, escoles, centres d'estimulació precoç, centres de salut mental i/o altres fonts).

Sobre aquesta qüestió, recentment el Síndic ha rebut resposta de l'ICAA, en la qual indica que s'està treballant conjuntament amb la DGAIA per recollir i analitzar les dades relatives a infants adoptats que han estat tutelats per la DGAIA.

La resposta rebuda exposa que aquesta valoració requereix una anàlisi acurada de diversos factors que han incidit en aquests casos, relatiu tant a l'infant com a la seva història prèvia, i també a la família, el procés d'adopció, etc., i té per objectiu avaluar-ne l'impacte i poder analitzar en quins aspectes ha d'incidir l'Administració de la Generalitat de Catalunya per millorar l'atenció dels infants i les famílies, i posar èmfasi en la prevenció.

Amb tot, pel que fa a les dades de famílies ateses al Servei d'Atenció Postadoptiu en els darrers tres anys, de l'1 de gener de 2010 al 31 d'agost de 2012, s'han atès un total de 374 famílies en atenció individualitzada. Així, si es compara aquesta dada amb el total de famílies ateses des de l'any 2005 fins a l'actualitat, que són 792, es visualitza la promoció gradual d'aquest Servei per l'ICAA, ja que en els darrers tres anys s'ha produït un increment del nombre de famílies ateses.

Per tot això, el Síndic suggereix que s'incrementin els sistemes d'acompanyament de les famílies davant de diferents problemàtiques que van sorgint entorn de l'evolució dels fills adoptats en els seus processos de maduresa i de construcció d'identitat per prevenir el fracàs de les adopcions.

PRINCIPALS RECOMANACIONS SOBRE L'ADOPCIÓ

Estudi de valoració de la idoneïtat dels adoptants

El Departament de Benestar Social i Família hauria de:

- Revisar els tests psicològics i les valoracions d'idoneïtat i fer més reflexiu el procés de valoració de la idoneïtat per millorar la preparació de les futures famílies adoptives per minimitzar la possibilitat de fracàs.
- Assegurar una formació continuada i una preparació àmplia i especialitzada dels professionals que intervenen en l'estudi de la idoneïtat, i també millorar la qualitat de l'atenció d'aquests professionals envers les persones que se sotmeten a estudi.
- Garantir mecanismes de supervisió de les ICIF perquè l'actuació tècnica durant tot el procés sigui curosa, ètica i professional.

Seguiment postadoptiu

El Departament de Benestar Social i Família hauria de:

- Fomentar el recurs específic postadoptiu, d'acord amb l'interès superior dels infants i adolescents adoptats per garantir una prevenció i un seguiment adequats, i enfortir l'acompanyament de les famílies adoptives per evitar ingressos d'infants i adolescents adoptats en centres.
- Potenciar el treball en xarxa per tal que, des d'un punt de vista transversal i preventiu, es treballi amb les escoles, els pediatres, els GSEMIJ, els CDIAP, etc., a fi d'intercanviar informació i tenir el màxim coneixement de la complexitat de l'adopció i de les necessitats que poden presentar els infants adoptats.

6. Infants refugiats o sol·licitants d'asil i menors estrangers no acompanyats (art. 22)

1. Els estats membres han de prendre les mesures apropiades perquè un infant que demana estatut de refugiat o que sigui considerat refugiat d'acord amb la llei i els procediments nacionals o internacionals, tant si va acompanyat pels seus pares com per un altra persona, rebi la protecció necessària i una assistència humanitària, i que gaudeixi dels drets aplicables enunciats en aquesta Convenció i en d'altres normatives de drets humans o de caràcter humanitari a què aquests estats s'hagin adherit.

2. Amb aquesta finalitat, els estats membres, si ho consideren convenient, han de cooperar en qualsevol esforç fet per les Nacions Unides per protegir i ajudar aquest infant a torbar els seus pares o d'altres membres de la família, o de qualssevol infant refugiat per obtenir la informació necessària perquè es reuneixi amb la seva família. Quan ni el pares ni els altres membres de la família puguin ser localitzats, l'infant ha de tenir la mateixa protecció que qualsevol altre infant privat temporalment o definitivament del seu medi familiar pel motiu que sigui, tal com s'enuncia en aquesta Convenció.

Recomanacions del Comitè dels Drets de l'Infant a l'Estat espanyol

El Comitè recomana a l'Estat que:

- Adopti totes les mesures necessàries per evitar els procediments irregulars en l'expulsió d'infants no acompanyats.
- Estableixi centres d'acollida apropiats per als infants, dotats de mecanismes efectius per rebre i tramitar les queixes dels infants internats i investigar eficaçment els casos denunciats de maltractaments a infants;
- Es coordini amb els governs dels països d'origen, especialment el de Marroc, perquè els infants repatriats siguin retornats a familiars disposats a tenir-ne cura o a un organisme d'assistència social adequat.
- Elabori un protocol uniforme per a la determinació de l'edat i vetlli perquè els procediments de determinació de l'edat es duguin a terme amb mètodes segurs i científics, respectant la sensibilitat dels infants i de manera justa, evitant tot risc de violació de la integritat física de l'infant. CRC/C/ESP/CO/3-4 GE.10-46329 13
- Garanteixi que, un cop feta la identificació, s'analitzin les circumstàncies de cada infant no acompanyat, tenint en compte l'interès superior de l'infant i el seu dret a ser escoltat.
- Proporcioni als infants no acompanyats informació sobre els drets que els assisteixen en

virtut de la legislació espanyola i del dret internacional, inclòs el dret a sol·licitar asil.

g) Vetlli per una coordinació territorial adequada entre el Govern central i les administracions autonòmiques i locals, i també amb les forces de seguretat.

h) Millori les condicions als centres d'emergència de les Canàries i als enclavaments espanyols.

i) Proporcioni capacitació sobre l'asil i les necessitats específiques dels infants, inclosa la situació dels infants no acompanyats i separats, les qüestions relatives al tràfic de persones i el tracte d'infants traumatitzats, al personal que tracti amb infants no acompanyats, com ara els funcionaris encarregats de les sol·licituds d'asil i la policia i els funcionaris de fronteres, que poden ser els primers a entrar en contacte amb els infants que necessiten protecció.

j) Tinguí en compte l'Observació general núm. 6 del Comitè (2005), sobre el tracte dels menors no acompanyats i separats de la seva família fora del seu país d'origen.

6.1. Procés de determinació de l'edat dels menors estrangers no acompanyats

Al llarg dels darrers anys, el Síndic de Greuges ha rebut nombroses queixes en relació amb el procés de determinació de l'edat dels menors estrangers no acompanyats, per la manca de garanties jurídiques i mèdiques de les proves, i per dèficits en l'exercici de la funció protectora per part de l'Administració. El Síndic considera que el deure dels organismes competents de comprovar la veracitat dels documents dels menors estrangers no acompanyats i l'existència de possibles irregularitats en alguns d'aquests documents no poden donar lloc a procediments que no garanteixin l'interès superior del menor. Cal evitar que cap menor d'edat sigui considerat major d'edat malgrat no ser-ho realment.

De fet, en part, aquesta manca de garanties està fonamentada pels problemes de fiabilitat que tenen les proves mèdiques practicades per determinar l'edat. Hi ha un acord entre la comunitat científica a escala internacional que les proves de determinació de l'edat presenten marges d'error significatius. Per exemple, l'estudi radiogràfic del canell pel mètode de Greulich i Pyle (edat òssia) presenta un marge d'error de +/- 1,7 anys. Malgrat que la combinació de diferents mètodes augmenta l'eficàcia de predicció de l'edat cronològica, aquesta predicció continua essent no plenament fiable.

Més enllà d'aquests problemes de fiabilitat, però, la manca de garanties dels menors estran-

gers no acompanyats en aquest procés té a veure, en primer lloc, amb les situacions que determinen la pràctica de les proves de determinació de l'edat, com ara:

- Consideració com a indocumentats (requisit previst en l'ordenament jurídic per a la determinació de l'edat) dels menors que presenten passaports legalment expedits pels seus països d'origen o no declarats invàlids per cap organisme competent, amb validesa per acreditar-ne la identitat davant dels organismes oficials, cosa que aboca aquests joves a una situació de llimbs legals.
- Invalidació de la documentació aportada, sense dur a terme de manera sistemàtica les comprovacions corresponents amb les autoritats dels països d'origen dels joves, sobre la validesa i les condicions de tramitació d'aquesta documentació.
- Consideració de l'informe forense com a prova pericial definitiva, no incompleta, malgrat que algunes sentències hagin donat més validesa al passaport que a les proves mèdiques.
- Pràctica de les proves mèdiques, no solament en cas de dubtes raonables sobre l'edat, sense tenir en compte el principi *favor minoris*, en casos de joves que tenen al passaport una edat molt propera a la majoria d'edat (més de 17,5 anys), i sense tenir en compte el principi de proporcionalitat que ha ponderar l'inici del procés, malgrat que les proves mèdiques presenten marges significatius d'error i només determinen l'edat de manera aproximada.

En segon lloc, el Síndic de Greuges també ha detectat una manca de garanties jurídiques, mèdiques i procedimentals en la pràctica mateixa de les proves, com ara:

- Manca d'assistència lletrada al llarg del procés, atès el dret dels joves a ser informats i escoltats, i manca d'assessorament professional que vetlli pel respecte dels seus drets i interessos (per exemple, en el període d'alegacions previst).
- Existència de casos en què no hi ha constància (la qual cosa no significa que no s'hagin practicat altres proves) que la Fiscalia hagi ordenat la pràctica de, com a mínim, dues proves radiològiques o bé de l'informe forense corresponent.
- Deficiències destacables relacionades amb el compliment de les recomanacions formulades pels diversos especialistes en l'elaboració dels informes mèdics que empra la Fiscalia per deter-

minar l'edat d'aquests joves: en la majoria dels informes mèdics elaborats a què ha tingut accés el Síndic de Greuges en els darrers anys no s'explicita la probabilitat de l'edat estimada, ni els marges d'error existents, ni l'interval de desviacions al voltant de l'edat estimada; molts dels informes pericials analitzats no expliciten que les estimacions forenses de l'edat basades en aquests criteris estan subjectes a un risc d'error no menyspreable; molts dels informes mèdics analitzats contenen expressions que, a criteri dels fiscals especialistes en menors i estrangeria del conjunt de l'Estat, no haurien de ser admissibles i que remetent a estimacions de l'edat poc precises i aproximatives (amb expressions com ara "aproximadament", "al voltant de" o "superior de"); en algun cas, i en cas de discrepància entre els resultats de les diverses proves practicades, no es tria com a edat estimada l'edat que resulta de la prova que aporta un valor més baix.

- Existència d'algun cas de jove que ha estat expulsat del sistema de protecció de menors, malgrat que tenia un informe mèdic que determinava una situació de minoria d'edat, bé perquè les proves de determinació de l'edat fetes en altres comunitats autònomes decretaven una situació de majoria d'edat, bé a la inversa, sense que s'hagi aplicat, en cas de disparitat de resultats, el principi *favor minoris*.

I, finalment, sobre l'exercici de la funció protectora per part de l'Administració, la manca de garanties se centra en aspectes com ara:

- Manca de coneixement per part de la DGAIA, en nombrosos casos, de la pràctica de les proves mèdiques de determinació de l'edat per part de Fiscalia, situació que impedeix a l'administració competent per a la protecció de menors complir plenament l'article 110.2 de la Llei dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, que estableix el deure de garantir l'atenció immediata mentre es fan les proves de determinació de l'edat.
- Manca d'acompanyament dels joves per part de la DGAIA, en determinats casos, al llarg del procés de determinació de l'edat, bé durant l'estada a les dependències de la Fiscalia (on sí que són atesos per educadors al servei de l'Administració si passen el temps d'espera a l'espai de detenció) o durant la realització de les proves (trasllat a hospital, etc.).
- Declaració del desemparament preventiu i la tutela del jove, en diversos casos, en cas que el resultat de les proves en determini la minoria d'edat, mesos més tard de la detecció i la realització de les proves.

Davant d'aquesta situació, en el marc de l'actuació d'ofici 05829/2009, el Síndic de Greuges ha suggerit a les diferents administracions implicades, especialment als departaments de Benestar i Família, d'Interior, de Justícia i de Salut, la necessitat de corregir aquestes mancances, i de dotar el procés de determinació de l'edat de plenes garanties jurídiques, mèdiques i procedimentals. En particular, el Síndic també ha instat la DGAIA, com a administració competent en matèria de protecció de menors, que assumeixi un posicionament més actiu en la defensa dels drets dels menors (o possibles menors, mentre no se'n determini la majoria d'edat) al llarg d'aquest procés.

El posicionament d'aquestes administracions envers la resolució esmentada ha estat divers. Per exemple, la DGAIA considera que la determinació de l'edat correspon a la Fiscalia i se sotmet a les indicacions que aquesta li trasllada. En aquest sentit, el Síndic recorda que la DGAIA, com a entitat competent en matèria de protecció de menors, no pot actuar com si aquests problemes de fiabilitat no existissin i l'edat decretada fos irrefutable i necessàriament ajustada a la realitat. En canvi, l'Institut de Medicina Legal de Catalunya del Departament de Justícia s'ha mostrat predisposat a reconèixer que el procediment de determinació de l'edat no permet garantir plenament que els menors d'edat cronològica no siguin considerats com a majors d'edat, encara que precisa que s'aplica amb rigor el protocol establert (adaptat a les recomanacions del Group of Forensic Age Estimation of the German Association for Forensic Medicine) i que els informes forenses expliciten que la majoria d'edat és l'edat més probable, no necessàriament real.

D'acord amb aquestes limitacions, i a proposta d'aquesta institució, s'han incorporat algunes millores en l'elaboració dels informes mèdics. Per exemple, davant del fet que no es tenen en compte els marges d'error en la determinació de l'edat de joves de determinats orígens (magribins i subsaharians) a causa de la manca d'estudis poblacionals específics de referència que permetin fer càlculs estadístics de probabilitat, i atès que aquest fet resulta clarament contraproduent en la determinació d'una possible minoria d'edat, l'Institut de Medicina Legal ha decidit incloure en els informes medicoforenses que "hi ha un marge d'error no estimable sense disposar d'estudis poblacionals de referència".

En el marc d'aquest procés, cal fer referència a la Instrucció 3/2011, sobre la determinació de l'edat de menors estrangers no acompanyats aprovada per la Fiscalia Provincial de Barcelona, i al caràcter sistemàtic en l'aplicació de les proves a què els

menors estrangers no acompanyats havien de ser sotmesos tan bon punt eren identificats.

Si bé el Síndic no supervisa les actuacions de la Fiscalia del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, va traslladar la seva preocupació al Departament d'Interior i al Departament de Benestar Social i Família pel fet que els infants sobre els quals no es dubta de la seva minoria d'edat siguin posats a disposició necessàriament del Ministeri Fiscal i segueixin el mateix procediment de determinació de l'edat i d'atenció immediata que els infants sobre els quals es dubta de la seva minoria d'edat.

El Reial decret 557/2011, de 20 d'abril, pel qual s'aprova el Reglament de la Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, reformada per la Llei orgànica 2/2009, estableix en l'article 190.1 que "quan els cossos i les forces de seguretat localitzin un estranger no acompanyat la minoria d'edat del qual sigui indubtable per raó de la seva documentació o de la seva aparença física ha de ser posat a disposició dels serveis de protecció de menors competents, fet que s'ha de posar en coneixement del Ministeri Fiscal".

El Reglament d'Estrangeria, doncs, preveu que la Policia de la Generalitat - Mossos d'Esquadra posi en coneixement del Ministeri Fiscal l'existència d'aquest menor sobre el qual no es dubta de la minoria d'edat. En cap cas assigna al Ministeri Fiscal la funció de determinar si aquell menor (del qual no es dubta de la minoria d'edat) ha de ser posat a disposició dels serveis de protecció de menors. Només quan hi ha dubtes de la seva minoria d'edat el Ministeri Fiscal intervé per determinar-ne l'edat.

En vista d'aquest fet, el Síndic demana al Departament de Benestar Social i Família i al Departament d'Interior que es revisi el protocol d'atenció dels infants estrangers no acompanyats existent actualment, en el sentit que els infants sobre els quals no es dubta de la seva minoria d'edat no han de ser posats a disposició del Ministeri Fiscal a fi que se'ls determini l'edat per mitjà de proves mèdiques que presenten importants limitacions pel que fa a la fiabilitat.

D'altra banda, convé destacar que la Instrucció 3/2011 estableix que el Ministeri Fiscal determina la pràctica de les proves mèdiques i que, un cop les radiografies s'han practicat, aquestes han de ser examinades per un metge forense, sense especificar qui determina el tipus de prova que s'ha d'aplicar.

El document *Recomendaciones sobre métodos de estimación forense de la edad de los menores extranjeros no acompañados. Documento de Consenso de Buenas Prácticas entre los Institutos de Medicina Legal de España*, disposa que la decisió de quin tipus de prova radiològica es duu a terme hauria de recaure en un metge, no en una autoritat policial, judicial o fiscal (si bé els estudis de determinació de l'edat poden ser sol·licitats per una autoritat judicial o fiscal).

En vista d'aquestes consideracions, el Síndic demana que l'Institut de Medicina Legal decideixi quines proves radiològiques es practiquen per determinar l'edat d'aquests joves. En l'informe rebut, l'Institut de Medicina Legal comparteix aquest criteri, i recorda que ocasionalment hi ha joves que aporten radiografies de canell la pràctica de les quals no ha estat determinada per aquest organisme.

PRINCIPALS RECOMANACIONS SOBRE ELS INFANTS REFUGIATS O SOL·LICITANTS D'ASIL I MENA

Procés de determinació de l'edat dels menors estrangers no acompanyats

El Departament de Benestar i Família, si escau, en coordinació amb el Departament d'Interior i la Fiscalia, hauria de:

- Revisar el protocol d'atenció dels infants estrangers no acompanyats existent actualment per complir l'article 190.1 del Reglament d'estrangeria, de manera que els infants sobre els quals no hi hagi dubtes de la seva minoria d'edat no siguin posats a disposició del Ministeri Fiscal perquè se'ls determini l'edat per mitjà de proves mèdiques.
- Regular en què consisteix l'atenció immediata mentre dura el procés de determinació de l'edat, des d'una perspectiva comprensiva dels drets dels infants, i vetllar per garantir l'acompanyament adequat d'aquests joves en el procés de determinació de l'edat.

El Departament de Justícia, en coordinació amb la Fiscalia, hauria de:

- Garantir l'assistència lletrada d'ofici als menors que són objecte d'un procés de determinació de l'edat en el marc dels convenis signats entre Administració de justícia i els col·legis d'advocats, i donar garanties jurídiques als joves a qui s'ha determinat la majoria d'edat d'oposició al resultat de les proves i de sol·licitud de proves complementàries per a la revisió del resultat, si escau.
- Modificar els protocols establerts per a la determinació de l'edat dels joves estrangers no acompanyats, amb el propòsit que els metges forenses de l'Institut de Medicina Legal de Catalunya determinin en primera instància quines proves s'han de realitzar en el procediment de determinació de l'edat.
- Incorporar, a través de l'Institut de Medicina Legal de Catalunya i l'Hospital Clínic, els marges d'error en els informes mèdics i forenses de determinació de l'edat de joves estrangers no acompanyats, d'acord amb els criteris establerts en la Trobada de Fiscals Especialistes en Menors i Estrangeria, que va tenir lloc a Madrid en data 20 d'abril de 2010, i en el document *Recomendaciones sobre métodos de estimación forense de la edad de los menores extranjeros no acompañados. Documento de Consenso de Buenas Prácticas entre los Institutos de Medicina Legal de España*.

III. DRETS DE PROVISIÓ DE LA CONVENCIÓ SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT

III. DRETS DE PROVISIÓ DE LA CONVENCIÓ SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT

1. DRETS DELS INFANTS AMB DISCAPACITAT (ART. 23)	63
1.1. Dificultats dels infants amb discapacitat en l'àmbit educatiu.	64
1.1.1. Educació 0-3 anys	64
1.1.2. Accés al servei de menjador	65
1.1.3. Escolarització en unitats de suport a l'educació especial (USEE)	65
1.2. Dificultats en l'àmbit del lleure	67
2. LA SALUT I ELS SERVEIS SANITARIS (ART. 24)	69
2.1. Accés dels infants i dels adolescents als serveis de salut d'atenció primària i especialitzada	70
2.2. L'atenció de la salut mental dels infants i dels adolescents	72
2.3. Els centres terapèutics per a adolescents amb problemes de salut mental greu o d'addicció a drogues	74
3. DRET A UN NIVELL DE VIDA ADEQUAT (ART. 27).....	80
3.1. Garantia del dret a un nivell de vida adequat	80
3.2. Insuficiència de les transferències econòmiques destinades a la lluita contra la pobresa infantil	81
3.3. Incidència dels problemes de gestió de les prestacions econòmiques en les situacions de pobresa infantil	83
4. EL DRET A L'EDUCACIÓ (ART. 28 I 29)	86
4.1. Distribució equilibrada de l'alumnat en el sistema educatiu i admissió en condicions d'igualtat	87
4.1.1. Millora de les garanties específiques sobre l'escolarització equilibrada	87
4.1.2. La zonificació escolar com a mecanisme per combatre la segregació escolar ...	88
4.1.3. Les ampliacions de ràtio i de grups.	89
4.1.4. Dèficits d'equitat en els criteris de prioritat en l'admissió d'alumnat	90
4.2. La gratuïtat de l'educació	92
4.2.1. Reducció de la despesa en ajuts de menjador escolar i impacte sobre el dret a l'educació en igualtat d'oportunitats	92
4.2.2. Discriminació en l'accés als ajuts de menjador escolar per la incorporació de requisits de residència mínima	93
4.2.3. Manca de garantia normativa del dret a la gratuïtat de l'ensenyament.	94

4.3. L'educació en condicions de qualitat	96
4.3.1. Reducció de la dotació de recursos humans i econòmics als centres escolars i efectes sobre el dret a l'educació de qualitat i en igualtat d'oportunitats	96
4.3.2. Dèficits relacionats amb les condicions materials dels centres docents	98
4.3.3. Canvi en el model de les escoles bressol a la ciutat de Barcelona	99
4.4. Accessibilitat per a tothom a l'educació no obligatòria	101
4.4.1. Increment de les quotes d'accés a l'oferta formativa i als serveis educatius . . .	101
4.4.2. Límits d'accés als PQPI per part de l'alumnat amb necessitats educatives específiques	102
4.5. Convivència als centres escolars	104
4.5.1. L'aplicació de la potestat disciplinària en l'àmbit escolar	104
4.6. L'autonomia dels centres i els drets de l'alumnat	106
5. DRET AL JOC, AL DESCANS I A LES ACTIVITATS RECREATIVES I CULTURALS (ART. 31)	112
5.1. Reconeixement del dret de l'infant al lleure	112
5.2. Foment de l'accessibilitat econòmica a les activitats de lleure educatiu. . .	112
6. TORTURA, TRACTES DEGRADANTS, PRIVACIÓ DE LLIBERTAT I ADMINISTRACIÓ DE LA JUSTÍCIA DE MENORS (ART. 37 I 40)	115
6.1. Actuacions policials amb relació als infants i espais de detenció	116
6.2. La regulació i l'aplicació del règim sancionador als infants i adolescents . . .	118
6.3. El tancament de centres de justícia juvenil	119

1. Drets dels infants amb discapacitat (art. 23)

1. Els estats membres reconeixen que l'infant discapacitat físicament o mentalment ha de gaudir d'una vida plena i respectable en condicions que li assegurin dignitat, que li permetin d'arribar a valdre's per ell mateix i que li faciliten la participació activa en la comunitat.

2. Els estats membres reconeixen el dret de l'infant discapacitat a rebre atencions especials i vetllaran perquè, d'acord amb els recursos disponibles, es presti a l'infant beneficiari i als qui tinguin la responsabilitat de la seva cura l'ajuda sol·licitada, i que aquesta sigui l'adequada a la situació de l'infant i dels pares o d'altres persones que en tinguin cura.

3. En consideració a les necessitats especials de l'infant discapacitat, l'ajuda donada d'acord amb el paràgraf 2 ha de ser gratuïta sempre que sigui possible, tenint en compte els recursos econòmics dels seus pares o de les altres persones que en tinguin cura, i ha d'anar destinada a assegurar que l'infant discapacitat tingui accés efectiu a l'educació, la formació, els serveis d'atenció a la salut, la preparació per al treball, i les oportunitats d'esplai, i que rebi aquests serveis de manera adequada per a aconseguir la màxima integració social i desenvolupament individual possibles, inclòs el desenvolupament cultural, i espiritual.

4. Els estats membres han de promoure, amb esperit de cooperació internacional, l'intercanvi d'informació adequada en el camp de l'atenció preventiva de la salut i del tractament mèdic, psicològic i funcional dels infants discapacitats, i la difusió d'informació concernent als mètodes de rehabilitació i als serveis d'ensenyament i de formació professional, i l'accés a aquesta informació, amb l'objectiu que els estats membres puguin millorar llur capacitat i coneixements i ampliar llur experiència en aquest camp. En aquest aspecte, s'han de tenir especialment en compte els països en vies de desenvolupament.

L'article 42 de la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, estableix els drets dels infants i adolescents que troben limitacions o barres per al desenvolupament o la participació:

"1. Els infants i els adolescents amb discapacitats tenen dret a una escolaritat inclusiva i amb el suport necessari per a potenciar el

màxim desenvolupament acadèmic, personal i social. Així mateix, han de tenir l'oportunitat de gaudir d'una vida plena i respectable, amb unes condicions que els permetin d'assolir una vida social, escolar inclusiva i laboral de qualitat i en igualtat d'oportunitats i que els facilitin la participació activa en la comunitat".

En aquest apartat, cal fer referència als principis de la Convenció sobre els drets de les persones amb discapacitat de les Nacions Unides, establerts en l'article 3, entre els quals hi ha:

- la no-discriminació
- la participació i inclusió plenes i efectives en la societat
- el respecte per la diferència i l'acceptació de les persones amb discapacitat com a part de la diversitat humana
- la igualtat d'oportunitats
- l'accessibilitat als serveis i els recursos
- el respecte per les capacitats evolutives dels infants amb discapacitats

La Convenció sobre els drets de l'infant de les Nacions Unides ofereix un marc obligatori d'aplicació de l'article 23, en els àmbits legal, de política i pràctica, i estableix que els infants amb discapacitat tenen dret a gaudir de tot el ventall de drets dels infants.

D'altra banda, les regles per a la igualtat d'oportunitats per a les persones amb discapacitat, adoptades per l'Assemblea de les Nacions Unides el 1993, ofereixen una guia detallada de com s'hauria d'aplicar aquesta igualtat i fan referència a quatre àrees: a) les condicions per a la igualtat d'oportunitats; b) àrees per a la igualtat de participació; c) mesures d'implantació; i d) mecanismes de supervisió.

D'acord amb això, la inclusió dels infants amb discapacitat, cal entendre-la com el reconeixement d'uns drets d'un grup d'infants que no han tingut accés als drets enunciats per la Convenció en condicions d'igualtat amb els infants que no pateixen cap discapacitat. Això els ha de permetre desenvolupar el seu potencial. Perquè això sigui possible es requereixen recursos de suport per als professionals, els serveis, els pares i els familiars.

El Síndic continua constatant l'existència de dificultats perquè els infants i els adolescents amb discapacitat participin en igualtat d'oportunitats en diversos àmbits de la vida quotidiana, i entre aquests obstacles, hi ha la insuficiència dels recursos. Les queixes que arriben al Síndic fan referència principalment a la vida escolar i a les activitats de lleure.

En aquest sentit, cal assenyalar que hi ha obstacles que semblen inamovibles, com ara la manca de suport educatiu o de monitoratge, que priva infants i adolescents amb discapacitat de participar en la comunitat.

1.1. Dificultats dels infants amb discapacitat en l'àmbit educatiu

L'article 28 de la Convenció sobre els drets de l'infant, sobre el dret a l'educació, estableix clarament el principi de l'educació inclusiva com un dels objectius de l'educació i també fa referència a l'atenció de les necessitats específiques dels infants amb multidiscapacitat greu a través de l'accés a suports específics per a l'aprenentatge, com ara modificacions curriculars, diferents metodologies d'ensenyament i d'organització de l'aula.

1.1.1. Educació 0-3 anys

En primer lloc, el Síndic observa enormes dificultats perquè un infant de zero a tres anys que pateix una multidiscapacitat amb una afectació severa pugui ser atès en una escola bressol ordinària. Si bé hi ha exemples d'inclusió d'aquests infants en escoles bressol, són escassos respecte dels casos en què no poden accedir-hi, i l'única escola bressol especialitzada per a infants amb multidiscapacitat és privada.

Hi ha grans dificultats perquè infants de 0 a 3 anys amb pluridiscapacitat puguin ser atesos en escoles bressol ordinàries

Al Síndic arriben queixes per manca de transport gratuït per assistir a l'escola bressol especialitzada pel cost que representa per a les famílies, per la manca de places públiques d'escola bressol per a infants amb multidiscapacitat, etc.

Si bé hi ha algunes pràctiques d'escolarització compartida entre escoles bressol municipals i l'escola bressol especialitzada (actualment, quatre a Barcelona ciutat) i aquesta pràctica està pensada per fer-se extensiva a altres municipis, no hi ha cap previsió concreta sobre aquesta qüestió.

En segon lloc, cal recordar que el suport als alumnes amb discapacitat ha de ser adaptat i dotat de recursos, tant pel que fa al temps com al personal. Així mateix, ha de comptar amb la col·laboració dels pares i dels infants amb els docents, i ha de ser una tasca de centre que demana la implicació de tota la comunitat educativa. Aquesta implicació s'ha de derivar de la sensibilització, la formació i la promoció per part de l'Administració educativa.

En aquest sentit, s'observa que hi ha mancances importants en aquest terreny, tant conceptuals com pràctiques, i aquestes mancances afecten un nombre important d'alumnes, als quals no es pot garantir el màxim desenvolupament de les seves potencialitats, independentment de quines siguin.

Respecte de la dotació de professionals per atendre els alumnes amb discapacitat en centres d'educació especial, alguns dels centres han exposat la seva disconformitat per la reducció de mestres tutors. Posen de manifest que els alumnes que atenen són persones que necessiten un suport especial i una resposta educativa individual i personalitzada (alumnes amb una pluridiscapacitat important, amb necessitats educatives especials derivades de trastorns en la motricitat, la comunicació i l'autonomia, etc.), sense la qual es trobaran en situació de desavantatge educatiu respecte a la resta dels alumnes del sistema educatiu. Així mateix, manifesten que les ràtios mestre/alumne s'han d'ajustar a la particularitat del centre.

El Síndic fa constar que encara que les ràtios professors/alumnes siguin les establertes, cal considerar que aquests centres docents són específics i que atenen alumnes amb unes necessitats d'atenció educativa especials i dificultats molt importants en tots els àmbits, especialment en l'accés al dret a l'educació adequada per assolir el seu màxim desenvolupament.

Per aquest motiu, el Síndic considera que l'atenció especial que assenyala la Convenció s'hauria materialitzar en el reconeixement de les

necessitats especials dels infants amb discapacitats i en l'adopció de les mesures adequades i suficients per cobrir-les.

Cal reconèixer les necessitats especials dels infants amb discapacitats i adoptar les mesures adequades per cobrir-les

Si bé la Resolució del Departament d'Ensenyament sobre el nombre de mestres tutors al centre es va prendre en el marc del que dicta la normativa de referència, davant situacions excepcionals de persones amb dificultats de desenvolupament, cal anar més enllà de la norma i buscar la forma d'assegurar la cobertura de les necessitats. A banda de les ràtios, cal estudiar i identificar les necessitats dels alumnes i establir, conjuntament amb el centre, quin és el nombre convenient de mestres tutors.

1.1.2. Accés al servei de menjador

També persisteixen les queixes sobre els problemes d'accés al servei de menjador dels alumnes amb discapacitat, fins i tot en infants que han fet ús del menjador de l'escola bressol amb tota normalitat, però que quan comencen l'escolaritat en un centre ordinari d'educació primària s'han vist privats de l'accés al servei de menjador. En alguns casos, les sol·licituds dels pares del servei de menjador per al seu fill s'han reiterat i han estat objecte de repetides denegacions. Primerament, se'ls addueix la manca de reconeixement oficial de la discapacitat, i després, el fet que l'alumne no pot ser atès durant l'espai de temps de migdia. Tot i així, de vegades, l'infant és usuari del servei d'acollida matinal i de migdia de l'escola sense cap dificultat.

Freqüentment, es produeix un conflicte entre l'escola i la família de l'alumne. Les famílies no se senten escoltades en les pautes donades pels professionals que tracten l'alumne, se senten contínuament confrontades i desacreditades pel que fa al tracte que es dona al seu fill. Constaten que l'infant s'està adaptant als altres ambients en què es mou: família, amics, activitats, etc., i es mostren preocupades pel tracte que rep a l'escola: càstigs i expulsions, apartament del grup, etc.

Davant aquest tipus de queixa, el Síndic ha recordat que l'ordenament vigent no només

prohibeix qualsevol forma de discriminació, sinó que obliga l'Administració a adoptar mesures especials per assegurar el dret dels infants que pateixen discapacitat a aconseguir la màxima integració social i desenvolupament individual possibles.

Com ja s'ha assenyalat reiteradament, si bé el servei de menjador escolar no és de prestació obligatòria per part dels centres docents, un cop establert, cap alumne no en pot resultar exclòs si no és per l'aplicació de les mesures sancionadores, per la qual cosa el Síndic ha suggerit que es donin les instruccions oportunes perquè els alumnes amb discapacitats puguin accedir al servei de menjador en les mateixes condicions que la resta d'infants alumnes del centre.

Cap alumne no pot quedar exclòs del servei de menjador per raó de discapacitat

En aquest sentit, el Síndic ha informat el Departament d'Ensenyament que supòsits com aquest podrien ser considerats constitutius del delictes recollit en l'article 511 del Codi penal, que fa referència, entre d'altres, "al particular encarregat d'un servei públic que denegui a una persona una prestació a la qual tingui dret per raó de [...] malaltia o minusvalidesa"

L'Administració al·lega la insuficiència de vellsadors per atendre els alumnes que necessiten un adult que se'n faci càrrec i que els supervisi tota l'estona. Sovint es trasllada el problema a la família i, de vegades, es demana als pares el pagament del monitoratge. Aquests es troben entre la necessitat de conciliar la seva vida laboral i familiar, i l'obligació de pagar pel servei de monitoratge del seu fill.

1.1.3. Escolarització en unitats de suport a l'educació especial (USEE)

Respecte de la integració escolar d'alumnes amb necessitats educatives especials en USEE, han arribat queixes pels motius següents:

- La manca de seguiment i avaluació d'aquestes unitats, creades com un primer pas per a la inclusió educativa, per la manca de criteris clars d'adjudicació del recurs USEE i de l'equip de professionals que les conformen.
- La manca de cobertura de les reduccions de jornada i de les baixes temporals dels educadors d'educació especial, per la qual cosa les USEE no

disposen del personal assignat durant tot l'horari de l'alumnat.

- La reducció de les hores del personal vetllador assignat als centres educatius públics respecte del curs anterior. Segons algunes informacions, més de 150 centres educatius públics havien perdut hores d'aquest suport sense que haguessin disminuït les necessitats.

Respecte al personal vetllador, el Departament informa que aquest suport està subjecte a variacions al llarg del curs en funció de l'evolució dels alumnes, però afirma que hi havia la previsió de mantenir el mateix nombre d'hores contractades de vetlladors i que, tenint en compte la supressió de la sisena hora a les escoles, el manteniment del mateix nombre d'hores (que suposa una reducció de 5 hores setmanals) comportava un increment de l'1,5% en la proporció de l'horari lectiu amb suport de vetlladors. Així, el curs 2011/2012 van tenir el suport de vetllador 166 alumnes més que el curs anterior i un 19,6% del total d'alumnes el rebia per primera vegada.

De les dades aportades pel Departament de comparació entre els darrers dos cursos escolars, no se'n desprèn una reducció de personal i de recursos de suport als alumnes amb necessitats educatives especials que pugui fer pensar en una regressió de l'educació inclusiva. Així, les USEE havien augmentat de 278 a 293,5, i el nombre de docents de les USEE havia passat de 331 a 467.

Hi ha alumnes amb trastorns mentals que no tenen accés real a l'educació

Aquestes dades en si mateixes no desmenteixen ni confirmen les informacions segons les quals s'havia produït una reducció del suport als alumnes amb necessitats educatives especials en termes relatius, i s'han sol·licitat noves dades relatives al curs escolar 2012/2013.

Davant les consideracions del Síndic fetes arribar al Departament sobre la manca de recursos educatius per als alumnes de síndrome de Down, especialment d'atenció de logopèdia i de les mancances i limitacions dels recursos de les escoles i els equips d'atenció psicopedagògica (EAP) amb relació als objectius de l'educació inclusiva, el Departament d'Ensenyament ha exposat al Síndic que "la condició d'alumne amb síndrome de Down no és per si mateixa una condició per rebre o no rebre

intervenció directa dels professionals dels centres de recursos per a deficients auditius (CREDA) i que el suport logopèdic d'atenció directa dels CREDA no és, per si mateix, un suport essencial per al desenvolupament del llenguatge".

Un altre assumpte objecte de queixa amb relació a les USEE és l'expulsió continuada d'alumnes de la classe, la qual cosa, segons les famílies, no contribueix a reconduir l'actitud de l'alumne ni a millorar el seu procés d'aprenentatge ni la seva integració en el sistema escolar, sovint malmès.

En alguns casos, s'observa que hi ha alumnes que pateixen trastorns mentals que no tenen accés real a l'educació, ja que són privats de l'assistència a classe de manera repetida i continuada. De vegades, les expulsions coincideixen amb un canvi de docent i s'aporten informes de l'escola que relaten incidents greus, però també informes mèdics que fan constar l'estat de salut de l'alumne i les seves circumstàncies.

El Síndic ha expressat la seva preocupació per la manca d'escolarització d'aquests alumnes i la consideració que el seu comportament hauria de ser valorat tenint en compte el trastorn que pateixen, tal com preveuen tant la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació, com el Decret d'autonomia dels centres, que estableixen que "l'aplicació de mesures correctores i sancionadores no pot privar els alumnes de l'exercici del dret a l'educació, que ha de tenir en compte el nivell escolar en què es troben els alumnes afectats, llurs circumstàncies personals de salut, familiars i socials".

En conseqüència, el Síndic recomana que s'asseguri l'escolarització immediata de l'alumne i la garantia que en les propostes d'escolarització s'exhaureixen les possibilitats que sigui escolaritzat en un centre ordinari.

S'han plantejat situacions en què un alumne amb discapacitat que ha fet educació compartida durant tota l'etapa d'educació primària, es troba amb dificultats per continuar aquest tipus d'escolarització en passar a l'educació secundària. S'observa una manca de valoració i de dictamen de final d'etapa, una manca d'informació a l'alumne, una manca d'inclusió de l'alumne a les llistes del centre on no està matriculat, però sí escolaritzat, i la denegació als pares dels alumnes en escolarització compartida de participar en el consell escolar de l'escola on no estan matriculats formalment els fills.

Pel que fa a la continuació de l'educació compartida en l'etapa d'educació secundària, el Síndic ha observat que en algun cas els serveis educatius no hi havien donat suport, ni el departament s'havia pronunciat sobre els suports que facilitaria a l'IES per a la inclusió de l'alumne. També constata la manca de revisió de l'escolarització, preceptiva al final de cada etapa educativa, d'acord amb el Decret 299/1997, de 25 de novembre, sobre l'atenció educativa a l'alumnat amb necessitats educatives especials.

Hi ha dificultats per mantenir l'escolarització compartida en el canvi d'etapa de primària a secundària

En aquests casos, el Síndic ha recordat l'objectiu que l'alumne assoleixi el màxim desenvolupament de les seves capacitats, i també que l'article 23 de la Convenció sobre els drets de l'infant insta els estats a assegurar que les persones amb discapacitat no siguin excloses del sistema general d'educació per raons de discapacitat i que tinguin accés a l'escola primària i secundària en règim d'inclusió, qualitat i gratuïtat, i en condicions d'igualtat amb la resta d'infants de la seva comunitat; i a garantir que les persones amb discapacitats reben el suport necessari dins del sistema educatiu general, per facilitar-los l'accés efectiu a l'educació.

En el mateix sentit es pronuncia la Llei 12/2009, d'educació, que, en l'article 81, estableix "1.L'atenció educativa a tots els alumnes es regeix pels principis d'escola inclusiva". 2. "Els projectes educatius dels centres han de considerar els elements curriculars, metodològics i organitzatius per a la participació de tots els alumnes en els entorns escolars ordinaris, independentment de llurs condicions i capacitats".

Respecte dels drets dels pares i mares dels alumnes en règim d'educació compartida a participar en els consells escolars, el Síndic recorda que la participació de les famílies en els òrgans de govern constitueix un dels principis que regeixen el sistema educatiu i un dret reconegut en la Llei d'educació i la LOE que no hauria de quedar limitat pel fet que formalment aquests alumnes estan matriculats en un sol centre. En aquest sentit, exposa que els afectats són, a la pràctica, els alumnes dels dos centres on estan escolaritzats en

règim d'escolarització compartida, i que el dret dels pares a participar-hi es pot considerar una extensió dels drets dels alumnes a aquest tipus d'escolarització.

Així, els alumnes en règim d'escolarització compartida són alumnes dels dos centres on estan escolaritzats, i han de ser considerats com a tals a tots els efectes, de manera que han de constar en les llistes i s'han de sentir part de la comunitat escolar amb independència del temps que hi romanguin.

El Síndic entén que és responsabilitat de l'Administració educativa garantir l'assoliment del màxim nivell d'aprenentatge dels alumnes amb necessitats educatives especials, i facilitar i promoure l'educació inclusiva amb els suports que requereix tant per als docents i els centres com per als alumnes.

1.2. Dificultats en l'àmbit del lleure

En l'àmbit del lleure també es presenten dificultats perquè els infants i els adolescents amb discapacitat participin amb normalitat d'aquest tipus d'activitats.

Sovint no hi són admesos per causa de la discapacitat que pateixen i per la manca de personal vetllador. En alguns casos, són infants que estan integrats en escoles ordinàries o fan educació compartida sense cap problema, i fins i tot, de vegades, han participat anteriorment en casals d'estiu organitzats per la mateixa administració local.

Cal fer els màxims esforços per fer possible la participació dels infants amb discapacitat en les activitats de lleure

Freqüentment, s'orienta les famílies cap a altres alternatives, com ara inscriure el fill en activitats d'estiu adreçades específicament a infants amb discapacitat o, en altres casos, fer-se càrrec del cost d'un monitor.

Així doncs, s'observa la manca de previsió de reserva d'una partida pressupostària per fer front a necessitats econòmiques excepcionals que es puguin presentar un cop aprovats els pressupostos per a les activitats d'estiu de l'ajuntament.

En aquests casos, el Síndic reitera a l'administració que organitza l'activitat que cal respectar i assegurar els drets dels infants sense cap mena de discriminació, independentment de la seva incapacitat física o qualsevol altra condició de l'infant o els seus pares, d'acord amb la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència (l'article 9).

En aquest sentit, més enllà de la prohibició de qualsevol discriminació, l'ordenament vigent obliga l'Administració a adoptar mesures de discriminació positiva en relació amb els infants que pateixen discapacitat per assegurar el seu dret a aconseguir la màxima integració social i desenvolupament individual possibles, inclòs el desenvolupament cultural, que els reconeix l'article 23 de la Convenció.

D'acord amb això, insta les administracions afectades en cada cas a fer els màxims esforços per fer possible la participació dels infants amb discapacitat en les activitats de lleure, independentment dels suports i els ajuts que rebí la família de l'infant per a aquesta activitat o per a altres conceptes.

En aquest àmbit, també hi ha experiències positives, com ara les accions conjuntes d'associacions de familiars d'infants amb discapacitat amb l'Administració, en el marc dels programes de respir familiar. Aquests programes, que estan en fase de prova pilot, tenen l'objectiu de treballar la integració d'infants amb i sense discapacitat en estades esportives, la qual cosa cal valorar positivament.

PRINCIPALS RECOMANACIONS SOBRE INFANTS AMB DISCAPACITATS

Infants amb discapacitats

Tots els organismes competents en matèria d'infància haurien de:

- Prendre mesures perquè els infants i els adolescents amb discapacitat tinguin accés als diversos serveis en condicions d'igualtat amb els altres infants i adolescents en tots els àmbits en què es desenvolupa la seva vida quotidiana.
- Avançar en l'assignació dels suports en recursos humans necessaris per a l'atenció adequada dels alumnes amb necessitats educatives especials en cada escola ordinària, d'acord amb la valoració de l'escola i la dels serveis educatius del territori, per fer possible l'educació inclusiva.
- Implantar les USEE d'acord amb l'estudi de valoració de les necessitats del territori per garantir l'atenció dels alumnes per als quals l'EAP ha indicat aquest tipus d'escolarització.
- Estudiar les necessitats d'atenció de logopèdia en cada centre i prendre mesures per donar cobertura a aquestes necessitats.
- Adoptar mesures per assegurar l'atenció dels infants als CDIAP fins que ho necessitin, dins de la franja de zero a sis anys.
- Mantenir la previsió de reconvertir els CEE en centres de referència per a les escoles ordinàries com a mecanisme de suport per fer efectiva l'escolarització inclusiva dels alumnes amb discapacitats.

2. La salut i els serveis sanitaris (art. 24)

1. Els estats membres reconeixen el dret de l'infant a gaudir del nivell de salut més alt possible i d'equipaments de tractament de les malalties i de restabliment de la salut. Els estats integrants s'han d'esforçar a assegurar que cap infant no sigui privat del seu dret a accedir a aquests serveis.

2. Els estats membres han d'assegurar la plena aplicació d'aquest dret i, especialment, han de prendre les mesures següents: a) Reduir la mortalitat dels nadons i dels infants. b) Assegurar la prestació de l'assistència mèdica i l'atenció a la salut que siguin necessàries a tots els infants, posant l'èmfasi en el desenvolupament de l'atenció primària de la salut. c) En el marc de l'atenció primària de la salut, combatre les malalties i la desnutrició mitjançant, entre altres coses, l'aplicació de la tecnologia de què es disposi i el subministrament d'aliments nutritius adequats i d'aigua potable neta, prenent en consideració els perills i els riscos de pol·lució ambiental. d) Assegurar atenció sanitària prenatal i postnatal a les mares. e) Vetllar perquè tots els sectors de la societat, i especialment els pares i els infants, estiguin informats, tinguin accés a l'educació i rebin suport en l'ús dels coneixements bàsics sobre la salut i la nutrició dels infants, els avantatges de l'alletament matern, la higiene i la sanitat ambiental, i la prevenció d'accidents. f) Desenvolupar l'atenció sanitària preventiva, l'orientació dels pares i l'educació i els serveis de planificació familiar.

3. Els estats membres han de prendre totes les mesures apropiades i eficaces per bandejar les pràctiques tradicionals perjudicials per a la salut dels infants. 4. Els estats membres es comprometen a promoure i encoratjar la cooperació internacional per aconseguir progressivament la realització plena dels drets reconeguts en aquest article. Respecte a això, s'han de tenir en compte especialment les necessitats dels països en desenvolupament

Recomanacions del Comitè dels Drets de l'Infant a l'Estat espanyol

El Comitè acull amb satisfacció les mesures adoptades per l'Estat per assegurar i garantir la salut dels infants, i expressa el seu reconeixement

per l'establiment de serveis de psiquiatria infantil i adolescent en el sistema mèdic. No obstant això, veu amb preocupació que no s'hagin abordat adequadament els problemes relacionats amb l'alta prevalença de trastorns emocionals i psicosocials. El Comitè també expressa la seva preocupació per la informació que indica un augment, en un curt període, de la prescripció de psicoestimulants a infants diagnosticats amb trastorn per dèficit d'atenció i hiperactivitat (TDAH).

El Comitè recomana a l'Estat que formuli una política nacional de salut mental infantil que inclogui la promoció de la salut mental i el benestar emocional, i també la prevenció dels problemes comuns de salut mental a les escoles i en l'atenció primària de la salut, i que estableixi equips de professionals especialitzats en la salut mental infantil perquè atenguin els infants que ho necessitin en els serveis ambulatoris i hospitalaris. El Comitè, a més, encoratja l'Estat a investigar en el camp de la psiquiatria infantil, prestant una atenció especial als determinants socials de la salut i els trastorns mentals. El Comitè recomana a l'Estat que examini acuradament el fenomen de la prescripció excessiva de medicaments als infants i que adopti iniciatives per proporcionar als infants diagnosticats amb TDAH i altres trastorns del comportament, i també als seus pares i mestres, l'accés a una àmplia gamma de mesures i tractaments educatius i psicològics.

Salut dels adolescents

El Comitè considera preocupant l'ús indegut de substàncies psicòtropes pels adolescents a l'Estat, i també l'augment de l'obesitat infantil i adolescent.

El Comitè recomana a l'Estat que prossegueixi i intensifiqui els esforços per combatre l'ús indegut de substàncies psicòtropes pels adolescents, que controli l'obesitat infantil i presti molta atenció a la salut dels infants i els adolescents, tenint en compte l'Observació general núm. 4 del Comitè (2003), sobre la salut i el desenvolupament dels adolescents en el context de la Convenció. El Comitè recomana a l'Estat que adopti totes les mesures necessàries per prevenir l'ús indegut de substàncies psicòtropes

La Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant va reconèixer, en l'article 24, el dret de l'infant a gaudir del nivell de salut més alt possible i dels equipaments necessaris per tractar les malalties i restablir el seu estat de salut. Això obliga els estats a assegurar que cap infant no és privat del seu dret a accedir als serveis que necessita per a la curació de la seva afecció.

La Convenció explicita les mesures que els estats han d'adoptar per assegurar l'aplicació d'aquest dret, i assenyala, entre d'altres: reduir la mortalitat dels infants; garantir la prestació de l'assistència mèdica mitjançant un sistema d'atenció primària de salut; combatre les malalties i la desnutrició; vetllar perquè tots els sectors de la societat, i especialment els pares i els infants, estiguin informats, tinguin accés a l'educació i rebin suport en l'ús dels coneixements bàsics sobre la salut i la nutrició dels infants, i desenvolupar l'atenció sanitària preventiva, l'orientació dels pares i l'educació i els serveis de planificació familiar.

Amb relació al dret dels infants a la salut, la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, determina, en l'article 44, que els infants i els adolescents tenen dret a la promoció, la prevenció i la protecció de la salut i a l'atenció sanitària, i que qualsevol infant o adolescent té dret a beneficiar-se de les accions de promoció de la salut, a rebre informació i educació per a la salut, a beneficiar-se de les accions de salut comunitària, a rebre actuacions preventives, i a disposar de vacunacions i protocols de seguiment de la infància.

L'article 45, sobre l'atenció a la salut mental, estableix, d'una banda, que, d'acord amb el Pla director de salut mental i addiccions, s'han de desenvolupar programes adreçats a la prevenció, la detecció, el diagnòstic precoç, el tractament i l'atenció integral de les necessitats en salut mental infantil i juvenil des de la xarxa sanitària pública de Catalunya; i d'altra banda, que s'ha de garantir l'atenció en salut mental dels infants i els adolescents amb discapacitat, mitjançant programes integrals d'atenció en el territori que tinguin en compte els serveis i els equipaments dels departaments de la Generalitat implicats en la seva atenció.

Així mateix, l'article 46, sobre l'hospitalització, disposa que s'ha de potenciar el tractament en l'atenció primària de salut o el tractament domiciliari dels infants i els adolescents, a fi d'evitar-ne, sempre que sigui possible, l'ingrés hospitalari, tot i que afegeix que si l'ingrés és necessari

ha de ser tan breu com sigui possible i s'ha de procurar que tingui lloc en unitats preparades per a infants i adolescents i evitar l'hospitalització entre els adults.

2.1. Accés dels infants i dels adolescents als serveis de salut d'atenció primària i especialitzada

En l'*Informe sobre els drets de l'infant 2011*, amb relació al compliment del dret a la salut dels infants i dels adolescents, es va fer constar que un dels factors que pot posar-lo en perill són les llistes d'espera per accedir als serveis i el retard en l'atenció sanitària.

Així mateix, es va assenyalar que cada any es rebien queixes sobre aquesta qüestió, tant pel que fa a la primera visita a l'especialista com a les proves diagnòstiques prescrites pel pediatra i les intervencions quirúrgiques.

Aquest any també hi ha queixes de pares i mares pel retard en la concreció de la data per a la visita a l'especialista (oftalmòleg, otorinolaringòleg, etc.) o per a les intervencions quirúrgiques, o bé pel retard en l'aplicació del tractament prescrit (tractament hormonal del creixement, etc.).

Alguns tractaments no recollits en la cartera de serveis poden ser necessaris per al desenvolupament adequat de l'infant

Com també es va exposar en l'*Informe sobre els drets de l'infant 2011*, en alguns casos de denegació de tractaments no recollits en la cartera de serveis, el Síndic observa que aquests tractaments poden ser necessaris per al desenvolupament adequat de l'infant afectat. N'és un exemple el tractament reparador de la dentició temporal d'una nena de cinc anys amb pronòstic reservat que necessitava que li fos aplicat un pla de tractament per evitar l'extracció de les peces afectades; altrament, la nena es queda sense la possibilitat de rebre una nutrició adequada fins que no canviï la dentició, atès que la família no en pot pagar el cost.

També s'han rebut queixes sobre altres qüestions amb relació a l'atenció a la salut dels infants i dels adolescents, com ara:

- **La insuficient disponibilitat de pediatres al centre de salut** per a l'atenció urgent en dies festius en una determinada àrea territorial o bé en períodes de vacances, etc.

- **La situació d'un hospital a causa de la saturació del servei d'urgències**, tant d'adults com d'infants, fet que ha provocat que alguns pacients adults hagin estat derivats a la planta de pediatria. Això ha causat, d'una banda, un trasbals al personal, i de l'altra, el bloqueig de llits per a infants que requereixen hospitalització, la qual cosa afecta l'atenció dels infants malalts.

En cada cas, el Síndic ha demanat informació a l'Administració sobre els motius del retard i l'ha instat a adoptar les mesures necessàries per reduir els terminis en general i, pel que fa als casos de procediments quirúrgics amb termini màxim garantit, li ha recomanat que agiliti els tràmits perquè la intervenció es faci tan aviat com sigui possible, tenint en compte que l'allargament dels terminis d'espera per a l'atenció de la salut pot posar en perill el desenvolupament correcte de l'infant i tenir conseqüències en el seu futur.

En aquesta qüestió, el Síndic reitera el que ja va exposar en l'informe anterior, en el sentit que la dilació excessiva de l'espera en les situacions en què la prescripció mèdica hagi valorat la necessitat del tractament amb caràcter urgent o prioritari pot constituir una vulneració del dret a la salut dels infants afectats pels retards esmentats.

L'allargament dels terminis d'espera per a l'atenció a la salut pot posar en perill el desenvolupament de l'infant

En altres casos, l'objecte de queixa ha estat el tracte rebut per part dels professionals de la salut en un determinat equipament: per una exploració insuficient que ha requerit una segona consulta en un altre servei amb resultat diferent, per una atenció especialitzada en infants insuficient, etc.

El Síndic també ha obert una actuació d'ofici arran de la informació rebuda de l'Associació de Diabètics de Catalunya de les Terres de Ponent, amb relació a problemes que afecten els infants i els adolescents que pateixen diabetis tipus 1, tant en l'àmbit de la salut com en l'àmbit escolar.

1. Problemes per aconseguir les xeringues i les tires reactives per efectuar els controls de glucèmia (fins a tres o quatre vegades al dia les injeccions, i fins a nou o deu controls diaris), tenint en

compte que els controls es poden doblar en temps de malaltia i d'activitat física extraordinària. S'exposa que en determinats CAP hi ha restriccions en el lliurament de tires reactives i xeringues, bé perquè no en donen, bé perquè la quantitat que en donen és insuficient.

2. Manca de personal a les escoles per fer els controls i injectar la insulina quan l'alumne amb diabetis encara no és autònom. Tot i l'existència del Protocol d'actuació per a la diabetis a l'escola, acordat entre l'Associació de Diabètics de Catalunya (ADC) i els departaments d'Educació i de Salut de la Generalitat de Catalunya, en alguns casos es presenten dificultats, especialment en el cas dels alumnes més petits, que encara no són autònoms. En aquest sentit, el Protocol estableix que "el professorat ha d'estar informat sobre la malaltia i s'han de realitzar sessions informatives amb el professorat, monitors i altre personal del centre que es consideri oportú"; que "en el cas que un nen/nena necessiti fer l'autoanàlisi de glucèmia i/o administrar-se insulina durant l'horari escolar, un mestre o una altra persona de l'escola pot ser ensinistrat/ada en el procediment", i que "l'administració d'un medicament com la insulina no requereix cap titulació". Tot i així, en alguns centres escolars no hi ha cap persona disposada a injectar-la i hi han d'anar els pares.

3. Manca de capacitat per resoldre petites hipoglicèmies a l'escola, que requereix que hagin de trucar als pares, la qual cosa preocupa per si un dia no els troben o bé si als infants els passa al pati. La situació s'agreuja a l'educació primària, per la diversitat de mestres i les dificultats que poden sorgir per resoldre una situació amb immediatesa, donar els avisos i fer els controls de glucèmies.

4. Privació de participar en colònies i sortides escolars, malgrat que el Protocol diu que "l'alumne amb diabetis mai ha de ser exclòs de les activitats que organitzi el centre, tret que el metge responsable ho indiqui", i que la publicació del Departament de Salut *Com viure amb la diabetis tipus 1* estableix que "s'ha de procurar que el nen o la nena tinguin una escolarització completament normal".

El Departament de Salut va informar el Síndic que, si bé l'Institut Català de la Salut (ICS) és el proveïdor majoritari dels serveis d'atenció primària, no n'és l'únic; que en el territori de les Terres de l'Ebre l'ICS disposa de nombrosos equips d'atenció primària, i que, atès que no es concreta on s'han produït les dificultats per disposar de tires reactives, no es pot donar una resposta específica a la problemàtica.

En aquest sentit, l'Administració informa que l'ICS lliura als seus pacients tot el material necessari per a l'autocontrol; que la quantitat de tires i xeringues depèn del tipus de diabetis mellitus, del tractament que es rep i del grau de control metabòlic que es té; que per facilitar-ne el càlcul, se segueixen les recomanacions consensuades en un grup d'experts de la mateixa institució amb el suport de les principals societats científiques relacionades amb el maneig de la diabetis mellitus, i que aquestes recomanacions estan disponibles per a tots els professionals que treballen als centres d'atenció primària mitjançant la història clínica informatitzada (eCAP).

La dilació excessiva en situacions de caràcter urgent pot vulnerar el dret dels infants a la salut

En el cas dels infants i dels adolescents amb diabetis mellitus tipus 1, el Departament recorda que les recomanacions de la guia indiquen la dispensació de "fins a 10 tires reactives per dia", amb la qual cosa les necessitats màximes estan garantides.

Quant a la freqüència de lliurament del material, l'Administració explica que pot ser variable en funció de les necessitats, però que aquesta freqüència no va mai en detriment de la necessitat, ja que el material lliurat en garanteix la cobertura fins a la propera data de lliurament, i per facilitar la gestió, l'eCAP disposa d'una funcionalitat que ajuda a calcular el material necessari i indica la data per al proper lliurament.

L'ICS conclou l'informe fent constar que no es preveu cap restricció en l'administració de tires ni xeringues, tot i que puntualment hi pot haver un problema de trencament d'estocs. Així mateix, afirma que posa tots els mitjans que té a l'abast per garantir les necessitats d'autocontrol dels diabètics.

El Departament de Salut no va donar resposta al tema de la coordinació entre els departaments de Salut i d'Ensenyament en aquest assumpte, que havia sol·licitat el Síndic, per garantir una formació i una preparació adequades per a l'atenció dels alumnes amb diabetis tipus 1, per la qual cosa l'ha reiterada.

En una altra queixa s'exposava que determinats centres tenien problemes perquè els fossin subministrats els llapis segons la marca de la bomba que portaven. El Departament fa constar que no és

possible que a cada centre de salut hi hagi disponibles agulles per a totes les marques de bombes perfusores d'insulina.

El Síndic ha recollit la inquietud de l'Associació i la dels altres pares i mares d'infants amb diabetis tipus 1 i resta obert a tramitar queixes concretes sobre aquesta qüestió.

2.2. L'atenció de la salut mental dels infants i dels adolescents

La xarxa de salut mental infantil i juvenil presenta dificultats per cobrir adequadament les necessitats d'atenció dels infants i dels adolescents que pateixen trastorns en aquest àmbit.

Per estudiar aquesta atenció, el Síndic ha visitat alguns centres terapèutics (Can Rubió, Font Fregona), la Unitat de Crisis d'Adolescents (UCA) de Sant Boi de Llobregat, l'Hospital de Dia de Badalona i dos centres de salut mental infantil i juvenil (CSMIJ), de Santa Coloma de Gramenet i del districte de Nou Barris de Barcelona, i s'han recollit alguns dels problemes exposats pels serveis i recursos esmentats.

Hi ha un augment preocupant de població infantil i juvenil que necessita ser atesa en serveis de salut mental públics

El Síndic considera preocupant, en primer lloc, la saturació de la xarxa i la qualitat de l'atenció, que en el període actual de contenció de la despesa pública es veu afectada, i, en segon lloc, l'augment de la població infantil i juvenil que necessita ser atesa en serveis de salut mental públics en els darrers anys, especialment perquè la capacitat de les famílies d'accedir als serveis privats de salut mental s'ha vist molt limitada per la situació laboral i econòmica actual.

En les visites a centres residencials d'infants i d'adolescents (CRAE o CREI) els professionals posen de manifest que es tracta d'una població que sovint requereix atenció en salut mental i el servei que es presta en la xarxa pública és clarament insuficient, especialment pel que fa a la freqüència de les visites.

Aquesta qüestió, tot i que ha estat exposada i reiterada cada any, continua presentant mancances importants. Si bé ja s'ha exposat en informes

anteriors que el conveni que es va signar entre la DGAIA i el Departament de Salut, mitjançant el qual aquest darrer es comprometia a atendre tots els infants i els adolescents tutelats, amb el reforç de determinats CSMIJ, i s'eliminava la despesa de l'atenció psicològica privada, és conceptualment bo en si mateix, ha tingut conseqüències negatives per als infants perquè l'atenció és insuficient. Aquests infants, resideixin en un centre residencial o amb una família d'acolliment, sovint no poden rebre l'atenció psicològica que necessiten: la majoria d'ells poden ser atesos una vegada al mes, quan requeririen visites setmanals o quinzenals (depenent del cas).

L'atenció psicològica insuficient no permet la superació de la situació de l'infant derivada de les vivències anteriors a l'entrada al sistema de protecció

Aquesta atenció psicològica insuficient acumulada al llarg dels anys sota tutela de l'Administració (juntament amb altres factors relatius a l'atenció a la família) no permet la superació de la situació de l'infant derivada de les vivències anteriors a l'assumpció de la tutela per part de la DGAIA. Hi ha, per tant, una possible vulneració del dret a la salut, però també de l'article 39 de la Convenció sobre els drets de l'infant, amb relació a la rehabilitació de l'infant víctima.

Aquesta mancança s'ha intentat pal·liar mitjançant el pagament excepcional de serveis psicològics privats per a infants i adolescents la gravetat de la situació dels quals ho requereix, mitjançant l'aprovació d'un expedient econòmic per a aquesta atenció, que no excedeix habitualment els sis mesos de tractament. En alguns casos, s'ha aconseguit un allargament de l'autorització d'aquesta mesura, però actualment sembla que les instruccions de la DGAIA van en la direcció de finalitzar aquest tipus d'expedients.

En alguns dels informes rebuts durant la tramitació de queixes relatives a aquesta qüestió, es constata que la valoració dels diferents serveis que tracten l'infant és unànime respecte de la necessitat de continuar el tractament psicològic privat perquè la xarxa pública no pot facilitar-lo amb una freqüència setmanal. També es fa constar que es valora "imprescindible" que l'infant continuï rebent l'atenció esmentada i que, en cas contrari, se'n veu compromès el desenvolupament i se'l deixa en una situació de risc.

En aquests casos, el Síndic demana que continuï el tractament, d'acord amb l'article 20, sobre els drets dels infants separats dels seus pares a una protecció especial, de la Convenció sobre els drets de l'infant, i també d'acord amb diversos articles de la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència: l'article 24, sobre el dret a la salut; 6, sobre la garantia del desenvolupament físic, mental i espiritual; l'article 7, sobre l'obligació dels poders públics d'adoptar mesures urgents per evitar que el contingut dels drets dels infants sigui afectat per la manca de recursos adaptats a les seves necessitats, i, especialment, l'article 82 sobre l'atenció a infants i adolescents maltractats, que recull l'article 39 de la Convenció, ja esmentat anteriorment.

És preocupant la reducció de recursos i la saturació de la xarxa de salut mental infantojuvenil

En aquest sentit, el Síndic ha recordat a l'Administració que la DGAIA és el tutor de l'infant i té les mateixes responsabilitats que els pares en les seves funcions de criança; que la manca de cobertura de les necessitats de salut d'un infant, siguin físiques o psicològiques, constitueix un dels indicadors de risc en el procés de valoració de les situacions de desemparament infantil que fan els equips d'atenció a la infància i l'adolescència (EAIA) i els equips tècnics dels centres d'acolliment.

D'altra banda, de les visites realitzades als centres i de les reunions mantingudes amb els serveis de salut mental infantils i juvenils es dedueix la preocupació dels professionals per la manca de desenvolupament del Pla director de salut mental, per l'increment de les necessitats, juntament amb la reducció dels recursos i la saturació que comporta, per la manca de prioritització de la salut mental en el sistema sanitari, especialment la salut mental infantil.

Calen recursos residencials de mitjana i llarga estada en salut mental infantojuvenil

Aquestes preocupacions es concreten en el següent:

1. La xarxa de salut mental infantil i juvenil no s'ha desenvolupat com estava previst. En són exemples el fet que, fins fa poc, als hospitals no hi havia llits específics per a salut mental (els

infants sempre s'estaven a pediatria) i la situació de manca de serveis de rehabilitació i de pisos protegits.

2. Els ajustos pressupostaris sembla que han arribat a l'àmbit de la salut mental infantil i juvenil quan el sistema d'atenció ja es trobava al límit. Aquest fet es reflecteix principalment en:

- Les dificultats per a l'ingrés d'infants i adolescents
- La manca total de llits per a infants menors de dotze anys
- La reducció de places a les urgències psiquiàtriques infantils (URPI) (p. ex. a la URPI de l'Hospital de Sant Joan de Déu), tot i que disminueix el nombre d'infants menors de catorze anys que han de ser hospitalitzats.

3. Es constata que, en alguns casos, es demana que es continuï l'atenció en salut mental des de la xarxa infantil i juvenil en el cas de nois i noies majors de divuit anys, i això permet als CSMIJ acompanyar-los durant un temps més.

4. És preocupant l'augment de la medicalització i dels diagnòstics en salut mental infantil. En alguns casos, la medicació s'inicia abans dels quatre o cinc anys i té molts efectes secundaris. En aquesta qüestió, s'observa que des de l'àmbit educatiu sovint es demana medicació per al trastorn del dèficit d'atenció i hiperactivitat i per l'autisme, quan des de l'àmbit mèdic no es considera adequat.

5. En aquest sentit, s'observa que hi ha escoles on es concentren molts alumnes amb problemes de salut mental, en les quals ni els mestres ni els equips d'atenció psicopedagògica no donen a l'abast.

6. Es troba a faltar una major transversalitat en l'atenció de la infància, i també una manca de plasticitat en les valoracions i en les decisions que s'adopten respecte dels infants i dels adolescents amb problemes de salut mental que es troben en situació de risc a causa de determinats entorns familiars.

7. Es constata que fan falta més recursos per a l'atenció en salut mental de la infància i l'adolescència, especialment residencials de mitjana i llarga estada, però també d'atenció ambulatoria en les diferents fases del procés terapèutic amb l'infant o l'adolescent i les seves famílies.

8. Respecte del Pla director de salut mental i addiccions, sembla que està diluït, ja que l'Administració no hi fa referència i el Pla de salut 2015 no conté cap apartat de salut mental.

9. Les dificultats per a l'hospitalització fan que els CSMIJ hagin de sostenir casos insostenibles.

2.3. Els centres terapèutics per a adolescents amb problemes de salut mental greu o d'addicció a drogues

Al final de l'any 2011 es va obrir una nova actuació d'ofici sobre el centre Can Rubió, que si bé oficialment té la consideració de CRAE, no respon a les característiques dels CRAE ordinaris i ha estat considerat al llarg dels anys com a centre terapèutic, i aquesta és la funció que duu a terme amb els infants que hi resideixen.

En l'actuació d'ofici anterior es va abordar, principalment, l'ocupació de places per nois i noies majors d'edat en procés d'incapacitació, o ja incapacitats i que esperen plaça en un centre de l'Institut Català d'Assistència i Serveis Socials (ICASS), i la reducció de la presència de l'equip clínico-assistencial, i es va cloure amb la recomanació que s'agilités el nou conveni amb el Departament de Salut.

En l'actuació d'ofici actual s'ha partit de la realització de visites, de reunions amb l'equip directiu i educatiu, i de la informació disponible sobre el centre, inclosos els antecedents que van portar a crear-lo.

El centre El Garraf, precedent de Can Rubió, va ser creat com un centre residencial d'acció educativa adreçat específicament als nois i les noies tutelats per l'Administració que patien trastorns mentals greus i que no podien ser atesos en els CRAE ordinaris, atès que la població amb aquest tipus de problemes de salut havia augmentat sensiblement.

El tractament al centre presentava avantatges importants respecte de l'atenció ambulatoria en la xarxa pública per als nois i noies que patien trastorns greus i dels quals es presumia una millora significativa en un període d'estada d'entre tres mesos i dos anys. L'acord entre els departaments responsables de la salut i de la protecció de la infància d'aleshores establia com a objectiu la compensació de la patologia per poder retornar a l'entorn normalitzat en un CRAE, a la família acollidora o a la pròpia família, segons la situació personal i familiar de cada noi.

Actualment, es plantegen diversos problemes amb relació al centre.

En primer lloc, el perfil dels adolescents i joves estava establert en l'acord i es van marcar els criteris d'admissió en el moment de la creació del centre. Tot i així, la situació actual es presenta com a mancada de protocols d'ingrés rigorosos, en què sembla que no es respecten els perfils dels nois i noies als quals s'adreça el centre, ni es filtren les propostes d'acord amb la idoneïtat del tipus de centre, de manera que es converteix en un centre residencial on van els adolescents que no poden ser atesos enlloc més, i per als quals és sovint el darrer recurs.

Hi ha una manca de centres públics per a la desintoxicació de substàncies estupefaents i per a patologies duals

Aquest fet sembla que ha portat a ingressar-hi nois i noies amb retard mental, sense malaltia mental tractable i recuperable, als quals no es pot aplicar un tractament terapèutic, per la qual cosa la seva estada al centre és per atendre'ls i que hi resideixin, més que per aplicar-los un tractament rehabilitador.

També sembla que hi estan arribant nois i noies molt grans, alguns afectats d'autisme, d'altres amb patologies cronificades. Alguns hi ingressen només per a contenció, amb patologies en què no es pot intervenir.

En segon lloc, la insuficient presència i intervenció de l'equip clínicoassistencial i la manca d'un treball conjunt entre l'equip clínic i l'equip educatiu.

Anteriorment, partint de l'objectiu de compensar o superar el trastorn que patien els adolescents en el moment d'ingressar al centre, es planificava una intervenció que englobava les accions educatives, terapèutiques i normatives que, de manera institucional i coordinada, es duïen a terme amb una perspectiva interdisciplinària. Aquesta intervenció incloïa l'activitat escolar, prelaboral i de tallers, les assemblees, la relació amb les famílies i amb l'entorn, totes concebudes des de la perspectiva terapèutica.

La presència de l'equip clínic en el mateix context on els nois i noies vivien comportava un coneixement del centre i de les seves dinàmiques, la qual cosa era valorada de manera molt positiva per a la consecució dels objectius del centre. Actualment, l'equip clínic (dependent de Sant Joan de Déu i for-

mat per un psiquiatra, dos psicòlegs i un ATS) és present al centre alguns dies la setmana per fer teràpies individuals, però no hi ha espai de treball i de supervisió amb l'equip educatiu.

En tercer lloc, la dificultat de treballar amb els majors d'edat incapacitats en espera de recurs residencial de l'ICASS i els que estan en espera de la resolució judicial d'incapacitació amb objectius en els àmbits prelaboral i educatiu.

En aquest sentit, el Síndic ha constatat en cada visita que s'ha fet al centre que hi ha un grup de joves en aquesta situació que constitueix el 30% o el 40% dels residents. El desembre de 2011, dels 24 residents, 8 estaven en aquesta situació i, anteriorment, n'havien estat 10 o 12.

L'equip educatiu també demana el reconeixement del centre com a educatiu-terapèutic, atès que aquesta manca de reconeixement l'assimila a un CRAE amb més contenció, sense tenir en compte que no tota la intervenció és de caràcter educatiu. La redefinició del centre per donar més pes a l'àmbit de salut, amb més psicòlegs i psiquiatres, un equip tècnic i un espai formal de l'equip clínic amb l'equip educatiu.

El Síndic va traslladar aquestes qüestions a la DGAIA i al Departament de Salut.

La DGAIA ha informat que:

- Atès que l'acord amb el Departament de Salut és antic, se n'ha sol·licitat formalment l'avaluació i la revisió, i s'ha demanat la col·laboració del Departament de Salut en l'elaboració d'un estudi per conèixer la realitat de la salut mental dels menors tutelats per la Generalitat de Catalunya per abordar la planificació de polítiques específiques.

- S'ha revisat el protocol d'entrada per ajustar el perfil de nois i noies per al qual està preparat el centre.

- Tots els ingressos es fan d'acord amb la Instrucció 11/2010, de 20 de desembre, per la qual s'aprova el Protocol sobre l'acolliment en centre per raons terapèutiques i educatives d'infants o adolescents en situació de guarda o tutela de la DGAIA.

- Els protocols de sortida són els mateixos per a tots els centres de la DGAIA: l'informe proposta de canvi de mesura o centre per part del guardador (centre) i en el cas de Can Rubió també és necessari un informe clínic.

- Atesa la llista d'espera per ingressar als recursos residencials de l'ICASS, s'estan fent gestions amb

aquest organisme amb l'objectiu que les reunions garanteixin la disponibilitat de places als centres un cop els menors arriben a la majoria d'edat.

- Segons la cartera de serveis, a Can Rubió no li pertoca tenir equip tècnic, atès que està considerat com a CRAE. La diferència és que disposa d'equip clínic, tot i que l'abordatge dels problemes mentals dels menors que hi resideixen fa que, en aquest sentit, Can Rubió sigui un centre terapèutic.

El Síndic ha valorat positivament la sol·licitud de revisió de l'acord amb el Departament de Salut i també de col·laboració en un estudi sobre la realitat de la salut mental dels infants i dels adolescents tutelats per la DGAIA, atès que el darrer és de l'any 1994. En aquest sentit, s'està pendent del resultat d'aquesta col·laboració interdepartamental, de la qual es farà el seguiment.

Això no obstant, continua sent motiu de preocupació la situació del centre i la dels nois i noies que hi resideixen. Algunes de les causes d'aquesta preocupació són antigues, i el Síndic reitera els suggeriments fets a l'Administració. És el cas dels protocols d'admissió, d'una banda, i la manca de sortida i la situació dels majors d'edat declarats incapaços, de l'altra.

D'altres, però, s'han manifestat més recentment, fruit de l'acumulació de les disfuncions exposades, i es considera que afecten negativament la vida quotidiana dels nois i noies, especialment l'atenció que reben com a menors d'edat amb problemes mentals i tutelats per l'Administració.

El Síndic considera que hi ha altres qüestions que han de ser objecte de reflexió i millora, afegides a les ja plantejades anteriorment sobre protocols d'admissió i manca de sortida, i la situació al centre dels majors d'edat declarats incapaços.

- **Mancances en el treball i la valoració conjunta entre l'equip educatiu i l'equip clínicoassistencial**, que porta a una intervenció educativa sense que s'hi pugui incloure la perspectiva clínica: no hi ha espais formals ni disponibilitat de temps informal de comunicació entre un equip i l'altre respecte dels nois i noies, malgrat que alguns dels residents tenen trastorns molt greus.

- **La manca de supervisió de l'equip educatiu**, que sovint es troba sol davant situacions d'alteració psicològica o psiquiàtrica que el depassen.

- **Les habitacions majoritàriament compartides**, la qual cosa, si bé es tracta d'una situació normal en qualsevol altre CRAE, tenint en compte la població que acull Can Rubió, haurien de ser individuals.

- **Una certa preeminència d'una intervenció coercitiva**, que pot intentar compensar la manca d'un abordatge clínicoeducatiu d'aquests nois i noies que pateixen greus trastorns.

En resum, la manca de reconeixement del centre com a centre terapèutic pot comportar perjudicis tant en el suport a l'equip educatiu i en l'abordatge terapèutic com en l'aplicació dels projectes educatius individuals.

El reconeixement del centre Can Rubió com a centre terapèutic permetria l'abordatge medicoeducatiu que necessiten els infants, que és el motiu pel qual són a Can Rubió i no en un centre residencial d'acció educativa, i els asseguraria el tractament com a pacients, com a infants i adolescents afectats per un trastorn mental, assimilable, en part, als que estan ingressats en unitats hospitalàries d'aguts o de curta estada.

Així mateix, previndria ingressos que tenen l'objectiu d'aconseguir una major contenció i una eventual intervenció educativa de caràcter coercitiu o sancionador, més pròpia dels centres residencials d'educació intensiva (CREI).

Altres conseqüències del reconeixement de Can Rubió com a centre terapèutic serien l'aplicació d'un major rigor en el perfil de la població adolescent que s'ha atendre i l'eliminació del centre com a "sala d'espera" de plaça en centre residencial per a persones adultes incapacitades judicialment.

Les cartes de drets dels infants recomanen la separació entre infants i adults als equipaments residencials

Només així el centre recobriria el caràcter genuí pel qual va ser creat, entorn de quatre eixos: minoria d'edat, tutela o guarda administrativa, trastorn mental greu susceptible de ser tractat i temporalitat lligada al tractament, i no a les places disponibles en CRAE.

També s'ha visitat el centre Font Fregona-Mas Pons, centre terapèutic privat que té places en conveni amb la DGAIA, amb la Direcció General d'Execució Penal i Justícia Juvenil, i amb l'ICASS.

Aquest centre va ser creat per atendre persones adultes amb problemes de toxicomania, però progressivament va anar acceptant menors d'edat i, actualment, acull adolescents amb problemes de consum de tòxics, patologies duals, trastorns de conducta i trastorns de personalitat. El nombre de places actual és de 70 entre els dos edificis, Font Fregona i Mas Pons.

Actualment, aquest centre apareix qualificat com a centre residencial d'assistència a les persones drogodependents, centre que constava autoritzat a Catalunya el mes d'abril de 2012 en la base de dades pública del Departament de Salut.

La manca de centres públics per a la desintoxicació de substàncies estupefaents i patologies duals ha portat l'Administració a ingressar en aquest centre nois i noies tutelats per la DGAIA i joves que compleixen mesures de justícia juvenil. En el cas de la DGAIA, fa pocs anys les places que hi tenia reservades eren 6 i, actualment, en són 40.

Sense entrar a estudiar ni a analitzar la metodologia que s'aplica en els tractaments a les persones ingressades en aquest centre, ni la filosofia en què es basa, qüestions que corresponen als experts en salut mental i addiccions, cal assenyalar algunes qüestions que afecten directament la vida diària dels infants i adolescents que hi estan ingressats.

Aquestes qüestions han sorgit de les observacions durant la visita realitzada, de la reunió amb l'equip directiu i l'equip medicoterapèutic, de les queixes que s'han rebut en els darrers anys (més que pel nombre, pel contingut similar) i de l'estudi de la documentació aportada pel centre (Llibre de responsabilitats i protocols interns).

En la tramitació d'aquestes queixes, el Síndic no pot determinar si l'aplicació d'una determinada teràpia vulnera o respecta els drets dels menors que la reben. Però davant determinats fets o situacions, ha fet arribar les seves consideracions i les seves recomanacions a la DGAIA, com a tutora dels adolescents als quals fan referència les queixes.

En primer lloc, l'ús de la contenció mecànica mitjançant la cadira de contenció. Al centre n'hi ha dues, exposades permanentment a la vista de

tots: una a la sala de la televisió i l'altra a l'entrada del gimnàs. Les contencions per aquest mitjà es fan davant d'un grup de companys. Hi ha un protocol detallat d'utilització, el qual estableix que és imprescindible l'autorització prèvia del director del centre i la informació al psiquiatra, i també la revisió mèdica posterior a la contenció. El mateix protocol prohibeix explícitament pegar, insultar, menystenir o provocar la persona afectada per la contenció i que "la contenció mecànica finalitza quan la persona està calmada i estable per poder-se incorporar al grup".

Malgrat això, al Síndic han arribat queixes per la utilització de la cadira de contenció, per les hores passades a la cadira, per insults rebuts i, fins i tot, per agressions infligides.

L'existència i la utilització de la cadira per si soles ja podrien posar en qüestió si es respecta el dret a la integritat física i psicològica dels nois i les noies, però la presumpta vulneració del protocol establert fa necessari qüestionar-ne la legitimitat i exigir una supervisió rigorosa d'aquest mecanisme de contenció per part de les administracions afectades.

Quant a la contenció en cel·les d'aïllament, segons consta en el protocol del centre, no s'aplica aquest tipus d'aïllament "en espera de resolucions oficials".

En relació amb aquesta qüestió, cal recordar que la Llei 14/2010, del 27 de maig, sobre els drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència estableix, en l'article 133, que s'ha de vetllar perquè les pràctiques de contenció en els centres respectin els drets dels infants i dels adolescents.

La Llei 14/2010 també estableix que els centres de tipus terapèutic o d'educació intensiva facin un ús limitat i extraordinari de les sales i altres mesures de contenció i aïllament físic de l'infant o adolescent, i únicament amb l'objectiu de protegir-lo de si mateix en episodis de violència, de manera que, en cap cas, no es s'utilitzin com a mesures de correcció o de sanció.

Per assegurar-ne un ús limitat i l'aplicació en aquests termes, la llei d'infància preveu l'aprovació d'un reglament que limiti l'ús de les mesures de contenció, normativa que a hores d'ara no ha estat aprovada i que ha estat demanada pel Síndic en successius informes al Parlament.

En segon lloc, el respecte del dret de comunicació dels menors d'edat amb els seus pares. La metodologia que s'aplica en el tractament dels interns implica una denegació d'aquest dret,

que pot arribar, en la primera fase del tractament, a tres mesos. Posteriorment, s'autoritzen visites mensuals. En cada cas, el període de manca de comunicació o de restricció important del contacte amb els familiars, s'allarga més o menys, però, en tot cas, partint del coneixement que en els tractaments per a la desintoxicació de drogues la separació de l'entorn es considera imprescindible, cal deixar constància que aquest és un dels motius de queixa més freqüent per part dels mateixos nois i noies i dels seus familiars, respecte del qual cal preguntar-se si hi ha alternatives en el cas de menors d'edat.

Cal exigir una supervisió rigorosa per part de les administracions dels mecanismes de contenció

En aquesta qüestió, cal fer referència a l'article 9 de la Convenció sobre els drets de l'infant, recollit per l'article 38 de la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, sobre els drets de relació i convivència. Aquests articles estableixen el dret de l'infant i de l'adolescent separat dels seus pares de comunicar-s'hi, de manera que caldria preguntar-se si l'aïllament dels menors d'edat és compatible amb aquest dret.

En tercer lloc, la barreja de menors d'edat (d'entre dotze i divuit anys) i adults al mateix centre, qüestió que per als responsables del centre no constitueix cap problema perquè, segons manifesten, no fan diferència entre els uns i els altres.

El Síndic considera que aquesta qüestió és rellevant per dos motius: a) els menors d'edat que són al centre no hi són per voluntat pròpia, sinó per la dels seus pares o tutors (en el cas de la DGAIA), mentre que els adults se sotmeten voluntàriament i conscientment a aquest tractament i l'accepten explícitament; b) les cartes de drets dels infants recomanen la separació entre infants/adolescents i adults als equipaments residencials, siguin terapèutics o d'un altre tipus.

Seguidament, el caràcter altament restrictiu de la conducta dels interns, que es reflecteix, entre d'altres, en la limitació de moviments que suposa la pràctica emprada "per assegurar la bona conducta" dels nois i noies en una determinada fase del tractament, la qual cosa fa que, en qualsevol activitat que facin, hagin d'anar acompanyats per dos interns que estan en fases més avançades. Així mateix, el full de compromís de sortides, entre d'altres, els obliga a no sortir de casa

amb ningú més llevat dels pares o els familiars responsables, a no portar diners ni a demanar-ne, a no trobar-se amb altres interns, etc., amb l'anul·lació de la següent sortida com a càstig si incompleixen els compromisos signats.

D'altra banda, cal posar de manifest que diversos professionals (CRAE, EAIA, unitats terapèutiques) dedicats a la tutela i la guarda dels infants sotmesos a mesures de protecció han fet arribar discrepàncies sobre la manera d'abordar les malalties i trastorns en aquest centre des de la perspectiva dels drets dels infants.

Per tot això, cal posar damunt la taula la necessitat de fer una anàlisi sobre si l'aplicació d'un determinat abordatge terapèutic legítima determinades aproximacions o mètodes que poden suposar menystenir els drets dels infants i dels adolescents reconeguts per la normativa d'infància. Per tant, l'administració que té per encàrrec la garantia dels drets dels infants i que n'és tutora ha d'analitzar en profunditat si l'abordatge que es fa a Font Fregona per recuperar infants i adolescents amb determinats trastorns és l'adequat, tant des de la perspectiva dels drets dels infants interns com des de l'òptica de la recuperació i la reinserció social d'aquests infants.

En altres apartats i en anteriors informes, ja s'ha fet esment de la necessitat de regulació i d'inspecció dels centres terapèutics. Això, ho porten a terme el Departament de Salut i la DGAIA, la qual té en conveni un nombre de places cada vegada més alt.

S'ha recomanat reiteradament que s'esmeni la manca de places per a adolescents amb problemes de salut mental greus a Catalunya, atès que els únics recursos residencials terapèutics que atenen la població menor d'edat són privats.

Cal estudiar si hi ha alternatives a les restriccions de contacte amb les famílies en el cas de menors en tractament per desintoxicació

El Síndic ha continuat rebent queixes amb relació a aquesta mancança, que afecta els adolescents i les seves famílies quan els primers pateixen problemes mentals greus. Els pares manifesten la disjuntiva que des de la mateixa xarxa de salut mental sovint els plantegen: només tenen plaça residencial pública si l'Administració (DGAIA) assumeix la tutela dels seus fills.

Aquesta situació, de la qual ja s'ha alertat en anteriors ocasions, posa els pares dels adolescents afectats per trastorns mentals greus en fase no controlable ambulatòriament davant un problema que es podria evitar. Malgrat la manca de lògica d'haver de renunciar als drets parentals perquè el fill o la filla pugui accedir a un centre terapèutic públic, la realitat és que la demora per accedir a una de les poques places existents deteriora la convivència familiar de tal manera que pot posar en perill la integritat física del mateix adolescent i la dels altres membres del nucli familiar i, així mateix, pot abocar la família a acceptar l'assumpció de la tutela del seu fill o filla per part de la DGAIA per la impossibilitat de contenir la situació.

Davant aquesta situació mantinguda en el temps, el Síndic ha recomanat reiteradament que s'esseni la situació de manca de places residencials per a adolescents amb problemes de salut mental greus a Catalunya perquè moltes famílies no tenen possibilitats econòmiques de sufragar recursos privats per atendre els seus fills de manera adequada.

De la mateixa manera, l'Administració hauria d'estudiar la conveniència de crear centres terapèutics públics per a adolescents amb problemes d'addicció a drogues amb l'objectiu de garantir que els tractaments que s'apliquen als nois i noies respecten els seus drets com a menors d'edat.

PRINCIPALS RECOMANACIONS SOBRE EL DRET A LA SALUT I ALS SERVEIS SANITARIS

Dret a la salut i als serveis sanitaris

El Departament de Salut, en coordinació amb els departaments de Benestar i Família i d'Ensenyament, hauria de:

- Prendre mesures per escurçar els terminis per a les visites d'especialistes als infants, un cop derivats pel metge de capçalera, especialment en els casos en què es classifiquen com a prioritàries.
- Estudiar les necessitats de places d'atenció en unitats hospitalàries i residencials per a adolescents amb problemes greus de salut mental i prendre mesures per adaptar l'oferta a les necessitats resultants.
- Mantenir la Comissió de Coordinació Interdepartamental dels departaments de Salut i d'Ensenyament per fer el seguiment de la cobertura de les necessitats de salut dels alumnes.
- Facilitar formació especialitzada als docents que atenen les USEE.

3. Dret a un nivell de vida adequat (art. 27)

1. Els estats membres reconeixen el dret de tots els infants a un nivell de vida adequat al seu desenvolupament físic, mental, espiritual, moral i social.
2. Els pares o altres persones responsables de l'infant tenen l'obligació primordial d'assegurar, dins de les seves possibilitats econòmiques, les condicions de vida necessàries per al desenvolupament de l'infant.
3. Els estats membres, d'acord amb les condicions nacionals i segons els seus mitjans, han de prendre les mesures apropiades per ajudar els pares i les altres persones responsables de l'infant a fer efectiu aquest dret i, en cas de necessitat, han de donar ajut material i programes de suport, principalment pel que fa a la nutrició, el vestit i l'habitatge.
4. Els estats membres han de prendre les mesures pertinents per assegurar que els pares, o altres persones que en tinguin la responsabilitat financera, satisfacin la pensió per a la manutenció i l'allotjament de l'infant, tant si viuen a l'estat integrant com a l'estranger. Especialment, si la persona que té la responsabilitat financera de l'infant viu en un estat diferent d'aquell on viu l'infant, els estats integrants han de promoure l'adhesió als acords internacionals o la signatura d'aquests acords, a més de fer tota altra gestió pertinent.

Recomanacions del Comitè dels Drets de l'Infant a l'Estat espanyol

El Comitè acull complagut la tendència mostrada fins a l'any 2008 d'augmentar les assignacions pressupostàries destinades a activitats del sector social, entre d'altres, a polítiques i programes que s'ocupaven dels drets dels infants i els adolescents, però assenyalava que hi continua havent dificultats per determinar les assignacions específiques en el pressupost nacional destinades a la infància. Així mateix, mostra la seva inquietud per la falta de partides específiques assignades als infants en els plans i els pressupostos elaborats per l'Estat per fer front a la crisi que afecta profundament l'Estat, on la taxa de desocupació és del 20%, aproximadament, i el 25% dels infants viuen en la pobresa o en perill de sumir-s'hi. A més, el Comitè continua preocupat per la falta d'informació sobre les assignacions pressupostàries destinades a la infància per les comunitats autònomes.

16. El Comitè insta l'Estat a tenir en compte les recomanacions aprovades després de la celebració del debat general de 2007 sobre recursos CRC/C/ESP/

CO/3-4 per als drets de l'infant – responsabilitat dels estats (vegeu CRC/C/46/3) i a:

a) Aplicar un enfocament basat en els drets de l'infant quan elabori el pressupost de l'Estat i de les comunitats autònomes, aplicant un sistema de seguiment a l'assignació i l'ús dels recursos destinats als infants en tot el pressupost, de manera que es posi en relleu la inversió en la infància. El Comitè recomana l'elaboració de pressupostos relatius als infants en els quals es determini l'import i la proporció de la despesa que s'hi destina a escala nacional, autonòmica i local, a fi d'avaluar les repercussions i els efectes de la despesa esmentada en la infància.

b) Vetllar perquè es protegeixin les partides pressupostàries prioritàries destinades a la infància davant dels canvis de nivells de recursos en les prioritats del pressupost general i, de manera més específica, que es protegeixin les partides pressupostàries relatives a les mesures socials afirmatives a favor dels infants que les necessitin, fins i tot en èpoques de crisi.

3.1. Garantia del dret a un nivell de vida adequat

La Llei de drets i oportunitats de la infància reconeix el dret dels infants a un nivell bàsic de benestar (art.41), i estableix l'obligació dels poders públics d'adoptar mesures per assegurar que els progenitors o persones que en tenen la guarda tinguin l'oportunitat d'oferir-los el nivell bàsic de benestar material que necessiten per a un desenvolupament integral adequat.

La Llei 14/2010 reproduïx així l'esquema de la Convenció, en el sentit que correspon als pares la responsabilitat primordial en la criança, la formació (art.37) i en l'assegurament d'un nivell bàsic de benestar (art.41), i a l'Estat (les administracions públiques) l'ajut als pares perquè puguin assegurar les condicions de vida necessàries per al desenvolupament integral d'infants i adolescents.

A banda de la seva configuració com a dret, la Llei de drets i oportunitats dels infants fa una menció especial de les situacions de pobresa com a objectiu prioritari d'intervenció. Així, quan tracta l'actuació de les administracions públiques en l'ajut als pares en la criança i la formació (article 37) estableix que "les administracions públiques han de [...] posar especial atenció en les necessitats dels infants i adolescents de famílies monoparentals i en l'àmbit de famílies pertanyents als grups menys afavorits que viuen en situació de pobresa".

Tanmateix, i malgrat aquest reconeixement formal, resta pendent un desplegament normatiu en sentit global i general que permeti, en el cas dels infants, fer efectiu el dret a un nivell de vida adequat, atès que ara com ara està configurat més com un objectiu al qual han de tendir les polítiques públiques –les actuacions de l'Administració– que no pas com un dret subjectiu exigible davant les administracions o en seu judicial. En aquest sentit, el Síndic ha demanat als poders públics que despleguin normativament el dret dels infants a un nivell de vida adequat i estableixin criteris per determinar el nivell bàsic de benestar material dels infants i els adolescents i el desenvolupament d'ajuts i prestacions de caràcter públic i garantit que assegurin l'assoliment d'aquest nivell bàsic de benestar material.

Rest a pendent un desplegament normatiu en sentit global i general que permeti fer efectiu el dret a un nivell de vida adequat

En el desplegament d'aquest precepte, s'ha de tenir en compte la previsió de l'Estatut d'autonomia de Catalunya relativa al dret de les persones o famílies que es troben en situació de pobresa a accedir a una renda garantida de ciutadania que els assegurin els mínims d'una vida digna (art. 24.3), i també el principi establert per orientar les polítiques públiques, tant amb caràcter general, per evitar l'exclusió social (art. 42.2), com específicament en el cas de les actuacions dels poders públics adreçades als infants, pel qual l'Estatut disposa que els poders públics "han de garantir la protecció dels infants, especialment contra tota forma d'explotació, d'abandonament, de maltractament o crueltat i de la pobresa i els seus efectes" (art. 40.3).

3.2. Insuficiència de les transferències econòmiques destinades a la lluita contra la pobresa infantil

L'Informe sobre els drets de l'infant 2011 ja va fer menció dels baixos nivells de despesa pública en infància existents i com aquests nivells de despesa condicionaven el desenvolupament de polítiques per combatre les situacions de pobresa infantil.

Davant d'aquest escenari, el Síndic recorda que els poders públics estan obligats a prestar una protecció especial a la infància, especialment als col·lectius més afectats per les situacions de

pobresa, i que les transferències socials, en provisió de serveis i en prestacions econòmiques, conformen l'instrument bàsic per combatre l'impacte de la pobresa entre els infants. Si bé hi ha marge per millorar l'eficiència dels recursos que es destinen a les polítiques socials, la lluita contra la pobresa infantil obliga sobretot els poders públics a incrementar la despesa social adreçada a la infància.

En aquest sentit, i tot i que ens trobem en un període de contenció de la despesa pública per efecte de la crisi econòmica, el Síndic suggereix als poders públics:

- Que garanteixin que les restriccions pressupostàries no afectin l'àmbit de la infància. Aquesta circumstància no s'ha produït enguany, per exemple, en el cas de les beques de menjador, la dotació pressupostària de les quals s'ha reduït respecte al curs anterior.
- Que augmentin la inversió en polítiques adreçades a la infància (per mitjà, per exemple, de la dotació de beques de menjador escolar), especialment en el context actual de crisi, i com a conseqüència de la major vulnerabilitat de la infància als períodes de recessió econòmica.
- Que avaluin i millorin l'eficiència de la despesa en polítiques socials, amb l'objectiu de combatre amb més intensitat la pobresa infantil.

Els baixos nivells comparats de despesa pública social fan que les polítiques de prestacions econòmiques destinades a combatre la pobresa en general, i la pobresa infantil en particular, siguin limitades, no només pel que fa al desplegament sinó també en l'impacte que assoleixen.

El model català de transferències econòmiques presenta dèficits en la dotació de recursos i en la focalització d'aquests en la infància

El model català de transferències econòmiques presenta debilitats en la dotació de recursos financers i també en la focalització d'aquests en la població infantil. Aquest baix adult i els baixos nivells de cobertura, d'extensivitat i d'intensitat de bona part de les prestacions econòmiques fan que el seu impacte sobre la reducció de la pobresa infantil sigui feble. De fet, a Catalunya la gran majoria de les prestacions tenen un impacte molt reduït sobre la taxa de pobresa, especialment entre la població infantil. Les dues

úniques prestacions que aconsegueixen reduir la pobresa infantil en més d'un punt percentual són les prestacions d'atur i les prestacions de jubilació. Les polítiques d'ajuda a la família, en canvi, redueixen de manera escassa el risc de pobresa infantil.

Hi ha un increment de necessitats socioeconòmiques de les famílies i un decrement de la despesa destinada a prestacions

Amb relació a la despesa en polítiques de transferència econòmica per combatre directament o indirecta la pobresa infantil, val a dir que els baixos nivells comparats de despesa pública s'havien vist compensats parcialment amb un creixement sostingut de les partides pressupostàries destinades a prestacions econòmiques entre els anys 2006 i 2010. Van ser especialment destacables els increments de les partides destinades a la renda mínima d'inserció, als ajuts individuals de menjador escolar o a les beques i ajuts a l'estudi, de més del 170%, que concentren, conjuntament amb la prestació de caràcter universal per infant a càrrec, el volum més important de despesa en prestacions.

Aquesta evolució positiva de la despesa social entre els anys 2006 i 2010 es va veure alterada a partir de l'any 2011 per efecte de les mesures de contenció pressupostària i de reducció del dèficit aplicades pel govern, a causa de la crisi econòmica vigent. De fet, les prestacions que concentren la major part d'inversió, com ara la prestació econòmica de caràcter universal per infant a càrrec, la renda mínima d'inserció i els ajuts de menjador escolar, o bé han quedat suspeses o bé han vist reduït de manera significativa l'import global destinat (encara que s'hagi afegit un ajut per a famílies en què s'hagi produït un naixement, adopció, tutela o acolliment, sotmès al nivell d'ingressos de la unitat familiar, per compensar aquesta reducció).

A més, altres prestacions econòmiques amb un pes menys important s'han eliminat o s'han deixat de convocar (subvencions als centres privats concertats per a activitats de l'alumnat amb necessitats educatives específiques o subvencions per a activitats extraescolars, del Departament d'Ensenyament; prestacions permanents per al pagament del lloguer, del Departament de Territori i Sostenibilitat; ajuts

per a famílies amb part, adopció o acolliment múltiple sotmès al nivell d'ingressos de la unitat familiar, del Departament de Benestar Social i Família, etc.). En definitiva, ens trobem en un context d'increment de les necessitats socioeconòmiques de les famílies i també de decrement de la despesa destinada a moltes d'aquestes prestacions.

Convé afegir, a més, que la majoria de prestacions econòmiques estan subjectes al dret de concurrència, supeditades a disponibilitats pressupostàries, i no només a la situació de necessitat de la persona. Alhora, és significatiu que en els darrers temps hi hagi hagut prestacions que han passat a atorgar-se en funció de la disponibilitat pressupostària, quan abans es garantien per sota d'un determinat llindar de renda. Aquest és el cas, per exemple, de l'ajut per part, adopció, tutela o acolliment múltiple sotmès al nivell d'ingressos, però també de la renda mínima d'inserció, que passa a estar condicionada al context econòmic i a limitacions pressupostàries.

Pel que fa a l'extensivitat de les prestacions econòmiques, es pot observar que Catalunya presenta una provisió de prestacions econòmiques de caràcter universal molt limitades i poc extensives al llarg de la trajectòria vital de l'infant i, des de la perspectiva de l'extensivitat, els infants amb progenitors que no tenen una situació de residència legal regularitzada a l'Estat espanyol queden permanentment exclosos de la majoria de prestacions econòmiques (llevat dels ajuts en matèria d'educació i dels ajuts d'urgència social). Amb relació a la cobertura de les prestacions econòmiques, Catalunya presenta un sistema de prestacions caracteritzat globalment per baixos nivells de cobertura com a conseqüència dels dèficits d'universalitat de les prestacions i les restriccions dels llindars d'elegibilitat establerts, a més de la baixa despesa. Si s'observa la intensitat de les prestacions econòmiques, Catalunya se situa entre els països amb intensitats més baixes de les prestacions de suport a la família.

Els infants amb progenitors en una situació de residència no regularitzada queden exclosos de la majoria de prestacions econòmiques

Davant d'aquest escenari, el Síndic suggereix als poders públics que estudiïn la possibilitat de desenvolupar, un cop establerts per norma els mínims considerats essencials per garantir el

dret de l'infant a un nivell de vida adequat, una renda de suficiència econòmica garantida per als infants, en desplegament de l'article 24.3 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya de l'any 2006, i que creïn una prestació específica condicionada a la renda per garantir que les famílies amb infants que no disposen dels ingressos necessaris per satisfer les necessitats essencials puguin disposar d'ingressos equivalents a l'indicador de renda de suficiència de Catalunya corregit.

Aquesta recomanació, juntament amb una anàlisi extensa sobre les prestacions i transferències per combatre la pobresa infantil a Catalunya, la recull l'*Informe sobre la pobresa infantil a Catalunya*, lliurat al Parlament el mes de setembre de 2012.

3.3. Incidència dels problemes de gestió de les prestacions econòmiques en les situacions de pobresa infantil

La capacitat de les prestacions econòmiques per compensar desigualtats socials es pot veure afectada negativament per l'existència de determinats problemes relacionats, bé amb el disseny, bé amb la tramitació de la prestació per part de l'administració competent. En darrer terme, aquests problemes limiten les possibilitats d'accés dels infants i les famílies que en tenen una necessitat real o provoquen que les característiques d'aquestes prestacions no s'adaptin plenament a les necessitats socials existents.

Sobre la informació de què disposen les famílies en la tramitació, si bé la sensació dels serveis socials és que la majoria de famílies amb necessitat econòmica estan ben informades dels ajuts que tenen a l'abast, convé destacar alguns dèficits, com ara l'ocorregut l'any 2011 amb el canvi en el sistema de pagament de la renda mínima d'inserció: les persones beneficiàries es van trobar sense la transferència mensual, sense haver rebut una informació prèvia amb temps suficient, i en molts casos tampoc no van rebre el xec nominatiu amb la mensualitat. També van tenir moltes dificultats per obtenir informació sobre la seva situació i sobre la forma i les previsions de pagament, tant pel volum de casos com per la manca de coneixement previ per part dels serveis socials i per la insuficiència dels serveis d'informació habilitats per l'Administració de la Generalitat.

Sobre la flexibilitat del procediment d'accés a les prestacions existents, l'anàlisi de les queixes també posa de manifest l'existència de dèficits en l'accés a determinades prestacions per part de la població que experimenta canvis en la seva

situació socioeconòmica al llarg de l'any, un cop ha finalitzat el període de sol·licitud ordinari, per exemple, en el cas de les beques de menjador escolar en algunes comarques i municipis.

El temps previst per a la resolució i per al cobrament de les prestacions és excessiu

Sobre el període de temps que es té en compte a l'hora de valorar els ingressos familiars, que també limita les possibilitats de donar resposta a situacions sobrevingudes, cal destacar que, en les convocatòries de prestacions econòmiques, per comptabilitzar les rendes de la unitat familiar (o de la unitat de convivència) s'adopta com a període el darrer any finalitzat, però de vegades, i més encara en el context actual de crisi, la situació socioeconòmica d'una família un any enrere pot no ajustar-se a la situació que viu en el present. Aquest criteri, doncs, penalitza les famílies que han vist empitjorar la seva situació socioeconòmica. Precisament, l'any 2010 es va produir una modificació en el període de càlcul per accedir a la renda mínima d'inserció, que es va reduir fins als sis mesos, i de manera transitòria, fins als quatre mesos. L'aprovació de la Llei 7/2011, del 27 de juliol, i posteriorment del Decret 384/2011, de 30 d'agost, el temps de valoració dels ingressos passava a ser novament de dotze mesos.

Pel que fa al període de temps previst per a la resolució i per al cobrament de les prestacions, un cop es fa la sol·licitud, l'activitat del Síndic constata que de vegades és excessiu. És il·lustratiu el cas de queixes sobre la dilació en la resolució i en el cobrament de beques i ajuts per a l'estudi, per a llibres de text o per a menjador escolar, que en alguns casos es resolen un cop transcorreguts diversos mesos de l'inici de curs, i no sempre hi ha previstos els mecanismes per compensar aquestes desigualtats durant aquest període, la qual cosa dificulta el seguiment normal de l'activitat escolar dels alumnes en una situació socioeconòmica desfavorida. Aquests retards, a més, poden generar dèficits d'eficiència en el sistema de protecció social: de vegades, els serveis socials d'atenció primària han de concedir ajuts d'urgència social per garantir l'accés dels alumnes a aquests recursos i serveis educatius (llibres, menjador escolar, etc.) a famílies que, mesos després, rebran beques i ajuts pels mateixos conceptes per part del Departament d'Ensenyament i dels consells comarcals, un cop l'administració competent hagi resolt les peticions formulades.

Sobre els requisits que donen dret a percebre aquestes prestacions, a banda dels llindars d'elegibilitat de les prestacions, convé destacar que en algunes prestacions els requisits previstos poden deixar fora d'aquest dret col·lectius amb una prevalença elevada de situacions de pobresa infantil extrema (infants amb progenitors que no tenen una situació de residència legal regularitzada a l'Estat espanyol, etc.). Fins i tot, recentment, en determinades prestacions els requisits que donen dret a percebre aquestes prestacions s'han vist endurits, com ha succeït en el cas de la renda mínima d'inserció, per a la qual a mitjan 2011 es va ampliar el temps de residència mínima exigida a Catalunya, que va passar d'un a dos anys, o es va limitar el temps de percepció de la prestació.

En algunes prestacions la rigidesa dels requisits pot deixar fora col·lectius amb una prevalença elevada de situacions de pobresa infantil

Sobre els criteris que n'ordenen la concessió o que determinen la intensitat de l'ajut, les bases que regulen les prestacions no sempre discriminen positivament els grups socials amb un risc de pobresa infantil més elevat, com ara els adolescents, els infants en famílies monoparentals o nombroses, els infants amb progenitors inactius o aturats, etc. Fins i tot, el Síndic de Greuges constata que ocasionalment els criteris d'accés a aquestes prestacions poden arribar a penalitzar alguns d'aquests grups de risc, com

passa amb les convocatòries de beques de menjador escolar en alguna comarca, que atorguen punts addicionals als alumnes que tenen els progenitors ocupats, per les seves dificultats de conciliar en el temps de migdia la vida laboral i familiar. Pel que fa als criteris de prioritització de les sol·licituds, l'anàlisi de les queixes rebudes també posa de manifest que, en termes generals, la mesura de les rendes familiars comptabilitza els ingressos, però no acostuma a ponderar les despeses fixes relacionades amb béns de consum bàsic (habitatge, etc.).

Sobre la progressivitat, tant del llindar de renda que dona dret a la prestació com de la intensitat de la prestació, val a dir que no sempre existeix. La ponderació de les rendes familiars a partir del nombre de membres de la unitat familiar present en moltes de les prestacions garanteix aquesta progressivitat en funció de les càrregues familiars, especialment en el procediment d'accés. En canvi, aquesta progressivitat és menys present en la intensitat de l'ajut.

En definitiva, el Síndic recorda a les administracions que la millora del sistema de prestacions a l'abast dels infants no només requereix una inversió de recursos financers més elevada, sinó també un esforç més gran per millorar aspectes relacionats amb la gestió d'aquestes prestacions, a fi que donin una millor resposta a les situacions de pobresa infantil i a les necessitats materials bàsiques dels infants.

Aquestes qüestions són analitzades a bastament en *l'Informe sobre la pobresa infantil a Catalunya*, lliurat al Parlament el mes de setembre de 2012.

PRINCIPALS RECOMANACIONS SOBRE EL DRET A UN NIVELL DE VIDA ADEQUAT

Garantia del dret a un nivell de vida adequat

El Departament de Benestar Social i Família hauria de:

- Desplegar normativament el dret dels infants a un nivell de vida adequat i establir criteris que assegurin l'accés efectiu dels infants a aquestes condicions bàsiques.

Insuficiència de les transferències econòmiques destinades a la lluita contra la pobresa infantil

El Departament de Benestar Social i Família, en coordinació amb les diferents administracions locals i entitats socials, hauria de:

- Determinar la renda de suficiència econòmica de què ha de disposar una família per garantir l'accés de qualsevol infant als mínims establerts del dret de l'infant a un nivell de vida adequat, i crear una prestació específica condicionada a renda per garantir aquests ingressos mínims, tenint present la previsió de l'Estatut d'autonomia de Catalunya relativa al dret de les persones o famílies que es troben en situació de pobresa a accedir a una renda garantida de ciutadania que els asseguri els mínims d'una vida digna (art. 24.3).
- Prioritzar la despesa social en polítiques adreçades a la infància i garantir que les restriccions pressupostàries no afectin l'àmbit de la infància.
- Impulsar el disseny d'un pla integral contra la pobresa infantil a Catalunya o de plans territorials.

Incidència dels problemes de gestió de les prestacions econòmiques en les situacions de pobresa infantil

Els departaments de Benestar Social i Família i d'Ensenyament, juntament amb l'Administració local, haurien de:

- Configurar un sistema integrat de prestacions econòmiques per combatre la pobresa infantil i crear una comissió interdepartamental i interadministrativa que tingui per objectiu específic analitzar de manera conjunta les diverses prestacions existents i identificar possibles millores que s'hi puguin introduir, la qual cosa és fonamental per poder combatre amb més eficàcia i intensitat la pobresa infantil.
- Evitar els retards en la concessió dels diversos ajuts adreçats a combatre les situacions de pobresa infantil, tant els que gestionen els departaments d'Ensenyament i de Benestar Social i Família de la Generalitat de Catalunya com els consells comarcals i altres administracions locals.

4. El dret a l'educació (art. 28 i 29)

Article 28

1. Els estats membres reconeixen el dret de l'infant a l'educació, i amb l'objectiu d'aconseguir aquest dret progressivament i basant-se en la igualtat d'oportunitats, especialment han de:

a) Implantar l'ensenyament primari obligatori i gratuït per a tothom;

b) Fomentar el desenvolupament de formes diferents de l'ensenyament secundari, inclòs l'ensenyament general i el professional, i posar-lo a l'abast de tots els infants prenent les mesures pertinents, com ara implantant l'ensenyament gratuït i oferint ajut econòmic en cas de necessitat;

c) Mitjançant qualsevol mitjà adequat, fer que l'ensenyament superior sigui accessible a tothom, segons la capacitat de cadascú.

d) Posar a l'abast de tots els infants informació i orientació sobre les qüestions referents a l'educació i professionals.

e) Prendre mesures per a encoratjar l'assistència regular a l'escola i reduir les taxes d'abandonament escolar.

2. Els estats membres han de prendre totes les mesures adequades per assegurar que la disciplina escolar sigui administrada de manera compatible amb la dignitat humana de l'infant i de conformitat amb aquesta Convenció.

3. Els estats membres han de fomentar i encoratjar la cooperació internacional pel que fa a l'educació, especialment amb l'objectiu de contribuir a eliminar la ignorància i l'analfabetisme del món, i facilitar l'accés als coneixements científics i tècnics i als mètodes d'ensenyament moderns. En aquest aspecte, s'han de tenir en compte especialment les necessitats dels països en desenvolupament.

Article 29

1. Els estats membres convenen que l'educació de l'infant ha d'anar adreçada a:

a) Desenvolupar tant com es pugui la personalitat, el talent i la capacitat mental i física de l'infant;

b) Infondre en l'infant el respecte envers els drets humans i les llibertats fonamentals consagrats a la Carta de Nacions Unides.

c) Infondre en l'infant el respecte envers els seus pares, la seva pròpia identitat cultural, llengua i valors, i envers els valors nacionals del país on viu, del país d'on podria procedir i envers les civilitzacions diferents de la seva.

d) Preparar l'infant a una vida responsable en una societat lliure, amb esperit de comprensió, pau, tolerància, igualtat entre els sexes i amiatat entre tots els pobles, grups ètnics, nacionals i religiosos i persones d'origen indígena.

e) Infondre en l'infant el respecte a l'entorn natural.

2. Cap punt d'aquest article o de l'article 28 ha de ser interpretat de manera que restringeixi la llibertat dels individus i de les entitats per establir i dirigir institucions d'ensenyament, sempre que siguin respectats els principis del paràgraf 1 d'aquest article, i que l'educació donada en aquestes institucions s'ajusti a les normes mínimes de l'Estat.

Recomanacions del Comitè dels Drets de l'Infant a l'Estat espanyol

El Comitè recomana a l'Estat que:

1. Redobli els esforços per reduir la taxa d'abandonament escolar prematur i prengui les mesures necessàries perquè els infants finalitzin la seva escolarització, entre d'altres, combatent les raons de l'acabament prematur de l'escolarització mitjançant accions concretes.

2. Potenciï la formació i l'educació professional per als infants que hagin abandonat l'escola sense un certificat, la qual cosa els permetrà d'adquirir les competències i les habilitats necessàries per millorar les seves oportunitats de treball.

3. Vetlli pel dret de tots els infants a una veritable educació inclusiva que garanteixi la plena participació dels infants de grups desfavorits, marginats i allunyats de les escoles.

4. Vetlli pel dret dels infants de participar en la vida escolar des de l'ensenyament primari.

El Comitè acull amb satisfacció els esforços de l'Estat per combatre la violència a les escoles, com ara el Pla per a la promoció i la millora de la convivència escolar i el Pla director per a la convivència i la seguretat escolar, i encoratja l'Estat a continuar els seus esforços per lluitar contra l'assetjament escolar i convidar els infants a participar en les iniciatives orientades a reduir i eliminar aquest comportament nociu.

4.1. Distribució equilibrada de l'alumnat en el sistema educatiu i admissió en condicions d'igualtat

4.1.1. Millora de les garanties específiques sobre l'escolarització equilibrada

La segregació escolar continua essent una vulneració del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats. Així, en nombrosos municipis, encara avui hi ha centres que concentren elevades proporcions d'alumnat socialment desfavorit en zones on també hi ha altres centres amb una composició social més afavorida, situació que es va posar de manifest en l'informe extraordinari *La segregació escolar a Catalunya*, lliurat al Parlament de Catalunya durant l'any 2008.

Cal destacar, en positiu, que la normativa vigent dona un tractament preferencial a l'equitat i regula instruments concrets per millorar la distribució de l'alumnat amb necessitats educatives específiques. La reserva de places per a alumnat amb necessitats educatives específiques i la possibilitat d'incrementar-ne el nombre, les ampliacions i les reduccions de ràtio com a estratègia limitada a l'escolarització equilibrada d'alumnat o les atribucions de la comissió de garanties d'admissió i de les oficines municipals d'escolarització en són alguns exemples.

La segregació escolar continua sent una vulneració del dret a l'educació en condicions d'igualtat

Malgrat l'esforç creixent de les diverses administracions implicades, sovint, les mesures normatives específiques desplegades en el Decret 75/2007, de 27 de març, pel qual s'estableix el procediment d'admissió de l'alumnat als centres en els ensenyaments sufragats amb fons públics, encara s'infrautilitzen en molts municipis. Per exemple, instruments com ara la zonificació escolar i les adscripcions entre centres són clau per combatre la segregació escolar i, de vegades, les administracions implicades no les utilitzen amb aquesta finalitat. L'optimització dels instruments legals disponibles passa, en primer lloc, per promoure'n l'aplicació per mitjà de la mateixa normativa.

La gestió de la matrícula viva, que durant anys ha concentrat l'alumnat nouvingut fora de termini als centres amb més vacants, se situa en

l'origen dels processos de segregació escolar de molts centres d'arreu de Catalunya. L'aplicació d'ampliacions de ràtio o d'obertures de grup en determinats centres quan encara hi ha places vacants suficients en altres centres de la mateixa zona també contribueix a consolidar la infraocupació de determinats centres i esdevé un escenari propici per a la reproducció de la segregació escolar. Així mateix, la infrautilització dels instruments de què disposa l'Administració educativa a l'hora de fomentar l'escolarització equilibrada d'alumnat, com passa freqüentment amb la poca aplicació de les reduccions de ràtio per als centres segregats o el poc ús de les adscripcions de centres per revalorar determinades escoles reforcen la segregació escolar de determinades escoles.

La zonificació escolar i les adscripcions entre centres són clau per combatre la segregació escolar

Aquesta infrautilització dels instruments normatius s'il·lustra clarament amb el principal recurs disponible per fomentar l'escolarització equilibrada: la reserva de places per a alumnat amb necessitats educatives específiques. Tal com ja s'ha destacat en informes anuals anteriors, l'estudi de les queixes rebudes sobre processos d'admissió constaten dèficits relacionats amb l'aprofitament de la reserva de places, bé per la infradotació de places reservades en funció de la quantitat d'alumnat amb necessitats educatives específiques resident a la zona, bé per la manca de polítiques actives d'acompanyament de l'alumnat amb necessitats educatives específiques dels centres amb més concentració d'aquestes necessitats cap a altres centres amb menys concentració, bé per mancances en la detecció i en la realització de dictàmens de les necessitats educatives específiques per part dels serveis municipals, els serveis educatius o els centres escolars, bé per valoracions restrictives de les necessitats educatives específiques per part d'aquests serveis.

En aquest context, doncs, el Síndic demana al Departament d'Ensenyament que empri tots els instruments disponibles, a fi de distribuir equitativament entre centres l'alumnat amb necessitats educatives específiques i de promoure polítiques que estimulin la demanda escolar durant el procés ordinari de preinscripció i matrícula dels centres afectats per situacions de demanda feble o socialment desfavorida.

La resolució d'aquests dèficits relacionats amb les necessitats educatives específiques és important, a més, per poder optimitzar l'ús dels nous instruments de política educativa que preveu la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació (LEC), a l'hora de combatre la segregació escolar. L'article 48.1 de la LEC, que està pendent de desplegament, preveu que "l'Administració educativa ha d'establir territorialment la proporció màxima d'alumnes amb necessitats educatives específiques que poden ésser escolaritzats en cada centre en l'accés als nivells inicials de cada etapa i, si escau, la reserva de llocs escolars que, com a mínim, cal destinar-los". Aquesta mesura només serà efectiva en territoris que dimensionin adequadament la detecció de necessitats educatives específiques a la realitat existent.

Des d'aquesta perspectiva, doncs, el Síndic de Greuges demana al Departament d'Ensenyament que en l'elaboració del nou decret d'admissió s'aprofitin els instruments que ja aporta el Decret d'admissió en la promoció de l'equitat en el procés d'admissió, i que, en tot cas, es plantegi com a repte optimitzar encara més aquests instruments disponibles per lluitar d'una manera més efectiva contra la segregació escolar.

Més enllà del grau d'utilització i aprofitament de les mesures existents previstes en l'ordenament jurídic, aquestes mesures no són suficients ni prou efectives per combatre el fenomen de la segregació escolar. A més de l'establiment de proporcions d'alumnes amb necessitats educatives específiques per centre, el Síndic de Greuges ha demanat al Departament d'Ensenyament que amb el nou decret explori i amplii els instruments disponibles per combatre la segregació escolar, a fi de garantir una millor protecció del dret dels infants a l'educació en igualtat d'oportunitats.

Hi ha una infrautilització de la reserva de places per a alumnat amb necessitats educatives específiques

Alguns suggeriments adreçats al Departament d'Ensenyament que poden tenir efectes positius en la distribució equilibrada d'alumnat poden ser:

- l'allargament de la reserva de places d'alumnat amb necessitats educatives específiques fins a l'inici de curs;

- l'establiment de reduccions de ràtio més enllà de P3 per minorar la mobilitat entre centres al llarg de l'escolaritat;

- la regulació de la conveniència de no escolaritzar alumnat amb necessitats educatives específiques fora de termini als centres amb una composició social més desfavorida;

- la millora de la informació sobre les places vacants en centres concertats després del període ordinari de matrícula.

A criteri del Síndic, és especialment important reforçar les funcions de les comissions de garanties d'admissió i de les oficines municipals d'escolarització en la gestió de la matrícula fora de termini. De fet, les comissions de garanties d'admissió i les oficines municipals d'escolarització són dispositius bàsics per entendre l'escolarització equilibrada d'alumnat en determinats territoris, i també per entendre els desequilibris en d'altres. L'aprofitament o la infrautilització dels instruments normatius disponibles depenen fonamentalment de la disposició mostrada pels professionals que participen i gestionen aquests dispositius.

4.1.2. La zonificació escolar com a mecanisme per combatre la segregació escolar

La zonificació escolar és un dels instruments de planificació educativa que té més incidència tant en la reproducció de la segregació escolar com en la promoció de l'equitat en l'admissió d'alumnat als centres escolars. Prova d'aquest fet és que la mateixa LEC regula aspectes bàsics de les àrees d'influència en l'article 48, relatiu a la coresponsabilització de tots els centres en l'escolarització equilibrada d'alumnes. El model de zonificació, doncs, és un instrument més, igual que ho és la reserva de places, que ha de servir per promoure aquest accés al sistema educatiu en condicions d'igualtat.

El darrer any diversos municipis com ara Barcelona, Mataró o Cornellà de Llobregat han fet modificacions en la zonificació escolar que tendeixen cap a la configuració de models de zona única o cap a models amb àrees de proximitat més grans, amb un nombre més elevat de centres públics i concertats. En el cas del canvi de zonificació escolar a la ciutat de Barcelona, segons exposa el mateix Consorci d'Educació de Barcelona, l'objectiu principal que es persegueix és incrementar la capacitat d'elecció de les famílies, amb un mínim de 12 centres i una mitjana de 16,7 (abans hi havia

un mínim de 6 centres), sense perdre el component de proximitat, que ara gira al voltant de l'agrupació de barris.

Des de la perspectiva de la defensa dels drets dels infants, i específicament del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats, el Síndic recorda la necessitat de valorar els models de zonificació escolar no només sobre la base de criteris de satisfacció de la demanda o d'ampliació de les opcions de tria per part de les famílies, sinó també, i sobretot, pels seus efectes sobre l'equitat en l'admissió d'alumnat. La LEC estableix el deure de respectar el dret a l'elecció de centre en el procés d'admissió d'alumnat, però també de promoure els principis d'equitat, inclusió educativa i foment de la cohesió social que regeix l'accés al sistema educatiu.

Encara hi ha municipis que no compleixen l'obligació d'establir les mateixes àrees d'influència per als centres públics i concertats

Des d'aquesta perspectiva, el Síndic demana al Consorci d'Educació de Barcelona i al Departament d'Ensenyament que estudiïn l'efecte que poden tenir els nous models de zonificació escolar, amb zones úniques o àrees més grans, en la lluita contra la segregació escolar i que garanteixin l'aprofitament de la zonificació escolar com a instrument per combatre aquest fenomen.

En aquesta mateixa línia, el Síndic també constata que encara hi ha municipis, com ara Montcada i Reixac o Sabadell, que no compleixen l'obligació d'establir les mateixes àrees d'influència per als centres públics i privats concertats, regulat per la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (LOE), pel Decret d'admissió d'alumnat i per la LEC.

En vista d'aquestes consideracions, el Síndic demana al Departament d'Ensenyament, en col·laboració amb els ajuntaments, que adapti la zonificació escolar d'aquests municipis al que preveu la LEC, en el sentit que centres públics i concertats tinguin la mateixa zonificació escolar.

4.1.3. Les ampliacions de ràtio i de grups

Les queixes rebudes posen de manifest l'existència d'ampliacions de ràtio i de grups als centres per l'efecte de les restriccions pressupostàries. Tanmateix, el Departament d'Ensenyament ha informat el Síndic que des del curs 2011/2012 ha iniciat un procés de reducció dels grups

amb sobreràtio i, com a mostra, exposa que el curs 2010/2011 hi havia 175 grups de P3 en aquesta situació i el curs 2011/2012, 108 grups.

Tot i aquesta tendència decreixent, convé destacar que, recentment, s'ha aprovat el Reial decret llei 14/2012, de 20 d'abril, de mesures urgents de racionalització de la despesa pública en l'àmbit educatiu, que preveu ampliar fins a un 20% les ràtios d'alumnat per grup. Les dades sobre el procés de preinscripció fetes públiques pel Departament d'Ensenyament el juny de 2012 posen de manifest, d'una banda, que per al curs 2012/2013 pràcticament no hi ha grups que exhaureixin la possibilitat d'ampliar les ràtios a un 20% (30 alumnes per grup a educació infantil i primària i 36 a educació secundària obligatòria), però també que el nombre de grups amb ràtios ampliades s'ha incrementat substancialment fins a 1.202 grups de P3 (un 35,8% del total de grups, un 54,7% del total en el sector concertat).

S'ha incrementat substancialment el nombre de grups amb ràtios ampliades

Depenent de com s'apliquin, les ampliacions de ràtio i de grups poden condicionar clarament el dret dels infants a una educació de qualitat i en igualtat d'oportunitats. El Reial decret 132/2010, de 12 de febrer, pel qual s'estableixen els requisits mínims dels centres que imparteixen els ensenyaments de segon cicle de l'educació infantil, l'educació primària i l'educació secundària, situa els límits de l'ampliació de grups al compliment de la superfície mínima per alumne establerta per als diferents espais dels centres (aules, patis, etc.) i de la disponibilitat mínima d'espais al centre. I aquest ordenament estableix els límits de les ampliacions de ràtio al compliment de la superfície mínima per alumne establerta per als diferents espais dels centres (mínim de 2 m² per alumne a les aules de segon cicle d'infantil, 1,5 m² a les aules de primària, etc.), i també especifica el màxim nombre d'alumnes per unitat per garantir aquests nivells mínims de qualitat: 25 alumnes al segon cicle d'educació infantil i a educació primària, 30 a l'educació secundària obligatòria i 35 al batxillerat.

Des d'aquesta perspectiva, les situacions que sobrepassin aquests nivells mínims, encara que estiguin autoritzades per norma, especialment les situacions de sobreràtio, tenen incidència en la qualitat de l'educació i només es poden interpretar en el context actual de res-

triccions pressupostàries. De fet, el Reial decret llei 14/2012, que dona la possibilitat de fer aquestes ampliacions de ràtio fins al 20%, justifica aquesta decisió per raons de limitació de la despesa pública i de contractació de personal docent.

Des de la perspectiva de la igualtat d'oportunitats, i sense entrar a valorar els criteris específics a partir dels quals el Departament d'Ensenyament decideix en quins centres s'amplien grups o ràtios i en quins no, que està essent objecte de supervisió per part d'aquesta institució en el marc d'una actuació d'ofici actualment en marxa, convé aturar-se en un dels possibles efectes de l'aplicació del Reial decret llei 14/2012.

Fins ara, tot i que aquests nombres d'alumnes per grup són màxims establerts per norma amb caràcter general com a requisit per garantir la qualitat educativa, l'ordenament jurídic ja preveia que aquest nombre pogués ser incrementat excepcionalment per fomentar l'escolarització equilibrada d'alumnat. Particularment, la LEC, estableix, en l'article 48.2, que "per tal d'atendre necessitats d'escolarització derivades de l'atenció als alumnes amb necessitats educatives específiques, [...] el Departament pot autoritzar, d'una manera excepcional i motivada, una reducció i, exclusivament per a atendre necessitats immediates d'escolarització d'alumnes d'incorporació tardana, un increment de fins al 10% del nombre de llocs escolars per grup".

Igualment, el Decret 75/2007, d'admissió de l'alumnat als centres en els ensenyaments sufragats amb fons públics, també preveu, en l'article 19.7, que "per atendre les necessitats immediates d'escolarització de l'alumnat de nova incorporació al sistema educatiu, que es puguin presentar a l'inici o al llarg del curs escolar, el Departament d'Educació podrà autoritzar un increment de fins a un deu per cent del nombre màxim d'alumnes a l'aula en els centres públics o privats concertats d'una mateixa àrea d'escolarització".

L'aprovació del Reial decret llei 14/2012 suposarà institucionalitzar les ampliacions de ràtio abans d'iniciar el curs escolar, en el mateix període ordinari d'admissió, seguint l'ordre de les llistes d'espera. L'instrument previst en la normativa d'ampliar ràtios a partir de l'inici de curs per garantir l'escolarització equilibrada de l'alumnat amb necessitats educatives específiques en el procés d'admissió fora termini no es podrà aplicar (o s'aplicarà de manera més limi-

tada) als centres que presentin una demanda més consolidada en la preinscripció i en què ja s'hagin aplicat ampliacions de ràtio amb alumnat ordinari. Depenent de com s'apliquin les ampliacions de ràtio previstes en el Reial decret llei 14/2012, el marge d'actuació del Departament d'Ensenyament per combatre la segregació escolar, doncs, es pot veure limitat.

Les ampliacions de ràtio i de grups poden condicionar clarament el dret dels infants a una educació de qualitat i en igualtat d'oportunitats

En vista d'aquestes consideracions, el Síndic demana al Departament d'Ensenyament que la programació de l'oferta educativa, especialment en el cas d'ampliacions de grups i de ràtios en centres, vetlli pel compliment dels requisits mínims dels centres previstos en la normativa per garantir el dret a l'educació en condicions de qualitat.

D'altra banda, a l'hora de prendre la decisió d'ampliar grups o ràtios, el Síndic considera que la programació de l'oferta no només ha d'estar condicionada als criteris de demanda, és a dir, de crear noves places als centres amb sobre demanda, sinó que també ha de ponderar els efectes que aquesta decisió genera en la qualitat i en l'equitat del sistema.

I, finalment, és fonamental que en l'aplicació del Reial decret llei 14/2012 es preservi el marge d'actuació que disposa en l'ús de les ampliacions de ràtio com a instrument per fomentar l'escolarització equilibrada de la matrícula fora de termini, tal com preveu la LEC.

4.1.4. Dèficits d'equitat en els criteris de prioritat en l'admissió d'alumnat

En l'*Informe sobre els drets de l'infant 2011* el Síndic va fer menció de diversos dèficits d'equitat relacionats amb la incorporació de determinats criteris de prioritat en la regulació del procés d'admissió.

Pel que fa al criteri complementari de tenir una malaltia crònica que afecti el sistema digestiu, endocrí o metabòlic (previst en el Decret 75/2007), que, a criteri del Síndic, actualment ja no està plenament justificat d'acord amb el principi d'igualtat en l'admissió d'alumnat, la institució ha demanat al Departament d'Ense-

nyament que estudiï la conveniència de mantenir aquest criteri en el nou decret que està elaborant de regulació del procés d'admissió. En aquest sentit, l'Administració educativa ha acceptat estudiar la futura eliminació d'aquest criteri.

Quant al desplegament de la Llei 14/2010, sobre els drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, amb relació al dret preferent d'escolarització d'infants en situació de desemparament o acolliment (art. 51), el Síndic ha demanat al Departament d'Ensenyament que es reconegui aquest dret en la nova normativa que regula l'admissió d'alumnat i que s'incorporin els mecanismes per fer-lo efectiu. En aquest sentit, el Departament d'Ensenyament ha anunciat que estudiarà aquest assumpte en el marc del procés d'elaboració del nou decret d'admissió d'alumnat.

L'aplicació del criteri d'exalumnes pot contribuir a reproduir les desigualtats existents als centres

I, finalment, pel que fa al nou criteri en cas d'empat en el procés d'admissió, que discrimina positivament l'alumnat que hagi tingut progenitors o germans escolaritzats al centre per al qual es presenta la sol·licitud, el Síndic també n'ha demanat la supressió al Departament d'Ensenyament, fonamentalment, per tres motius:

- el caràcter discriminatori de la mesura per raó de naixença, perquè està mancat d'una justificació objectiva i raonable en relació amb la finalitat i els efectes de la mesura considerada;
- els efectes negatius que aquesta mesura podia generar en l'equitat del procés d'admissió al sistema educatiu;
- les mancances procedimentals i de participació de la comunitat educativa (es va infringir el principi de jerarquia normativa i es obviar la participació dels sectors afectats, en especial del Consell Escolar de Catalunya), sense posar en qüestió la discrecionalitat del Govern per determinar els criteris complementaris.

Respecte a aquest darrer aspecte, l'informe rebut constata que el Departament d'Ensenyament ha corregit el defecte procedimental amb vista al procés de preinscripció per al curs 2012/2013 i ha tramitat el nou Decret 10/2012, de 31 de gener, de modificació del Decret

75/2007, de 27 de març, pel qual s'estableix el procediment d'admissió de l'alumnat als centres en els ensenyaments sufragats amb fons públics, amb el dictamen favorable del Consell Escolar de Catalunya.

D'altra banda, un cop resolta els aspectes de caràcter procedimental, la resposta del Departament d'Ensenyament exposa que no comparteix els arguments d'un possible caràcter discriminatori de la mesura i dels seus possibles efectes negatius sobre l'equitat en l'admissió d'alumnat al sistema educatiu. A criteri del Síndic, l'aplicació d'aquest criteri pot contribuir a reproduir la composició social dels centres, més o menys afavorida segons el cas, i a consolidar les desigualtats existents, ja que, aparentment, afavoreix que els centres més sol·licitats, que també acostumen a presentar una composició social més afavorida, escolaritzin amb més facilitat familiars d'exalumnes, de manera que es dificulten les opcions d'accés d'altres alumnes sense antecedents familiars al centre corresponent. Entre aquests alumnes, hi ha els que formen part dels grups socials amb una tendència més alta a la mobilitat geogràfica, com passa amb la població immigrada, sense antecedents d'escolarització al nostre país.

Pel que fa a l'impacte de la mesura, segons s'exposa en el document de balanç de primer any del Pla de Govern 2011-2014, un total de 24.179 alumnes han usat aquest nou criteri de desempat en el procés d'admissió corresponent al curs 2011/2012. Es tracta, doncs, d'una mesura amb una incidència significativa a l'hora d'ordenar l'admissió d'alumnat.

Per poder analitzar l'impacte d'aquesta mesura a escala local, el Síndic ha estudiat, amb dades del Departament d'Ensenyament, la incidència d'aquest criteri en el procés d'admissió per al curs 2011/2012 de diversos municipis (l'Hospitalet de Llobregat, Esplugues de Llobregat, Cornellà de Llobregat, Mataró, Sabadell, Roses, Tona, Tàrraga, Balaguer, Manresa, Girona i Ripoll) i dels districtes de Sants i de Sant Andreu de la ciutat de Barcelona.

L'anàlisi de les dades rebudes, feta des de la perspectiva de la igualtat d'oportunitats en educació, constata que:

- Hi ha diferències importants entre municipis pel que fa a l'impacte que té l'ús d'aquest criteri sobre l'equitat del procés d'admissió d'alumnat. En alguns municipis analitzats, aquest criteri

contribueix a reproduir clarament la composició social de determinats centres.

- Aquest criteri limita la llibertat de tria escolar no només de la població immigrada sinó també de les famílies autòctones que han modificat la seva residència. En determinats municipis, la incorporació d'aquest criteri no contribueix a configurar centres amb barreja d'alumnat de progenitors no nascuts al municipi i d'alumnat de famílies nascudes al municipi.

- La incorporació d'aquest criteri pot ajudar a consolidar els centres amb més demanda i no contribueix, en canvi, a dinamitzar la demanda de les escoles en què és més feble i socialment menys afavorida.

- Les escoles socialment més afavorides troben, en aquest criteri, l'oportunitat per reproduir més la seva composició social, però les escoles socialment més desafavorides, per exemple, amb una elevada presència d'alumnat d'ètnia gitana, també noten que la incorporació d'aquest criteri ajuda a reproduir la seva composició social.

L'ús baix del criteri de familiars d'exalumnes a les escoles amb un pes del fet migratori més elevat confirma que aquest criteri no pot ser emprat per la població nouvinguda al municipi, bàsicament d'origen immigrant, sense progenitors escolaritzats als centres existents. Aquestes dinàmiques poden tendir a reproduir les desigualtats en la composició social dels centres i no contribueixen a combatre la segregació escolar del sistema.

Finalment, pel que fa a l'accés a l'educació infantil de primer cicle, els criteris de prioritat establerts pel Decret 75/2007 no contribueixen a reduir les desigualtats socials existents, i també cal esmentar que hi ha municipis que incorporen criteris específics que discriminen negativament les famílies que es troben en determinades situacions de precarietat econòmica, com ara en situació d'atur, quan estableixen un barem addicional per als alumnes que tenen els progenitors ocupats. El Síndic considera que la situació d'atur denota una predisposició a treballar i que la no-discriminació positiva dels fills amb progenitors en situació d'atur perjudica, de fet, les oportunitats d'inserció laboral d'aquests progenitors (per problemes de conciliació).

Amb caràcter general, doncs, el Síndic recomana que s'analitzin les necessitats i l'accessibilitat dels grups socials amb més risc d'exclu-

sió social. En el cas de les llars de rendes baixes i mitjanes-baixes, de les quals ja s'ha verificat la desigualtat d'accés, el Síndic de Greuges suggereix al Departament d'Ensenyament i als ajuntaments que incorporin criteris que en prioritzin l'admissió, de manera que la prioritat d'accés dels perceptors de rendes mínimes d'inserció estigui acompanyada per un criteri de renda que abasti una proporció més alta de la població que experimenta dificultats econòmiques.

Els ajuntaments haurien de regular el procés d'admissió d'alumnat a l'educació infantil de primer cicle

D'altra banda, el Síndic de Greuges també rep queixes relacionades amb la manca de garanties d'igualtat en l'admissió d'alumnat a les escoles bressol, un cop ha iniciat el curs escolar, pel fet de no haver-se respectat les llistes d'espera corresponents al procés ordinari d'admissió.

El Síndic considera que els ajuntaments haurien de regular el procés d'admissió d'alumnat a l'educació infantil de primer cicle, també per a les admissions que es produeixen durant el curs escolar, respectant els criteris establerts per la normativa d'admissió, encara que poden incorporar nous criteris i en poden modificar el barem assignat. Pel que fa al Decret d'admissió, el Síndic demana al Departament d'Ensenyament que incorpori l'obligació dels ajuntaments que han assumit les competències de regular l'admissió a les escoles bressol, també pel que fa a la matrícula fora de termini, un cop la llista d'espera ha perdut la vigència. Atès que molts ajuntaments es remetent al decret general d'admissió, convé valorar la possibilitat de regular la matrícula un cop s'inicia el curs, que no pot seguir els mateixos procediments que l'admissió als ensenyaments sufragats amb fons públics de provisió no universal.

4.2. La gratuïtat de l'educació

4.2.1. Reducció de la despesa en ajuts de menjador escolar i impacte sobre el dret a l'educació en igualtat d'oportunitats

Tal com es va exposar a l'*Informe al Parlament 2011*, el Síndic de Greuges rep any rere any nombroses queixes relacionades amb la denegació de beques de menjador escolar a famílies que no compleixen els criteris socials i de renda previstos en les bases que regulen la concessió

d'ajuts. En el marc de l'informe extraordinari sobre la provisió i l'accés als serveis de transport i menjador escolars presentat al Parlament de Catalunya l'any 2010, el Síndic va denunciar explícitament dèficits de provisió gratuïta (o quasi gratuïta) del servei de menjador escolar existent a famílies que parteixen d'una situació socioeconòmica precària i que no compleixen les condicions previstes en les convocatòries de beques de menjador que promouen els consells comarcals amb finançament, parcial o total, del Departament d'Ensenyament.

En efecte, l'estudi de les nombroses queixes rebudes per aquest concepte constata que les condicions de renda familiar establertes per discriminar positivament determinades situacions econòmiques en la concessió d'ajuts són realment restrictives, i que hi ha famílies que necessiten beca i que no veuen discriminada positivament la seva situació socioeconòmica.

Les condicions de renda familiar per discriminar positivament determinades situacions econòmiques en la concessió d'ajuts són molt restrictives

El caràcter restrictiu dels criteris de renda, a més, s'ha vist incrementat per dos aspectes: d'una banda, la crisi econòmica vigent ha augmentat la precarietat socioeconòmica de nombroses famílies, i també les desigualtats d'accés als recursos i serveis educatius; i d'altra banda, malgrat l'augment de necessitats i demandes, la partida pressupostària destinada als ajuts de menjador escolar ha decrescut.

En vista d'aquest fet, el Síndic recorda que aquestes beques esdevenen un pilar fonamental per promoure l'equitat en el sistema educatiu i l'instrument bàsic per fomentar l'accés al servei de menjador de l'alumnat socialment menys afavorit, d'acord amb l'article 6 de la LEC.

Davant l'elevada prevalença de la pobresa infantil, provocada fonamentalment per la crisi econòmica, i davant la vulneració que la precarietat econòmica de les famílies pot provocar del dret de qualsevol infant a accedir en igualtat d'oportunitats als serveis educatius, com ara el menjador escolar, el Síndic demana que el Departament d'Ensenyament no redueixi el finançament dels ajuts de menjador escolar, i

que condicioni la inversió en aquest àmbit a les necessitats socials i econòmiques existents.

En aquest sentit, el Síndic de Greuges ha manifestat que l'Administració ha de concedir aquest ajut a les famílies que ho necessitin, i el reconeixement d'aquesta necessitat no ha d'estar condicionat al nombre de famílies que tenen una situació econòmica més precària, ni a la partida pressupostària prevista, sinó a les condicions objectives de vida de les famílies. Per tant, la partida pressupostària hauria d'anar en consonància amb l'evolució de la precarietat econòmica de les famílies, de manera que, com més augmenta el nombre de famílies amb necessitat objectiva de rebre ajut, més augmenti la despesa pública en aquest concepte.

4.2.2. Discriminació en l'accés als ajuts de menjador escolar per la incorporació de requisits de residència mínima

Durant l'any 2011, el Síndic va rebre diverses queixes relacionades amb els criteris previstos en la convocatòria d'accés als ajuts municipals de menjador escolar atorgats per un ajuntament, entre altres aspectes, pel requisit que el progenitor que sol·liciti la subvenció ha d'estar empadronat al municipi amb una antiguitat mínima de dos anys.

Si bé des del moment en què l'Administració local decideix convocar l'atorgament d'ajuts de menjador escolar per a l'alumnat socialment menys afavorit té discrecionalitat per establir els criteris que n'ordenin la concessió, amb requisits que han de ser complerts pels beneficiaris, tal com ja preveu la mateixa Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials (art. 5), aquests requisits i condicions han de respectar el principi d'igualtat i de no-discriminació. Així ho preveu, d'una banda, la legislació de caràcter general, com ara la Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials (art. 5 i 9), i la Llei 38/2003, de 17 de novembre, general de subvencions (art. 8). I de l'altra, la legislació específica en matèria d'infància i educació, com ara la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació (art. 2 i 6), la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència (art. 9) o la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant (art. 2, 27 i 28). Segons aquest ordenament jurídic, tots els infants, especialment els que presenten més necessitats socials, han de poder accedir en condicions d'igualtat als ajuts de menjador escolar.

En aquest sentit, objectivament, l'aplicació del requisit de dos anys de residència mínims exclou de l'accés a aquests ajuts les persones nouvingudes al municipi perquè fa menys temps que hi viuen. Respecte a aquesta exclusió, convé esmentar que, si bé l'ordenament jurídic admet la incorporació de criteris d'exclusió vinculats al temps de residència en relació amb la concessió de determinades prestacions socials, aquestes prestacions no poden remetre a drets fonamentals.

Els requisits per a l'accés als ajuts de menjador han de respectar el principi d'igualtat i de no-discriminació

En aquest sentit, la Constitució espanyola (art. 27) i l'Estatut d'autonomia de Catalunya (art. 21) estableixen que totes les persones tenen dret a l'educació i a accedir-hi en condicions d'igualtat. D'altra banda, la mateixa Llei orgànica 2/2009, d'11 de desembre, de reforma de la Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, impedeix que la població de nacionalitat estrangera pugui veure's exclosa d'aquest dret, independentment de la seva situació legal de residència.

Si bé el temps de residència al municipi no està directament vinculat a una situació d'estrangeria, indirectament, la població socialment menys afavorida tendeix a experimentar una mobilitat territorial més elevada, a través de processos migratoris en la cerca de millors oportunitats. Els processos de reagrupament familiar i la precarietat més gran de les seves condicions de vida, entre altres factors, fan que una part significativa de la població nouvinguda al municipi sigui immigrada i de nacionalitat estrangera.

La residència mínima per a l'accés als ajuts de menjador és discriminatòria perquè afecta el dret a l'educació en condicions d'igualtat

Quan es parla de les garanties del dret a l'educació, també s'ha de tenir en compte el sistema de beques i ajuts, encara que facin referència a l'accés al menjador escolar, servei que es proveeix en horari no lectiu. La mateixa LEC així ho

preveu en l'article 6, específicament sobre beques i ajuts, quan estableix el deure de les administracions d'atorgar ajuts per promoure l'equitat en l'accés al servei de menjador escolar.

Tot i així, la incorporació d'un requisit que generi un tracte desigual o excloent no sempre pot ser considerat com a discriminatori. De fet, l'ordenament jurídic preveu la incorporació de criteris discriminatoris sempre que aquesta discriminació sigui positiva, és a dir, tingui per objectiu compensar determinades desigualtats reals o de fet i afavorir les persones i els grups sotmesos a desavantatges socials. El mateix article 9 de la Constitució espanyola així ho estableix. En canvi, la incorporació d'aquest requisit d'accés suposa que grups de població socialment menys afavorida quedin exclosos d'aquests ajuts. En definitiva, a criteri del Síndic, aquest requisit és discriminatori perquè exclou de l'accés a les garanties d'un dret fonamental, com ara el dret a l'educació, la població nouvinguda al municipi, alhora que no s'adequa a la finalitat de la subvenció (la compensació de desigualtats econòmiques en l'accés al servei de menjador escolar), de manera que no es pot justificar objectivament d'acord amb aquesta finalitat legítima, ni es pot defensar sobre la base que els mitjans per assolir aquesta finalitat siguin necessaris i adequats, d'acord amb els criteris de proporcionalitat i de raonabilitat que caldria esperar.

4.2.3. Manca de garantia normativa del dret a la gratuïtat de l'ensenyament

En l'*Informe sobre els drets de l'infant 2011*, el Síndic ja va destacar l'existència d'alguns dèficits en les garanties del dret de l'infant a la gratuïtat de l'ensenyament, previst per la Convenció sobre els drets de l'infant de les Nacions Unides, i també els seus efectes sobre la igualtat d'oportunitats en l'accés a àmbits educatius com ara les activitats complementàries o els serveis de menjador i transport escolars.

De fet, la gratuïtat de l'ensenyament bàsic, àmpliament reconeguda des d'un punt de vista formal, no abasta les activitats complementàries ni tampoc, amb caràcter general, els serveis escolars de menjador i transport o les activitats extraescolars, llibres i material, ni les activitats educatives fora de l'horari lectiu. Per a aquests àmbits, la LEC preveu l'establiment d'ajuts per compensar les desigualtats.

Els contractes programa s'han mostrat un instrument efectiu a l'hora de promoure l'escolarització equilibrada d'alumnat entre sectors de titularitat a municipis com ara Vic, Manlleu o Olot. El fet que l'alumnat escolaritzat en centres concertats no hagi de fer aportacions econòmiques addicionals afavoreix que la tria de centre per part de les famílies no estigui tan condicionada per la seva condició socioeconòmica i per la titularitat del centre. En els indrets en què els centres públics mantinguin la sisena hora, d'accés gratuït, és convenient que els centres concertats disposin de contractes programa com a mesura per garantir l'escolarització equilibrada.

En els darrers anys, el Síndic ha constatat fluxos d'alumnat amb dificultats econòmiques del sector concertat cap al sector públic o també alumnes que no romanen al centre durant l'activitat complementària per les dificultats de sufragar el cost de la sisena hora. A criteri del Síndic, la condició socioeconòmica de la família no hauria d'impedir, d'acord amb el dret a l'educació en igualtat d'oportunitats, que els seus fills poguessin accedir a les activitats educatives o a l'oferta sufragada amb fons públics.

Per fomentar l'escolarització equilibrada d'alumnat, convé destacar que, més enllà dels contractes programa en determinats centres, el Departament d'Ensenyament va establir per als centres concertats una convocatòria de subvencions per al finançament d'activitats complementàries de l'alumnat amb necessitats educatives específiques, regulades el darrer any per l'Ordre EDU/123/2010, d'1 de març, que tenien per objecte finançar el cost de les activitats complementàries de l'alumnat amb necessitats educatives específiques derivades de situacions socioeconòmiques o socioculturals desfavorides.

L'anàlisi de les queixes rebudes al Síndic va constatar, però, que aquests ajuts eren restrictius pel que fa a l'atenció de les situacions reals de pobresa i a les dificultats que aquestes famílies podien tenir a l'hora de sufragar els costos d'accés a determinades activitats complementàries i serveis escolars, bé perquè només es proporcionaven a alumnat amb necessitats educatives específiques (i molts alumnes en situació de pobresa greu o moderada no disposaven d'aquest dictamen), bé perquè no garantien la cobertura del cost total per alumne de les activitats complementàries.

Per a l'any 2011, aquests ajuts es van eliminar, la qual cosa es va compensar per la convocatòria de concurs públic per seleccionar centres privats

concertats que poden rebre finançament addicional en funció de les característiques socioeconòmiques dels alumnes escolaritzats, regulada per l'Ordre ENS/273/2011, de 10 d'octubre. L'import destinat a la subvenció per sufragar el cost de les activitats complementàries durant el primer trimestre del curs 2010/2011 va ser similar a l'import previst per aquest concurs públic per complementar el concert (mòdul de despeses de funcionament).

La condició socioeconòmica de la família no hauria d'impedir que els fills poguessin accedir a les activitats educatives sufragades amb fons públics

La LODE estableix, en l'article 51.4, que "les administracions educatives han de regular les activitats escolars complementàries, extraescolars i els serveis escolars dels centres concertats, que en tot cas tenen caràcter voluntari". La LEC estableix, en l'article 50.3, que "el Departament ha de regular les activitats complementàries i els serveis escolars, i n'ha de garantir el caràcter no lucratiu en els termes establerts per la regulació orgànica i la voluntarietat de la participació dels alumnes. Així mateix, ha de regular l'establiment d'ajuts per a accedir-hi en situacions socials o econòmiques desfavorides, tenint en compte els acords de coresponsabilitat a què es refereix l'article 48.5". Aquest article 48.5 especifica que "l'Administració educativa aporta recursos addicionals als centres que presten el Servei d'Educació de Catalunya en funció de les característiques socioeconòmiques de la zona, la tipologia de les famílies dels alumnes que atén el centre i els continguts de l'acord de coresponsabilitat que se signi, tal com especifica l'article 92. Aquests recursos addicionals, que han de permetre als centres una programació pluriennal, s'articulen per mitjà de contractes programa".

En vista d'aquestes consideracions, el Síndic demana al Departament d'Ensenyament que adopti mesures per evitar que costos d'escolarització diferenciats entre centres desmobquin en desigualtats en la seva composició social i per evitar que l'alumnat socialment desfavorit o amb dificultats econòmiques pugui escolaritzar-se de manera normalitzada, sense distinció per motius econòmics, en qualsevol centre sufragat amb fons públics.

El Síndic també demana que es desenvolupin actuacions específiques per evitar casos d'alumnat amb dificultats econòmiques escolaritzat en centres concertats que sol·licita plaça a un centre públic per raons econòmiques o també alumnes que no romanen al centre durant l'activitat complementària, per les dificultats de sufragar-ne el cost.

Finalment, el Síndic recomana el desplegament de les previsions de la LEC per assegurar l'equitat i fer efectiva la gratuïtat dels ensenyaments obligatoris i dels declarats gratuïts, i més específicament les activitats complementàries; garantir el caràcter no lucratiu en els termes establerts per la regulació orgànica i la voluntarietat de la participació dels alumnes, i regular l'establiment d'ajuts per accedir-hi en situacions socials o econòmiques desfavorides, tal com estableix l'article 50.3 de la LEC

4.3. L'educació en condicions de qualitat

4.3.1. Reducció de la dotació de recursos humans i econòmics als centres escolars i efectes sobre el dret a l'educació de qualitat i en igualtat d'oportunitats

Tal com es va exposar a l'*Informe al Parlament 2011*, al principi de l'any 2011, 165 centres públics de primària, de secundària i d'altres ensenyaments van presentar una queixa al Síndic, per mitjà dels seus consells escolars, en disconformitat amb la reducció de recursos econòmics, materials i humans per part del Departament d'Ensenyament, arran de les dificultats pressupostàries existents en el context actual de crisi econòmica.

El Departament d'Ensenyament ha d'assegurar la dotació de plantilles de personal i de mitjans per al bon funcionament dels centres

Un dels principals motius de queixa d'aquests centres tenia a veure amb la reducció de la partida pressupostària que el Departament d'Ensenyament destinava al funcionament dels centres per a l'any 2011, propera al 20% en molts casos, i també amb la suposada reducció de la

dotació de personal docent i no docent als centres, especialment arran de la supressió de la sisena hora en la majoria de centres públics, de l'increment de les hores lectives de dedicació del personal docent i de la suposada substitució parcial de baixes permanents i temporals de professionals de suport i d'administració i serveis.

Diversos consells escolars també lamentaven que aquesta reducció de personal s'hagués accentuat arran de la supressió de la sisena hora en la majoria de centres públics de primària i de l'ampliació de les hores setmanals de dedicació a docència del personal docent. A criteri de les persones interessades, aquesta mesura va comportar no només que es reduïssin hores que el professorat destinava a tasques de coordinació i organització interna del centre, sinó també que es reduís el nombre de professorat present al centre.

Finalment, pel que fa a recursos humans i econòmics, les queixes rebudes també feien referència a la reducció o l'eliminació de les dotacions associades als programes d'innovació educativa (Punt Edu, ARTic, etc.); a la reducció de recursos específics per atendre adequadament la diversitat d'alumnat (EAP, LIC, aules d'acollida, auxiliars i tècnics de suport, etc.); a la reducció pressupostària de determinats programes d'intervenció socioeducativa de territori, com ara els plans educatius d'entorn, que reforçaven els projectes de centre, el finançament dels quals ha decrescut en els darrers anys; a la incertesa en relació amb la continuïtat i el finançament de les actuacions compreses en els projectes per a la millora de la qualitat dels centres educatius públics (PMQCE), que incorporaven fins ara els programes PROA i els plans d'autonomia del centre (PAC), entre d'altres, i que, a mesura que van perdent vigència, s'estan substituint progressivament pels acords de coresponsabilitat previstos en l'article 92 de la LEC i en l'article 12 del Decret 102/2010, de 3 d'agost, d'autonomia dels centres educatius.

Davant d'aquesta situació, el Síndic recorda que la LEC estableix, en l'article 158, el deure del Departament d'Ensenyament d'assegurar la dotació de plantilles de personal i de mitjans per al bon funcionament dels centres i preveu, en l'article 197, com a principi específic per a la gestió pública de recursos econòmics del sistema educatiu, el de suficiència i estabilitat pressupostària. Concretament, estableix que "per donar compliment al principi de suficiència i estabilitat pressupostària, la Generalitat ha de dotar el sistema educatiu dels recursos

econòmics necessaris per a garantir la suficiència econòmica derivada de la gratuïtat dels ensenyaments [...] i per a assolir-ne els objectius”.

La reducció de la partida pressupostària pot tenir efectes sobre la qualitat educativa i sobre les quotes que paguen les famílies

El Síndic demana al Departament d'Ensenyament que garanteixi que la dotació pressupostària assignada als centres preservi el principi de suficiència, previst en l'ordenament jurídic vigent, que ha de regir la gestió dels recursos públics del sistema educatiu, i que analitzi, cas per cas, el marge d'estalvi que tenen els centres i les possibles insuficiències que es puguin produir.

La reducció de la partida pressupostària pot tenir efectes sobre la qualitat educativa, especialment en aspectes com ara les condicions ambientals del centre, la inversió i ús de mitjans tecnològics, informàtics i audiovisuals o la dotació de material didàctic. En aquest sentit, les informacions aportades pels mateixos centres posen de manifest que la reducció de la partida pressupostària suposa reduir la despesa dels centres en aspectes com ara la compra de llibres, de material de laboratori, de material fungible per utilitzar a classe, etc. Així doncs, el Síndic recorda al Departament d'Ensenyament el deure que la dotació pressupostària garanteixi el dret a l'educació en condicions de qualitat, i demana que les restriccions pressupostàries no tinguin efectes sobre la qualitat de la prestació del Servei d'Educació de Catalunya.

A fi de garantir el dret a l'educació en condicions de qualitat i en igualtat d'oportunitats, el Síndic demana al Departament d'Ensenyament que tingui una cura especial en la provisió de recursos econòmics als centres amb una composició social menys afavorida i amb més concentració de necessitats educatives específiques, on l'exercici del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats està menys garantit.

Les informacions aportades per determinats consells escolars apunten que la reducció de la partida pressupostària pot tenir efectes directes o indirectes sobre les quotes que paguen les famílies. Davant d'aquesta situació, el Síndic

demana al Departament d'Ensenyament que la reducció de la dotació pressupostària als centres docents garanteixi el principi de gratuïtat de l'ensenyament, i que no afecti els costos d'escolarització que han de fer front les famílies.

L'estudi de les queixes també ha posat de manifest les dificultats de garantir l'estabilitat de projectes educatius i de planificar inversions de millora a mitjà i llarg termini, a causa de les alteracions pressupostàries que han experimentat els centres en els darrers anys. Aquesta estabilitat del projecte educatiu de centre s'ha vist afectada per la reducció de la partida pressupostària dels centres, però també per la minoració de la inversió directa o indirecta en els centres per part del Departament d'Ensenyament per mitjà de determinades mesures i programes, que són font de recursos humans i materials addicionals i que contribueixen a finançar actuacions educatives per a l'alumnat dels centres. La reducció d'aquesta inversió, doncs, pot afectar la consolidació i el desenvolupament dels projectes educatius dels centres. Així, el Síndic demana al Departament d'Ensenyament que garanteixi, d'acord amb el principi d'estabilitat pressupostària (art. 197 LEC), una certa estabilitat dels recursos assignats als centres per consolidar els seus projectes educatius, sens perjudici d'incorporar les adequacions necessàries derivades de la rendició de comptes i de l'avaluació de la implantació d'aquests projectes educatius.

La reducció de la inversió pot afectar la consolidació i el desenvolupament dels projectes educatius dels centre

Finalment, sobre les dotacions de professionals, l'anàlisi de les queixes rebudes constata que en diversos centres aquestes mesures relacionades amb la provisió de personal han incidit de manera directa amb l'atenció educativa que es presta a l'alumnat, especialment del que presenta més dificultats d'escolarització. El Síndic ha constatat que un dels col·lectius més afectats per les mesures d'austeritat que ha aplicat el Departament d'Ensenyament és l'alumnat amb necessitats educatives específiques, especialment per mitjà de la reducció i la insuficiència d'hores de dedicació dels professionals que donen suport educatiu als centres escolars (EAP, vetlladors, aules d'acollida, etc.), com a mínim, en alguns centres. En aquest context, les esco-

les amb més diversitat poden experimentar dificultats més grans davant dels nous escenaris, tenint en compte la reducció de la dotació dels professionals destinats a implantar programes innovadors i d'atenció a la diversitat, i també dels professionals dels serveis de suport educatiu.

En vista d'aquestes consideracions, el Síndic recorda al Departament d'Ensenyament que la gestió de la provisió de personal als centres, docent i no docent, malgrat les restriccions pressupostàries, no pot vulnerar el dret de l'alumnat a una educació de qualitat i en condicions d'igualtat, i demana que s'analitzin de manera sistemàtica els efectes que les decisions adoptades en la gestió de personal poden generar sobre l'atenció educativa i que s'adoptin les mesures correctores o compensatòries que escaiguin, en cas que se'n verifiquin efectes negatius.

El Síndic recorda que aquestes mesures d'austeritat en educació s'apliquen en un sistema educatiu amb baixos nivells de despesa pública (3,8% del PIB, segons dades d'Idescat) en relació amb la mitjana de la Unió Europea (5,1% del PIB). La mateixa LEC estableix, en el preàmbul i en la disposició final segona, la necessitat que el Govern incrementi progressivament els recursos econòmics destinats al sistema educatiu i, prenent com a referència els països europeus que excel·leixen en educació, situï la despesa educativa a l'entorn, com a mínim, del 6% del PIB. Aquest esforç en la despesa s'ha d'assolir durant els vuit anys posteriors a l'aprovació de la Llei, concretament l'any 2017.

4.3.2. Dèficits relacionats amb les condicions materials dels centres docents

Durant l'any 2011, el Síndic ha rebut nombroses queixes de membres de la comunitat educativa pel retard que les restriccions pressupostàries del Departament d'Ensenyament han generat en els processos de construcció i millora dels equipaments escolars. En general, el Departament reconeix que aquest endarreriment s'ha produït en determinats centres, i especifica que l'execució de les obres es durà a terme quan la disponibilitat pressupostària ho permeti, sense poder preveure'n, en molts casos, amb una certa precisió, els terminis.

Davant d'aquesta situació, el Síndic recorda que tots els infants tenen dret a rebre una educació de qualitat, tal com preveu l'article 2 de

la LEC, i que aquesta previsió no solament inclou la qualitat del projecte pedagògic del centre o l'ensenyament, sinó també, en un sentit global, les instal·lacions en les quals es porta a terme. De fet, l'article 14 de la LODE relaciona les condicions materials dels centres amb el dret a una educació de qualitat quan estableix que "tots els centres docents han de complir uns requisits mínims per impartir els ensenyaments amb garantia de qualitat" i que "els requisits mínims es refereixen a [...] instal·lacions docents i esportives [...]", entre altres aspectes.

Els estàndards mínims de qualitat estan regulats pel Reial decret 132/2010, de 12 de febrer, pel qual s'estableixen els requisits mínims dels centres que imparteixen educació infantil, primària i secundària, i que regula la dimensió dels espais (aules, pati, etc.), les condicions de seguretat, de ventilació, d'il·luminació i d'accessibilitat, la disponibilitat d'espais (sala de professors, gimnàs, biblioteca, pati, etc.), entre d'altres.

Els dèficits infraestructurals d'alguns centres poden atemptar contra la dignitat dels infants que s'hi escolaritzen i dels professionals que hi treballen

L'estudi de les queixes rebudes constata que hi ha centres, pendents de millores infraestructurals, que incompleixen alguna de les disposicions recollides en l'ordenament jurídic vigent, especialment centres en edificis antics en un mal estat de conservació o també centres de nova creació que fa anys que són en mòduls prefabricats i que, o bé les limitacions d'espai han anat augmentant a mesura que creixia l'alumnat que s'hi escolaritzava o bé les instal·lacions provisionals, després d'anys de fer-ne ús, no compleixen la disponibilitat de determinats espais exigits per la norma.

Així mateix, l'activitat del Síndic de Greuges també ha observat que, en algun cas, hi ha instal·lacions escolars que no solament no s'ajusten a la normativa o a qualsevol estàndard mínim de qualitat, sinó que poden atemptar contra la dignitat dels infants que s'hi escolaritzen i dels professionals que hi treballen, a causa del greu deteriorament de les condicions materials. Són casos, doncs, que requereixen una intervenció sense dilació.

En general, en el marc d'aquestes queixes, atès que les condicions materials dels centres afecten la qualitat del sistema educatiu, i consegüentment el dret a l'educació dels infants, el Síndic suggereix al Departament d'Ensenyament que les restriccions pressupostàries actuals no impedeixin planificar, encara que sigui amb un retard afegit, els processos constructius dels centres, i que doni a conèixer a la comunitat escolar corresponent la previsió de temps en què el centre iniciarà l'activitat en les noves instal·lacions o podrà normalitzar la seva situació infraestructural.

Els problemes infraestructurals d'alguns centres en reforcen la segregació escolar

En els casos en què les condicions materials existents atemptin més directament contra el dret a una educació de qualitat, i en què les necessitats de millora siguin més urgents, el Síndic demana que es prioritzi l'adequació de les instal·lacions, agilitant-ne els processos de construcció i millora, malgrat que les restriccions pressupostàries no ho afavoreixin.

En aquest sentit, el Síndic també recorda que les condicions materials dels centres condicionen la tria escolar de les famílies en els processos d'admissió d'alumnat, de manera que, ben sovint, els dèficits infraestructurals estables en el temps debiliten la demanda d'accés dels centres afectats i en reforcen inevitablement la progressiva segregació escolar. Així, es constata que la situació de segregació escolar de determinats centres està originada, encara que sigui parcialment, per la seva situació de provisionalitat o pel deteriorament de les seves instal·lacions.

La presència de mòduls prefabricats continua afectant una proporció elevada de centres públics

Quan això es produeix, el Síndic demana que, en la planificació dels processos de construcció i reforma de centres, el Departament d'Ensenyament presti una atenció especial als centres amb més concentració de necessitats educatives específiques, tot recordant que les condicions materials constitueixen una garantia de qualitat i igualtat de l'ense-

nyament i un factor clau per atraure les famílies i evitar fenòmens de segregació.

En positiu, convé destacar que el Departament d'Ensenyament ha aconseguit reduir la presència de mòduls prefabricats que funcionen als centres educatius, malgrat l'impacte que l'actual període de contenció de la despesa pública hagi pogut tenir sobre la construcció de nous equipaments escolars. Segons dades d'inici de curs del Departament d'Ensenyament, el nombre de mòduls per al curs 2011/2012 s'ha reduït fins als 1.015 actuals. Malgrat aquesta reducció, la presència de mòduls prefabricats continua afectant una proporció elevada de centres públics de primària i secundària en el conjunt de Catalunya, especialment en determinats territoris. Davant d'aquesta situació, i atès que la provisionalitat de les instal·lacions escolars pot generar efectes negatius sobre la qualitat i l'equitat del sistema, tal com s'ha pogut constatar en visites i queixes fetes per aquesta institució a determinats centres que pateixen aquesta situació, el Síndic demana al Departament d'Ensenyament que elabori un pla per reduir en el futur, i de manera significativa, aquest dèficit infraestructural.

4.3.3. Canvi en el model de les escoles bressol a la ciutat de Barcelona

L'accés dels infants a l'educació infantil de primer cycle contribueix a compensar l'impacte que exerceix el capital cultural i econòmic familiar sobre les seves trajectòries escolars posteriors.

Per aquesta raó, les polítiques de promoció de l'escolarització de la primera infància són clau a l'hora de garantir la igualtat d'oportunitats socials i educatives dels infants i les seves famílies.

Per aquestes raons, és cabdal la intervenció del sector públic a l'hora de fomentar l'accés a aquest àmbit educatiu de la població en una situació socioeconòmica més desfavorida. A Catalunya, l'oferta pública, tot i que també depenia de les aportacions econòmiques de les famílies usuàries, estava sufragada aproximadament en dues terceres parts per les administracions educativa i local, de manera que les famílies només cobrien una tercera part del cost real de la plaça, a diferència de les escoles privades subvencionades, en què aquesta proporció és més elevada.

En el darrer any, s'ha anunciat la reducció de les aportacions que el Departament d'ensenyament

fa als municipis per a les escoles bressol, situació que ha donat lloc a increments de preus inassolibles per les famílies.

Altres decisions públiques relatives a l'etapa educativa 0-3, derivades també d'ajustaments pressupostaris, han motivat la intervenció del Síndic per salvaguardar la qualitat del servei i el dret a l'educació en igualtat d'oportunitats.

La promoció de l'escolarització de la primera infància és clau a l'hora de garantir la igualtat d'oportunitats dels infants

L'any 2012 l'Ajuntament de Barcelona ha acordat l'externalització de la gestió de les escoles bressol de l'Ajuntament de Barcelona i l'increment de la ràtio per grup d'infants amb la disminució del personal de suport.

En relació amb l'increment del nombre d'infants per grup, la modificació que preveu introduir l'Ajuntament de Barcelona en relació amb el nombre màxim d'infants per grup s'ajusta als límits establerts en el Decret 282/2006, de 4 de juliol, ja que es preveu incrementar el nombre d'infants de 7 a 8 en el grup de menors d'un any; de 10 a 13, en el grup d'un a dos anys, i de 18 a 20 infants, en el grup de dos a tres anys, límits màxims previstos en el decret esmentat.

Això no obstant, el nombre d'infants per grup té una clara incidència en la qualitat de l'atenció que reben els infants, atès que afecta directament la possibilitat de donar l'atenció individualitzada que requereixen els infants d'aquesta edat. Les ràtios per unitat, precisament, determinen els temps i les possibilitats de dedicació dels professionals a cadascun dels infants escolaritzats.

D'altra banda, les ràtios que estableix el Decret 282/2006 ja són superiors a les existents en els països europeus capdavanters en polítiques d'atenció escolar de la primera infància, tal com el Síndic va assenyalar en l'informe extraordinari *L'escolarització de 0 a 3 anys a Catalunya*, presentat al Parlament l'any 2009. També són clarament superiors a les ràtios de personal que estableixen els *Objectius de qualitat en els serveis infantils*, que va publicar la Xarxa Europea d'Atenció a la Infància de la Comissió Europea l'any 1996 (1 adult: 4 places per a infants

menors de 12 mesos/ 6 places per a infants entre 12 i 13 mesos/ 8 places per a infants entre 24 i 35 mesos 1 adult/ 15 places per a infants entre 36 i 71 mesos).

D'altra banda, el Síndic considera que l'objectiu d'incrementar les places per donar resposta a les necessitats de les famílies i, en definitiva, per acomplir el dret a l'educació en el tram 0-3, no hauria de comportar un perjudici en la qualitat de l'atenció que reben els infants a les escoles ja existents.

Pel que fa a l'externalització de la gestió d'algunes escoles bressol municipals, és una possibilitat no exclosa per la normativa. Tanmateix, el Síndic ha assenyalat que l'establiment de formes de gestió indirecta requereix mecanismes de control i supervisió sobre la qualitat de l'oferta educativa, i sobre la qualitat de l'atenció personal que reben els infants, especialment tenint en compte que es tracta d'escoles i equips que entren en funcionament per garantir uns estàndards que, més enllà de l'estricta compliment del marc normatiu, resultin equiparables al servei que es presta en el conjunt d'escoles que integren la xarxa.

El nombre d'infants per grup té una clara incidència en la qualitat d'atenció que reben

En aquest cas, s'observa que, tot i que s'assegura el control del compliment dels aspectes formals, no es preveuen mecanismes de control de la qualitat educativa durant el funcionament de l'activitat, ni de l'atenció que reben els infants des de la perspectiva de la cobertura de les seves necessitats en el sentit més ampli del concepte. La manca de previsions específiques en aquest sentit comporta el risc de centrar l'acció supervisora en el control dels aspectes formals per assegurar el compliment de la llei i no prestar un nivell d'atenció equivalent als aspectes pròpiament de contingut.

Finalment, en relació amb el personal de suport educatiu durant el temps de migdia, el Síndic ha recordat la importància de les activitats desenvolupades en aquest espai de temps i la necessitat que se'n pugui assegurar el caràcter educatiu, i també que es puguin desenvolupar en un clima relaxat i tranquil. Per aquestes raons, cal que es faci un seguiment acurat de l'impacte de la mesura de reducció del personal de suport en la franja de migdia, especialment en el cas del grup d'infants més petits,

que pugui ser avaluat des de la perspectiva de les necessitats dels infants.

En definitiva, si bé la xarxa d'escoles bressol de l'Ajuntament de Barcelona funciona amb un alt nivell de qualitat des de la perspectiva dels drets dels infants i la cobertura de les seves necessitats i constitueix un referent en l'àmbit educatiu, i si bé l'Ajuntament de Barcelona, com a titular de la xarxa, ha d'adoptar les mesures necessàries per organitzar el servei i optimitzar-ne el funcionament, especialment en un escenari de limitació dels recursos disponibles, el Síndic no pot deixar d'assenyalar que algunes de les mesures proposades tenen una clara incidència en la qualitat de l'atenció que reben els infants i que d'altres podrien afectar la qualitat si no s'acompanyen de mesures de supervisió i control adequades.

L'establiment de formes de gestió indirecta requereix mecanismes de control i supervisió sobre la qualitat de l'oferta educativa

Per aquestes raons, tenint el compte els efectes que té en la qualitat de l'atenció que reben els infants, el Síndic ha demanat que es mantingui la ràtio actual d'infants per grup; que es mantingui la política d'increment de places públiques d'escola bressol municipal, atesa la importància de l'escolarització en la primera infància; que s'estableixin mecanismes de control i supervisió de les escoles externalitzades que incideixin en els aspectes pedagògics i de qualitat de l'atenció educativa, i també en els elements que condicionen la qualitat de la provisió del servei (experiència dels professionals, condicions laborals, rotació dels professionals, etc.), amb l'objectiu d'assegurar unes condicions de qualitat de l'atenció equiparables a la resta de centres de la xarxa; que es faci un seguiment acurat de l'impacte de la mesura de reducció del personal de suport en la franja d'11.30 a 12 hores, i que es valori la possibilitat de fer una prova pilot en determinats centres per valorar-ne el funcionament abans d'estendre la mesura a tots els centres, havent escoltat els mestres i professionals afectats, especialment en el cas del grup d'infants més petits.

4.4. Accessibilitat per a tothom a l'educació no obligatòria

4.4.1. Increment de les quotes d'accés a l'oferta formativa i als serveis educatius

Les restriccions pressupostàries aplicades pel Departament d'Ensenyament en diferents àmbits educatius també han derivat en augmentos de les quotes o taxes que l'alumnat ha de satisfer per accedir a determinats ensenyaments o a determinats serveis educatius.

En l'àmbit de l'educació reglada, les principals queixes rebudes durant el curs 2011/2012 fan referència a: la incorporació d'una taxa per part del Departament d'Ensenyament per a la matrícula als cicles formatius de grau superior (CFGS) a partir del curs 2012/2013; l'increment de quotes mensuals de les escoles bressol públiques de determinats municipis per part dels ajuntaments, especialment arran de la reducció de la subvenció que el Departament d'Ensenyament atorgava a les administracions locals en concepte de sosteniment de plaça pública d'educació infantil de primer cicle (de 1.800 euros per plaça/curs a menys de 1.000 euros), i l'increment dels preus públics d'ús dels serveis de transport escolar no obligatoris per part dels consells comarcals, també arran de la reducció de la partida pressupostària que les administracions comarcals reben del Departament d'Ensenyament.

Cal garantir l'accés als ensenyaments no obligatoris i als serveis escolars en condicions d'equitat

En termes generals, el Síndic reconeix que, d'acord amb el que preveu l'ordenament jurídic, aquests increments de taxes i quotes no suposen formalment una irregularitat per part de les administracions implicades. La LEC no incorpora l'educació infantil de primer cicle o la formació professional de grau superior entre els ensenyaments declarats gratuïts, ni tampoc el deure de l'Administració de garantir l'accés gratuït al servei de transport escolar. El Decret 161/1996, de 14 de maig, pel qual es regula el servei escolar de transport per tal de facilitar el desplaçament de l'alumnat en l'educació obligatòria, només preveu aquesta provisió gratuïta en el cas d'alumnat que s'escolaritza en un municipi diferent del de residència per manca d'oferta en el propi.

Amb tot, el Síndic també alerta del risc de malmetre un dels pilars fonamentals del nostre estat del benestar i un dels drets educatius bàsics, la gratuïtat de l'ensenyament, i recorda als poders públics el deure de garantir l'accés a aquests ensenyaments i serveis escolars en condicions d'equitat, en part per mitjà de polítiques de beques i ajuts.

Cal mantenir els ajuts econòmics que compensen desigualtats d'accés a l'educació infantil de primer cycle

En el cas del transport escolar, per exemple, a fi de garantir l'accessibilitat al servei, i davant d'un increment molt significatiu de les quotes d'ús del transport de caràcter obligatori, alguns ajuntaments donen ajuts per a les famílies amb més dificultats econòmiques per mitjà dels serveis socials, encara que aquesta situació no sempre es produeix. Per aquest motiu, el Síndic demana als consells comarcals i als ajuntaments que estiguin atents a les dificultats d'accés al servei que poden patir algunes famílies per raons econòmiques i que garanteixin els mitjans perquè cap alumne deixi de fer-ne ús o en quedi exclòs per aquest motiu. L'existència d'una quota, en definitiva, no ha d'impedir a les famílies amb menys recursos econòmics fer ús del servei.

En el cas de les escoles bressol, tot i que és un àmbit educatiu amb una forta reproducció de desigualtats socials en l'accés, l'increment de quotes a escoles públiques en determinats municipis ha anat acompanyada de la manca de convocatòria, per part del Departament d'Ensenyament, per al curs 2011/2012, dels ajuts destinats als ajuntaments per a l'escolarització d'infants de zero a tres anys que es trobin en situacions socioeconòmiques desfavorides, i que tenen per objectiu minorar la quota a càrrec de les famílies. S'han convocat els ajuts destinats als centres de titularitat privada, però en el moment actual encara no s'ha publicat la convocatòria dels ajuts destinats als ajuntaments, i es desconeix si es publicarà. Davant d'aquest fet, el Síndic té en marxa diferents actuacions per supervisar com evoluciona el finançament d'aquest àmbit educatiu per part del Departament d'Ensenyament, i destaca reiteradament la importància de mantenir els ajuts econòmics que compensen desigualtats d'accés a l'educació infantil de primer cycle.

Pel que fa a la taxa per a la matriculació als CFGS, el Síndic resta pendent de conèixer la manera en què s'aplicarà, i si d'aquesta aplicació, se'n deriven vulneracions de dret.

4.4.2. Límits d'accés als PQPI per part d'alumnat amb necessitats educatives específiques

En el marc de les seves actuacions, ja des de l'any 2008 el Síndic ha constatat que els menors estrangers que no tenen permís de residència no poden accedir als programes de qualificació professional inicial (PQPI) organitzats o promoguts pel Departament de Treball.

L'accés als PQPI no hauria d'estar condicionat ni a l'autorització de residència ni al departament que s'ocupa de subvencionar-los

Sobre aquest assumpte, el Departament d'Ensenyament recorda que en l'oferta de programes que organitza directament l'Administració educativa s'apliquen els mateixos criteris d'accés per als menors estrangers que per a la resta de joves que volen cursar ensenyaments secundaris postobligatoris. La manca de disponibilitat del permís de residència no és un impediment per participar en aquesta oferta. Tanmateix, per als programes finançats amb pressupost del Servei d'Ocupació de Catalunya (SOC) es requereix que els participants disposin d'autorització legal de residència (amb independència de si estan autoritzats a treballar o no) o d'estada per a estudis, tal com preveu l'Ordre TAS 3698/2006, de 22 de novembre, per la qual es regula la inscripció de treballadors estrangers no comunitaris als serveis públics d'ocupació i a les agències de col·locació, modificada per l'Ordre TAS/711/2008, de 7 de març. Aquesta ordre desplega el que també preveu la Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, quan estableix que el dret al treball està condicionat a la regularització de la situació legal de residència i treball. Precisament, el Departament de Treball considera que aquests programes són de capacitació professional i, per tant, es duen a terme en el marc de les polítiques actives d'ocupació, adreçades tant a la formació com també al treball. Per accedir a aquesta oferta, el Departament de Treball exposa que és un requisit indispensable que les persones interessades estiguin inscrites a

les oficines de treball SOC, com a demandants d'ocupació no ocupats.

Davant dels impediments de caràcter legal argüits per l'Administració laboral a l'hora de promoure l'accés dels menors estrangers sense autorització de residència o estada, per als casos de PQPI subvencionats pel Departament de Treball, el Síndic de Greuges considera que:

1. Tant la LEC com la LOE preveuen que els PQPI estiguin regulats per la mateixa Administració educativa (més enllà que estiguin subvencionats o no pel Departament de Treball). En el cas de Catalunya, l'article 60, sobre els PQPI, de la LEC es desplega en el Decret 140/2009, de 8 de setembre, pel qual es regulen els programes de qualificació professional inicial.

2. Segons estableixen la LEC i la LOE, els PQPI donen accés a un certificat acadèmic expedit per l'Administració educativa. De fet, aquests programes permeten als joves que no hagin obtingut el títol de graduat en educació secundària obligatòria obtenir aquesta graduació i prosseguir estudis en els ensenyaments de formació professional.

3. Tant la LEC com la LOE preveuen que els PQPI siguin un recurs orientat a desenvolupar competències professionals afavoridores d'una inserció laboral satisfactòria (en la línia exposada pel Departament de Treball, encara que no conceptualitzada com a política d'ocupació), però també al reingrés al sistema educatiu reglat (com a política educativa). La mateixa normativa, doncs, preveu que els PQPI tinguin una finalitat professionalitzadora, però també educativa i formativa.

4. Els objectius dels PQPI són fonamentalment coincidents, estiguin subvencionats pel Departament d'Ensenyament o pel Departament de Treball, segons el que preveuen tant la LEC com la LOE. De fet, l'oferta de PQPI està integrada per programes directament organitzats i gestionats pel Departament d'Educació amb la col·laboració d'altres administracions i d'empreses, i per programes desenvolupats per altres administracions i entitats, però sempre autoritzats pel Departament d'Educació.

5. La LEC estableix el dret de tothom a accedir en condicions d'igualtat al sistema educatiu (art. 4.1.), mentre que la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, preveu que els infants i adolescents tinguin dret a rebre ensenyaments no obligatoris (art. 48.1), sense que els menors estrangers que resideixen a Catalunya en quedin exclosos (art. 43.3).

En aquesta mateixa línia, convé recordar que la Llei orgànica 2/2009, d'11 de desembre, de reforma de la Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, estableix que els estrangers menors d'edat, independentment de la seva situació legal de residència, tenen dret a l'educació postobligatòria, d'acord amb el que recollia la Sentència 236/2007, de 7 de novembre de 2007, del Tribunal Constitucional. Aquesta sentència, sobre el recurs d'inconstitucionalitat presentat contra diversos preceptes de la Llei orgànica 8/2000, de reforma de la Llei orgànica 4/2000, estableix que el dret d'accés a l'educació no obligatòria dels menors estrangers forma part del contingut del dret a l'educació, i el seu exercici es no pot sotmetre a la situació administrativa dels menors i, per això, va anul·lar la limitació que la llei havia fet d'aquest dret als estrangers residents legals.

6. La LEC estableix que els PQPI són ensenyaments considerats universals (art. 5), i també insta l'Administració educativa a organitzar programes específics de qualificació professional inicial orientats a resoldre les necessitats de qualificació i d'inserció laboral dels alumnes nouvinguts (art. 60.5).

S'han de buscar fórmules a fi que els joves estrangers en situació no regularitzada no vegin privat el seu dret a l'educació

Segons aquests criteris, doncs, l'accés als PQPI, com a oferta educativa regulada pel Departament d'Ensenyament, de provisió universal, hauria d'estar subjecta als mateixos criteris d'accés que ja aplica el Departament d'Ensenyament per a la resta de joves (estrangers o no) que volen cursar ensenyaments secundaris postobligatoris. En aquest sentit, l'accés a aquesta oferta educativa no hauria d'estar condicionada ni a l'autorització de residència ni al departament que s'ocupa de subvencionar-la, com passa actualment.

En definitiva, les administracions implicades han de buscar fórmules a fi que els joves estrangers en situació de residència no regularitzada no vegin privat el seu dret a l'educació. Les condicions actuals, i pels motius esmentats anteriorment, vulnereu les previ-

sions recollides en la LEC, i també en la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència. Per això, el Síndic demana específicament al Departament d'Ensenyament que aprofiti l'elaboració del nou decret per harmonitzar l'accés als PQPI dels menors estrangers sense la situació legal de residència regularitzada.

4.5. Convivència als centres escolars

4.5.1. L'aplicació de la potestat disciplinària en l'àmbit escolar

El Síndic continua rebent amb regularitat queixes referides a l'aplicació de sancions als centres docents. El Síndic entén que s'ha d'assegurar un bon clima de convivència als centres, i que les actuacions contràries a la convivència comeses pels alumnes són sancionables, i han de ser objecte de resposta per part de les escoles.

Aquesta resposta, però, s'ha de donar en el marc de la LEC i el Decret 102/2010, de 3 d'agost, d'autonomia dels centres educatius, i, en conseqüència, el procediment sancionador i la garantia dels drets de l'alumnat no han de ser considerats un obstacle a l'autoritat dels docents ni a l'autonomia dels centres.

L'autoritat i l'autonomia del centre s'han d'exercir amb ple respecte dels drets de tots els membres de la comunitat educativa

En aquest sentit, cal recordar que en un estat de dret l'exigència del compliment de les garanties del procediment constitueix el marc referencial dins el qual els centres han d'exercir la seva autonomia i la seva autoritat. Aquesta autoritat no es pot considerar qüestionada per l'exigència de complir el marc normatiu vigent, com tampoc l'autonomia del centre, que en tot cas s'han d'exercir amb ple respecte dels drets de tots els membres de la comunitat educativa, incloent-hi el dret a reclamar l'obertura d'un expedient disciplinari, a formular els recursos previstos en la normativa i, si escau, a adreçar-se al Síndic de Greuges.

Les principals disfuncions observades fan referència al compliment dels tràmits del

procediment i al tipus de sancions que s'apliquen, i són les següents:

1) Aplicació de sancions per la comissió de faltes greument perjudicials per a la convivència als centres educatius, sense l'obertura d'un expedient disciplinari i sense l'acord que preveu l'article 25.7 del Decret d'autonomia dels centres educatius.

Cal recordar que la LEC estableix una tipologia de sancions que es poden aplicar per la comissió de conductes greument perjudicials per a la convivència, que recull l'article 37.3, i que van des de la suspensió del dret a participar en activitats extraescolars o complementàries o a assistir al centre fins a la inhabilitació definitiva per cursar-hi estudis.

L'aplicació de sancions per faltes greus requereix l'obertura d'un expedient disciplinari

L'aplicació d'aquestes sancions, a diferència d'altres mesures correctores, requereix necessàriament l'obertura d'un expedient disciplinari, amb l'excepció dels supòsits en què l'alumne i la família reconeixen de manera immediata la comissió dels fets i accepten la sanció corresponent.

El Síndic observa que la prohibició d'assistir a sortides, excursions i colònies, sanció prevista per a les conductes més greus, sovint s'aplica sense obrir expedient i es comunica a les famílies com una mera prohibició d'assistència, de vegades ni tan sols per escrit.

Això no obstant, cal fer notar que l'obertura d'expedient no és un simple requisit formal, sinó que és el mitjà establert en la normativa per garantir l'encert de la decisió i el fet que les famílies i els alumnes puguin fer al·legacions i, si escau, presentar un recurs.

En aquest sentit, la prohibició de fer sortides o d'anar de colònies constitueix una limitació de drets i, per tant, si no hi ha acord de la família, ha d'anar precedida de la tramitació del procediment establert i ha d'estar justificada per la realització d'una conducta greument perjudicial per a la convivència, en tot cas atribuïble a l'alumne.

Respecte a aquest últim aspecte, preocupa el fet que, en determinats casos, la prohibició d'assistir a les colònies o de fer sortides és con-

seqüència d'actuacions no atribuïbles als alumnes sinó als progenitors, i que tenen a veure, entre d'altres, amb l'ús de l'uniforme o amb endarreriments en el pagament de la quota de material escolar.

En determinats casos la prohibició d'assistir a les colònies o de fer sortides és conseqüència d'actuacions atribuïbles als progenitors

L'aplicació de sancions als alumnes per fets que no els són atribuïbles incompleix un dels principis bàsics reconeguts en l'àmbit sancionador, que és el de personalitat de la pena. En aquests casos, el Síndic considera que l'Administració educativa ha de garantir els drets dels alumnes i ha de promoure l'adopció de formes de relació dels centres amb les famílies que no incloguin la sanció als alumnes per fets que no se'ls pot atribuir.

2) L'adopció de mesures cautelars. El Decret d'autonomia dels centres educatius preveu la possibilitat, quan s'incoa un expedient disciplinari, de suspendre provisionalment l'assistència a classe per un mínim de tres dies i fins a un màxim de vint dies lectius.

En la normativa, aquesta mesura es preveu que sigui adoptada excepcionalment "per tal d'evitar perjudicis majors a l'educació de l'alumnat afectat o a la de la resta d'alumnat del centre".

El Síndic constata, però, que en alguns casos aquesta mesura, que hauria de ser excepcional, s'adopta de manera gairebé automàtica, sense que aparegui una motivació específica que en justifiqui l'aplicació, només en funció de la gravetat de la conducta, i per la seva durada màxima.

El Síndic vol recordar que l'adopció de mesures cautelars per part dels centres suposa una greu afectació dels drets dels alumnes, especialment en els casos en què implica suspendre l'assistència a classe, ja que s'adopta en iniciar-se l'expedient, abans que n'hagi conclòs la tramitació i s'hagi acordat l'aplicació de la sanció.

Per aquest motiu, l'aplicació de mesures cautelars hauria de tenir caràcter excepcional i hauria d'estar justificada en cada cas en funció de les circumstàncies que concorrin. En aquest

sentit, el Departament d'Ensenyament hauria de vetllar perquè aquesta mesura sigui adoptada de manera excepcional i motivada, quan concorren les circumstàncies de perjudici a l'alumne o de tercers que preveu la norma, i no com una bestreta de les sancions.

3) L'aplicació de les sancions. La Llei 30/1992 estableix, en l'article 138, que en els procediments sancionadors la resolució és executiva quan posi fi a la via administrativa. Segons aquesta resolució, les sancions que s'acordi imposar en l'àmbit educatiu per la comissió d'infraccions greument perjudicials per a la convivència s'han d'aplicar un cop s'hagi posat fi a la via administrativa, és a dir, quan hagi recaigut resolució i sigui ferma perquè ha transcorregut el termini per presentar recurs o perquè aquest estat resolt pel Departament d'Ensenyament.

Això no obstant, el Síndic ha rebut queixes en què els centres han aplicat les sancions, malgrat haver-hi recursos presentats per les famílies encara pendents de resoldre pel Departament d'Ensenyament. El Síndic ha demanat al Departament d'Ensenyament que esmeni aquestes situacions i que, en el cas de la queixa, deixi sense efecte l'aplicació de les sancions fins que es resolguin les reclamacions presentades.

4) El tipus de mesura. Les queixes també posen de manifest que alguns centres recorren freqüentment a l'aplicació de sancions com ara la suspensió del dret a assistir al centre o fins i tot la inhabilitació definitiva per cursar-hi estudis, en detriment de mesures reparadores o altres mesures que són infrutilitzades.

L'aplicació de mesures cautelars hauria de tenir caràcter excepcional

Així, algunes de les famílies que s'adrecen al Síndic, tot i reconèixer el caràcter reprobable de les conductes objecte de sanció, plantegen el perjudici acadèmic que comporta la pèrdua de setmanes de classe i l'escàs impacte educatiu que generen aquestes sancions.

Cal recordar que la LEC estableix, en l'article 36.2, que la imposició de mesures correctores i sancionadores ha de tenir per finalitat contribuir al manteniment i la millora del procés educatiu dels alumnes. D'altra banda, el Decret d'autonomia dels centres afegeix que "sempre que sigui concordant amb aquesta finalitat, la

mesura correctora ha d'incloure alguna activitat d'utilitat social per al centre”.

En les queixes rebudes al Síndic es troba a faltar un ús més alt de les mesures d'ús social i, en canvi, una utilització recurrent de les expulsions. Aquesta pot ser una via que facilita la gestió dels centres, però no sembla la més adequada (fora dels supòsits més greus) des de la perspectiva de la millora del procés educatiu de l'alumnat.

Cal assenyalar que en alguns dels casos d'expulsió el Síndic ha constatat, a més, l'existència de retards en l'assignació de plaça al nou centre, que poden arribar a unes quantes setmanes. Amb motiu d'una d'aquestes queixes, el Síndic ha suggerit al Consorci d'Educació de Barcelona que adopti mesures per escurçar aquest termini, de manera que s'asseguri l'escolarització immediata dels alumnes expulsats en un altre centre, si cal, condicionant l'aplicació de la sanció al fet que tinguin plaça en un altre recurs.

4.6. L'autonomia dels centres i els drets de l'alumnat

L'autonomia dels centres és un dels principis organitzatius del sistema educatiu que estableix la LEC. L'autonomia dels centres es reconeix en els àmbits pedagògic, organitzatiu i de gestió de recursos humans i materials, i es concep com un instrument per flexibilitzar el sistema educatiu, de manera que els centres puguin adequar la seva acció educativa per atendre la diversitat, promoguin la inclusió dels alumnes i s'adaptin millor a l'entorn socioeconòmic (preàmbul de la LEC).

El Decret 102/2010, del 3 d'agost, d'autonomia dels centres educatius, regula l'exercici d'aquesta autonomia i, segons disposa el mateix preàmbul, estableix que sigui en l'àmbit de centre on se situï la presa de decisions, dins un procés d'enfortiment institucional de cada centre educatiu.

Ara bé, el Decret d'autonomia dels centres també reconeix com una de les seves finalitats aconseguir que l'exercici de l'autonomia sigui compatible amb el funcionament del sistema i que concordi amb el conjunt de principis que el regeixen. En aquest sentit, s'han rebut queixes en què es qüestiona, de manera directa o indirecta, quins són els límits de l'autonomia del centre i com s'articula amb els drets dels

alumnes, les famílies o els altres principis del sistema.

Així, hi ha hagut queixes que feien referència a l'establiment de l'horari escolar en diversos centres, amb què les famílies estaven en desacord perquè consideraven que no s'havia tingut en compte el seu parer. Un altre nombrós grup de queixes, a què es fa referència en un altre apartat d'aquest informe (vegeu l'article 31), feia referència a la decisió de nombrosos centres de suprimir les colònies i les sortides el curs 2010/2011 en resposta a la decisió del llavors Departament d'Educació de suprimir la jornada intensiva.

El Síndic ha recordat al Departament d'Ensenyament que aquesta autonomia s'orienta a assegurar l'equitat i l'excel·lència de l'activitat educativa (art. 90.3 de la LEC) i s'ha d'exercir en el marc dels drets i les llibertats que recullen les lleis. D'aquesta manera, l'exercici de l'autonomia del centre ha de concordar amb els principis del sistema educatiu i amb la resta del marc jurídic dins el qual s'exerceix, i també en els documents que suposen la plasmaria d'aquesta autonomia: el projecte educatiu i la carta de compromís educatiu.

L'autonomia dels centres s'ha d'exercir en el marc dels drets i les llibertats que recullen les lleis

En relació amb la carta de compromís educatiu, el Síndic ha rebut una queixa en què es plantejava si el contingut de la carta de compromís educatiu que proposa un centre del Servei d'Educació de Catalunya podia vulnerar els drets de les famílies, en concret els referits a les garanties de gratuïtat de l'article 50 de la LEC, la qual cosa és rellevant perquè, pel que sembla, el mateix model de compromís ha estat proposat en la carta de compromís educatiu d'altres centres.

Cal recordar que la carta de compromís educatiu és el document establert per la LEC en què s'han d'expressar els objectius necessaris per assolir un entorn de convivència i respecte pel desenvolupament de les activitats educatives. Amb aquest document, es busca potenciar la participació de les famílies, la seva vinculació amb el centre i el seu compromís amb el procés educatiu, i la mateixa LEC preveu que “les famílies s'han d'avenir a compartir els principis que inspiren la carta”.

El Decret d'autonomia dels centres estableix que els compromisos que cada família i el centre s'avenen a adquirir s'han de referir a uns continguts mínims (seguiment de l'evolució de l'alumnat, acceptació dels principis educatius del centre, respecte a les conviccions ideològiques i morals de la família en el marc dels principis i valors educatius establerts en les lleis, adopció de mesures correctores en matèria de convivència i comunicació entre el centre i la família), i preveu l'existència d'uns continguts comuns elaborats pel centre en el marc de les orientacions del Departament d'Ensenyament, i la possibilitat d'incloure-hi compromisos específics addicionals "que ambdues parts convinguin en el marc del projecte educatiu".

La inclusió de compromisos que afecten la garantia de gratuïtat dels ensenyaments obligatoris és contrària a l'objectiu d'equitat

Amb relació a aquests compromisos addicionals, les persones interessades exposaven el desacord que s'inclogués el compromís de les famílies de contribuir al manteniment econòmic de l'escola en tot allò que no estigués cobert pel concert educatiu que el centre tenia subscrit amb l'Administració educativa.

El Síndic ha recordat al Departament d'Ensenyament que els continguts d'aquests compromisos específics s'han d'establir en el marc del que estableix la LEC i respectant els drets i les llibertats de les famílies recollits en les lleis (art. 20.2 de la LEC). També ho preveu així el Decret d'autonomia dels centres, que estableix "que els compromisos expressats en

cada carta s'entenen en el marc del respecte als drets i les llibertats de les famílies recollits a les lleis i pressuposen el respecte de la família al caràcter propi del centre" (art.7.3).

Així, les famílies tenen el deure de respectar el projecte educatiu i el caràcter propi del centre. Tanmateix, aquest caràcter propi ha de respectar, al seu torn, els drets dels alumnes i les famílies reconeguts en la Constitució i les lleis (art. 115.3 de la LOE).

D'acord amb això, el Síndic ha suggerit al Departament d'Ensenyament que adopti les mesures necessàries perquè se suprimeixi el compromís esmentat, específic de les famílies, ja que contravé el principi de gratuïtat dels ensenyaments obligatoris i la prohibició d'imposar l'obligació de fer aportacions que preveu l'article 50 de la LEC, de la qual resulten excloses activitats extraescolars, les complementàries i els serveis escolars, que tenen caràcter voluntari, segons preveu l'article 88 de la LOE.

El Síndic també ha recordat al Departament d'Ensenyament que l'autonomia dels centres s'orienta a assegurar l'equitat i l'excel·lència educativa, i que la inclusió de compromisos que afecten la garantia de gratuïtat dels ensenyaments obligatoris és contrària a aquest objectiu d'equitat.

En aquest sentit, la LEC estableix que "els inspectors d'educació han d'adequar llur actuació al règim d'autonomia dels centres, però sens perjudici de les actuacions de caràcter general que els corresponen" (art. 179.2 de la LEC), entre les quals hi ha vetllar pel respecte i el compliment de les normes reguladores del sistema educatiu i l'aplicació dels principis que s'hi recullen.

PRINCIPALS RECOMANACIONS SOBRE EL DRET A L'EDUCACIÓ

Distribució equilibrada de l'alumnat en el sistema educatiu i admissió en condicions d'igualtat

El Departament d'Ensenyament hauria de:

- Desenvolupar un nou decret d'admissió d'alumnat que incorpori nous instruments per combatre la segregació escolar, a banda de mantenir els existents.
- Reforçar les funcions de les comissions de garanties d'admissió i de les oficines municipals d'escolarització en la gestió de la matrícula fora de termini i assegurar que emprin tots els instruments disponibles, a fi de distribuir equitativament entre centres l'alumnat amb necessitats educatives específiques.
- Estudiar l'efecte que poden tenir els nous models de zonificació escolar, amb zones úniques o àrees més grans, en la lluita contra la segregació escolar i les formes d'aprofitar la zonificació escolar com a instrument per combatre aquest fenomen.
- Evitar generalitzar les ampliacions de ràtio en el procés ordinari d'admissió previstes en el Reial decret llei 14/2012, a fi de preservar el marge d'actuació de què disposa l'Administració educativa en l'ús de les ampliacions de ràtio com a instrument per fomentar l'escolarització equilibrada de la matrícula fora de termini, i ponderar els efectes que té en l'equitat del sistema la decisió d'ampliar ràtios en determinats centres.
- Suprimir, en l'elaboració d'un nou decret d'admissió d'alumnat, el criteri complementari de tenir una malaltia crònica que afecti el sistema digestiu, endocrí o metabòlic o el criteri que discrimina positivament l'alumnat que hagi tingut progenitors o germans escolaritzats al centre per al qual es presenta la sol·licitud.
- Afegir al nou decret d'admissió d'alumnat un nou criteri per garantir el dret preferent d'escolarització d'infants en situació de desemparament o acolliment, previst per la Llei 14/2010, sobre els drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, o un criteri de renda més ampli, no restringit només als perceptors de les rendes mínimes d'inserció.
- Regular específicament el procés d'admissió d'alumnat a l'educació infantil de primer cicle, també per a les admissions que es produeixen fora de termini, un cop la llista d'espera ha perdut vigència.

La gratuïtat de l'educació

El Departament d'Ensenyament hauria de:

- Desplegar les previsions de la LEC per assegurar l'equitat i fer efectiva la gratuïtat dels ensenyaments obligatoris i dels declarats gratuïts, garantir el caràcter no lucratiu i la voluntarietat de la participació dels alumnes a les activitats complementàries, i regular l'establiment d'ajuts per accedir-hi en situacions socials o econòmiques desfavorides, tal com estableix l'article 50.3 de la LEC.
- Desenvolupar, amb el suport de la Inspecció d'Educació, actuacions específiques per evitar casos d'alumnat amb dificultats econòmiques escolaritzats en centres concertats que sol·liciten un canvi de centre per raons econòmiques, o també alumnes que no romanen al centre durant l'activitat complementària per les dificultats de sufragar-ne el cost.
- Incrementar la inversió en ajuts de menjador escolar en funció de les necessitats socials i econòmiques existents, i condicionar la partida pressupostària a les condicions objectives de vida de les famílies, de manera que, com més augmenti el nombre de famílies amb necessitat objectiva de rebre ajut, més augmenti la despesa pública en aquest concepte.
- Eliminar els requisits de residència mínima en l'accés als ajuts de menjador escolar establerts per determinats municipis en les seves convocatòries pel seu caràcter discriminatori.

L'educació en condicions de qualitat

El Departament d'Ensenyament hauria de:

- Garantir que la dotació pressupostària assignada als centres preservi el principi de suficiència i estabilitat pressupostària, previst en l'ordenament jurídic vigent, que ha de regir la gestió dels recursos públics del sistema educatiu, especialment als centres amb una complexitat socioeducativa especial.
- Assegurar una provisió adequada de recursos econòmics, materials i humans als centres amb una composició social menys afavorida i amb més concentració de necessitats educatives específiques, on l'exercici del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats està menys garantit, i assegurar-los un tracte especial a l'hora d'aplicar les mesures d'austeritat.
- Analitzar de manera sistemàtica els efectes que les decisions adoptades en la gestió de personal poden generar sobre l'atenció educativa i adoptar les mesures correctores o compensatòries que escaiguin, en cas que se'n verifiquin efectes negatius.
- Planificar, encara que sigui amb un retard afegit, els processos constructius dels centres pendents de construcció o reforma, prestant una atenció especial als centres amb més concentració de necessitats educatives específiques, i donar a conèixer a la comunitat escolar corresponent la previsió de temps en què el centre iniciarà l'activitat a les noves instal·lacions o podrà normalitzar la seva situació infraestructural.

Accessibilitat per a tothom a l'educació no obligatòria

El Departament d'Ensenyament hauria de:

- **Mantenir l'increment de places públiques d'escola bressol als municipis en què la demanda de places és superior a l'oferta, atesa la importància de l'escolarització en la primera infància.**
- **Adoptar les mesures necessàries perquè aquest increment no es faci per mitjà d'augment del nombre d'infants per grup, com ha estat el cas de Barcelona, tenint en compte que les ràtios actualment vigents se situen entre les més altes del nostre entorn.**
- **Establir mecanismes de control i supervisió de les escoles externalitzades que incideixin en els aspectes pedagògics i de qualitat de l'atenció educativa, i també en els elements que condicionen la qualitat de la provisió del servei (experiència dels professionals, condicions laborals, rotació dels professionals, etc.).**
- **Assegurar que als municipis on conviuen els dos models, com és el cas de Barcelona, la qualitat de la provisió del servei de les escoles bressol externalitzades sigui equiparable a la de les escoles bressol que es gestionen de manera directa.**

L'aplicació de la potestat disciplinària en l'àmbit escolar

El Departament d'Ensenyament hauria de:

- **Garantir que l'aplicació de sancions en l'àmbit escolar s'ajusta a la normativa que regula els drets dels alumnes i el procediment sancionador, que aquesta normativa és coneguda pels centres i que la Inspecció educativa vetlla perquè es compleixi.**
- **Assegurar que s'escolten els alumnes i les seves famílies en aquests procediments, i que es té en compte la situació personal, familiar i social dels menors, especialment en el cas d'alumnes que pateixen algun tipus de trastorn.**
- **Garantir que no se sancionen els alumnes per fets atribuïbles als seus progenitors, com ara retards en el pagament de sortides o excursions.**
- **Promoure la imposició de sancions de caràcter educatiu alternatives a l'expulsió temporal o definitiva, en especial de caràcter reparador.**
- **Vetllar perquè l'adopció de mesures cautelars es faci de manera excepcional i motivada, quan concorrin les circumstàncies de perjudici a l'alumne o de tercers que preveu la norma, i no com una bestreta de les sancions.**
- **Assegurar l'escolarització immediata en un altre centre dels alumnes que han estat expulsats definitivament d'una escola o institut.**

L'autonomia dels centres i els drets de l'alumnat

El Departament d'Ensenyament hauria de:

- Prendre les mesures necessàries perquè les cartes de compromís dels centres no contravinguin el principi de gratuïtat dels ensenyaments obligatoris i la prohibició d'imposar l'obligació de fer aportacions que preveu l'article 50 de la LEC, de la qual resulten excloses activitats extraescolars, les complementàries i els serveis escolars, que tenen caràcter voluntari, segons preveu l'article 88 de la LOE.

5. Dret al joc, al descans i a les activitats recreatives i culturals (art. 31)

Article 31

1. Els estats membres reconeixen el dret de l'infant al descans i a l'esplai, al joc i a les activitats d'esbarjo adequades a la seva edat, i a participar lliurement en la vida cultural i les arts.

2. Els estats membres han de respectar i promoure el dret de l'infant a participar plenament en la vida cultural i artística i han d'afavorir oportunitats de participació en activitats culturals, artístiques, recreatives i d'esplai.

5.1. Reconeixement del dret de l'infant al lleure

L'Informe sobre els drets de l'infant 2011 destacava l'avenç que havia suposat que tant la Llei d'educació com la Llei dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència reconeguessin el valor educatiu i socialitzador de les activitats de lleure, el deure que l'oferta fos de qualitat, i el dret de tots els infants a accedir-hi en condicions d'igualtat.

A la pràctica, però, encara hi ha dèficits importants d'equitat en la participació dels infants i joves a les activitats educatives fora de l'horari lectiu, i també dèficits de qualitat en la provisió de l'atenció educativa. Des de la perspectiva de la qualitat, per exemple, hi ha activitats de lleure educatiu que no compleixen les condicions més adequades per garantir l'atenció educativa de l'infant, bé perquè no estan establerts els criteris de qualitat que ha de respectar aquesta oferta adreçada a infants, bé per les dificultats de finançament públic i privat existents en el sector.

Cal desplegar la legislació vigent per protegir el dret dels infants a accedir en condicions d'igualtat al lleure educatiu

En qualsevol cas, aquests dèficits evidencien la necessitat de protegir jurídicament, amb el desplegament de la legislació vigent, el dret dels infants a accedir en igualtat d'oportunitats i en condicions de qualitat a aquest àmbit educatiu.

La mateixa Llei d'educació estableix en els articles 39 i 158.2.k el deure del Govern de regular els requisits mínims i d'establir els criteris de qualitat a què s'han d'ajustar les activitats d'educació en el lleure, a fi de garantir-ne la contribució al procés educatiu, o el deure del Departament d'Ensenyament d'establir el marc general d'ordenació de les activitats complementàries i extraescolars. Amb tot, aquestes previsions resten pendents de desplegament normatiu.

En vista d'aquest fet, doncs, el Síndic demana al Departament d'Ensenyament que, en col·laboració amb altres departaments i administracions implicades, desplegui la regulació de l'àmbit del lleure educatiu i que presti una atenció especial a aspectes clau per a la promoció de l'equitat i la qualitat, com ara la informació, la provisió territorial de l'oferta, el projecte educatiu, la dotació i la formació del personal monitor/educador, l'atenció a col·lectius específics, la concessió d'ajuts econòmics, la coordinació entre agents educatius, entre d'altres.

5.2. Foment de l'accessibilitat econòmica a les activitats de lleure educatiu

En l'Informe sobre els drets de l'infant 2011, el Síndic destacava el lleure com un àmbit d'importància creixent per al desenvolupament personal i social dels infants, i com aquests participen cada cop més en activitats organitzades. També advertia, però, que aquest és un dels àmbits educatius en què encara tenen més incidència les desigualtats d'accés i en què les polítiques efectives d'accessibilitat són més escasses.

De fet, aquestes desigualtats socials i econòmiques existents posen de manifest la necessitat d'una inversió més alta per part dels poders públics en polítiques d'accessibilitat per evitar que les desigualtats ja presents en l'àmbit escolar es reproduïxin en l'àmbit del lleure.

Tot i que tant la Llei d'educació com la Llei dels drets i les oportunitats de la infància i l'adolescència, referides més amunt, estableixen que les administracions han d'afavorir i fomentar l'educació en el lleure, i n'han de fomentar la igualtat d'accés dels infants i els adolescents, en aquest àmbit encara no s'ha establert un sistema general d'ajuts que compleixi aquesta provisió i n'afavoreixi l'equitat en l'accés. En tot cas, fins ara, les polítiques d'accessibilitat econòmica en han tingut un caràcter eminentment local i sectorial, com passa amb els ajuts que convoquen determinats ajuntaments per fomentar la partici-

pació dels infants en determinades ofertes de lleure, o també amb les subvencions del Departament d'Ensenyament per promoure el sector de les activitats educatives fora de l'horari lectiu organitzades als centres escolars.

El lleure educatiu és un dels àmbits socials amb més desigualtats d'accés

Amb tot, val a dir que aquest àmbit de la política educativa ha estat un dels afectats més negativament per les mesures de contenció de la despesa i del dèficit públic vigents en l'actual context de crisi econòmica, amb la supressió o la reducció de les inversions realitzades en diferents àmbits.

A tall d'exemple, es poden esmentar actuacions que fomenten els usos socials dels recursos i dels equipaments públics, com ara els projectes d'escoles obertes, o actuacions que plantegen l'obertura dels espais de pati dels centres educatius en l'horari no lectiu, en alguns casos, incloent-hi l'organització d'activitats per a infants i famílies. Per a aquests projectes, el Departament d'Ensenyament ofereix subvencions a les AMPA dels centres i als ajuntaments, que no han estat atorgades per al curs 2011/2012. Així mateix, es pot fer esment de les polítiques destinades a fomentar les activitats extraescolars i els serveis de lleure amb igualtat d'oportunitats, i específicament les subvencions que ofereix el Departament d'Ensenyament a les AMPA i als ajuntaments, que permetien organitzar activitats extraescolars i fomentar l'accés d'infants en situació socioeconòmica més precària, que també s'han suprimit.

Igualment, els plans educatius d'entorn, que han estat fonamentals per treballar la cohesió social i la igualtat d'oportunitats en educació (també en el camp del lleure) en barris socialment poc afavorits, també han vist reduïda la dotació de recursos. Segons la informació de què disposa la institució, el pressupost d'aquest programa per al curs 2009/2010 va ser, com a mínim, de 14,5 milions d'euros, corresponents a la dotació de 9 milions d'euros del Departament d'Ensenyament, 3,9 milions d'euros del programa PROA i 1,6 milions d'euros, com a mínim, de l'Administració local (que ha d'aportar un mínim del 30% de la dotació oberta que fa el Departament d'Ensenyament). La informació aportada pel Departament d'Ensenyament per al curs 2011/2012 conclou que la dotació econòmica destinada a aquest programa s'ha reduït per sota dels 10 milions d'euros, amb una dotació d'aquesta administració de 4,1 milions d'euros (més una dotació de 4 milions d'euros corresponents al programa PROA i la dotació mínima del 30% per part dels ajuntaments).

De fet, la partida econòmica prevista en les successives lleis de pressupostos de la Generalitat de Catalunya a serveis complementaris en educació ha passat de 172,7 milions d'euros l'any 2010, a 137,8 milions d'euros l'any 2011 i a 116,9 milions d'euros l'any 2012. El Departament d'Ensenyament exposa que s'estan centrant els esforços financers en els aspectes que fan més referència a l'escolarització i que afecten més la millora de l'èxit escolar. Aquestes reduccions pressupostàries també s'han deixat notar en l'accessibilitat dels infants als casals d'estiu organitzats per ajuntaments, i també en la inversió en ludoteques públiques, casals de joves, centres oberts, etc., serveis que permeten que infants i joves de diverses procedències socials puguin trobar un espai compartit i puguin accedir en igualtat d'oportunitats a les activitats i els recursos que se'ls ofereix.

L'àmbit del lleure ha estat un dels més afectats per les mesures de contenció de la despesa

Davant d'aquest escenari de reducció de la despesa pública, convé recordar que el lleure educatiu és un dels àmbits socials amb més desigualtats amb relació a l'accés dels infants socialment menys afavorits. En aquest sentit, el Síndic planteja la necessitat de mantenir i incrementar l'esforç per part de les diferents administracions a l'hora d'assegurar al màxim possible la igualtat d'oportunitats dels infants en l'accés i en l'aprofitament d'aquest tipus d'activitats, les quals afavoreixen la cohesió i la integració socials.

Pel que fa al Departament d'Ensenyament, el Síndic recorda que la Llei d'educació estableix, en l'article 202, que el Departament, per raons d'oportunitat social, d'equitat o de no-discriminació per raons econòmiques, ha d'establir ajuts i atorgar beques amb relació a activitats complementàries i extraescolars. La manca de convocatòria de les subvencions per a l'organització del servei d'acollida matinal d'infants per promoure activitats extraescolars i per participar en el programa d'escoles obertes per al curs 2011/2012 pot vulnerar aquesta previsió normativa. Alhora, el Síndic també demana a les administracions afectades, també al Departament d'Ensenyament, que busquin fórmules per tal que la desinversió pública en l'àmbit del lleure educatiu no impedeixi garantir la igualtat d'oportunitats en l'accés a l'oferta educativa existent.

PRINCIPALS RECOMANACIONS SOBRE EL DRET AL JOC, AL DESCANS I A LES ACTIVITATS RECREATIVES I CULTURALS

Reconeixement del dret a l'infant al lleure

El Departament d'Ensenyament hauria de:

- Desplegar la regulació de l'àmbit del lleure educatiu i prestar una atenció especial a aspectes clau per a la promoció de l'equitat i la qualitat, com ara la informació, la provisió territorial de l'oferta, el projecte educatiu, la dotació i la formació del personal monitor/educador, l'atenció a col·lectius específics, la concessió d'ajuts econòmics, la coordinació entre agents educatius, entre d'altres.

Foment de l'accessibilitat econòmica a les activitats de lleure educatiu

Els departaments de Benestar Social i Família i d'Ensenyament, juntament amb les administracions locals, haurien de:

- Mantenir i incrementar l'esforç en subvencions, ajuts i programes per assegurar, al màxim possible, la igualtat d'oportunitats dels infants en l'accés i en l'aprofitament de les activitats de lleure educatiu.

6. Tortura, tractes degradants, privació de llibertat i administració de la justícia de menors (art. 37 i 40)

Article 37

Els estats membres han de vetllar que: a) Cap infant no sigui sotmès a tortura o cap altre tractament o càstig cruel, inhumà o degradant. Especialment, no s'ha d'imposar la pena capital ni la de presó perpètua sense la possibilitat d'excarceració pels delictes comesos per menors de 18 anys. b) Cap infant no sigui privat de la seva llibertat il·legalment o arbitràriament. La detenció o l'empresonament d'un infant només pot portar-se a terme d'acord amb la llei i només com a última mesura, i durant el període de temps més curt possible que correspongui. c) Tot infant privat de llibertat ha de ser tractat amb la humanitat i el respecte a la dignitat inherent a la persona humana i tenint en compte les necessitats d'una persona de la seva edat. Especialment, un infant privat de llibertat ha d'estar separat dels adults, tret que es considerés convenient per a l'interès primordial de l'infant, i ha de tenir dret a mantenir el contacte amb la seva família per mitjà de correspondència o visites, tret de circumstàncies excepcionals. d) Tot infant privat de la seva llibertat ha de tenir dret a un accés ràpid a l'assistència legal o d'altra que sigui adequada i a recusar la legalitat de la seva privació de llibertat davant d'un tribunal o d'una altra autoritat competent, independent i imparcial i a una resolució ràpida de l'actuació.

Article 40

1. Els estats membres reconeixen el dret de tot infant de qui s'al·legui que ha infringit la llei penal, o a qui se n'acusi o en sigui declarat culpable, de ser tractat d'una manera que promogui el seu sentit de dignitat i vàlua, i que reforci el seu respecte pels drets humans i les llibertats fonamentals dels altres; i tenint en compte la seva edat i la importància de promoure que l'infant es reinsereixi en la societat i que hi assumeixi una funció constructiva.

2. Amb aquesta finalitat, i tenint en compte les disposicions pertinents de les normatives internacionals, els estats membres han d'assegurar especialment: a) Que no s'al·legui que cap infant ha infringit la llei penal, ni se l'acusi o se'l declari culpable per actes o omissions que no eren prohibits a la legislació nacional o internacional quan van ser comesos. b) Que tot infant de qui s'al·legui que ha infringit la llei penal o se l'acusi d'haver-ho fet, tingui almenys les següents garanties: I. ser considerat innocent mentre no se'n provi la culpabilitat d'acord amb la llei; II. ser informat amb

promptitud dels càrrecs que se li imputen, directament o a través dels seus pares o tutors legals, i tenir l'assistència legal o d'altra d'apropiada en la preparació i en la presentació de la seva defensa; III. que la causa sigui dirimida sense demora per una autoritat competent, independent i imparcial, o per un cos judicial en una audiència equitativa d'acord amb la llei i en presència d'un assessor jurídic o d'altre d'adequat, tret que es considerés negatiu per als interessos primordials de l'infant, tenint en compte especialment la seva edat i situació i la dels seus pares o tutors legals; IV. a no ser obligat a donar testimoni o a confessar-se culpable; interrogar o haver interrogat els testimonis contraris i obtenir la participació i l'interrogatori de testimonis de descàrrec o almenys en condicions d'igualtat; V. en el cas que es consideri que ha infringit la llei penal, que aquesta decisió, i qualsevol mesura imposada en conseqüència, sigui revisada per una autoritat o un òrgan judicial superior competent, independent i imparcial; VI. tenir assistència gratuïta d'un intèrpret si l'infant no comprèn o no parla l'idioma utilitzat; VII. que la seva vida privada sigui respectada plenament en totes les fases del procediment.

3. Els estats membres han de promoure l'establiment de lleis, procediments, autoritats i institucions específiques aplicables a infants de qui es presumeix que han infringit la llei penal, se'ls acusa d'haver-ho fet o se n'han declarat culpables, i especialment: a) Establir una edat mínima per sota de la qual s'ha de considerar que l'infant no té la capacitat d'infringir la llei; b) Si és adequat i desitjable, establir mesures apropiades per tractar aquests infants sense utilitzar procediments judicials, sempre que siguin respectats plenament els drets humans i les garanties legals.

4. Disposar diverses mesures, com ara ordres de protecció, orientació i supervisió, assessorament, llibertat a prova, acolliment familiar, programes educatius i de formació professional, i d'altres alternatives a l'internament en institucions per assegurar que els infants són tractats de manera apropiada tant a les seves circumstàncies com a la infracció penal

Recomanacions del Comitè dels Drets de l'Infant a l'Estat espanyol

El Comitè acull amb satisfacció l'augment dels recursos humans i financers assignats al sistema de justícia juvenil, i també l'increment del nombre de tribunals de menors. Observa amb reconeixement els esforços realitzats per l'Estat part per capacitar els professionals del sistema de justícia juvenil sobre les qüestions de la infància. No obstant això, el Comitè considera

preocupant que l'adopció de noves lleis hagi donat lloc a la imposició de penes més dures als infants que han comès delictes greus.

El Comitè recomana a l'Estat que revisi la seva legislació i redueixi al mínim la imposició de condemnes severes a infants, encara que hagin comès delictes greus. Així mateix, li recomana que vetlli pel compliment de les normes relatives a la justícia juvenil, en particular dels articles 37. b, 40 i 39 de la Convenció, i també de les Regles mínimes de les Nacions Unides per a l'administració de la justícia de menors (Regles de Pequín), les Directrius de les Nacions Unides per a la prevenció de la delinqüència juvenil (Directrius de Riad) i les Regles de les Nacions Unides per a la protecció dels menors privats de llibertat (Regles de l'Havana). En particular, el Comitè insta l'Estat a tenir en compte la seva Observació general núm. 10, sobre els drets de l'infant en la justícia de menors (CRC/C/GC/10, 2007), i a:

- a) Enfortir les mesures preventives, com ara el suport a la funció de la família i la comunitat, amb la finalitat d'eliminar les condicions socials que empenyen els infants a entrar en contacte amb el sistema de justícia penal, i prendre totes les mesures possibles per evitar-ne l'estigmatització.
- b) Vetllar perquè la privació de la llibertat dels infants infractors s'utilitzi només com a mesura d'últim recurs i fomentar l'ús de mesures diferents de la privació de llibertat, com ara la mediació, la llibertat vigilada, el suport psicològic i els serveis a la comunitat, i enfortir la funció de la família i la comunitat a aquest respecte.
- c) Garantir que, una vegada acabada la privació de llibertat, es faci un seguiment individualitzat encaminat a la reintegració de l'infant, en coordinació amb els serveis socials i educatius.
- d) Millorar els programes de capacitació sobre les normes internacionals pertinents per a tots els professionals del sistema de justícia penal.
- e) Augmentar les intervencions especialitzades respecte als infants que hagin comès agressions sexuals.

6.1. Actuacions policials amb relació als infants i espais de detenció

El Síndic ha rebut queixes amb relació a actuacions dels cossos policials relacionades amb infants. Els principals dèficits que s'observen fan referència a la manca d'un espai destinat específicament a la custòdia de menors en algunes comissaries, a la manca de comunicació immediata a les famílies de les detencions

de menors i, finalment, a la manca de consideració suficient de l'interès dels infants en actuacions policials adreçades no específicament als infants, però que s'han desenvolupat en presència seva.

Espais de detenció

L'article 17 de la Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors, estableix que "mentre duri la detenció, els menors han d'estar custodiats en dependències adequades i separades de les que s'utilitzin per als majors d'edat, i rebre les atencions, la protecció i l'assistència social, psicològica, mèdica i física que requereixin, tenint en compte l'edat, el sexe i les característiques individuals".

A partir de les visites realitzades pel Síndic, s'ha pogut observar que algunes comissaries de policia dels Mossos d'Esquadra no disposen d'un espai de detenció específicament destinat a la custòdia de menors, sinó que aquest és compartit amb l'espai destinat a ubicar-hi les dones. Aquest és el cas de la comissaria de l'Àrea Bàsica Policial de l'Hospitalet de Llobregat i la de Santa Coloma de Gramenet.

La normativa sobre responsabilitat dels menors és clara en aquest punt, i preveu expressament la separació entre infants i adults. Es tracta d'una regulació coherent amb la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant, que estableix, en l'article 37.3, que "tot infant privat de llibertat ha d'estar separat dels adults, tret que es consideri convenient per a l'interès primordial de l'infant".

Algunes comissaries de policia dels Mossos d'Esquadra no disposen d'un espai de detenció per a la custòdia de menors

No respectar aquesta normativa suposa una forma de maltractament institucional i de victimització secundària, contrària a la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.

Pel que fa a les dependències de la Ciutat de la Justícia, l'espai de detenció per a menors continua atenent menors de reforma, generalment infants i adolescents detinguts per la

presumpta comissió de delictes o infants i adolescents ja internats en centres de justícia juvenil i que han d'acudir a actuacions judicials, juntament amb menors de protecció, generalment infants i adolescents víctimes de maltractaments, infants i adolescents tutelats escapolits de centres de protecció i infants i adolescents estrangers no acompanyats.

En la línia de millorar les condicions d'atenció d'aquests infants, i a banda de suggerir l'habilitació d'un espai alternatiu per a l'atenció dels infants de protecció, el Síndic va recomanar a les administracions implicades que es revisessin alguns aspectes de l'atenció que es dispensava als menors de reforma i de protecció atesos en l'espai esmentat, per exemple, pel que fa a la qualitat dels àpats; que es reduís al màxim possible el temps d'estada d'aquests menors, i que es revisessin l'adequació de la dotació de personal i els circuits d'atenció dels infants escapolits de centres de protecció, a fi d'evitar-ne l'ingrés a l'espai de detenció.

La comunicació a les famílies

La Llei orgànica reguladora de la responsabilitat penal dels menors estableix que les autoritats i els funcionaris que intervinguin en la detenció d'un menor han de notificar immediatament el fet de la detenció i el lloc de la custòdia als representants legals del menor i al ministeri fiscal.

Tanmateix, en dues de les queixes rebudes al Síndic s'ha pogut constatar, després de fer les comprovacions pertinents, que aquesta comunicació no s'ha fet de forma immediata, sinó havent transcorregut un espai de temps de gairebé dues hores des de la detenció.

En aquests casos, el Síndic ha recordat al Departament d'Interior que si bé la detenció del menor també comporta altres tràmits, com ara la formalització dels drets que assisteixen el menor com a detingut, això no exclou que ambdós tràmits es puguin dur a terme de manera simultània per complir l'article 17.1 de la Llei orgànica reguladora de la responsabilitat penal dels menors.

En aquest sentit, es tracta de garantir la protecció efectiva del menor, per mitjà de la comunicació a qui en té la potestat, bo i tenint en compte l'obligació dels poders públics de proporcionar la protecció i l'assistència necessària a les famílies perquè puguin assumir plenament les seves responsabilitats, prevista

en la Llei 14/2010 sobre els drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència (art. 12.2).

La consideració especial dels infants presents en actuacions policials

El Síndic ha rebut queixes en què es plantejava el desacord amb actuacions dels Mossos d'Esquadra que no havien tingut prou en compte l'interès de menors que eren presents en actuacions policials.

Es tracta d'actuacions que no anaven específicament adreçades a infants, però en les quals ells eren presents. Una d'aquestes queixes es referia a la diligència d'entrada i d'escorcoll d'un domicili, amb l'objectiu d'efectuar la detenció d'una persona investigada per ordre judicial, la qual es va fer en presència de la filla adolescent de la persona detinguda. En un altre cas l'objecte de queixa era el tracte donat a dos infants molt petits que estaven al càrrec d'un germà adult que va ser detingut.

El Síndic ha considerat que en el primer dels casos l'actuació policial es va estendre més enllà de la persona que s'estava investigant envers la persona interessada, esposa del detingut, i la seva filla menor d'edat. Aquesta actuació policial, a més, no es va orientar a garantir una protecció efectiva de la resta de membres presents al domicili, i en particular de la menor que hi era, ni tampoc es va mirar d'impedir l'efecte contraproductiu que la pràctica d'una diligència d'aquesta dimensió pot tenir sobre la resta de residents.

S'ha recordat al Departament d'Interior l'obligació de la policia de tenir en una consideració especial els infants presents en actuacions policials

En aquest cas concret, sembla clar que per a la realització de la diligència d'entrada i escorcoll al domicili no es va valorar, amb caràcter previ, la possibilitat de la presència d'una menor al domicili i, un cop feta l'entrada, tampoc no es van tenir prou en compte les seves necessitats, atès que es va facilitar la presència d'un agent acompanyant, però, en canvi, no es va facilitar la sortida immediata de la noia, que va tenir lloc per la insistència de la mare per evitar que presenciés l'actuació policial.

Per aquest motiu, el Síndic ha recordat al Departament d'Interior que la Llei 14/2010, sobre els drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, atribueix a tots els poders públics, entre els quals s'inclou la policia, l'obligació de vetllar pel respecte efectiu dels drets dels infants i d'adequar les seves actuacions al seu contingut.

Aquesta llei també estableix l'obligació de les administracions públiques de prevenir els infants i adolescents de les situacions que són perjudicials per al seu desenvolupament i benestar.

Aquest manament d'actuar d'acord amb l'interès dels infants i prevenir situacions que els puguin perjudicar obliga totes les administracions públiques i també ha de regir les actuacions policials, que l'haurien de tenir en compte no només en les intervencions específicament adreçades a menors, sinó en qualsevol actuació en què pugui resultar afectat un infant o adolescent de manera indirecta.

D'acord amb això, el Síndic ha suggerit al Departament d'Interior que elabori un procediment normalitzat de treball que estableixi els criteris i els principals aspectes que cal tenir en compte en la pràctica de la diligència d'entrada i escorcoll, i que inclogui un protocol específic d'actuació en els casos en què hi pugui haver presència de menors al domicili.

6.2. La regulació i l'aplicació del règim sancionador als infants i adolescents

La regulació de les infraccions i l'aplicació de sancions a menors fora de l'àmbit escolar ha estat objecte de diverses queixes al Síndic. En les queixes plantejades, més enllà de la comissió o la tipificació de la infracció en si, es qüestiona la capacitat d'obrar i la responsabilitat atribuïble al menor infractor, i també les mesures aplicables atenent la seva condició de menor d'edat i la protecció que aquest fet mereix per part de l'ordenament jurídic vigent.

En l'àmbit del dret penal, la Llei orgànica 5/2000, que regula la responsabilitat penal dels menors i modifica el Codi penal, reconeix als menors als quals s'exigeix responsabilitat per la comissió de delictes o faltes el dret de gaudir dels drets que estableix la Convenció sobre els drets de l'infant i, d'acord amb això, invoca la naturalesa formalment

penal, però materialment sancionadora-educativa, del procediment i de les mesures aplicables als infractors menors d'edat.

Així, en l'exposició de motius de la llei orgànica esmentada s'afirma que la responsabilitat penal dels menors presenta, amb relació a la dels adults, un caràcter primordial d'intervenció educativa que transcendeix tots els aspectes de la seva regulació jurídica i que determina diferències considerables entre el sentit i el procediment de les sancions en un àmbit i l'altre. D'acord amb això, la Llei orgànica 5/2000 estableix, en l'article 7.3, que per a l'elecció de la mesura o mesures adequades s'ha d'atendre, de manera flexible, no només la valoració jurídica dels fets, sinó especialment l'edat, les circumstàncies personals i socials, i la personalitat i l'interès del menor.

L'exigència de responsabilitat als menors ha d'estar fonamentada en principis orientats cap a la seva reeducació

La legislació administrativa no recull sancions específiques i adequades als menors d'edat, excepte algunes lleis que, de manera fragmentària, s'hi refereixen només amb relació a infraccions lleus.

D'acord amb la doctrina del Tribunal Constitucional, l'Administració ha d'exercir la potestat sancionadora d'acord amb els principis inspiradors de l'ordre penal i, tal com s'ha apuntat, en el dret penal de menors preval, com a element determinant del procediment i de les mesures que s'adoptin, l'interès superior del menor.

Cal esmentar que algun sector doctrinal, basant-se en la distinció que fa el Codi penal entre capacitat d'obrar i capacitat de culpabilitat, i la consegüent inimputabilitat per a menors de catorze anys, conclou que tampoc no són responsables per infraccions administratives els menors d'edat inimputables segons el Codi penal, supòsit en què es basa la innovadora Llei de la potestat sancionadora de les administracions públiques del País Basc.

En qualsevol cas, sembla clar que l'exigència de responsabilitat als menors ha d'estar fonamentada en principis orientats cap a la seva reeducació, i s'ha d'impedir que la mesura en

qüestió pugui tenir un efecte contraproduent i negatiu per al menor. En aquest sentit, i tornant a la regulació en l'àmbit penal, la Llei orgànica 5/2000, entre el seu catàleg de mesures aplicables al menor, descarta la multa pel seu nul caràcter reeducador. La multa pecuniària té un clar fi econòmic en detriment de l'educatiu i, per aquest motiu, el Síndic l'ha considerat poc adequada a les finalitats de l'article 25.2 de la Constitució. D'altra banda, també cal tenir en compte que, atès que l'edat mínima d'incorporació d'un menor d'edat al mercat laboral d'acord amb la normativa laboral vigent és als setze anys, en la major part dels casos la imposició pecuniària esdevindrà ineficaç doblement en l'aspecte educatiu, ja que, a la pràctica, el menor es declararà insolvent i tindrà una sensació d'impunitat respecte de la comissió de la infracció que debilitarà encara més la funció reeducativa imposada pel legislador.

S'han d'establir mesures alternatives a la sanció pecuniària imposables a infractors menors d'edat

D'acord amb la normativa, jurisprudència i doctrina majoritària, el Síndic ha suggerit a l'Administració que en els casos en què un menor cometi una conducta sancionable es determini l'edat mínima perquè sigui considerat responsable d'una infracció en cada cas per la normativa reguladora en concret; es prevegi una graduació de les mesures que s'han d'aplicar atenent la gravetat del fet i considerant els prejudicis causats i la reincidència d'acord amb el principi de proporcionalitat, amb caràcter general i també en el cas dels menors, i s'estableixi un procediment sancionador que reculli el dret a ser escoltat del menor a qui es pretén sancionar, d'acord amb l'interès superior de l'infant que regeix tot l'ordenament jurídic.

D'altra banda, atenent la nul·la funció reeducativa de la multa, el Síndic entén que s'han d'establir mesures alternatives a la sanció pecuniària imposables a infractors menors d'edat, sempre que hi consti el consentiment del menor i es motivi adequadament per què s'aplica. Aquestes mesures commutadores de la sanció pecuniària al menor podrien ser l'amonestació simple, la participació en activitats formatives i de reeducació en valors cívics, els treballs de reparació i prestacions socials en pro de la comunitat, entre d'altres.

6.3. El tancament de centres de justícia juvenil

El maig de 2012 el Departament de Justícia va anunciar el tancament dels centres educatius de menors i joves Montilivi i Els Til·lers. Finalment, la decisió va ser ajustar el nombre de places del centre Montilivi, prescindir del pis d'inserció de Girona i mantenir oberta la unitat terapèutica del centre Els Til·lers, mentre que la resta d'unitats d'aquest centre es van suprimir.

Els motius exposats pel Departament de Justícia per fonamentar aquestes decisions van ser: la disminució progressiva del nombre de menors internats que s'observa des de l'any 2009 i que s'ha consolidat durant l'any 2012; l'estat d'algunes de les infraestructures d'aquests dos centres, que seran, precisament, les que es deixaran d'utilitzar; la necessitat de racionalitzar la despesa en l'actual conjuntura econòmica i pressupostària i, finalment, la conveniència de donar un nou impuls als programes de medi obert i de mediació per prevenir la reincidència delictiva.

En relació amb el marc normatiu, la Convenció sobre els drets de l'infant de les Nacions Unides reconeix al menor que ha infringit la llei el dret "de ser tractat d'una manera que promogui el seu sentit de dignitat i vàlua, [...] tenint en compte la seva edat i la importància de promoure que l'infant es reinsereixi en la societat" (art. 40). D'altra banda, l'Assemblea General de les Nacions Unides ha aprovat diverses regles i directrius sobre justícia de menors, entre les quals hi ha les Regles mínimes de les Nacions Unides per a l'administració de la justícia de menors (Regles de Beijing, aprovades per l'Assemblea General en la Resolució 40/33, de 29 de novembre de 1985), i també les Regles de les Nacions Unides per a la protecció de menors privats llibertat, aprovades per l'Assemblea General en la Resolució 45/113, de 14 de desembre de 1990.

Segons el Comitè de Drets de l'Infant, les regles i directrius de les Nacions Unides sobre l'administració de la justícia de menors són normes pertinents per a l'aplicació de la Convenció, en especial dels articles 37, 39 i 40, que s'hi refereixen, i moltes de les seves previsions han estat incorporades al nostre ordenament intern, per mitjà de la Llei orgànica 5/2000, reguladora de la responsabilitat penal dels menors, i de la Llei de 27/2001, de 31 de desembre, de justícia juvenil.

Les mesures proposades pel Departament de Justícia consisteixen en el tancament del centre

Els Til·lers (excepte la unitat terapèutica, que es manté) i la reducció de capacitat del centre Montilivi, que roman amb una sola unitat. La reducció de places en aquests centres es compensa amb una ampliació de la capacitat del centres Can Llupià, que duplica la seva capacitat; de L'Alzina, que incrementa el nombre de places en gairebé un 30%, i El Segre, que passa de 36-42 a 45 places.

La dimensió dels centres de justícia juvenil pot dificultar una intervenció educativa individualitzada

Tanmateix, s'observa que es produeix un increment del nombre total de places, que contrasta amb la disminució del nombre d'intervencions del sistema de justícia juvenil adduïda pel Departament de Justícia, entre altres raons, per justificar les mesures. Les dades disponibles referides a la mitjana diària de menors internats als centres, en canvi, demostren una tendència descendent, però de caràcter molt lleu.

D'altra banda, l'experiència acumulada pel Síndic en aquest àmbit ha constatat situacions de sobreocupació en determinats centres, i aquestes dades es confirmen amb les visites realitzades pel Síndic als centres durant l'any 2011 i 2012, per mitjà de les quals s'ha pogut observar que els centres Til·lers, Montilivi i Can Llupià estaven per damunt de la seva capacitat.

En definitiva, es constata que, a més del tancament de centres, les mesures proposades pel Departament de Justícia comporten un canvi en l'orientació del model, que es concreta en una reducció del nombre de centres i un increment de la capacitat dels ja existents, amb una concentració dels menors als centres Can Llupià, L'Alzina i El Segre, que augmenten el nombre de places de manera molt significativa.

Aquestes ampliacions, per l'increment de places que impliquen i per la forma en què es preveu de dur-les a terme, poden tenir un fort impacte en el tipus d'atenció que reben els menors i entren clarament en contradicció amb el model de justícia de menors que propugna la Convenció i el nostre marc normatiu, ja que s'allunyen de les recomanacions internacionals (que propugnen centres petits) perquè agrupen els menors en pocs centres de gran capacitat.

Així, les Regles de l'Assemblea General de Nacions Unides per a la protecció dels menors privats de llibertat recomanen que “el nombre de

menors ingressats als centres tancats sigui prou reduït perquè el tractament pugui tenir caràcter individual” (30), i també que s'estableixin “petits centres de detenció i s'integrin en l'entorn social, econòmic i cultural de la comunitat”.

D'altra banda, la Llei de justícia juvenil, quan regula els principis que han de regir l'activitat dels centres (art.16), preveu que “la vida en el centre ha de prendre com a referència la vida en llibertat, i ha de reduir al màxim els efectes negatius que l'internament pot comportar per als menors o els joves o per a les famílies respectives”.

Més enllà del model, la dimensió dels centres de justícia juvenil també té una incidència negativa en la intervenció educativa que es duu a terme amb els menors i en el caràcter individualitzat que ha de tenir, tal com estableix la Llei 27/2001, de justícia juvenil.

Aquest caràcter individualitzat de la intervenció pot quedar afectat per la grandària dels centres, tot i que es mantingui la ràtio de professionals, ja que l'atenció individualitzada es contraposa a la massificació i ha de permetre la relació afectiva i educativa amb els menors i joves perquè es puguin reinserir.

L'increment de places previst en alguns centres també afecta negativament el dret a la intimitat dels menors, ja que, si bé ha de comptar amb un increment correlatiu del nombre de professionals, és previst que es dugui a terme augmentant el nombre de menors i joves en els espais ja existents.

En el cas del Centre Can Llupià es va informar el Síndic que el centre havia estat dissenyat per a una capacitat que duplica l'actual, però durant la visita del Síndic es va poder observar que aquest augment de capacitat es duu a terme duplicant el nombre de menors i joves que ocupen les habitacions, que passen de dos nois a quatre, mitjançant la utilització de lliteres.

L'espai disponible no sembla suficient des del punt de vista del dret a la intimitat i a tenir un espai propi i les seves pertinences, tenint en compte que els menors i els joves resideixen al centre i hi poden fer llargues estades, en funció de la mesura establerta judicialment, que pot ser d'anys.

En aquest sentit, el Síndic recorda que el marc normatiu vigent reconeix als menors el dret a la intimitat en totes les situacions, i les recomana-

cions formulades per les Regles de les Nacions Unides per a la protecció dels menors privats de llibertat estableixen que el disseny dels centres de justícia juvenil ha de tenir degudament en compte la necessitat d'intimitat de l'infant, i també estableixen que els locals per dormir han de consistir en dormitoris per petits grups o en dormitoris individuals, tenint presents les normes del lloc.

En compliment d'aquesta previsió, el Reial decret 1774/2004, de 30 de juliol, pel qual s'aprova el Reglament de la Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors, estableix que "el menor internat ocupa, com a norma general, una habitació individual".

L'increment de places en alguns centres afecta negativament el dret a la intimitat dels menors

Finalment, també cal fer esment de l'impacte que l'increment de nois en un mateix espai físic pot comportar en el clima i el funcionament dels centres. La reforma proposada implica duplicar o incrementar en un terç la població de centres que ja estan en funcionament, sense un increment de l'espai físic. La major concentració d'adolescents i joves pot obligar a adoptar més mesures de seguretat i, en aquest sentit, fer que objectiu de seguretat prevalgui respecte d'una contenció més educativa i el principi de similitud amb la vida quotidiana que ha de regir els centres.

Per això, el Síndic ha recomanat al Departament de Justícia:

1. Que se suspengui la decisió de tancar el centre Els Til·lers i de reduir les places al centre Montilivi, mentre no es pugui fer efectiva

la creació de nous centres o la realització de les millores considerades necessàries en l'estructura d'aquests.

2. Que es reconsideri la decisió d'ampliar la capacitat dels centres educatius de menors del Departament de Justícia Can Llupià, El Segre i L'Alzina, de manera que aquests puguin mantenir la seva capacitat actual.

3. Que es mantingui l'impuls als programes de medi obert i de mediació per prevenir la reincidència.

4. Que es garanteixi el caràcter educatiu individualitzat de la intervenció amb els menors en centres, mitjançant l'adopció dels requisits que ho faciliten, referits a:

- la dimensió dels centres: la individuació de l'atenció en un centre està directament relacionada amb el nombre de residents. Malgrat que l'Administració garanteix l'augment de l'equip educatiu en proporció a l'increment de nois als centres on seran traslladats, aquesta mesura, en si mateixa, no evita la massificació ni les limitacions que imposa. En aquest sentit, cal fer constar que la massificació és un obstacle per a l'atenció individualitzada.

- model organitzatiu: estretament relacionat amb l'anterior, l'organització del centre de menys dimensions permet un tracte afectiu i personalitzat als interns, elements indispensables en un procés de reinserció educativa, i més especialment en el cas dels adolescents i joves, la personalitat dels quals es troba en desenvolupament i sovint requereix un tracte que conciliï la fermesa de les normes amb la flexibilitat de la personalització.

- el dret a la intimitat dels menors: relacionat amb la possibilitat de gaudir d'espais propis, tant físics com temporals, i de no estar ni ells ni els seus objectes exposats a tothora a la vista dels altres.

PRINCIPALS RECOMANACIONS SOBRE TORTURA, TRACTES DEGRADANTS, PRIVACIÓ DE LLIBERTAT I ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA DE MENORS

La regulació i l'aplicació del règim sancionador als infants i adolescents

El Departament de Justícia hauria de:

- Determinar l'edat mínima perquè els menors puguin ser considerats responsables d'infraccions administratives.
- Garantir el dret de l'infant a ser escoltat dins el procediment.
- Preveure sancions que tinguin un contingut educatiu, en funció de l'edat i el nivell de maduresa, alternatives a la sanció pecuniària, com ara l'amonestació simple, la participació en activitats formatives i de reeducació en valors cívics, i els treballs de reparació i prestacions socials en pro de la comunitat.
- Graduar les sancions tenint en compte la gravetat dels fets, però també l'edat del menor i les seves circumstàncies.

Espais de detenció

Els departaments de Justícia i d'Interior haurien d':

- Habilitar un nou espai d'espera adequat per a l'atenció dels menors de protecció, diferent de l'ubicat actualment a les dependències de la Ciutat de la Justícia, i diferenciat de l'espai de detenció.
- Habilitar un espai adequat d'atenció als infants i als adolescents a les comissaries dels Mossos d'Esquadra.

Tancament de centres de justícia juvenil

El Departament de Justícia hauria de:

- Suspendre la decisió de tancar el centre Els Til·lers i de reduir les places al centre Montilivi, mentre no es pugui fer efectiva la creació de nous centres o la realització de les millores considerades necessàries en l'estructura d'aquests.
- Reconsiderar la decisió d'ampliar la capacitat dels centres educatius de menors del Departament de Justícia Can Llupià, El Segre i L'Alzina, de manera que aquests puguin mantenir la seva capacitat actual.
- Mantenir l'impuls als programes de medi obert i de mediació per prevenir la reincidència.
- Garantir el caràcter educatiu individualitzat de la intervenció amb els menors en centres.

IV. RECOMANACIONS

IV. RECOMANACIONS

1. PRINCIPIS GENERALS

L'interès superior de l'infant (art. 3)	127
La regulació dels serveis d'atenció als infants de zero a tres anys	127
Dret de l'infant a ser escoltat (art. 12)	127
Escolta en casos de separacions conflictives	127
Escolta dels infants en el sistema de protecció com a base per adoptar les mesures que els afecten.....	127

2. DRETS DE PROTECCIÓ

Dret a tenir un contacte regular amb els pares (art. 9)	127
Obligacions comunes dels pares i l'assistència de l'Estat en el desenvolupament de l'infant (art. 18)	127
Serveis adreçats a garantir els drets dels infants en cas de separacions conflictives	127
Protecció contra tota forma de violència (art. 19)	128
Protocol marc d'actuacions en casos d'abusos sexuals i altres maltractaments greus a menors.....	128
Situacions de maltractament derivat de les separacions conflictives	128
Afectació de la situació escolar dels infants en supòsits de separacions conflictives de parella	128
L'assetjament escolar entre iguals als centres escolars	129
Infants privats de l'entorn familiar i dret a un examen periòdic del tractament (art. 20 i 25)	129
Sortida del sistema protector dels infants i dels adolescents tutelats per l'Administració i acompanyament en la transició a la majoria d'edat	130
L'adopció (art. 21)	130
Estudi de valoració de la idoneïtat dels adoptants	130
Seguiment postadoptiu	130

Infants refugiats o sol·licitants d'asil i menors estrangers no acompanyats (art. 22) . . .	131
Procés de determinació de l'edat dels menors estrangers no acompanyats	131

3. DRETS DE PROVISIÓ

Infants amb discapacitats (art. 23)	131
Dret a la salut i als serveis sanitaris (art. 24)	131
Dret a un nivell de vida adequat (art. 27)	132
Garantia del dret a un nivell de vida adequat	132
Insuficiència de les transferències econòmiques destinades a la lluita contra la pobresa infantil	132
Incidència dels problemes de gestió de les prestacions econòmiques en les situacions de pobresa infantil	132
Dret a l'educació (art. 28 i 29)	132
Distribució equilibrada de l'alumnat en el sistema educatiu i admissió en condicions d'igualtat	132
La gratuïtat de l'educació	133
L'educació en condicions de qualitat	133
Accessibilitat per a tothom a l'educació no obligatòria	133
L'aplicació de la potestat disciplinària en l'àmbit escolar	134
L'autonomia dels centres i els drets de l'alumnat	134
Dret al joc, al descans i a les activitats recreatives i culturals (art. 31)	134
Reconeixement del dret de l'infant al lleure	134
Foment de l'accessibilitat econòmica a les activitats de lleure educatiu	134
Tortura, tractes degradants, privació de llibertat i administració de la justícia de menors (art. 37 i 40)	135
La regulació i l'aplicació del règim sancionador als infants i adolescents	135
Espais de detenció	135
Tancament de centres de justícia juvenil	135

RECOMANACIONS DE L'INFORME

1. PRINCIPIS GENERALS

INTERÈS SUPERIOR DE L'INFANT (art. 3)

Tots els organismes competents en matèria d'infància haurien de:

- Garantir que l'interès superior de l'infant és el principi inspirador de les decisions i les actuacions adoptades per les institucions públiques o privades encarregades de protegir-lo i d'assistir-lo o per l'autoritat judicial o administrativa, d'acord amb l'article 5.3 de la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.

La regulació dels serveis d'atenció als infants de zero a tres anys

Els departaments d'Ensenyament i de Benestar Social i Família haurien de:

- Fixar una nova regulació que inclogués els serveis d'atenció a la primera infància que funcionen de manera anàloga a escoles bressol i ludoteques sense autorització administrativa, i que preveïés tant les condicions de qualitat de l'atenció dels infants com les responsabilitats competencials de les diverses administracions que els han de supervisar.

DRET DE L'INFANT A SER ESCOLTAT (art. 12)

Escolta en casos de separacions conflictives

Tots els organismes competents en matèria d'infància haurien de:

- Garantir la formació especialitzada de jutges, fiscals i advocats per assegurar que es respecten els processos d'escolta d'infants i adolescents.
- Assegurar el coneixement de jutges, fiscals i advocats de la figura de la mediació, a fi d'estendre'n la pràctica amb l'objectiu de preservar la comunicació entre les parts, en interès superior dels infants i adolescents implicats en la ruptura conflictiva dels seus pares.

Escolta dels infants en el sistema de protecció com a base per adoptar les mesures que els afecten

El Departament de Benestar i Família hauria d':

- Establir mecanismes per assegurar l'escolta dels infants i adolescents tutelats per l'Administració, tant de manera directa com de manera indirecta, a fi de fer una anàlisi rigorosa de la seva situació personal i de plantejar la proposta de mesura de protecció més adequada, i també el règim de visites i sortides des de la perspectiva del que li és més beneficiós, prioritzant-ho per sobre de qualsevol altre interès.

2. DRETS DE PROTECCIÓ

DRET A TENIR UN CONTACTE REGULAR AMB ELS PARES (art. 9)

El Departament de Benestar i Família hauria de:

- Consolidar una efectiva coordinació i actuació integrada entre els agents que intervenen en aquest àmbit, a fi que l'establiment de les visites tingui en compte l'interès superior de l'infant o adolescent, d'acord amb la valoració de la relació i el vincle afectiu amb els pares, l'impacte emocional i psicològic de les visites, i la manifestació del desig de l'infant o adolescent, a través d'una escolta adequada a la seva edat.
- Incrementar la supervisió dels serveis de punts de trobada, amb la finalitat d'assegurar un treball de qualitat dels professionals que hi treballen que garanteixi l'interès superior dels infants i adolescents.

OBLIGACIONS COMUNES DELS PARES I L'ASSISTÈNCIA DE L'ESTAT EN EL DESENVOLUPAMENT DE L'INFANT (art. 18)

Serveis adreçats a garantir els drets dels infants en cas de separacions conflictives

El Departament de Benestar i Família hauria de:

- Garantir l'existència i el manteniment dels espais familiars, que aconsegueixen una tasca molt important per prevenir una criança inadequada, ofereixen suport parental i permeten evitar situacions de desprotecció.

- Adequar els requisits per accedir als ajuts econòmics individuals per a famílies amb dificultats socioeconòmiques als objectius que persegueixen aquests ajuts, de manera que tinguin relació directa amb l'interès de l'infant afectat.
- No utilitzar la denegació dels ajuts econòmics per a l'accés dels infants a serveis o activitats per aconseguir el compliment de l'exercici de les funcions parentals, de manera que els infants no puguin resultar afectats per la denegació basada en un exercici inadequat de la pàtria potestat dels seus pares.
- Millorar la implicació i l'actuació dels equips dels serveis socials d'atenció primària en l'àmbit de la prevenció del risc i la coordinació de la DGAIA.
- Garantir jurídicament la consideració de la pobresa com a risc social.

PROTECCIÓ CONTRA TOTA FORMA DE VIOLÈNCIA (art. 19)

Protocol marc d'actuacions en casos d'abusos sexuals i altres maltractaments greus a menors

Tots els organismes competents en matèria d'infància haurien de:

- Garantir l'aplicació del Protocol bilateral entre el Departament de Benestar Social i Família i el Departament d'Ensenyament mitjançant la conscienciació dels equips docents sobre la necessitat i la utilitat del protocol; la formació teòrica i pràctica dels docents respecte dels signes de maltractament i abús, i l'establiment d'un circuit intern per abordar les sospites o certes de maltractament i abús en els alumnes.
- Adoptar mesures concretes per evitar la victimització secundària dels infants.
- Instaurar programes de prevenció específica contra situacions d'abús sexual i maltractament d'infants o adolescents en centres.
- Continuar impulsant la constitució de taules sectorials d'atenció a la infància en les quals participin representants de tots els serveis del territori que treballen amb els infants, d'acord amb la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.

- Assegurar una formació especialitzada i continuada sobre les situacions de maltractament als equips i als professionals dels serveis d'atenció social primària, d'atenció a la infància i l'adolescència, d'atenció bàsica de salut, dels centres escolars, dels serveis de lleure, etc., per assegurar la detecció del maltractament infantil i l'inici de les actuacions per protegir els infants.

Situacions de maltractament derivat de les separacions conflictives

Tots els organismes competents en matèria d'infància haurien de:

- Garantir una major formació especialitzada sobre els processos de ruptura conflictiva de parella de tots els agents implicats (jutges, fiscals, advocats, equips d'atenció social primària, equips d'atenció a la infància i l'adolescència, etc.).
- Assegurar una intervenció integral i coordinada entre els múltiples agents implicats des de la perspectiva dels drets dels infants i adolescents.
- Garantir la intervenció de la DGAIA en les situacions de ruptura conflictiva de parella amb fills en cas que les valoracions tècniques pertinents i l'estudi de la situació de l'infant indiquin que està en una situació de risc.

Afectació de la situació escolar dels infants en supòsits de separacions conflictives de parella

Tots els organismes competents en matèria d'infància haurien de:

- Vetllar perquè en els convenis reguladors de separació o en les resolucions judicials corresponents es determini quin és el centre educatiu on ha de romandre escolaritzat l'infant i el procediment que s'ha de seguir, si escau, per canviar de centre.
- Promoure la mediació per assolir acords en benefici de l'interès dels infants davant l'existència de desacords entre els progenitors en relació amb l'escolarització dels infants.
- Prioritzar la tramitació dels procediments judicials que han de resoldre les incidències sorgides en relació amb l'escolarització dels infants per evitar situacions de manca d'escolarització.

El Departament d'Ensenyament hauria de:

- Comunicar a la Fiscalia les situacions de manca d'escolarització d'alumnes per desacord entre els progenitors respecte al centre.

L'assetjament escolar entre iguals als centres escolars

El Departament d'Ensenyament hauria de:

- Promoure de manera efectiva mecanismes d'escolta i de participació dels alumnes per crear un clima cooperatiu a l'aula.
- Fomentar l'aplicació de mesures de mediació i d'assessorament en casos d'assetjament entre companys per propiciar la implicació dels alumnes en la reconducció de la situació.
- Incrementar la formació específica i continuada dels docents per prevenir aquest tipus de situacions i millorar-ne l'abordatge.
- Treballar amb l'alumnat les normes bàsiques de convivència en totes les classes i tots els cursos.
- Treballar amb els centres educatius la redacció dels plans de convivència i assegurar-ne l'aplicació efectiva.
- Promoure mecanismes d'informació i d'orientació a les famílies per millorar la col·laboració família-escola com un dels factors clau de la convivència escolar si es volen superar molts dels problemes detectats.
- Revisar els procediments d'observació, de valoració i d'intervenció que empren els centres davant les situacions en què s'observa un patiment d'un alumne relacionat amb l'actuació dels companys de classe, amb una supervisió adequada per part de la Inspecció educativa.
- Assegurar l'organització i la supervisió educativa de tots els temps i els espais escolars (transport, menjador, pati, etc.), a fi de garantir que el personal no docent tingui les habilitats adequades per estar al capdavant d'aquests espais, d'acord amb els drets dels infants i adolescents.

INFANTS PRIVATS DE L'ENTORN FAMILIAR I DRET A UN EXAMEN PERIÒDIC DEL TRACTAMENT (art. 20 i 25)

El Departament de Benestar i Família hauria de:

- Continuar amb el procés de reconversió dels centres residencials de més de 25 places en centres petits.
- Potenciar polítiques actives de provisió de famílies acollidores alienes per a infants tutelats mitjançant la difusió de la necessitat dels infants de ser acollits per una família, i la sensibilització, la promoció i l'acompanyament de les famílies que ja hi participen.
- Assegurar que s'adopten tots els mecanismes necessaris per evitar el perllongament de l'acolliment en centre en el cas dels infants pendents d'assignació d'una família d'acolliment.
- Garantir la suficiència de recursos humans, la formació especialitzada dels professionals, la participació i l'escolta activa de l'infant o de l'adolescent, la reflexió en equip, i la coordinació amb tots els professionals i serveis en els processos de revisió i supervisió de les mesures de protecció dels infants tutelats per l'Administració pública per assegurar el compliment del dret dels infants a la revisió periòdica de la seva situació.
- Valorar el desinternament d'infants i adolescents dels centres residencials i dels centres d'acolliment i el retorn de les funcions tutelars als pares, des de l'òptica de l'interès de l'infant per sobre de qualsevol altre.
- Adoptar les mesures de desinternament i retorn a casa dels infants tutelats amb els suports necessaris per assegurar la cobertura de les seves necessitats bàsiques, per mitjà de l'abonament de la prestació econòmica per a infants en situació de risc en el moment de la sortida del recurs residencial, i del seguiment i l'acompanyament per fer possible el compliment del compromís socioeducatiu.
- Estudiar rigorosament les circumstàncies personals i familiars dels infants susceptibles de ser retornats al país d'origen dels seus pares en acolliment en família extensa i garantir que es compleixen els requisits establerts en l'article 127 de la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.
- Adoptar mesures urgents per disposar de més famílies acollidores alienes que facin possible que els infants i adolescents amb proposta d'acolliment puguin gaudir d'aquest recurs.
- Estudiar la forma perquè les famílies acollidores alienes siguin adequades per tenir cura de les necessitats i les situacions personals i familiars dels infants tutelats, per tal que tots els infants

amb proposta d'acolliment tinguin accés a aquest recurs.

- Fer una aposta decidida per engegar el Programa de famílies acollidores professionals, formades i capacitades per acollir els infants i els adolescents en situació de desemparament.
- Crear un CREI per a noies i promoure la capacitat de centres amb capacitat de contenció de les problemàtiques personals dels adolescents que es troben sota tutela de l'Administració.
- Avançar en l'aplicació del projecte "La meua família m'acull", amb l'adopció dels recursos necessaris, que estaven pendents de determinar-se per a l'any 2012 en el moment de la presentació del programa.
- Considerar la conveniència de la progressiva creació de cases d'infants com a substitució d'antics models de centres residencials.

Sortida del sistema protector dels infants i dels adolescents tutelats per l'Administració i acompanyament en la transició a la majoria d'edat

El Departament de Benestar Social i Família hauria de:

- Revisar els requisits per accedir al programa ASJTET, a fi de millorar-ne l'accessibilitat i maximitzar l'impacte de les actuacions d'acompanyament a la transició a la majoria d'edat.
- Desenvolupar actuacions d'acompanyament en el procés de desinternalització del sistema de protecció a la infància dels joves estrangers no acompanyats que són expulsats del sistema per una majoria d'edat decretada per proves mèdiques.
- Garantir una oferta suficient de dispositius d'atenció per a joves estrangers no acompanyats que abandonen el sistema protector, d'una banda; i de l'altra, territorialitzar l'oferta de dispositius promovent la coresponsabilitat de les diverses administracions (autonòmica i locals) per evitar concentrar les actuacions a la ciutat de Barcelona i al recurs residencial promogut pel Consorci de Serveis Socials de Barcelona.
- Planificar, per mitjà del Projecte educatiu individual (PEI), en el cas dels joves residents en CRAE; per mitjà d'un pla individualitzat ad hoc, en el cas dels joves residents en centres d'acollida, o per mitjà de mesures integrades en el Projecte educatiu de centre (PEC), el procés de

desinternalització dels joves estrangers no acompanyats per majoria d'edat, i preparar-los adequadament per a aquest procés, amb protocols de derivació efectius i funcionals amb els recursos que ofereix la xarxa d'adults, i amb l'objectiu de garantir l'atenció adequada de les necessitats d'aquests joves.

- Elaborar un protocol de derivació amb el SAIER en què la DGAIA (o centre residencial en què es trobin aquests joves) trameti un informe detallat de derivació, cas per cas, i coordini amb aquest servei els temps del procés de desinternalització, per garantir una atenció adequada de les necessitats socials bàsiques d'aquests joves (especialment dels joves que, malgrat la seva majoria d'edat mèdica determinada per les proves corresponents, presentin dèficits importants d'autonomia).

L'ADOPCIÓ (art. 21)

Estudi de valoració de la idoneïtat dels adoptants

El Departament de Benestar Social i Família hauria de:

- Revisar els tests psicològics i les valoracions d'idoneïtat i fer més reflexiu el procés de valoració de la idoneïtat per millorar la preparació de les futures famílies adoptives per minimitzar la possibilitat de fracàs.
- Assegurar una formació continuada i una preparació àmplia i especialitzada dels professionals que intervenen en l'estudi de la idoneïtat, i també millorar la qualitat de l'atenció d'aquests professionals envers les persones que se sotmeten a estudi.
- Garantir mecanismes de supervisió de les ICIF perquè l'actuació tècnica durant tot el procés sigui curosa, ètica i professional.

Seguiment postadoptiu

El Departament de Benestar Social i Família hauria de:

- Fomentar el recurs específic postadoptiu, d'acord amb l'interès superior dels infants i adolescents adoptats per garantir una prevenció i un seguiment adequats, i enfortir l'acompanyament de les famílies adoptives per evitar ingressos d'infants i adolescents adoptats en centres.

- Potenciar el treball en xarxa per tal que, des d'un punt de vista transversal i preventiu, es treballi amb les escoles, els pediatres, els CSMIJ, els CDIAP, etc., a fi d'intercanviar informació i tenir el màxim coneixement de la complexitat de l'adopció i de les necessitats que poden presentar els infants adoptats.

INFANTS REFUGIATS O SOL·LICITANTS D'ASIL I MENORS ESTRANGERS NO ACOMPANYATS (art. 22)

Procés de determinació de l'edat dels menors estrangers no acompanyats

El Departament de Benestar i Família, si escau, en coordinació amb el Departament d'Interior i la Fiscalia, hauria de:

- Revisar el protocol d'atenció dels infants estrangers no acompanyats existent actualment per complir l'article 190.1 del Reglament d'estrangeria, de manera que els infants sobre els quals no hi hagi dubtes de la seva minoria d'edat no siguin posats a disposició del Ministeri Fiscal perquè se'ls determini l'edat per mitjà de proves mèdiques.
- Regular en què consisteix l'atenció immediata mentre dura el procés de determinació de l'edat, des d'una perspectiva comprensiva dels drets dels infants, i vetllar per garantir l'acompanyament adequat d'aquests joves en el procés de determinació de l'edat.

El Departament de Justícia, en coordinació amb la Fiscalia, hauria de:

- Garantir l'assistència lletrada d'ofici als menors que són objecte d'un procés de determinació de l'edat en el marc dels convenis signats entre l'Administració de justícia i els col·legis d'advocats, i donar garanties jurídiques als joves a qui s'ha determinat la majoria d'edat d'oposició al resultat de les proves i de sol·licitud de proves complementàries per a la revisió del resultat, si escau.
- Modificar els protocols establerts per a la determinació de l'edat dels joves estrangers no acompanyats, amb el propòsit que els metges forenses de l'Institut de Medicina Legal de Catalunya determinin en primera instància quines proves s'han de realitzar en el procediment de determinació de l'edat.
- Incorporar, a través de l'Institut de Medicina Legal de Catalunya i l'Hospital Clínic, els marges

d'error en els informes mèdics i forenses de determinació de l'edat de joves estrangers no acompanyats, d'acord amb els criteris establerts en la Trobada de Fiscals Especialistes en Menors i Estrangeria, que va tenir lloc a Madrid en data 20 d'abril de 2010, i en el document *Recomendaciones sobre métodos de estimación forense de la edad de los menores extranjeros no acompañados. Documento de Consenso de Buenas Prácticas entre los Institutos de Medicina Legal de España.*

3. DRETS DE PROVISIÓ

INFANTS AMB DISCAPACITATS (art. 23)

Tots els organismes competents en matèria d'infància haurien de:

- Prendre mesures perquè els infants i els adolescents amb discapacitat tinguin accés als diversos serveis en condicions d'igualtat amb els altres infants i adolescents en tots els àmbits en què es desenvolupa la seva vida quotidiana.
- Avançar en l'assignació dels suports en recursos humans necessaris per a l'atenció adequada dels alumnes amb necessitats educatives especials en cada escola ordinària, d'acord amb la valoració de l'escola i la dels serveis educatius del territori, per fer possible l'educació inclusiva.
- Implantar les USEE d'acord amb l'estudi de valoració de les necessitats del territori per garantir l'atenció dels alumnes per als quals l'EAP ha indicat aquest tipus d'escolarització.
- Estudiar les necessitats d'atenció de logopèdia en cada centre i prendre mesures per donar cobertura a aquestes necessitats.
- Adoptar mesures per assegurar l'atenció dels infants als CDIAP fins que ho necessitin, dins de la franja de zero a sis anys.
- Mantenir la previsió de reconvertir els CEE en centres de referència per a les escoles ordinàries com a mecanisme de suport per fer efectiva l'escolarització inclusiva dels alumnes amb discapacitats.

DRET A LA SALUT I ALS SERVEIS SANITARIS (art. 24)

El Departament de Salut, en coordinació amb els departaments de Benestar i Família i d'Ensenyament, hauria de:

- Prendre mesures per escurçar els terminis per a les visites d'especialistes als infants, un cop derivats pel metge de capçalera, especialment en els casos en què es classifiquen com a prioritàries.
- Estudiar les necessitats de places d'atenció en unitats hospitalàries i residencials per a adolescents amb problemes greus de salut mental i prendre mesures per adaptar l'oferta a les necessitats resultants.
- Mantenir la Comissió de Coordinació Interdepartamental dels departaments de Salut i d'Ensenyament per fer el seguiment de la cobertura de les necessitats de salut dels alumnes.
- Facilitar formació especialitzada als docents que atenen les USEE.

DRET A UN NIVELL DE VIDA ADEQUAT (art. 27)

Garantia del dret a un nivell de vida adequat

El Departament de Benestar Social i Família hauria de:

- Desplegar normativament el dret dels infants a un nivell de vida adequat i establir criteris que assegurin l'accés efectiu dels infants a aquestes condicions bàsiques.

Insuficiència de les transferències econòmiques destinades a la lluita contra la pobresa infantil

El Departament de Benestar Social i Família, en coordinació amb les diferents administracions locals i entitats socials, hauria de:

- Determinar la renda de suficiència econòmica de què ha de disposar una família per garantir l'accés de qualsevol infant als mínims establerts del dret de l'infant a un nivell de vida adequat, i crear una prestació específica condicionada a la renda per garantir aquests ingressos mínims, tenint present la previsió de l'Estatut d'autonomia de Catalunya relativa al dret de les persones o famílies que es troben en situació de pobresa a accedir a una renda garantida de ciutadania que els assegurí els mínims d'una vida digna (art. 24.3).
- Prioritzar la despesa social en polítiques adreçades a la infància i garantir que les restriccions pressupostàries no afectin l'àmbit de la infància.

- Impulsar el disseny d'un pla integral contra la pobresa infantil a Catalunya o de plans territorials.

Incidència dels problemes de gestió de les prestacions econòmiques en les situacions de pobresa infantil

Els departaments de Benestar Social i Família i d'Ensenyament, juntament amb l'Administració local, haurien de:

- Configurar un sistema integrat de prestacions econòmiques per combatre la pobresa infantil i crear una comissió interdepartamental i interadministrativa que tingui per objectiu específic analitzar de manera conjunta les diverses prestacions existents i identificar possibles millores que s'hi puguin introduir, la qual cosa és fonamental per poder combatre amb més eficàcia i intensitat la pobresa infantil.
- Evitar els retards en la concessió dels diversos ajuts adreçats a combatre les situacions de pobresa infantil, tant els que gestionen els departaments d'Ensenyament i de Benestar Social i Família de la Generalitat de Catalunya com els consells comarcals i altres administracions locals.

DRET A L'EDUCACIÓ (art. 28 i 29)

Distribució equilibrada de l'alumnat en el sistema educatiu i admissió en condicions d'igualtat

El Departament d'Ensenyament hauria de:

- Desenvolupar un nou decret d'admissió d'alumnat que incorpori nous instruments per combatre la segregació escolar, a banda de mantenir els existents.
- Reforçar les funcions de les comissions de garanties d'admissió i de les oficines municipals d'escolarització en la gestió de la matrícula fora de termini i assegurar que empren tots els instruments disponibles, a fi de distribuir equitativament entre centres l'alumnat amb necessitats educatives específiques.
- Estudiar l'efecte que poden tenir els nous models de zonificació escolar, amb zones úniques o àrees més grans, en la lluita contra la segregació escolar i les formes d'aprofitar la zonificació escolar com a instrument per combatre aquest fenomen.

- Evitar generalitzar les ampliacions de ràtio en el procés ordinari d'admissió previstes en el Reial decret llei 14/2012, a fi de preservar el marge d'actuació de què disposa l'Administració educativa en l'ús de les ampliacions de ràtio com a instrument per fomentar l'escolarització equilibrada de la matrícula fora de termini, i ponderar els efectes que té en l'equitat del sistema la decisió d'ampliar ràtios en determinats centres.

- Suprimir, en l'elaboració d'un nou decret d'admissió d'alumnat, el criteri complementari de tenir una malaltia crònica que afecti el sistema digestiu, endocrí o metabòlic o el criteri que discrimina positivament l'alumnat que hagi tingut progenitors o germans escolaritzats al centre per al qual es presenta la sol·licitud.

- Afegir al nou decret d'admissió d'alumnat un nou criteri per garantir el dret preferent d'escolarització d'infants en situació de desemparament o acolliment, previst per la Llei 14/2010, sobre els drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, o un criteri de renda més ampli, no restringit només als perceptors de les rendes mínimes d'inserció.

- Regular específicament el procés d'admissió d'alumnat a l'educació infantil de primer cicle, també per a les admissions que es produeixen fora de termini, un cop la llista d'espera ha perdut vigència.

La gratuïtat de l'educació

El Departament d'Ensenyament hauria de:

- Desplegar les previsions de la LEC per assegurar l'equitat i fer efectiva la gratuïtat dels ensenyaments obligatoris i dels declarats gratuïts, garantir el caràcter no lucratiu i la voluntarietat de la participació dels alumnes a les activitats complementàries, i regular l'establiment d'ajuts per accedir-hi en situacions socials o econòmiques desfavorides, tal com estableix l'article 50.3 de la LEC.

- Desenvolupar, amb el suport de la Inspecció d'Educació, actuacions específiques per evitar casos d'alumnat amb dificultats econòmiques escolaritzats en centres concertats que sol·liciten un canvi de centre per raons econòmiques, o també alumnes que no romanen al centre durant l'activitat complementària per les dificultats de sufragar-ne el cost.

- Incrementar la inversió en ajuts de menjador escolar en funció de les necessitats socials i

econòmiques existents, i condicionar la partida pressupostària a les condicions objectives de vida de les famílies, de manera que, com més augmenti el nombre de famílies amb necessitat objectiva de rebre ajut, més augmenti la despesa pública en aquest concepte.

- Eliminar els requisits de residència mínima en l'accés als ajuts de menjador escolar establerts per determinats municipis en les seves convocatòries pel seu caràcter discriminatori.

L'educació en condicions de qualitat

El Departament d'Ensenyament hauria de:

- Garantir que la dotació pressupostària assignada als centres preservi el principi de suficiència i estabilitat pressupostària, previst en l'ordenament jurídic vigent, que ha de regir la gestió dels recursos públics del sistema educatiu, especialment als centres amb una especial complexitat socioeducativa.

- Assegurar una provisió adequada de recursos econòmics, materials i humans als centres amb una composició social menys afavorida i amb més concentració de necessitats educatives específiques, on l'exercici del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats està menys garantit, i assegurar-los un tracte especial a l'hora d'aplicar mesures d'austeritat.

- Analitzar de manera sistemàtica els efectes que les decisions adoptades en la gestió de personal poden generar sobre l'atenció educativa i adoptar les mesures correctores o compensatòries que escaiguin, en cas que se'n verifiquin efectes negatius.

- Planificar, encara que sigui amb un retard afegit, els processos constructius dels centres pendents de construcció o reforma, prestant una atenció especial als centres amb més concentració de necessitats educatives específiques, i donar a conèixer a la comunitat escolar corresponent la previsió de temps en què el centre iniciarà l'activitat a les noves instal·lacions o podrà normalitzar la seva situació infraestructural.

Accessibilitat per a tothom a l'educació no obligatòria

El Departament d'Ensenyament hauria de:

- Mantenir l'increment de places públiques d'escola bressol als municipis en què la demanda

de places és superior a l'oferta, atesa la importància de l'escolarització en la primera infància.

- Adoptar les mesures necessàries perquè aquest increment no es faci per mitjà d'augment del nombre d'infants per grup, com ha estat el cas de Barcelona, tenint en compte que les ràtios actualment vigents se situen entre les més altes del nostre entorn.

- Establir mecanismes de control i supervisió de les escoles externalitzades que incideixin en els aspectes pedagògics i de qualitat de l'atenció educativa, i també en els elements que condicionen la qualitat de la provisió del servei (experiència dels professionals, condicions laborals, rotació dels professionals, etc.).

- Assegurar que als municipis on conviuen els dos models, com és el cas de Barcelona, la qualitat de la provisió del servei de les escoles bressol externalitzades sigui equiparable a la de les escoles bressol que es gestionen de manera directa.

L'aplicació de la potestat disciplinària en l'àmbit escolar

El Departament d'Ensenyament hauria de:

- Garantir que l'aplicació de sancions en l'àmbit escolar s'ajusta a la normativa que regula els drets dels alumnes i el procediment sancionador, que aquesta normativa és coneguda pels centres i que la Inspecció educativa vetlla perquè es compleixi.

- Assegurar que s'escolten els alumnes i les seves famílies en aquests procediments, i que es té en compte la situació personal, familiar i social dels menors, especialment en el cas d'alumnes que pateixen algun tipus de trastorn.

- Garantir que no se sancionen els alumnes per fets atribuïbles als seus progenitors, com ara retards en el pagament de sortides o excursions.

- Promoure la imposició de sancions de caràcter educatiu alternatives a l'expulsió temporal o definitiva, en especial de caràcter reparador.

- Vetllar perquè l'adopció de mesures cautelars es faci de manera excepcional i motivada, quan

concorrin les circumstàncies de perjudici a l'alumne o a tercers que preveu la norma, i no com una bestreta de les sancions.

- Assegurar l'escolarització immediata en un altre centre dels alumnes que han estat expulsats definitivament d'una escola o institut.

L'autonomia dels centres i els drets de l'alumnat

El Departament d'Ensenyament hauria de:

- Prendre les mesures necessàries perquè les cartes de compromís dels centres no contravinguin el principi de gratuïtat dels ensenyaments obligatoris i la prohibició d'imposar l'obligació de fer aportacions que preveu l'article 50 de la LEC, de la qual resulten excloses activitats extraescolars, les complementàries i els serveis escolars, que tenen caràcter voluntari, segons preveu l'article 88 de la LOE.

DRET AL JOC, AL DESCANS I A LES ACTIVITATS RECREATIVES I CULTURALS (art. 31)

Reconeixement del dret de l'infant al lleure

El Departament d'Ensenyament hauria de:

- Desplegar la regulació de l'àmbit del lleure educatiu i prestar una atenció especial a aspectes clau per a la promoció de l'equitat i la qualitat, com ara la informació, la provisió territorial de l'oferta, el projecte educatiu, la dotació i la formació del personal monitor/educador, l'atenció a col·lectius específics, la concessió d'ajuts econòmics, la coordinació entre agents educatius, entre d'altres.

Foment de l'accessibilitat econòmica a les activitats de lleure educatiu

Els departaments de Benestar Social i Família i d'Ensenyament, juntament amb les administracions locals, haurien de:

- Mantenir i incrementar l'esforç en subvencions, ajuts i programes per assegurar, al màxim possible, la igualtat d'oportunitats dels infants en l'accés i en l'aprofitament de les activitats de lleure educatiu.

TORTURA, TRACTES DEGRADANTS, PRIVACIÓ DE LLIBERTAT I ADMINISTRACIÓ DE LA JUSTÍCIA DE MENORS (art. 37 i 40)

La regulació i l'aplicació del règim sancionador als infants i adolescents

El Departament de Justícia hauria de:

- Determinar l'edat mínima perquè els menors puguin ser considerats responsables d'infraccions administratives.
- Garantir el dret de l'infant a ser escoltat dins el procediment.
- Preveure sancions que tinguin un contingut educatiu, en funció de l'edat i el nivell de maduresa, alternatives a la sanció pecuniària, com ara l'amonestació simple, la participació en activitats formatives i de reeducació en valors cívics, i els treballs de reparació i prestacions socials en pro de la comunitat.
- Graduar les sancions tenint en compte la gravetat dels fets, però també l'edat del menor i les seves circumstàncies.

Espais de detenció

Els departaments de Justícia i d'Interior haurien d':

- Habilitar un nou espai d'espera adequat per a l'atenció dels menors de protecció, diferent de l'ubicat actualment a les dependències de la Ciutat de la Justícia i diferenciat de l'espai de detenció.

- Habilitar un espai adequat d'atenció als infants i als adolescents a les comissaries dels Mossos d'Esquadra.

Tancament de centres de justícia juvenil

El Departament de Justícia hauria de:

- Suspendre la decisió de tancar el centre Els Til·lers i de reduir les places al centre Montilivi, mentre no es pugui fer efectiva la creació de nous centres o la realització de les millores considerades necessàries en l'estructura d'aquests.
- Reconsiderar la decisió d'ampliar la capacitat dels centres educatius de menors del Departament de Justícia Can Llupià, El Segre i L'Alzina, de manera que aquests puguin mantenir la seva capacitat actual.
- Mantenir l'impuls als programes de medi obert i de mediació per prevenir la reincidència.
- Garantir el caràcter educatiu individualitzat de la intervenció amb els menors en centres.

V. SEGUIMENT DE LES RECOMANACIONS FORMULADES EN L'INFORME SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT 2011

V. SEGUIMENT DE LES RECOMACIONS FORMULADES EN L'INFORME SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT 2011

1. PRINCIPIS GENERALS

L'interès superior de l'infant (art. 3).....	141
Dret de l'infant a ser escoltat (art. 12).....	141

2. DRETS DE PROTECCIÓ

Les obligacions comunes dels pares i l'assistència de l'Estat en el desenvolupament de l'infant (art. 18)	142
Protecció contra tota forma de violència (art. 19)	143
L'infant privat de l'entorn familiar i dret a un examen periòdic del tractament (art. 20 i 25)	144
L'adopció (art. 21)	146
Infants refugiats o sol·licitants d'asil i menors estrangers no acompanyats (art. 22) ..	147

3. DRETS DE PROVISIÓ

Infants amb discapacitats (art. 23)	147
Dret a la salut i als serveis sanitaris (art. 24).....	148
El dret de l'infant a un nivell de vida adequat (art. 27).....	149
El dret a l'educació (art. 28 i 29)	150
Dret al joc, al descans i a les activitats recreatives i culturals (art. 31).....	151
Tortura, tractes degradants, privació de llibertat i administració de la justícia de menors (art. 37 i 40)	152

V. SEGUIMENT DE LES RECOMANACIONS FORMULADES EN L'INFORME SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT 2011

L'Informe sobre els drets de l'infant 2011 formulava diverses recomanacions i suggeriments per garantir un millor compliment de la Convenció sobre els drets de l'infant de les Nacions Unides. A continuació, s'exposa fins a quin punt les diverses administracions afectades han tingut en consideració i han aplicat aquestes recomanacions d'ençà de la presentació de l'informe esmentat, el juliol de 2011.

1. PRINCIPIS GENERALS

INTERÈS SUPERIOR DE L'INFANT (art. 3)

En el marc de l'Informe sobre els drets de l'infant 2011, amb caràcter general, el Síndic recordava la importància i el deure d'aplicar el principi de l'interès superior de l'infant en les actuacions de les administracions públiques que afecten els infants, i de garantir que els professionals tenen la formació necessària per atendre les seves necessitats.

Específicament sobre els serveis que atenen infants, el Síndic també recordava la necessitat de garantir la qualitat, tant dels serveis infantils que funcionen de manera anàloga a les escoles bressol i les ludoteques i que no estan acreditats com a tals, com dels recursos alternatius a la família, per mitjà de la regulació i la supervisió de les condicions de prestació d'aquests serveis.

En aquesta matèria, no s'han produït avenços significatius. En el cas dels serveis que funcionen de manera anàloga a les escoles bressol i les ludoteques, per exemple, tant el Departament de Benestar Social i Família com el Departament d'Ensenyament han informat el Síndic que aquests són serveis no autoritzats per aquestes administracions, de manera que no són responsables del seu funcionament, i també que no consideren oportú desplegar una nova regulació, atès que no evitaria els processos de "fugida" dels serveis que no s'hi volguessin acollir. En aquest sentit, el Síndic insisteix en la recomanació formulada.

Pel que fa al desplegament reglamentari de la Llei dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, el Departament de Benestar Social i Família informa que està impulsant l'elaboració de normes rellevants com ara el decret del Consell Nacional dels Infants i els

Adolescents de Catalunya (art. 27), el decret de les taules territorials d'infància (art. 26), l'ordre per la qual s'estableixen els criteris de valoració de les situacions de desprotecció dels infants i els adolescents (art. 79) o el decret que desenvolupa el règim sancionador (art. 156 i següents). Val a dir, però, que aquestes normes no exhaureixen els àmbits de la Llei 14/2010 pendents de desplegar reglamentàriament, ni tampoc s'han acabat de concretar en el moment de la presentació d'aquest informe, atès que encara estan en procés d'elaboració.

Per tant, encara resta pendent el desplegament reglamentari de la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, especialment la regulació dels recursos alternatius a la família.

PRINCIPALS RECOMANACIONS PENDENTS DE COMPLIMENT

- Garantir la qualitat dels serveis infantils que funcionen de manera anàloga a les escoles bressol i les ludoteques i que no estan acreditats com a tals, i fer complir l'obligació que estableixen tant la Convenció (art.3.3) com la LODE (art. 24) que els centres que atenen infants de manera permanent disposin d'una regulació i estiguin sotmesos a una supervisió que assegurï els drets dels infants que hi són atesos.
- Dur a terme el desplegament reglamentari de la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, especialment regular els recursos alternatius a la família.

DRET DE L'INFANT A SER ESCOLTAT (art. 12)

L'Informe sobre els drets de l'infant 2011 formulava diversos suggeriments per promoure el respecte de les opinions de l'infant, tant en l'àmbit de les institucions i els serveis d'atenció a la infància com en els procediments judicials de separacions i divorcis de parelles amb fills.

D'una banda, pel que fa als serveis adreçats a garantir els drets dels infants en cas de separacions conflictives, el Síndic instava a la creació de canals i circuits d'escolta dels infants perquè es tinguessin en compte quan una anàlisi individual indiqués que eren capaços de formar-se

un judici propi, i posava l'accent a potenciar mecanismes de mediació perquè es tendís a facilitar els pactes i la comunicació entre els membres de la parella en interès superior dels infants i adolescents implicats, i també mecanismes flexibles i adequats als infants.

L'informe també assenyalava que calia desenvolupar mecanismes per determinar la maduresa dels infants, més enllà de la seva edat, perquè poguessin ser escoltats i tinguts degudament en compte en processos de conflictes familiars, i suggeria la necessitat d'assegurar la formació dels professionals que treballen amb els infants.

En relació amb aquests suggeriments, encara hi ha camí per recórrer per garantir el dret de l'infant a ser escoltat en cas de separacions conflictives. El Síndic ha continuat rebent un nombre considerable de queixes en què es mostra el desacord amb la manca d'escolta i amb la situació en què han de viure els infants o adolescents, directament o indirectament a càrrec seu, durant o després de la ruptura conflictiva dels seus progenitors.

D'altra banda, respecte a l'escolta dels infants en el sistema de protecció a la infància i a l'adolescència com a base per adoptar les mesures que els afecten, l'*Informe sobre els drets de l'infant 2011* instava a assegurar que els infants tutelats per l'Administració, però sobretot els adolescents, fossin escoltats per fer la proposta de recurs de protecció més adequada, i també per resoldre determinats problemes als centres residencials (amb l'establiment d'un procediment de queixa que garanteixi una resposta adequada).

En els darrers anys, s'han produït alguns avenços en aquesta matèria, com ara la publicació i la difusió de la Carta dels drets i deures dels infants i adolescents que viuen en centres, que estableix els canals de demanda i queixa tant al centre com a la DGAIA o al Síndic de Greuges, o com ara la Instrucció 4/2010, de 30 de juny, en compliment del que disposa l'article 117.1 de la Llei 14/2010, per garantir que en la tramitació dels expedients de protecció els infants, segons el seu grau de maduresa, siguin escoltats i informats, i puguin participar en el procés d'estudi, de valoració i de decisió de les mesures de protecció.

Amb tot, el Síndic també evidencia la necessitat d'invertir més esforços en aquest àmbit. De fet, el Síndic detecta situacions en què

l'Administració no dona la importància deguda als senyals que parteixen dels infants, ja que prioritza la informació objectiva, quan la més rellevant és la manifestació de patiment dels infants.

Finalment, l'informe esmentat demanava que es desplegués la supervisió i el seguiment periòdic dels serveis de punt de trobada, amb la finalitat d'assegurar un treball que garantis l'interès superior dels infants i els adolescents. En aquest sentit, d'ençà de la presentació de l'informe, s'han produït alguns avenços amb relació a la creació d'una xarxa de serveis de punts de trobada de qualitat, i també amb la posada funcionament de dos nous serveis de punt de trobada a les comarques del Maresme i del Barcelonès Nord.

Pel que fa a l'organització de les visites entre els infants acollits i les seves famílies d'origen, també hi ha hagut alguns avenços en els espais i els horaris dels punts de trobada.

PRINCIPALS RECOMANACIONS PENDENTS DE COMPLIMENT

- Establir mecanismes flexibles i adequats als infants (converses informals, xerrades, etc.) perquè puguin expressar les seves opinions en situacions de conflictes familiars.
- Assegurar la correcta formació dels professionals que han de desenvolupar la tasca d'escoltar els infants en situacions de conflictes familiars.

2. DRETS DE PROTECCIÓ

LES OBLIGACIONS COMUNES DELS PARES I L'ASSISTÈNCIA DE L'ESTAT EN EL DESENVOLUPAMENT DE L'INFANT (Art. 18)

En l'*Informe sobre els drets de l'infant 2011*, el Síndic formulava diverses recomanacions relacionades amb el deure de l'Administració de proporcionar suport i acompanyament a les famílies en la seva tasca d'atendre i educar els infants, tant pel que fa a suport econòmic per mitjà d'ajuts, especialment per a les famílies socialment desfavorides (ajuts de menjador, beques per a l'estudi, ajuts per a activitats extraescolars, etc.), com pel que fa a la provisió de serveis de suport a la criança i a l'educació dels infants (oferta d'escoles

bressol, centres oberts, espais familiars, ludoteques, etc.). En aquest sentit, també es posava l'accent a garantir l'atenció dels infants amb problemes de desenvolupament primerenc o de salut mental per mitjà d'una inversió més alta en centres de salut mental infantil i juvenil (CSMIJ) i en centres de desenvolupament i atenció precoç (CDIAP).

Finalment, respecte als infants tutelats per l'Administració, també se suggeria la conveniència d'ampliar el suport i l'acompanyament tant de les famílies d'aquests infants com de les famílies acollidores.

En relació amb aquestes recomanacions, el Departament de Benestar Social i Família informa, d'una banda, que la DGAIA està contribuint al finançament dels centres oberts i a la seva implantació en tot el territori (amb un increment del finançament l'any 2011 i amb l'elaboració del document marc dels centres oberts); i de l'altra, que està desenvolupant el projecte "La meva família m'acull", un projecte experimental de servei de tractament especialitzat de suport a les famílies biològiques (mitjançant intervencions terapèutiques) i de suport a les famílies acollidores.

El Departament d'Ensenyament, per la seva banda, informa que ha reduït el finançament transferit als ajuntaments corresponent al manteniment de l'oferta de places d'escola bressol, i que ha suprimit o reduït la partida pressupostària corresponent a diversos ajuts per fomentar l'accés en igualtat d'oportunitats a activitats complementàries i extraescolars i a determinats serveis educatius (com ara els ajuts de 0-3 per a famílies socialment desfavorides).

L'experiència del Síndic en la tramitació dels expedients de queixa i de les actuacions d'ofici, però, constata que, d'ençà de la presentació de l'informe l'any 2011, en primer lloc, no s'han produït avenços significatius en l'acompanyament de les famílies biològiques i acollidores d'infants tutelats per l'Administració, i que, en segon lloc, s'han produït retrocessos significatius en l'àmbit de la prestació d'ajuts i de la provisió de serveis de suport a la criança i l'educació dels infants en general.

La supressió de la prestació per infant a càrrec per part del Departament de Benestar Social i Família, que afebleix encara més les polítiques de suport a la família existents, ha anat acompanyada per una reducció significativa del finançament per part del Departament d'Ensenyament i

d'alguns ajuntaments de serveis com ara les escoles bressol, i també dels ajuts econòmics adreçats a les famílies socialment desfavorides de suport a l'accés dels infants en igualtat d'oportunitats als diferents àmbits educatius (escoles bressol, activitats extraescolars, etc.).

Per tant, no s'ha complert la recomanació formulada en l'informe anterior d'incrementar el suport econòmic a les famílies (ajuts per infant a càrrec, beques per a l'estudi o de menjador, ajuts per a activitats extraescolars, etc.), d'acord amb les seves necessitats i no només d'acord amb criteris de disponibilitat pressupostària.

PRINCIPALS RECOMANACIONS PENDENTS DE COMPLIMENT

- Incrementar el suport econòmic a les famílies (com ara ajuts per infant a càrrec, beques per a l'estudi o de menjador, ajuts per a activitats extraescolars, etc.), d'acord amb les seves necessitats i garantint la prioritització de la despesa social.
- Potenciar l'atenció al desenvolupament primerenc i a la salut mental dels infants, segons les necessitats detectades, per mitjà dels centres de salut mental infantils i juvenils o els centres de desenvolupament i atenció precoç.
- Incrementar significativament el suport i l'acompanyament que es dona a les famílies biològiques i acollidores dels infants tutelats per l'Administració.

PROTECCIÓ CONTRA TOTA FORMA DE VIOLÈNCIA (art. 19)

Pel que fa al dret a la protecció contra tota forma de violència, en l'Informe sobre els drets de l'infant 2011 el Síndic suggeria la necessitat d'establir la coordinació i el treball en xarxa entre els diversos equips i serveis del territori mitjançant l'elaboració i l'aprovació de protocols territorials, i afegia la necessitat d'adoptar protocols bilaterals d'actuació en casos de maltractaments infantils entre departaments i serveis en la línia del Protocol clínicoassistencial i en coherència amb el Protocol marc de 2006.

Des d'aquesta perspectiva, com a principal avenç, cal subratllar la importància de la signatura, el 4 de juny de 2012, del Protocol bilateral d'actuació entre els departaments de Benestar Social i

Família i d'Ensenyament, de detecció, notificació, derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu, que el Síndic valora positivament.

En aquesta mateixa línia, l'*Informe sobre els drets de l'infant 2011* també feia esment de la necessitat de crear les taules sectorials d'atenció a la infància en les quals participin representants de tots els serveis que treballen amb els infants del territori, tal com estableix la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.

L'informe esmentat assenyalava la importància d'oferir formació especialitzada sobre les situacions de maltractament i de desprotecció infantil als equips i als professionals dels serveis d'atenció social primària, d'atenció bàsica de salut, dels centres escolars i dels serveis educatius i de lleure, per assegurar la detecció del maltractament infantil i l'inici de les actuacions per protegir els infants que el pateixen.

D'altra banda, en l'àmbit estrictament escolar, l'*Informe sobre els drets de l'infant 2011* instava a adoptar les mesures per prevenir les situacions d'assetjament escolar i afrontar-les de manera immediata, posant a disposició dels centres els mitjans necessaris per atendre les situacions de risc d'assetjament escolar.

En aquesta matèria, d'ençà de la presentació de l'informe esmentat, no s'aprecien avenços significatius. De fet, encara arriben casos al Síndic en què s'observa la manca de coneixement per part d'alguns professionals dels criteris que s'han de seguir i dels passos que s'han fer davant d'una situació d'aquest tipus.

Igualment, en l'àmbit escolar, les queixes rebudes continuen palesant mancances relatives a l'adopció de mesures per prevenir les situacions d'assetjament escolar i afrontar-les de manera immediata.

PRINCIPALS RECOMANACIONS PENDENTS DE COMPLIMENT

- Avançar en la coordinació institucional efectiva i en el treball en xarxa entre els diferents equips i serveis del territori mitjançant l'elaboració i l'aprovació de protocols territorials.

- Promoure i oferir formació especialitzada sobre les situacions de maltractament i desprotecció infantil als equips d'atenció social primària, d'atenció bàsica de salut, dels centres escolars i dels serveis educatius i de lleure, per assegurar la detecció i la identificació de les situacions de maltractament infantil i l'inici de les actuacions per protegir els infants que les pateixen.

- Adoptar prou mesures per prevenir les situacions d'assetjament escolar i afrontar-les de manera immediata, i garantir el suport, l'escolta, la protecció i la seguretat de la víctima de manera immediata.

L'INFANT PRIVAT DE L'ENTORN FAMILIAR (art. 20) I EL DRET A UN EXAMEN PERIÒDIC DEL TRACTAMENT (art. 25)

En l'*Informe sobre els drets de l'infant 2011*, i pel que fa al recurs d'atenció residencial per a infants i adolescents tutelats per la DGAIA, el Síndic va instar l'Administració a dur a terme diverses actuacions amb relació als drets dels infants privats de l'entorn familiar.

El Síndic va recomanar que es continués la política d'incrementar places residencials per disposar de places lliures que permetessin assignar la plaça en funció de les necessitats. Sobre aquesta qüestió, el Síndic ha estat informat que durant l'any 2011 s'ha desenvolupat el projecte Cases d'Infants, amb l'obertura de fins a 90 places residencials en el conjunt de totes les cases existents; i que s'han obert dos nous centres residencials (un en substitució d'un altre que es va tancar). Així mateix, també se l'ha informat que actualment no hi ha llistes d'espera per entrar en un recurs residencial i, per tant, que hi ha recursos amb prou places per atendre les necessitats previsibles que puguin sorgir.

En general, el Síndic no disposa de dades quantitatives suficients per valorar, més enllà del que s'ha exposat fins aquí, els avenços acomplerts en l'aplicació d'aquest article respecte als recursos alternatius a la família que l'Administració facilita als infants i als adolescents tutelats.

D'altra banda, tot i que la DGAIA fa constar que no hi ha llista d'espera per a plaça residencial, informació que no es pot contrastar perquè no es

disposa de les estadístiques actuals, no sembla que s'hagi portat a terme l'increment de places residencials recomanat, ja que, si bé s'han obert centres nous, han estat, en part, en substitució d'altres.

Pel que fa a les cases d'infants, un dels altres projectes del Programa de suport a les famílies amb infants en situació de risc i desemparament, el Síndic considera que ha estat un dels grans avenços en el sistema de protecció a la infància, com a referent i com a diversitat de recursos.

Amb relació a la recomanació de crear CRAE petits, l'Administració informa el Síndic que s'està treballant per reconvertir els centres residencials que actualment tenen més de 25 places, i fa una referència concreta al procés de reorganització d'un CRAE de 40 places en tres CRAE de 16, 12 i 8 places. Aquest procés de reconversió, si es porta a terme, constituiria un avenç significatiu en l'adaptació del sistema de protecció a les necessitats dels infants i dels adolescents de viure en un entorn com més semblant millor a l'entorn familiar.

Pel que fa a la recomanació d'incrementar el nombre de CREI, fa un any la DGAIA va informar de la previsió de crear el CREI per a noies, que actualment ha confirmat, mitjançant el concert amb una entitat i la signatura del contracte.

Pel que fa a la recomanació d'augmentar les places per a infants amb discapacitats i amb problemes de salut mental, la DGAIA informa que s'està treballant amb el Departament de Salut per elaborar un estudi d'anàlisi d'aquesta problemàtica i que s'està revisant el conveni actual, com s'ha fet constar quan s'ha donat compte de la situació del centre Can Rubió. Tanmateix, el Síndic no ha estat informat d'un augment de places per a infants amb discapacitats i amb problemes de salut mental ni de la revisió del conveni amb el Departament de Salut, que inclou, entre d'altres, l'anàlisi de les necessitats de recurs residencial terapèutic, que fa més d'un any que està en curs, sense que fins ara es tingui notícia de cap resultat. Aquesta situació afecta tant el centre Can Rubió com els nois i noies en centres terapèutics i els que estan en CRAE en espera de poder ingressar en un d'aquests centres.

Pel que fa a la recomanació de garantir les ràtios d'educadors/infants adequades i regular els drets dels infants en centres, la DGAIA fa constar que garanteix la ràtio establerta en la cartera de serveis i que així s'estableix en tots els contractes administratius per a la prestació de serveis

residencials. Tanmateix, el Síndic ha tingut coneixement d'una manca de substitucions continuada i permanent en diversos recursos, de manera que, a la pràctica, no sempre es compleix el que s'estableix en els contractes administratius amb les entitats que gestionen els centres.

Quant a la recomanació de regular detalladament els drets dels infants en centres en una norma jurídica d'abast general i de reglamentar el funcionament dels centres en allò que pot comportar una limitació d'aquests drets, l'Administració comunica que progressivament es desplegaran tots els reglaments previstos en la Llei 14/2010. Per tant, més enllà de la voluntat expressada per l'Administració d'avançar en aquest desplegament normatiu, cal assenyalar que han passat més de dos anys des de l'aprovació de la Llei, sense que s'hagi portat a terme aquesta previsió, la qual cosa afecta negativament els drets d'aquests infants.

Amb relació a l'atenció en família d'acolliment, en l'informe anterior el Síndic va recomanar que es continués promovent aquest recurs, que s'estengués el Pla de professionalització de l'acolliment, la promoció dels acolliments d'urgència i la garantia de la formació específica dels professionals de les ICIF. L'Administració informa que està desenvolupant el projecte "La meva família m'acull", amb l'objectiu de promoure l'acolliment en família extensa i millorar el benestar dels infants i dels adolescents acollits i dels seus acollidors, però es desconeixen els avenços en el desplegament del Pla de professionalització de famílies acollidores.

També s'informa el Síndic de la previsió de crear equips ICIF especialitzats en acolliment en família extensa, ja recollits en la Cartera de serveis socials 2010-2011. El projecte proposa com a línies de treball una major orientació i suport a les famílies acollidores extenses, el reforç tècnic per assegurar una valoració ràpida i correcta i l'increment del suport econòmic. Es persegueix, entre d'altres, assegurar el seguiment de tots els infants acollits, la qual cosa el Síndic havia recomanat reiteradament, entenent que els equips EAIA no havien estat creats per a aquesta finalitat ni tenien el temps necessari per acomplir aquesta tasca. El Síndic ha denunciat aquesta manca de suport econòmic i tècnic en aquest informe i en anteriors, i per tant, valora positivament, tant el reconeixement d'aquesta mancança com la voluntat de corregir aquesta situació, que afecta molt significativament els infants i els adolescents acollits per avis i oncles.

Finalment, no s'ha resolt la insuficiència de famílies acollidores per a als infants que viuen en centres residencials i que tenen una proposta de ser acollits en família, que és sovint una proposta reiterada en el temps, per a la qual s'estan esperant des de fa anys. En aquest sentit, també hi ha una manca de famílies adequades per atendre les necessitats dels infants.

Pel que fa altres aspectes específics derivats del dret a un examen periòdic del tractament, el Síndic va recomanar la implantació de mesures administratives per assegurar aquesta revisió. En aquesta qüestió, la DGAIA informa que el disseny i el desenvolupament del sistema d'informació d'infància (SINI@) preveu la revisió continuada dels procediments que s'estan tramitant amb la finalitat de detectar i evitar la manca de revisió de les diverses mesures de protecció.

Així mateix, també va recomanar que es garantissin prou recursos humans per fer les revisions de la situació dels infants i de les famílies i la formació especialitzada. Si bé s'informa el Síndic que s'estan adoptant les mesures necessàries per garantir aquesta suficiència de recursos humans en els equips responsables (sense concretar-les) i dels avenços en el Pla de formació del Departament de Benestar Social i Família, aquestes mesures no garanteixen en si mateixes que els professionals que han de fer la revisió de les situacions i de les mesures dels infants i de les seves famílies estiguin prou formats i especialitzats.

Finalment, es va recomanar l'estudi i la regulació dels mecanismes per a la participació obligada dels infants en la revisió del recurs i la mesura i en el règim de visites. Pel que fa a aquesta qüestió, s'informa el Síndic de la Instrucció 4/2010, de 30 de juny, per garantir, d'una banda, que en la tramitació dels expedients de protecció els infants i els adolescents siguin escoltats i informats i que participin en el procés d'estudi, de valoració i de decisió; i de l'altra, que es compleix l'obligació legal de notificar als adolescents totes les resolucions que els afecten, segons dicta la Llei 14/2010, en els articles 108, 113.3 i 123.3

PRINCIPALS RECOMANACIONS PENDENTS DE COMPLIMENT

- Augmentar el nombre de centres residencials d'acció educativa per disminuir-ne les dimensions, a fi que la vida quotidiana s'assembli tant com sigui possible a la d'una llar familiar.

- Regular detalladament els drets dels infants i dels adolescents en centres en una norma jurídica d'abast general i reglamentar el funcionament dels centres en els aspectes que poden comportar una limitació d'aquests drets.

- Estendre el Pla de professionalització de les famílies acollidores, a fi de reduir la distància entre les propostes d'acolliment elaborades i les famílies disponibles.

- Garantir la suficiència de recursos humans dels EAIA, ICIF, EFI i equips educatius de centres per dur a terme les revisions periòdiques de la situació personal i familiar dels infants i dels adolescents tutelats per l'Administració.

- Estudiar i regular els mecanismes adequats per fer efectiva la participació dels infants i adolescents tutelats per l'Administració en la revisió de la mesura, del recurs i de les comunicacions amb la família.

L'ADOPCIÓ (art. 21)

L'*Informe sobre els drets de l'infant 2011* suggeria que es millorés la qualitat d'intervenció de les ICIF en els estudis d'idoneïtat i es prenguessin mesures per supervisar-ne l'actuació.

Sobre aquest tema, i com a avenç, cal assenyalar que el procés de formació i de valoració dels sol·licitants d'adopció passarà a tenir una temporalitat de vuit mesos, qüestió que ha quedat regulada en la Llei 10/2011, del 29 de desembre, de simplificació i millorament de la regulació normativa.

L'*Informe sobre els drets de l'infant 2011* també feia constar la necessitat de fomentar el recurs específic postadoptiu, d'acord amb l'interès superior dels infants adoptats. Cal assenyalar que des de l'1 de gener de 2010 fins al 31 d'agost de 2012, el Servei d'Atenció Postadoptiu ha atès un total de 374 famílies. Així, si es compara aquesta dada amb el total de famílies ateses des de l'any 2005 fins a l'actualitat (792 famílies), s'observa la promoció d'aquest servei per l'ICAA i l'increment de famílies ateses.

PRINCIPALS RECOMANACIONS PENDENTS DE COMPLIMENT

- Millorar la qualitat d'intervenció de les ICIF en els estudis d'idoneïtat i prendre mesures per supervisar-ne l'actuació.
- Fomentar el recurs específic postadoptiu, d'acord amb l'interès superior dels infants i adolescents adoptats.

Per tant, resta per complir la recomanació que la pràctica de les proves mèdiques de determinació de l'edat només es dugui a terme en els casos de joves indocumentats o sobre els quals no hi hagi indicis de minoria d'edat i la garantia que els joves convenientment documentats no siguin expulsats per la DGAIA mentre no tinguin una nova documentació en regla que n'acrediti legalment la majoria d'edat.

INFANTS REFUGIATS O SOL-LICITANTS D'ASIL I MENORS ESTRANGERS NO ACOMPANYATS (art. 22)

Pel que fa a l'atenció dels menors estrangers no acompanyats, i a les situacions de llimbs legals en què es troben, atesos els dèficits de fiabilitat de les proves mèdiques de determinació de l'edat, en l'*Informe sobre els drets de l'infant 2011* el Síndic suggeria que es practiquessin proves mèdiques només a joves indocumentats o a joves sobre els quals no hi hagués indicis d'una possible minoria d'edat, que s'evités la dilació en l'assumpció de la tutela per part de DGAIA quan hi hagués indicis d'aquesta minoria i que es garantís una adequada atenció de les necessitats residencials i socials dels joves que són expulsats del sistema de protecció de menors per majoria d'edat mèdica, un cop practicades les proves.

En relació amb l'atenció dels menors estrangers no acompanyats, no s'han produït avenços significatius. En general, els suggeriments formulats pel Síndic no han estat acceptats per les administracions afectades, especialment per la DGAIA.

En positiu, destaca el posicionament més garantista del Consorci de Serveis Socials de Barcelona, que manté una oferta de places per a joves amb documentació legal en regla que acredita una minoria d'edat i que han estat expulsats del sistema de protecció per majoria d'edat decretada per proves mèdiques, i també la col·laboració mostrada per l'Institut de Medicina Legal de Catalunya (Departament de Justícia), que reconeix que el procediment de determinació de l'edat no garanteix plenament que els menors d'edat cronològica que realment són menors no siguin considerats com a majors d'edat, i la seva disponibilitat a incorporar algunes millores de caràcter formal en l'elaboració dels informes mèdics, com ara l'explicitació que en determinats orígens no s'han tingut en compte els marges d'error (per manca d'estudis poblacionals de referència).

PRINCIPALS RECOMANACIONS PENDENTS DE COMPLIMENT

- Practicar les proves mèdiques de determinació de l'edat només a joves indocumentats o a joves sobre els quals no hi ha indicis de minoria d'edat i assegurar que els joves convenientment documentats no seran expulsats per la DGAIA mentre no tinguin una nova documentació en regla que n'acrediti legalment la majoria d'edat.
- Ampliar les actuacions d'acompanyament en la transició a la majoria d'edat i en la sortida del sistema de protecció dels joves estrangers no acompanyats.

3. DRETS DE PROVISIÓ**INFANTS AMB DISCAPACITATS (art. 23)**

En l'informe de l'any anterior, pel que fa a l'atenció dels infants i dels adolescents amb discapacitat, el Síndic va recomanar l'adopció de mesures per a l'accessibilitat als diversos serveis dels infants amb discapacitats en tots els àmbits de la seva vida quotidiana, incloent-hi la formació i la sensibilització sobre els seus drets.

Més concretament, i entre d'altres, el Síndic insistia en la necessitat d'assegurar la inspecció i l'avaluació dels serveis que els atenen, i també dels tractaments que reben, des de la perspectiva del dret al màxim desenvolupament dels infants; de garantir l'atenció als CDIAP dels infants fins als sis anys; d'impulsar la reconversió dels centres d'educació especial en centres de referència per a les escoles ordinàries com a mecanisme per fer possible l'escolarització inclusiva dels alumnes amb discapacitats; de crear USEE allà on es necessitessin; d'estudiar les ràtios adequades per a l'atenció dels alumnes amb discapacitat en escoles ordinàries, i també les necessitats de suport a l'aula, per garantir el dret a l'educació

inclusiva; de fer accessible l'atenció de logopèdia a tots els alumnes que la necessitessin, sempre que l'EAP ho recomanés, i d'avançar en les adaptacions de les proves d'accés a la universitat.

En positiu, d'acord amb les informacions disponibles, sembla que la inspecció dels serveis, especialment els residencials, s'ha reforçat. En l'àmbit de l'ensenyament, s'ha ampliat el nombre d'USEE arreu de Catalunya, tot i que la dotació de professionals de suport en diverses unitats ha decrescut, i es mantenen els cursos de formació amb referència a determinats trastorns, tot i que en cap cas són obligatoris, ni individualment ni per centre. Així mateix, també s'ha avançat en l'adaptació de les proves PAU als alumnes amb dislèxia, mitjançant la creació d'un tribunal específic de correcció dels exàmens establert a Barcelona.

En canvi, no sembla que s'hagi avançat en l'avaluació dels serveis adreçats als infants i adolescents amb discapacitat, ni es té constància que s'hagin fet estudis de necessitats sobre les ràtios adequades per a una atenció individualitzada a l'escola, ni dels suports necessaris a l'aula.

A partir de les queixes arribades i de les respostes de l'Administració educativa, sembla que es consolidi un model en què els recursos disponibles a la zona es reparteixen, independentment de les necessitats reals, dels informes i de les sol·licituds dels centres i, de vegades, dels serveis educatius de la zona. Així mateix, es continuen rebent queixes de manca d'atenció de logopèdia a alumnes a qui els serveis mèdics i/o educatius els l'han recomanada. La disponibilitat pressupostària acostuma a determinar la dotació de recursos existents.

Tampoc no s'ha avançat en la reconversió dels centres d'educació especial en centres de referència, atès que l'Administració entén que han de continuar atenent alumnes amb discapacitat.

PRINCIPALS RECOMANACIONS PENDENTS DE COMPLIMENT

- Estudiar quines són les ràtios adequades per a l'atenció dels alumnes amb discapacitat en règim d'educació inclusiva i les necessitats de suport a l'aula, i aplicar-les.

- Garantir l'accés a l'atenció de logopèdia a tots els infants amb discapacitat que ho requereixin per al seu desenvolupament, d'acord amb la valoració feta per l'EAP o altres serveis.

DRET A LA SALUT I ELS SERVEIS SANITARIS (art. 24)

En l'àmbit del dret a la salut dels infants i dels adolescents, en l'informe anterior el Síndic va recomanar que s'adoptessin mesures per reduir els terminis de llistes d'espera per a intervencions, visites a especialistes o proves mèdiques, que s'ampliessin les prestacions bucodentals en la cartera de serveis odontològics, que es regulés la farmàcia gratuïta, que es creessin places residencials públiques per a pacients menors d'edat amb problemes de salut mental i que s'habilitessin centres de dia per a adolescents amb problemes de salut mental.

En aquesta matèria, no s'observen avenços respecte a l'escurçament dels terminis d'espera per a les visites a especialistes, ni una major disponibilitat i freqüència en l'atenció de la salut mental infantojuvenil. Per tant, resta pendent de compliment l'aplicació de mesures per escurçar les llistes d'espera per a les visites a especialistes o proves mèdiques

D'altra banda, es té coneixement de la revisió que s'està duent a terme de l'acord entre el Departament de Salut i la DGAIA respecte de les necessitats de places residencials per a adolescents amb problemes greus de salut mental.

En l'informe sobre els drets dels infants anterior, en l'àmbit del dret a la salut, també es va reiterar la recomanació de regular la farmàcia gratuïta, la definició dels criteris per concedir-la o denegar-la, i els supòsits i les condicions d'accés, per garantir-ne l'equitat. En aquest sentit, cal fer referència al nou marc normatiu creat pel Reial decret 16/2012, de 20 d'abril, i desplegat pel Reial decret 1192/2012, de 3 d'agost, que regulen la condició d'assegurat i de beneficiari per a l'accés a l'assistència sanitària amb càrrec a fons públics, i que atribueix a l'Institut Nacional de la Seguretat Social el procediment per al reconeixement, el control i l'extinció de la condició de persona assegurada o beneficiària. Aquesta regulació ha afectat, entre d'altres, les persones a les quals el CatSalut havia reconegut la prestació de farmàcia gratuïta, a les quals s'ha imposat un nivell de

copagament farmacèutic. La situació produïda pel nou marc jurídic afecta els infants i els adolescents de famílies en situació de precarietat econòmica, ja que, tot i que la prestació de farmàcia gratuïta atorgada pel CatSalut tenia una cobertura excepcional i temporal, es justificava en la impossibilitat dels beneficiaris de fer front a la despesa farmacèutica pel nivell d'ingressos que tenien.

PRINCIPALS RECOMANACIONS PENDENTS DE COMPLIMENT

- Aplicar mesures per escurçar les llistes d'espera per a les visites a especialistes o proves mèdiques.
- Crear places residencials públiques per a pacients menors d'edat amb problemes de salut mental.

EL DRET DE L'INFANT A UN NIVELL DE VIDA ADEQUAT (art. 27)

En el marc de l'*Informe sobre els drets de l'infant 2011*, el Síndic instava els poders públics a prioritzar, en l'actual context de crisi econòmica, la inversió en polítiques adreçades a la infància i a la lluita contra la pobresa infantil, i a preservar aquest àmbit de les mesures de contenció de la despesa pública.

A criteri d'aquesta institució, el principal repte consistia a millorar els nivells de cobertura de les polítiques de prestacions econòmiques i de provisió de serveis adreçats als infants, a fi de garantir el seu dret a un nivell de vida adequat.

En aquest sentit, d'ençà de la presentació de l'informe esmentat, val a dir que, per l'efecte de les mesures de contenció de la despesa pública adoptades i per l'increment de la precarietat socioeconòmica de moltes famílies, aquest és un àmbit en què fonamentalment s'han produït retrocessos, i en què els avenços en la lluita contra la pobresa infantil s'han produït més en el terreny de la planificació que en el de l'aplicació d'actuacions concretes.

Des d'aquesta perspectiva, doncs, el Síndic constata que les restriccions pressupostàries aplicades pels diversos governs (central, autonòmic i locals), d'acord amb l'actual context de crisi econòmica i de contenció de la des-

pesa pública, han incidit negativament en àmbits de la política social clau per combatre la pobresa infantil. Ens trobem en un context d'increment de les necessitats socioeconòmiques de les famílies i també de debilitament de moltes actuacions adreçades a garantir el dret dels infants a un nivell de vida adequat.

L'any 2011 es va crear un grup de treball per a la lluita contra la pobresa i per a la inclusió social a Catalunya, promogut pel Departament de Benestar Social i Família i integrat per entitats del Tercer Sector Social, entitats municipalistes, col·legis professionals i personal tècnic de la Generalitat de Catalunya. Aquest grup ha elaborat el *Document de bases del Pacte Nacional per a la Inclusió Social i l'Eradicació de la Pobresa a Catalunya*, amb un conjunt de mesures concretes per lluitar contra la pobresa. Dels vuit eixos previstos en el futur acte, un fa referència específicament a la pobresa infantil, amb propostes com ara potenciar els serveis preventius, millorar els instruments de detecció i valoració de les situacions de risc i desenvolupar les mesures d'atenció social i educativa que es corresponguin.

Tot i així, el document de bases esmentat recull la necessitat de promoure actuacions que, a la pràctica, s'han vist afectades negativament per les restriccions pressupostàries de les diverses administracions públiques. Així, per exemple, previsions com ara potenciar les beques de menjador, possibilitar que els fills de famílies en risc d'exclusió puguin accedir als recursos d'educació en el lleure, oferir programes de reforç escolar, tant en l'àmbit formal com en l'educació no formal, o desenvolupar accions adreçades a infants de zero a sis anys contrasten amb la supressió de la partida pressupostària extraordinària per a beques de menjador escolar, amb la supressió de les subvencions a les AMPA per a les activitats extraescolars, amb la reducció del pressupost dels plans educatius d'entorn, amb la manca convocatòria dels ajuts per a l'accés a les escoles bressol dels infants socialment desfavorits o amb la reducció de la subvenció per plaça de llar d'infant pública que el Departament d'Ensenyament transferia als ajuntaments, amb el consegüent increment de quotes).

Així mateix, la reformulació de la renda mínima d'inserció el juliol de 2011, també arran de les restriccions pressupostàries, ha afectat la cobertura d'aquesta prestació entre els infants, i ha fet que menys infants en situació de pobresa es beneficiïn d'aquesta mesura.

PRINCIPALS RECOMANACIONS PENDENTS DE COMPLIMENT

- Evitar que les restriccions pressupostàries en contextos de contenció de la despesa afectin l'àmbit de la infància i augmentar la inversió en polítiques adreçades a combatre la pobresa infantil.
- Dedicar un esforç més gran a l'hora de millorar els nivells de cobertura de les polítiques de transferències econòmiques.
- Establir llindars de renda familiar a partir dels quals totes les sol·licituds d'ajut econòmic siguin concedides, independentment de la demanda existent.

EL DRET A L'EDUCACIÓ (art. 28 i 29)

En l'*Informe sobre els drets de l'infant 2011*, el Síndic suggeria la necessitat de promoure amb més intensitat la distribució equilibrada d'alumnat en el sistema educatiu, per mitjà de l'aprofitament dels instruments de planificació educativa ja disponibles i del desenvolupament d'una nova normativa d'admissió d'alumnat que n'incorporés de nous, com ara l'establiment territorial de la proporció màxima d'alumnes amb necessitats educatives específiques prevista per centre, o la supressió del nou criteri complementari de desempat, que prioritza l'admissió de l'alumnat amb familiars exalumnes del centre per al qual es presenta la sol·licitud.

L'informe esmentat també posava l'accent a promoure amb més intensitat, especialment en l'actual context de crisi econòmica, la gratuïtat de l'ensenyament, amb un esforç més gran en la prestació de beques per a l'estudi, ajuts per a activitats complementàries, beques de menjador, etc. En aquesta mateixa línia, també es feia esment de la necessitat de promoure l'accés en igualtat d'oportunitats als ensenyaments preobligatoris i postobligatoris, especialment a l'educació infantil de primer cicle i a la formació professional, amb mesures de suport als infants i joves socialment més desfavorits.

Finalment, es recomanava que s'avancés en les garanties d'educació inclusiva de l'alumnat amb discapacitat als centres escolars ordinaris, amb mesures, fonamentalment, de desplegament de les USEE, de dotació de

personal de suport als centres i de formació del professorat, i s'insistia sobre la conveniència de garantir el compliment de la normativa que regula els drets i els deures de l'alumnat en l'aplicació de les sancions per part dels centres escolars, i sobre el fet que les mesures sancionadores tinguessin un caràcter educatiu.

Des de la perspectiva del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats, els principals avenços d'ençà de la presentació de l'informe de 2011 es deriven de l'esforç del Departament d'Ensenyament de prioritzar la millora dels resultats educatius, amb l'aprovació del Pla de lluita contra el fracàs escolar i la consegüent posada en marxa d'iniciatives noves, com ara la nova formació professional dual o l'increment de les hores de matemàtiques a l'educació secundària obligatòria. El desplegament creixent de l'oferta de formació professional també és una mesura adequada per combatre l'abandonament educatiu prematur.

Globalment, però, convé destacar que en els darrers mesos també hi ha hagut retrocessos significatius en les garanties de la igualtat d'oportunitats en educació. D'una banda, si bé a la ciutat de Barcelona s'ha aprofitat per primer cop l'instrument de la reserva de places per a alumnat amb necessitats educatives específiques per promoure l'escolarització equilibrada, les mesures endegades en matèria d'admissió d'alumnat han estat més orientades a reforçar la llibertat d'elecció de centre que a combatre la segregació escolar. L'ampliació de la grandària de les zones escolars en molts municipis o l'aprovació del Decret 10/2012, de 31 de gener, de modificació del Decret 75/2007, de 27 de març, pel qual s'estableix el procediment d'admissió de l'alumnat als centres en els ensenyaments sufragats amb fons públics, que incorpora definitivament el criteri de desempat per a l'alumnat que hagi tingut familiars escolaritzats al centre per al qual es presenta la sol·licitud, en són exemples. En canvi, per exemple, roman sense desplegament l'article 48.1 de la Llei 12/2009, d'educació, que preveu l'establiment territorial de la proporció màxima d'alumnes amb necessitats educatives específiques per centre.

Respecte a l'accessibilitat econòmica als ensenyaments no obligatoris, també s'han produït retrocessos significatius, arran sobretot de les mesures de contenció de la despesa pública aplicades en l'àmbit de l'educació. De fet, l'any 2012 el Síndic ha tingut constància que algunes escoles bressol públiques han tancat per raons bàsicament

econòmiques, i en moltes d'altres s'han incrementat les quotes d'accés. En aquest sentit, les quotes d'accés a l'oferta educativa no només han augmentat en serveis com ara les escoles bressol, sinó també a les escoles de música, el transport escolar, els cicles formatius de grau superior, etc., i aquests increments no sempre s'han acompanyat de mesures que garanteixin l'accessibilitat econòmica a l'oferta i la igualtat d'oportunitats.

La supressió de la partida pressupostària extraordinària destinada als ajuts de menjador escolar per afrontar millor l'augment de sol·licituds de beca i de necessitats econòmiques o la manca de convocatòria de la subvenció per a l'escolarització de 0 a 3 anys d'infants socialment desafavorits a les escoles bressol de titularitat municipal són mesures que han debilitat el dret a la gratuïtat de l'ensenyament i l'equitat en l'accés per a l'alumnat amb menys recursos econòmics.

Si bé el Departament d'Ensenyament informa que es manté l'aposta per l'escola inclusiva i que augmenta el nombre d'unitats de suport a l'educació especial, amb 22 noves unitats respecte al curs passat, amb un total de 354, la dotació de personal dels centres destinada a garantir l'atenció adequada de l'alumnat amb necessitats educatives especials també s'ha vist afectada per les restriccions pressupostàries.

PRINCIPALS RECOMANACIONS PENDENTS DE COMPLIMENT

- Millorar la provisió pressupostària destinada a la provisió dels serveis de transport i menjador escolars, i modificar els drets que regulen aquests serveis a fi d'incorporar criteris de distància geogràfica i de renda per determinar la provisió obligatòria i gratuïta d'aquests serveis.
- Intensificar les polítiques d'accessibilitat econòmica a l'oferta d'escola bressol per a les famílies amb menys recursos econòmics.
- Desenvolupar una nova normativa d'admissió d'alumnat, amb nous instruments per combatre la segregació escolar, com ara el desplegament de l'article 48.1 de la Llei 12/2009, d'educació, sobre l'establiment territorial de la proporció màxima d'alumnes amb necessitats educatives específiques per centre.

DRET AL JOC, AL DESCANS I A LES ACTIVITATS RECREATIVES I CULTURALS (art. 31)

L'Informe sobre els drets de l'infant 2011 suggeria que es reforçés la participació dels infants socialment menys afavorits en condicions d'igualtat a les activitats de lleure educatiu i a les colònies i sortides escolars, com a estratègia per aconseguir la seva màxima integració social i el seu màxim desenvolupament personal i social.

Si bé alguns serveis clau en l'àmbit del lleure, com ara els centres oberts, no s'han vist afectats de manera significativa per les restriccions pressupostàries, l'àmbit del lleure educatiu és un dels més afectats no només per les desigualtats socials d'accés, sinó també per les mesures de contenció de la despesa aplicades per les administracions públiques. El Departament d'Ensenyament, per exemple, ha suprimit per al curs 2011/2012 les subvencions adreçades a les AMPA dels centres i als ajuntaments per fomentar les activitats extraescolars i els serveis de lleure (projectes d'escoles obertes, etc.) i s'han reduït els plans educatius d'entorn. Molts ajuntaments també han reduït les subvencions a entitats d'educació en el lleure i a entitats culturals. Per tant, resta per complir la recomanació relativa a assegurar la participació dels infants socialment menys afavorits en condicions d'igualtat, amb les mateixes oportunitats en el lleure que altres infants.

PRINCIPALS RECOMANACIONS PENDENTS DE COMPLIMENT

- Assegurar la participació dels infants socialment menys afavorits en condicions d'igualtat, amb les mateixes oportunitats en el lleure que altres infants.
- Assegurar la igualtat en l'accés a les colònies i les sortides escolars de tots els alumnes.

TORTURA, TRACTES DEGRADANTS, PRIVACIÓ DE LLIBERTAT I ADMINISTRACIÓ DE LA JUSTÍCIA DE MENORS (art. 37 i 40)

En l'*Informe sobre els drets de l'infant 2011*, el Síndic suggeria que s'adoptessin mesures per assegurar la participació dels menors en l'aplicació del sistema de justícia juvenil i en el funcionament dels centres, el seu dret a ser escoltats, i que les seves opinions es tinguessin en compte en tots els aspectes i procediments d'aquest sistema, especialment en les queixes referides al tracte que reben als centres. En aquest informe, en relació amb els centres de justícia juvenil, el Síndic també suggeria que es prenguessin mesures correctores que permetessin adequar les places disponibles a la demanda de mesures d'internament, de manera que es garantís el compliment dels programes de tractament, i l'atenció individualitzada.

En relació amb l'obligatorietat d'aplicar el protocol SAVRY, el Síndic va suggerir que se'n reconsiderés l'aplicació en la fase del procediment en què no ha recaigut sentència judicial, que s'assegurés el principi de mínima intervenció i el dret a la intimitat en cada cas concret, i que s'excloués el plantejament obligatori de qüestions que afectessin la intimitat dels menors i les seves famílies. També va suggerir que s'assegurés que el menor era informat sobre les preguntes que s'inclouïen en el qüestionari, la seva llibertat per respondre-les i els possibles usos que es fessin de la informació que proporcionés. El Departament ha anunciat uns canvis que han consistit en la modificació dels supòsits en què serà aplicat el SAVRY, que s'han restringit tant en la fase d'assessorament tècnic previ a la sentència com durant l'execució de mesures de medi obert; la periodicitat de les avaluacions, que passa de cada tres mesos a sis, en el cas de menors ingressats en centres; el format dels informes i el guió d'entrevista, que es flexibilitzen, i la informació que rep el menor a l'inici de les entrevistes, relativa als seus drets i la seva llibertat de respondre o no les preguntes, al motiu de l'entrevista i a l'ús que se'n farà.

En relació amb el suggeriment que contenia l'*Informe sobre els drets de l'infant 2011*, amb relació a l'adequació del nombre de places dels centres i al dret a una intervenció individualitzada, el Departament de Justícia va anunciar, el passat mes de maig, l'adopció d'un seguit de mesures consistents en el tancament del centre Els Til·lers, la reducció d'unitats al centre Montilivi, l'increment de places als centres Can Llupià, El Segre i L'Alzina, i també el nombre d'educadors de medi obert.

Aquestes mesures entren en contradicció amb els suggeriments del Síndic en aquest punt, i han

motivats l'obertura d'una actuació d'ofici i de diverses queixes, que són objecte d'anàlisi i de valoració en l'apartat d'aquest informe referit a la justícia de menors (articles 37 i 40).

Finalment, pel que fa a l'ús dels espais de detenció de menors de la Ciutat de la Justícia per a la custòdia de menors del sistema de protecció, el Síndic suggeria que s'habilités un nou espai alternatiu per a l'atenció dels infants de protecció, que es revisessin els circuits d'atenció dels infants escapolits de centres de protecció, a fi d'evitar-ne l'ingrés a l'espai de detenció, que es reduís el temps d'estada a aquest espai i que es revisessin aspectes com ara l'adequació de la dotació de personal o la qualitat dels àpats i les condicions de les cel·les. Pel que fa a l'ús dels espais de detenció, cal assenyalar que continua mancant l'espai alternatiu, si bé el Departament de Justícia ha exposat que l'edifici F de la Ciutat de la Justícia disposa d'un espai disponible per ubicar-hi eventualment una sala d'atenció i de custòdia dels infants de protecció, encara que afegeix que actualment no es pot habilitar per la impossibilitat d'assumir les despeses organitzatives i d'adequació de l'espai. Alhora, el Departament d'Interior, tal com es va suggerir, afirma que ha revisat els règims alimentaris que es faciliten i que ha incrementat la qualitat i la quantitat del menjar que es proporciona, amb el propòsit de millorar la qualitat de les condicions d'atenció dels infants a l'espai de detenció.

En el cas dels menors escapolits dels centres de protecció, si bé la DGAIA, com a responsable de la tutela dels infants de protecció, és qui determina, conjuntament amb la Policia de la Generalitat-Mossos d'Esquadra, els criteris i protocols d'ingrés d'aquests menors a aquest espai, cal destacar que el Departament de Benestar Social i Família s'inhibeix a l'hora de valorar i de combatre l'ús de l'espai de detenció com a sala de custòdia de menors tutelats per la DGAIA o que formen part del circuit de protecció.

PRINCIPALS RECOMANACIONS PENDENTS DE COMPLIMENT

- Prendre mesures correctores en l'ocupació dels centres de justícia juvenil per garantir no només l'acompliment dels programes de tractament, sinó l'atenció individualitzada a cada intern.
- Habilitar un nou espai d'espera adequat per a l'atenció dels menors de protecció diferent de l'ubicat actualment a les dependències de la Ciutat de la Justícia i diferenciat de l'espai de detenció.

VI. ANNEX

VI. ANNEX

1. CONSELL ASSESSOR JOVE	157
2. XARXA EUROPEA DE DEFENSORS PER A LA INFÀNCIA (ENOC)	159
3. ACTIVITATS DE DIFUSIÓ	159
Sessions formatives a la seu del Síndic	159
Dia Universal dels Drets dels Infants	159
4. VISITES A CENTRES EDUCATIUS PER A INFANTS I JOVES	160

1. CONSELL ASSESSOR JOVE

Història

El Consell Assessor Jove del Síndic de Greuges va néixer el curs 2007/2008 amb la finalitat de debatre i copsar l'opinió dels joves sobre qüestions diverses que afecten els drets dels infants i els joves. Amb aquesta iniciativa, el Síndic es proposava incorporar la perspectiva dels adolescents en l'orientació de les actuacions que duu a terme la institució.

Els primers tres anys d'existència, el Consell Assessor Joves es reunia quatre cops l'any en horari no lectiu, estava format per catorze nois i noies de catorze i quinze anys, procedents de diversos municipis d'arreu de Catalunya. L'elecció dels municipis i dels centres es va fer tenint en compte la titularitat del centre i la composició social, tant del centre com del seu entorn. La voluntat principal era assolir la màxima representativitat i heterogeneïtat possible.

Al final de cada curs escolar, els continguts i temes tractats al Consell Assessor Jove es presentaven en una reunió conjunta amb la Comissió del Síndic de Greuges a la seu del Parlament de Catalunya.

Cinquena edició del Consell Assessor Jove (Curs 2011/2012)

Durant el curs 2011/2012, amb l'experiència de les darreres quatre edicions, s'han introduït canvis, tant en la composició com en el funcionament del Consell Assessor Jove.

Pel que fa a l'estructura, s'han incorporat nous centres amb l'objectiu de treballar amb realitats menys extremes que siguin més representatives de nivells socioeconòmics i socioeducatius mitjans. Igualment, s'ha intentat mantenir l'equilibri entre nois i noies, orígens socials i procedència territorial.

Els centres educatius que han participat a la cinquena edició del Consell Assessor Jove han estat:

- Institut Escola Industrial (Sabadell)
- Secció d'Institut Salvador Sunyer i Aymerich (Salt)
- Institut Baix Camp (Reus)
- Institut La Segarra (Cervera)
- Institut Bisbe Berenguer (l'Hospitalet de Llobregat)

- Institut Sant Andreu (Barcelona)
- Institut Goya (Barcelona)
- Institut Miquel Tarradell (Barcelona)
- Escola Sant Ignasi – Sarrià (Barcelona)
- UEC Casal dels infants (Barcelona)

En relació amb els participants, i amb l'objectiu de millorar la vinculació dels joves al Consell, se n'ha modificat la permanència. Fins al curs 2010/2011 els joves eren membres del Consell durant un curs escolar, i aquest es renovava anualment. Aquest curs s'han introduït les renovacions parcials del consell.

A partir d'ara, cada any es renovarà la meitat del Consell de manera que els joves hi tinguin una permanència de dos anys. D'aquesta manera es redueix el treball d'adaptació que s'ha de fer anualment a l'inici de curs i es pot coresponsabilitzar els mateixos joves perquè ells facin aquest traspàs d'informació i de maneres de funcionar als nous membres.

Tenint en compte la valoració positiva que van fer-ne els centres educatius que participen al projecte, s'han mantingut les sessions prèvies a l'inici del Consell Assessor Jove. Aquestes sessions consisteixen a fer un desplaçament als instituts amb els quals es col·labora per fer sessions informatives sobre els drets dels infants i la institució del Síndic (què és i quina tasca porta a terme).

D'altra banda, s'ha augmentat el nombre de sessions a sis. Amb els desplaçaments inicials als instituts s'ha assegurat que els membres ja tinguin una mínima base i es pugui entrar en matèria més fàcilment.

La temàtica i la metodologia de cada sessió, les ha definit l'Àrea d'Infància comptant amb les aportacions dels mateixos joves.

Finalment, com a novetat del curs, s'ha fet una primera sessió de benvinguda extensa. Aquesta sessió va tenir lloc durant un dissabte a la seu del Síndic amb l'objectiu de treballar la cohesió dels membres del Consell i, més profundament, els drets dels infants i la figura del Síndic.

Els temes tractats durant les sessions del Consell Assessor Jove han estat:

- Sessió de benvinguda: Benvinguda per part de l'equip d'infància. Debat i treball entorn dels drets dels infants. Treball entorn de la figura del Síndic.
- Primera sessió: El dret a l'educació i a la

igualtat d'oportunitats: atenció especial a la separació dels alumnes per nivells.

- Segona sessió: El dret a la igualtat d'oportunitats en el lleure.
- Tercera sessió: El dret dels infants i adolescents a ser escoltats i a participar en els assumptes que els afecten.
- Quarta sessió: El dret dels infants i adolescents a ser tractats en condicions d'igualtat i no ser discriminats per raó de sexe.
- Cinquena sessió: Balanç de la feina feta i preparació de la visita al Parlament.
- Visita al Parlament: Presentació de les conclusions del Consell Assessor Jove als membres de la Comissió d'Infància del Parlament de Catalunya.

Les conclusions i les propostes elaborades pels membres del Consell Assessor Jove del Síndic de Greuges per als parlamentaris:

DRET A L'EDUCACIÓ I A LA IGUALTAT D'OPORTUNITATS: ATENCIÓ ESPECIAL A LA SEPARACIÓ DELS ALUMNES PER NIVELLS

Problemes detectats:

- Existència de grups per nivells en molts centres.
- Els nois i noies classificats pel seu rendiment poden sentir-se discriminats, poden estar en desacord amb el seu nivell o no tenir motivació per continuar en el grup en què han estat classificats.

Propostes:

- Que s'eliminin els grups per nivells.
- Que es facin classes de reforç als alumnes que ho necessitin.
- Que s'obrin biblioteques i les classes d'informàtica, fora de l'horari escolar, per poder estudiar i poder fer ús dels ordinadors, fer treballs, llegir, etc.
- La idea principal que va sorgir va ser que tothom té dret a les mateixes oportunitats per aprendre. És important que els alumnes estiguin motivats per aprendre.

DRET A LA IGUALTAT D'OPORTUNITATS EN EL LLEURE

Problemes detectats:

- Dificultats econòmiques per gaudir del lleure (excursions, colònies, etc.)

- Problemes d'espai
- Falta d'oferta (manca d'activitats)
- Falta d'adaptació per a les persones amb discapacitat
- La desigualtat (immigrants amb problemes de llengua).

Propostes:

- Ajuts econòmics per als alumnes que no poden pagar-se les excursions.
- Construcció d'esplais, centres d'oci, etc. (gratuïts).
- Entitats de lleure (que te'n puguis fer soci) que abarateixin les activitats o te'n proporcionin de gratuïtes.
- Construcció de sales i espais de música equipades amb instruments per fomentar el lleure.
- La creació d'activitats multiculturals per millorar la tolerància entre cultures.
- Instal·lació d'una pantalla petita als cinemes, als primers seients, amb gent que parli amb el llenguatge dels signes perquè tothom pugui entendre la pel·lícula.
- Tallers per als immigrants sense idioma (acollida).

DRET DELS INFANTS I ELS ADOLESCENTS A SER ESCOLTATS I A PARTICIPAR EN ELS ASSUMPTES QUE ELS AFECTEN

Mancances detectades:

- Moltes vegades els nois i noies no són escoltats en els assumptes que els afecten.
- A les escoles, sovint no es valora l'opinió dels infants i els adolescents. Exemple: en les sancions escolars, els càstigs són molt durs i no respecten els horaris dels infants.
- En cas de divorci, de vegades, els infants són manipulats pels seus pares.
- Sovint els barris no estan pensats perquè els infants hi puguin jugar.

Propostes:

- Consultar els alumnes a l'hora de decidir sortides o activitats i arribar a un acord.
- Quan es construeixin places o obres públiques s'hauria de pensar en els interessos dels infants.
- En una situació de separació, caldria valorar molt més l'opinió dels infants, ja que són els més afectats per les separacions dels pares.
- Cal que els nois i noies siguin escoltats pel Parlament en el procediment d'elaboració de les lleis que els afectin.

- En cas de divorci, en el judici, els nois i noies s'haurien de quedar amb un professional i en una sala apart.

DRET DELS INFANTS I ELS ADOLESCENTS A SER TRACTATS EN CONDICIONS D'IGUALTAT I A NO SER DISCRIMINATS PER RAÓ DE SEXE

Problemes detectats:

- En el món laboral, generalment, les dones cobren menys i, a vegades, són discriminades a l'hora d'aconseguir feina.
- Tot i que l'escola és un dels àmbits més igualitaris, el gènere és un factor que encara té molt pes en la tria dels itineraris educatius i formatius. D'altra banda, en el cas de les sancions, es perceben diferències depenent de si qui fa l'acció és un noi o una noia.

Propostes:

- Activitats mixtes a les escoles.
- En els alts càrrecs, l'obligació que hi hagi 50% nois i 50% noies.
- Intentar trencar els tòpics de gènere inculcant als nens i nenes que no s'han de deixar portar per la societat a l'hora de triar els itineraris educatius i formatius.
- Elaborar una taula de càstigs igualitaris per a tothom, en funció de la gravetat dels actes.

Aquestes propostes es van presentar i discutir en la sessió mantinguda en la Comissió d'Infància del Parlament de Catalunya el dia 30 de maig de 2012.

2. XARXA EUROPEA DE DEFENSORS PER A LA INFÀNCIA (ENOC)

L'ENOC és una associació formada per institucions independents de defensa dels infants. Va ser fundada el 1997 i actualment en són membres trenta-set institucions de vint-i-nou estats.

La seva tasca és facilitar la promoció i la protecció dels drets dels infants establerts per la Convenció sobre els drets dels infants de les Nacions Unides, donar suport als col·lectius de defensa dels drets dels infants, compartir informacions i estratègies entre els estats membres i promoure el desenvolupament d'oficines d'ombudsman per a infants, ja siguin independents o integrades institucionalment en institucions de defensa de drets humans.

Enguany l'Assemblea General de l'ENOC va tenir lloc els dies 10 a 12 d'octubre de 2012 a Nicòsia (Xipre) amb el títol Delinqüència Juvenil, Justícia Adaptada als Infants (Child Friendly Justice), Estructures i Processos per a la Prevenció i Intervenció. Hi van assistir l'adjunta al Síndic per a la defensa dels drets dels infants i els adolescents, M. Jesús Larios, i l'assessora de l'Àrea d'Infància, Anna Piferrer.

Sobre aquests àmbits, es van impartir conferències d'experts. En concret, va intervenir la magistrada Renate Winter, presidenta de l'Associació Internacional de Jutges i Magistrats de Joventut i Família, i Kirsten Sandberg, membre del Comitè dels Drets de l'Infant de les Nacions Unides.

Durant el decurs de la reunió, es van poder analitzar els continguts presentats per aquests experts, i també qüestions i problemàtiques diverses relatives a aquesta matèria.

Fruit del treball d'aquesta trobada, l'Assemblea General de l'ENOC va aprovar la Declaració sobre els drets dels infants i adolescents en conflicte amb la llei (Statement on the rights of children in conflict with the law) i la Declaració sobre els infants i adolescents en acolliment residencial (Statement on children in institutional care).

Finalment, va ser escollit un nou president de la Junta de l'ENOC, Bernard de Vos, (delegat general dels drets de l'infant) de la regió valona de Bèlgica.

3. ACTIVITATS DE DIFUSIÓ

3.1. Sessions formatives a la seu del Síndic

El Síndic duu a terme una important tasca de difusió entre els centres educatius per mitjà de les sessions informatives amb els centres que visiten la seu de la institució. Els objectius d'aquestes sessions són que els infants i els joves coneguin els drets dels infants i la Convenció sobre els drets de l'infant de les Nacions Unides i que es familiaritzin amb els mecanismes de defensa dels seus drets, com ara el Síndic de Greuges de Catalunya.

Els centres que han visitat la institució durant el curs 2011/2012 han estat:

Data visita	Nom escola / centre / institució	Població
13/10/2011	IES Lluïsa Cura	Barcelona
25/10/2011	Escola Fàsia Eixample	Barcelona
26/10/2011	IES Lluïsa Cura	Barcelona
09/11/2011	Escola Sant Jordi	Maçanet de la Selva
11/11/2011	Escola Aiguamarina	Barcelona
21/03/2012	Escola Les Savines	Cervera
20/04/2012	Escola Pedralta	Santa Cristina d'Aro
24/04/2012	INS Baix Empordà	Palafrugell
07/05/2012	SES Bisaura	Sant Quirze de Besora
11/05/2012	Escola Vora el Mar	Cubelles
11/06/2012	Escola Municipal de Treball	Granollers
12/06/2012	Escola Municipal de Treball	Granollers
14/06/2012	Escola Serra	Sabadell
05/10/2012	UEC Cruïlla	Barcelona
31/10/2012	Escola Arrels	Solsona
18/12/2012	Institut Julio Antonio	Móra d'Ebre

3.2. Sessions formatives a la seu del Síndic

El Dia Universal dels Drets dels Infants se celebra cada any el 20 de novembre en commemoració de l'aprovació de la Convenció sobre els drets de l'infant, adoptada per les Nacions Unides el 1989.

El dissabte 17 de novembre de 2012, amb motiu d'aquesta commemoració, es va celebrar la Festa de la Infància, un esdeveniment lúdic i de sensibilització en què es convida tots els nens i nenes i les seves famílies a conèixer els drets dels infants. Durant tot el matí es van organitzar tallers relacionats amb el circ, a partir de quatre espais centrats en quatre grans grups de drets: prevenció, provisió, protecció i participació.

La Festa de la Infància és una iniciativa de la Xarxa dels Drets dels Infants de Barcelona. El Síndic de Greuges col·labora amb aquesta xarxa en els treballs previs d'organització de la festa i va participar, conjuntament amb la Síndica de Barcelona, en la prova de la queixa, una de les activitats de la festa dissenyada amb l'objectiu que els infants aprenguessin a defensar els seus drets.

4. VISITES A CENTRES EDUCATIUS PER A INFANTS I JOVES

El Síndic ha visitat diversos centres educatius per a infants i joves:

Centre d'acollida	CA Estrep CA Llar La Llum CA Residència Juvenil de Manresa CA El Castell CA Maspins
Centre de desenvolupament infantil i atenció precoç	CDIAP Fundació Oreig
Centre educatiu	CE Montilivi CE Tíl·lers CE Can Llupià
Centre educació especial	Patronat Joan Sellas Cardelús
Centres residencials d'acció educativa	CRAE Fundació Mare de Déu de Fátima CRAE Can Rubió CRAE Les Vinyes CRAE Fluvià CRAE Elima CRAE Lo Carrilet CRAE Pere IV
Centre terapèutic	CT Masia Font Fregona
Centre de salut mental infantil i juvenil	CSMIJ Fundació Nou Barris
Centre d'unitat de crisi d'adolescents	Centre UCA Bentio Menni
Equip d'atenció a la infància i l'adolescència	EAlA Baix Empordà EAlA Sabadell
Escoles	Col·legi Mare de Déu del Roser CEIP El Corb
Servei tècnic de punt de trobada	Servei Tècnic Punt de Trobada de Tortosa

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

Síndic de Greuges de Catalunya
Passeig Lluís Companys, 7
08003 Barcelona
Tel 933 018 075 Fax 933 013 187
sindic@sindic.cat
www.sindic.cat

